

יתד נאמן | גיליון 11

שבת קדש

בס"ד, פרשת וישב כ"ב בכסלו תשנ"ט

ורעי את גדיותיך על משכנות הרועה

לקחו של צדיק. גיליון מורשת

52 בין אדם לחברו	32 עשות ספרים הרבה	8 דקדוק ההלכה
56 חנוך לנער	36 עצתו אמונה	12 גדולים על גדלותו
62 תאמר לבית יעקב	40 פעולתו וחותמו אמת	16 דרך הלימוד
64 קירוב קרובים	44 מקדש שמו ברבים	18 צורת הישיבה ובן תורה
68 בל ידח ממנו נדח	48 עד שיאיר המזרח	24 וקראו לפניו "אברך"

בפתח

ישראל פרידמן

הוא חי באטמוספרה אחרת משלנו. הוא היה עמנו, מאוד עמנו. הוא היה לירינו מאוד, בשכילנו מאוד, אבל במקום אחר לגמרי, גבוה, לא ניתן להשגה. כי ככל שאתה מעפיל לפסגת ההר, ההר נעשה צר יותר. בדרך המייגעת והמתישה העולה ל"שפיץ" המחורר, יש מקום לפחות ופחות אנשים. ובפסגה עצמה, למעלה ברום, יש מקום בקושי לאדם אחד, והרוח הנושבת חזקה מאוד! אי אפשר להסתתר ולמצוא מחסה בצלע ההר עצמו. כשאתה עומד במרומי הפסגה. אתה אמנם מגן בגופך ובצלך על האחרים שתחתך חורק להם הערות איך להתקדם ולהעפיל, אבל לך עצמך אין בצלו של מי להסתתר, מלבד מתחת לשמים הענקיים. שם בדיוק ניצב מורנו ורוענו רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגאון רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל, הוא ושמים ענקיים. ואף אם הסיכוי שלנו להגיע לפסגות כאלה, אינו מציאותי, אבל אין אנו פטורים מלנסות - באמצעות כלי הטיפוס שהותיר לנו, אותם ננסה להגיש ולהנגיש בגיליון ייחודי זה שנכתב לזכרו ולעילוי נשמתו, כתמורוד דרכים, כמורשת. ואולי כמה נקודות קטנות מפאול חייו, שיגידו את הכל:

השעה הייתה שמונה בבוקר. רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוק"ל שכב בביתו על מיטת חוליו, עיניו היו עצומות ודמעות ולגו מהן. כל גופו היטלטל, ולא הייתה כל סיבה ניכרת לעין לבכי שהלך והתגבר. היה נראה בכי זה כמתוך שינה והמראה היה מפחיד ובעיקר מראיג. נבהלנו. נכרו ואיש סודו הרה"ג רבי דוד שפירא מיהר לפתוח עמו בשיחה ושאל לפשר הבכי, ומרן השיב בקול נשנק: "נוכרתי ובכיתי, אספר לכם את הסיפור שנוכרתי בו כעת".

המורבר היה בסיפור המפורסם והגורא שאירע בשנת תר"ב. היה זה כשהגאונים מרן רבי איצלה מוולאז'ין זצוק"ל בנו של מרנא הגר"ח מוואלז'ין וצ"ל ועמו כ"ק האדמו"ר בעל הצמח צדק זצוק"ל שהו בפטרבורג כדי לבטל בבית המלוכה כמה גזירות רעות שרחיפו על קהילות ישראל. הם נאלצו להישאר שם בשביל צרכי הכלל גם ביום הכיפורים. לקנטוניסטים, הנערים שנחטפו לצבאו של הצאר ניקולאי ימ"ש, היה אסור להתכנס, מלבד במספר מקומות בודדים, ופטרבורג הייתה אחד מהם. בגיל שמונה נחטפו מחיק משפחתם ונאלצו לשרת בצבא כמשך עשרים וחמש שנה. הם התמודדו עם ניסיונות קשים כמו מאכלות אסורות, ועמדו בהם. רבי איצלה החליט להתפלל דווקא אתם כדי לחזק אותם.

כשהגיע זמן תפילת נעילה, ביקש המתפללים מאחד הקנטוניסטים שעבר בצבא מסכת ייסורים מחרידה ועמד בכל אלה בגבורה למען שמו יתברך, שהוא יתפלל כשליח ציבור. כשהאיש חשף את פצעי, כל הנוכחים התחלחלו מגודל הווועה. כל גופו היה חבול, פצוע, שותת רם מפצעים שסירבו להגליל. מבקשי רוחו ונפשו רצו שיתכחש לרתו ואמונתו והוא עמד בתעקשותו תוך חירוף נפש ולכן חבריו רצו שהוא יעלה את תפילותיהם.

לפני שהתחיל אותו קנטוניסט מבוגר את הקדיש של תפילת נעילה, פתח ברעדה ואמר: ריבנו של עולם, על מה רגילים בני אדם להתפלל? **"בניי", "חיי", "מזוניי".** אבל אצלנו הקנטוניסטים, לא שייך להתפלל על כגון

דא. **"בנים"**, הנה רוב הציבור שלנו אינם נשואים ושום בת ישראל לא תינשא לעמי ארצות מבוגרים כמונו שחבולים בכל גופם. **"חיי"**, הרי חיינו אינם חיים, ו"מזוני", הקיסר דואג לכל צרכינו, לחם לאכול ובגד ללבוש. אז מה אנחנו כן מבקשים ממך? רק דבר אחד: **ייתגדל ויתקדש שמיא רבא"י!!! - אמר הקנטוניסט בשאגה.** כך סיפר מרן ראש הישיבה והגבית את קולו שנשנק מבכי, כדי להוסיף: **"יתגדל ויתקדש שמיא רבה"**, זה גם כל מה שאני רוצה. זכיתי ל"בני", לדורות ישרים מבורכים. כל ילדיי, נכריי ונייני הולכים בדרך ד'. זכיתי למזוני, מעולם לא חסר לי, שהרי כמעט איני צריך. אפילו בתקופת הנדודים הקשה של חיי ובמחנה העקורים, לא היה חסר לי ממה שבאמת הייתי צריך. אינני צריך דבר ואינני מבקש דבר. כל מה שאני רוצה זה רק ש"יתגדל ויתקדש שמיא רבה" - ובכיו התגבר.

עוד הוסיף ואמר מרן ראש הישיבה זצוק"ל: **"הקב"ה מעניק לכל אחד הודמנויות לקדש שם שמים.** אפשר לקדש את שמו באהבה ולא חלילה ע"י ייסורים ונוראים כמו אותו קנטוניסט. אם אדם רק יודע את גודל הרגע, אם אדם יודע לכוון את הכוונה הנכונה, אם אדם חושב את המחשבה הנכונה על ההודמנות שנופלת לידו, הוא יכול לגרום לכך ש"יתגדל ויתקדש שמיא רבה".

הימים היו אז ימים סוערים, לקראת בחירות: **"הנה ימי הבחירות קרבים"**, הסביר מרן זצוק"ל עם דמעות על לחיו. **"יכול אדם לחשב חשבונות קטנוניים ולהפסיד את הרגע.**

הוא יכול לפעול נכון, להפעיל ולהצביע רק כדי להציל את היהדות מפני שוחרי רעתה ולהציל את בני ביתו, וזו חובתו וזה צו השעה. אבל יכול כל אחד לכוון שהוא יוצא לפעול להגדיל את שמו הגדול. הוא יכול לחשוב שהוא מצטרף לציבור ענק שמצביע למען כבוד שמים, להמונים שמסרבים לברוע לבעל, שלא רוצים שלטון שרוצה לעקור את מלכות הקב"ה, ומצביעים למען שמו באהבה. עם מעשה קטן ומחשבה גדולה אפשר לזכות לרגע שאין גדול ממנו, לגרום ש"יתגדל ויתקדש שמיא רבה".

אנו הנוכחים בחדר, נאלמנו דום. הייתה זו שעה נדירה של התרוממות הנפש, ודמעה יהודית בלתי נשלטת ולגה מעינינו. ואז החל מרן זצוק"ל לפום במנגינת "קדושה" של שחרית בימים הנוראים: נקדש את שמך בעולם... אווירה של ראש השנה עמדה בחלל חדרו של אדם שהיכה על קרקודינו במקל של משנה סדורה: **"כל מה שאני רוצה זה רק ש"יתגדל ויתקדש שמיא רבה"...**

ובאחד מערבי ראש השנה ישב רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוק"ל ועיין בביאורי התפילה שבמחזור הגר"א. לפתע ביקש את תשומת לבם של בני הבית והחל להקריא: **"ונפשי כעפר לכל תהיה, פתח לבי בתורתך"** - **"מי שרוצה לזכות לפתחון לב בתורה, צריך שנפשו תהיה כעפר לכל"**. והוסיף מריליה: **"ומי שנפשו איננה כעפר לכל, מאבד את פתחון הלב בתורה!"**

שאלוהו, קצת בהתכחמות: איך יתכן שנפשם של אנשים בעלי ראייה תקינה, שמיעה תקינה והבנה תקינה

תהיה כעפר לכל, אם כשהם נכנסים לאלום כינוסים, אלפיים איש קמים על רגליהם ופורצים בשירה אדירה של **"מים על ימי מלך תוסיף"** - כשהמראה מדהים וקולות השירה אדירים? היינו בטוחים שמרן זצוק"ל יסביר לנו מהי 'הטכניקה הנפשית-רוחנית' שמסייעת ומאפשרת להתעלם מכל השובב כדי שהכבוד לא ישפיע עליו - אך מרן זצוק"ל הפתיע בתשובתו: **"מצוי שמרביצי תורה ומנחיליה שוכו לאריכות שנים, אינם 'מחדשים' לעת זקנותם. הם אמנם קנו תורה ויכולים להמשיך להגיד שיעורים ולהאיר את העולם בתורתם ובתשובותיהם מכוח התורה שכבר קנו, אך אינם 'מחדשים'. אם סבורים אתם שזה בגלל שהוקינו ובעטיו של הגיל המופלג, טעות בידכם. הם אינם מחדשים בגלל שנעשו מפורסמים! כשמתפרסמים, אז הנפש לא יכולה להיות כעפר לכל. ואז, מאבדים את פתחון הלב בתורה!"**

לא ויתרנו והוספנו להקשות: הרי הרבר היקר ביותר לתלמידי החכמים הוא פתחון הלב שיש להם בתורה. אם כן, באופן טבעי, אותם תלמידי חכמים היו צריכים לקחת תרמיל ומקל נדודים ולהימלט מכל דבר הנגהה ופרסום. השיב מרן זצוק"ל כשהוא נד בראשו: **"לימוד התורה הוא ציויי ד', והגית בו יומם ולילה, אבל מלבד זאת, וזו גם רצון ד'!" וכשרמעה החלה לזלוג מעיניו הטהורות אמר: "רבש"ע, הרבר היקר לי ביותר הוא פתחון הלב בתורה. אבל אם זה רצונך, אני מוכן לתת לשם כך גם את הרבר היקר לי ביותר, גם את פתחון הלב!"** - אמר ובכיו התחזק.

ואז הוסיף: **"חושבים אתם שכל ענייני הציבור שמגיעים לכאן מעניינים אותי? לא מעניינים אותי רק עוד סברה, עוד 'שטיקעל תוספות' ועוד 'בלאט גמרא'. אבל מה אפשר לעשות, צורכי כלל ישראל זה רצון ד'! סבורים אתם שכל השאלות העולות על שולחני בענייני הכלל מושכים אותי לעסוק בהם? כלל וכלל לא! להיפך. אבל זה רצון ד'! ואם זה רצון ד', אני מוכן לתת למען זה את הכל, גם את היקר לי מכל - את פתחון הלב בתורה, כי זה רצוני!"** - הסביר מרן כשעיניו לוחות.

זה היה אחד משיעוריו הייחודיים ביותר של מרן ראש הישיבה זצוק"ל שלקחו עומד כתמורוד לדורות. לא רק המעשה קובע, אלא המניע לעשייתו, והמניע חייב להיות אחד ויחיד: רצון ד'! השאר הוא רק מכשיר.

כמו אברהם אבינו בשעתו, הוא יצא להפיץ את שמו של הקב"ה בעולם. למרות חולשת גופו, הוא סבב את הגלובוס כדי לקרוא עם כולם בשם ד'. למרות צניעותו ונחבאותו אל כליו, הוא עמד ליד המיקרופון ועצם את עיניו כדי שלא ישפיע עליו מעמד האלפים. בעברו הרחוק, התקשה לדבר לפני ציבור. מאוחר יותר דיבר רק בחושך, לבל יראה ולבל ייראה. לאחר מכן דיבר בהשפלת עיניים ולבטוח כבר עמד ודיבר בעוז ובנחישות לפני הקהל. אולם בבאבוב, כאילו שב שנים רבות לאחר, ודיבר בעיניים עצומות. כששב לאסכנייתו שבבית העסקן והנגיד החשוב רבי אברהם אייבי בירדמן - ממקורביו אחרי האירוע המרכזי בבית המדרש בבאבוב שבאמריקה, פירץ בככי תמרורים ואמר: **"אמריקה יודעת לתת כבוד! עצמתי את עיניי כדי שהכבוד לא ישפיע עליי. אבל אני מרגיש שזה השפיע, ואשלם על זה בנדיבותם. כבוד זה כמו חזיר. איברתי את**

כל זכויות הנסיעה/ קינן במר לב על נזיר כבוד. מאז לא חדל מחשבון הנפש ודקויותיו. ימים ושנים התייסר על הכבוד ההוא.

לימים, כחלוף חמש שנים, כשכן עוולה שהשתייך לקבוצה ידועה כתב כתובת לא ראויה מעל הכניסה לביתו, נטלנו סכין ממטבח הבית וקרצפנו את המילים הנוראות. אבל כמנהיגם של ישראל שצריך לדעת הכל, סיפרנו לו בהיסוס וחשש של אי נעילות את מה שאירע. מרן פרץ בככי ושאל ככאב: **"למה הסרתם את הכתובת. אני צריך ביזיונות. 'בזיונעם איז גוט', היה לי יותר מדי כבוד אז באמריקה שאני חייב לחמוק. למה מחקתם את הביזיונות?"** אמר ככאב עצור שהוא נשאל כל כך הרבה שנים מדי יום ביומו.

הוא ידע את משמעות נסיעותיו אבל הבין שזה רצון ד' ורגליו הוליכו אותו. וילך אברהם הלוך ונסוע, ואומר מדרש בראשית רבה: **"אמר רבי ברכיה: למה היה אברהם אבינו דומה? לצלוחית של בושם מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזוית ולא היה ריחו נודף, כיון שהיתה מיטלטלת היה ריחו נודף. כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו: טלטל עצמך ממקום למקום ושמן מתגדל בעולם".** תפקידו של אברהם הוא לפרסם שם ד' בעולם. תפקיד זה אינו מנותק מאישיותו. ואם שמו של אברהם מתגדל בעולם, גם שמו יתברך של הקב"ה מתגדל, והעולם כולו מתעלה. זה רצון ד' זה היה רצון רבינו זצוק"ל.

הוא לא רצה דבר מלבד לעשות רצון השם ולקדש שם שמים. מי שוכה להיות במחיצתו ראה עבר שעומד לפני אדונו, ללא ישות עצמית. ה"אני" לא היה קיים, רק ה"הוא", רבש"ע ממנו לא הסיח דעתו לרגע. תמיד כשאל חש בטוב, היו אצבעותיו נעות ונדות, נפתחות ונסגרות בתנועה לא מוסברת אך קבועה וחוזרת על עצמה. שמנו לב לתנועה הזו כשקדח מחום גבוה. גופו יקר, עיניו היו עצומות - רק אצבעותיו היו נעות וקולו לא יישמע. זו הייתה אחת ההודמנויות הנדירות בהן פתח סגור לבו, והוא נאות להסביר את פשרן של ננועת האצבעות - אולי בגלל החום הגבוה שהקשה על ההתנגדות שלו לחשוף דברים על עצמו מנימוקי ענווה. וכך הסביר: הורת הקטנה דומה לאות י'. פתיחת היד כולה במלוא חמשת האצבעות, היא - 5, היינו האות ה'. האצבע המכונה "אצבע", דומה ל-ו'. ושוב פתיחת היד כולה שאומרת ה'. כך ללא הפוגה, שוב ושוב אותיות "הויה" כי גם בחוליו, גם בחום גבוה, אין היסח הדעת - שויתי ד' לנגדי תמיד. "אני לא יכול ללמוד עכשיו, אבל מ'שויתי' אין רגע שאדם פטור!"

כל מהותו הייתה "מה רצון ד' ומה ד' דורש מעמך". כל ימיו התכוון לקראת היום הגדול, שהוא כל כך נורא לנו, כשהלך לבית עולמו והותיר אותנו נתמכים על ימיו הכין את עצמו לרגע האמת של המעבר לעולם האמת. לרגע אחד הוא לא היה כאן דייר קבע; באחד מאשפוזיו בבית החולים, הוא ישב על כיסא ופניו אל החלון וגבו לכניסה. כשנכנסנו על בהונות, שמענו אותו מנגן את מה שהיה רגיל בפיו במקרים רבים: **"אדם להבל דמה, ימיו כצל עובר"**. שוב ושוב חזר, במנגינה נוגה של לימוד מוסר.

היה זה מראה מפחיד: ישיש שבע ימים בשנות התשעים המאוחרות לחייו, יושב ומשנן לעצמו **"אדם להבל דמה,**

הערות

וזאת התורה

הרב רפאל ברלזון

מדור זה מוקדש לזכרו ולע"נ של ידידנו

הבלתי נשכח, הרה"ג רבי ישכר דב רובין זצ"ל בעל יצירת הענק "טללי אורות"

האם השתמשו להדלקת המנורה בבית המקדש בשמן ניסי? מדוע ולשם מה חתם הכהן את פך השמן וגזזו? ביאורו של האמרי אמת מגור זצ"ל - ומה למד מכך תלמידו החרף הגאון רבי שמאי גינזבורג זצ"ל?

אחד הנידונים לגבי נס פך השמן, זו השאלה האם וכיצד מותר להשתמש בשמן ניסי? בא **האמרי אמת** זצ"ל ומגריר מחדש את נס חנוכה: הנס לא נעשה בשמן עצמו, אלא ב"מצב הצבירה" שלו, וכפי שיבואר.

לפני זה הוא מקדים ושואל: **מדוע בכלל הטמינו פך שמן? ולשם מה?**

אלא הוא אומר – פעם אחת מילא כהן שמן בפך של חצי לוג, שמספיק למנורה ליום אחד, ולתרהמתו הבחין שכמות השמן שנכנסת לפך היא ארבעה לוג – פי שמונה ממה שהיא אמורה להכיל! כמות שמספקת להדליק את המנורה שמונה ימים!

התבונן הכהן בדבר ואמר לעצמו שבטח לא קרה הדבר לריק, אלא שנועד לפך הזה תפקיד בעתיד. הלך וטמן את הפך לדורות הבאים! בימי החשמונאים מצאו את הפך, והיה כל אותו שמן ש"נרחס" בפך של יום אחד, נוזל ויוצא החוצה ומספיק לשמונה ימים! נכבר נזכר בקצרה במדור זה מקץ תשע"ה, ומיניה מיושבת לכאור' קושיית הבית יוסף, לפי שגם השמן של היום הראשון היה מונח ב"מצב צבירה ניסי"!

-

כך מספר **המודרש** (קהלת פרשה א' אות ט"ו): מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע שהיו פורשים בים הגדול, נכנסה הספינה למקום שהמים לא היו מואכלים, אמר ר' אליעזר לר' יהושע: לא באנו לכאן אלא לנסיון נכלומר, "להתנסות". פירש עץ יוסף: "מחסידותם שלא לפרש מאורעותיהם אל הקרי והורמן, אלא בהשגחה. לנסיון ולברר דבר מה" [מלאו משם חבית מלא מים. כשבאו לרומי אמר להם אדריאנוס: מי אוקינוס מה הוא? אמרו לו: מים בולעים למים. אמר להם: אפשר שכל הנחלים שם ואינן מתמלאין? אמרו לו: הם בולעים לכל המים שבעולם. אמר להם: איני מאמין עד שתראו לי כאן. לקחו המים שהביאו מהאוקינוס בספל, והם בלעו כל המים שנתנו לתוך הספל. עד כאן לשון המדרש, על הפסוק "קַל הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם וְהָיָם אֵינָם מְלֵא אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הִלְכִים שָׁם הֵם שְׂבִים לְלֶכֶת" (קהלת א, ו) וברומה, בגמרא בכורות (ט). שכאשר הגיעו ל"בי בליעי" מילאו משם כלי עם מים. פירש"י: "לבי בליעי. מים שבאוקיינוס שבולעים כל מימות שבעולם, שנופלין בו ומביאין אותם עד תהום".

נשים לב: מה התגובה המיידית של ר' אליעזר נוכח הפלא שנגלה מול עיניו? **"לא באנו לכאן אלא לנסיון"**, לא בכדי הראה לנו הקב"ה את הרבר, אלא כדי שניקח אותו אתנו, כדי שהוא ישמש אותנו אי פעם! – מיד **"מלאו משם חבית מלא מים"**.

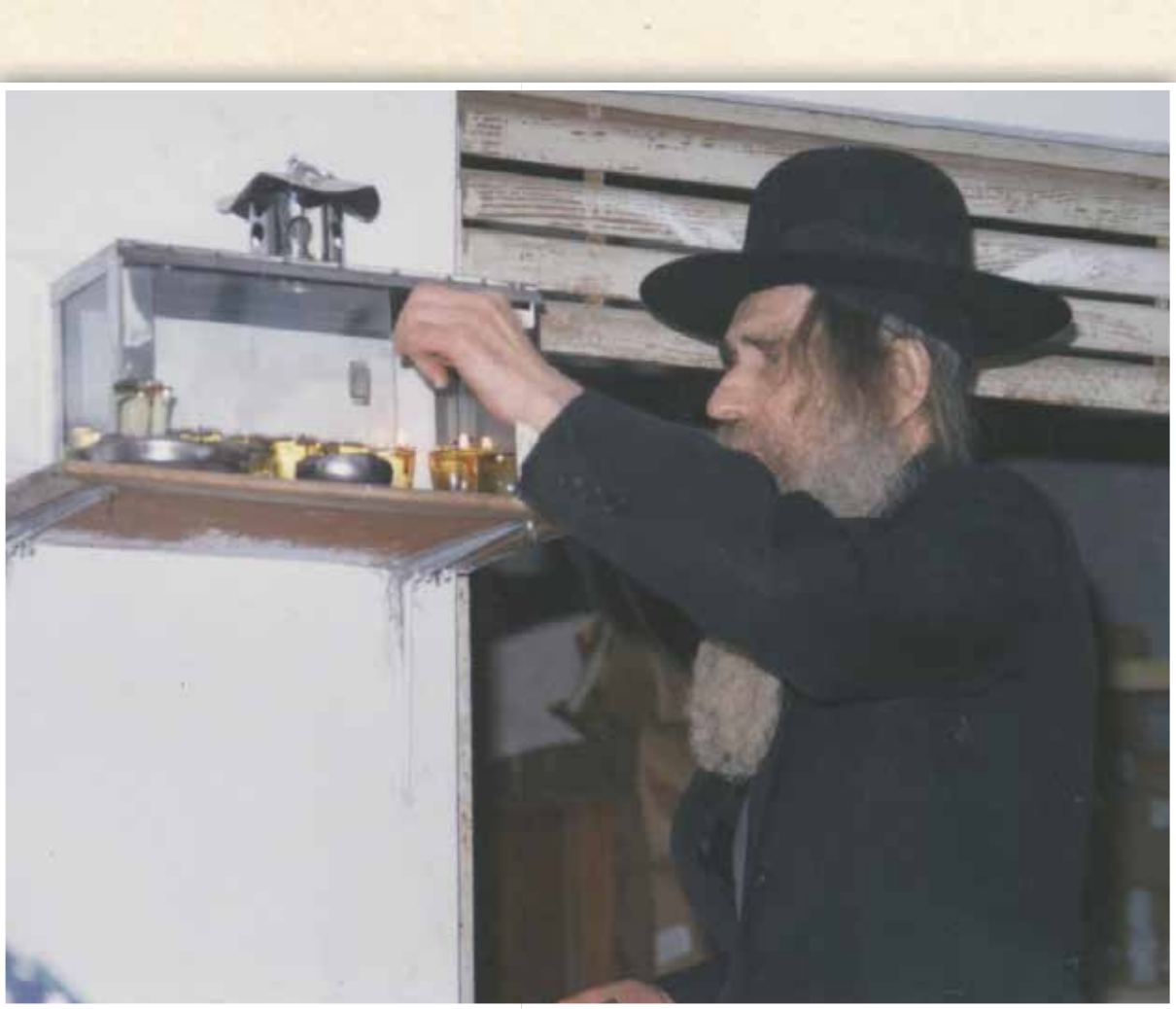
-

מעין זה – מוסיף **הגאון רבי שמאי גינזבורג** זצ"ל ('אמרי שמאי' מועדים) – שמעתי ממרן**הפני חיים** זצוק"ל: משה רבנו מבחין בפלא "הִסָּפָה בְּעַר בְּאֵשׁ וְהִסָּפָה אֵינָם אֶקַּל" כיצד הוא מגיב? הוא לא מתעלם, לא ממשיך בדרכו אלא אומר לעצמו **"אִסְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הַמִּקְרָא הַגָּדוֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא יִבְעַר הַסָּפָה?"** (שמות ג, ב–ג) (ללמדך שהקב"ה מחולל דבר–פלא כדי "לדבר" באופן זה עם ברואיו, ועליהם לקחת עימם את הפלא ולהתבונן מה מטרתו.

זו הסיבה שכאשר מבחין אותו כהן שמתרחש פלא עם השמן, הוא קולט מיד שלהתרחשות הזו נועדה מטרה בעתיד. מה המטרה? אין לו מושג – אבל הוא לא מתעלם מהפלא, אלא ממדה להטמין את פך השמן אשר בבוא היום אכן משמש לתשועה גדולה...

אם תמציי לומר, נכון הרעיון לא רק ביחס לפלא קיצוני שמתרחש, אלא ביחס לכל מקרה יוצא-רופן שמתרחש. אדם אחד יכול להתעלם מהמקרה, ואחר יכול לעצור, לשאול את עצמו האם "מרבירים" אתי דרך המקרה? לקחת את ההתרחשות אתו ולנסות "להקשיב" מה הדבר הזה בא ללמד אותו...

הפלא - ופלא

הצד-השווה

מה המבנה המשותף בין הדינים הבאים בהלכות נר חנוכה: מדליקין בצד ימין; מוסיף והולך; אפילו עני שואל או מוכר כסותו לנר; מי שהגיע לביתו מאוחר בלילה, מן הנכון שיקיץ את בני ביתו; אסור להשתמש בנר; אם טעו בהפטרת חנוכה בר"ח שחל בשבת, מפטירין אפילו לא "במאי דסליק מנה"?

מתקנת 'פרסומי ניסא' – התבטא באחת משיחותיו מרן הגרא"י שטיינמן זצוק"ל –**"דינים רבים עולים מזה"** הנה כמה מהם:

מדליקין בצד ימין, לפי שהכל פונים לצד ימין ויש בכך יותר פרסומי ניסא (מ"ב סי' תרע"א ס"ק ל"ד); בטעם 'מוסיף והולך' כותב הביאור הלכה (סי' תרע"א ר"ה בלילה): "שבוה ידעו ויזכרו הכל כמה ימים יצא בהתמדת הנס, וכשיזכירו זה שהיה הנס משך זמן רב יש בו פרסומי ניסא ושבח יותר להשם יתברך"; משום פרסומי ניסא אפילו

ימיו כצל עובר". מפחיד לחשוב למה התכוון, למה התכוון, ניסינו להרחיק. עמדנו מאחוריי ברממה, והקשבנו, ממוגנטים ומפוחרים מהמעמד הנורא. אבל הוא, כשחש בנוכחותנו בחדר, פסק מנגינתו המעורבת ברמעות, קרא לנו להתקרב אליו, וכך אמר בשפת היידיש: "אני כבר אדם זקן, ויודע שאדם להבל דמה וימיו כצל עובר. אבל אתם אנשים צעירים ולא יודעים את זה. לכן אמרו עמי ביהר: 'אדם להבל דמה", שוב ושוב חזר - ואנחנו עמו. מרן חזר לבכות ברמעות טהורות, ואנחנו, ה"צעירים", חוזרים עמו שוב ושוב כשהוא מחזיק בידינו באהבה גדולה. "אדם להבל דמה, ימיו כצל עובר". וזה חדר כמו אינפוזיה של בית חולים לוורידי הרוח שלנו ורובץ בתוכנו עד היום, לא מרפה. אדם להבל דמה, ימיו כצל עובר...

רק מי שרצה שאחרי מיטתו ילכו רק עשר - מניין אנשים, יכול היה לזכות להלוויה של מאות אלפי אנשים. רק מי שאסר לחרושו על מצבתו דבר מעבר לשמו, נחרט בליבו ובתורתו של כל העולם כולו. רק מי שחי בהכרה הכל כך מוחשית הזו, יכול היה לאהביל את העולם שסביבו. רק הוא יכול היה לא לאכול, כמעט, רק מה שנוחץ למאה ברכות. עד כדי כך שפעם חלה, ופצעי חום כואבים ומציקים עלו בפיו. מקובל ברפואה העממית, שחלב עיזים מועיל לרפא פצעים אלו ולשכך את הכאב. הצענו לו לנסות, והוא לאחר הרהור ממושך נעתר והתנה זאת בהשגת חלב עיזים מהשגחה של הכשר מסוים. מיד יצאנו לחפש והמשימה לא הייתה קלה. חורנו כעבור שעה ארוכה ובתחושת רוחה מוגגן את הכוס והחננו לפניו. מרן זצוק"ל נטל את הכוס והגביהה כדי לברך. לפתע נדם לדקות ארוכות. הוא הביט בנו, ושום דבר לא קרה. כך דקות ארוכות עד שפתח את פיו ואמר כמתצלל: "אני מבקש סליחה על שהסכמתי שתטרוח. אנא מחלו לי. אבל 85 שנים לא שינתי דבר מהאוכל שאותו אני נוהג לאכול, ולא הוספתי דבר מעבר לקבוע הנדרש לקיום. וכי עכשיו, כשסוף סוף אינני מרגיש טעם באוכל, רוצים אתם שאשנה ואוסיף? אנא, אל תקפידו עליי בגלל שטרתכם. הקב"ה יעניב את הפצעים גם ללא החלב הזה", אמר והניח את הכוס. רק כדי קיום, רק רצון ד' "ונשמרתם", כלום מעבר לכך! לא כי זה סיגוף, אלא כי העולם הזה הוא מכשירים לרצון ד' ומה שלא צריך כדי לעשות רצונו, לא משתמשים. אם אפשר להתקיים ולעבוד את ד' בלי "חלב עיזים", אז "אסור" חלב עיזים.

הוא אכל, מאותה סיבה שהניח תפילין ומאותה סיבה שלמד - ואף מאותה סיבה שהיה מוכן לוותר על פתחון הלב שלו. הוא אכל לא כי זה טעים, אלא כי זה רצון ד'. זה גם היה יחסו לחוכמת הרפואה.

שובת ד' חלצה נפשי הושיעני למען שמך. נפילת אפיים במטוס.

ישראל למברגר

הוא ממשיך: "גם בתוך ההיסטוריה האנושית וזרם זרם כזה. וזרם, העובר בתוך כל ההיסטוריה האנושית, צמוד ומתהך בה, אבל שונה. הוא קבוע, אינו משנה את הנתיב, והוא וזרם כבר אלפי שנים. זהו הזרם הקרוי: **העם היהודי**".

למעשה:

כל כך הרבה מילים נאמרו, נאמרים, וייאמרו כדי להגדיר את דמותו של רבן של כל בני הגולה מרן הזאון **רבי אהרן יהודה ליב שטיינמן** זצוק"ל. אך רומזה שההגדרה המתמצנת ביותר תהיה **יזרם הגולה**?

נשמה טהורה שהשתלשלה מן העולם הבא. בעלת טמפרטורה חמה – אך יציבה וזרמת במסלולה מעל 100 שנה. מחממת כל מי שנוכח בקרבתה. לא מושפעת משום קור וכפור. נודדת מבעד ההשכלה של מזרח אירופה, הנהנתנות של מערב אירופה, הציונות של ארץ ישראל, והליצנות שבשולי המחנה – כל אלה לא יכולים לה. משלימה את סיבובה וחוזרת בשקט פואטי – במיתת נשיקה – לכור מחצבתה החמיים.

והחי ייתן אל ליבו: כל אחד ואחד מייצג בעצמו את 'זרם הגולה היהודי' – ואת מה שזה דורש ממנו...

מעשה:

ארצות הברית' ו**אנגליה'** תרְי-רעין רלא מתפרשין. אבל לא תמיד זה היה כך!

לפני ש"המושבות האנגליות באמריקה" הפכו ל"ארצות הברית של אמריקה" התנהלה ביניהן מלחמה עקובה מדם. החוקר האמריקני בנג'מין פרנקלין, ניסה למנוע את היריבות ושהה תקופות ארוכות באירופה. פרנקלין הבחין בתופעה מעניינת: אניות אמריקניות חוצות את האוקיינוס האטלנטי, בשבועיים פחות מאשר האניות האנגליות.

מה פשר התופעה?

לאחר בירור עלה על הסוד: ימאים אמריקניים גילו שבתוך הים הסוער קיים באזור מסוים זרם שמוליך מזרחה. מדובר בעצם במין "נהר" שזורם בתוך הים. מכיוון שאמריקה ממוקמת במערב העולם, היו הספינות האמריקניות מנתבות את עצמן לתוך ה"נהר" וכך מקצרות את זמן ההפלגה בשבועיים!

בעקבות הגילוי שקע בנושא, עד שסיים לחקור ולמפות את **"זרם הגולה"** לטובת שימושם של הימאים. מדובר באחת מנפלאות הבריאה, זרם של מים חמים שמוצאו ממפרץ מקסיקו אשר מגיע עד אירופה. שוו בנפשכם זרם חמים שמגיע ממרכז אמריקה עד אירופה, ולא מתערבב בים הגדול!

אם תתפלאו מדוע קיים הפרש של עשרות מעלות בין חופי קנדה וגורבגיה, התשובה נעוצה בעובדה שזרם הגולה מגיע לנורבגיה ולא לקנדה. זו גם הסיבה שהגמלים של אנגליה וצרפת לא קופאים בימי החורף, ופעילים במשך כל ימות השנה, בעוד שנמל שטקהולם בשבדיה קפוא ומושבת.

וכך מתאר זאת היסטוריון גוי: "בתוך האוקיינוס נע זרם עצום. ארכו אלפי קילומטרים, והוא כבר זורם אלפי שנים. והזרם הזה יש לו טמפרטורה קבועה ואחידה, והוא אינו מתערב עם שאר מי האוקיינוס..."

והוא ממשיך: "גם בתוך ההיסטוריה האנושית וזרם זרם כזה. וזרם, העובר בתוך כל ההיסטוריה האנושית, צמוד ומתהך בה, אבל שונה. הוא קבוע, אינו משנה את הנתיב, והוא וזרם כבר אלפי שנים. זהו הזרם הקרוי: **העם היהודי**".

מעשה:

זה התרחש באחת הקהילות העשירות בארה"ב. מרי ערב-שבת נהג הרב לגשת אל אחד מעשירי הקהילה, ולבקש הלוואה על סך רבע מיליון דולר!

העשיר, שהיה מעריץ מושבע של הרב, נהג למסור לו צ'ק על הסכום המבוקש.

במוצאי שבת היה פוקד הרב את ביתו של העשיר, ומחזיר לו את ההלוואה.

שבוע אחד לא יכול היה העשיר להתאפק והוא ביקש להביץ: **מה פשר הרב?**

למעשה:

נענה הרב ואמר: בכל שבת אני דורש דברי מוסר בפני חברי הקהילה. כאן באמריקה, כשאתה דורש בפני האנשים עם ארנק ריק בבית, הרברים לא משפיעים על השומעים. אבל עם רבע מיליון דולר בבית - "ואגט זיך דאס מיט אנאנדרער" ער כשהחמה קופחת: את הלכביות: את הנקיות בממון. כל זה נטבע עמוק בנפשי, ואת הרשמים היקרים הללו אני משתדל להעביר לבחורים עוצמה אחרת לגמרי!...

מעשה:

במחלוקת קשה שהתנהלה והסעירה את ציבור בני התורה בארץ, פנו למרן הגרא"ל זצוק"ל וביקשו: **"עיניהם של ישראל נשואות אליו שיכריע!!!"**

למעשה:

ברגע כמימרא השיב חכימא דיהודאי:

"עד שיכריע!"

[כלומר: עד ולא עד בכלל, כי ברגע שיכריע ייפסל מיד בעיני אחד הצדדים!]

מעשה:

בית-הספר 'סודי התורה, צפון תל אביב, קיץ תשמ"ו.

ההנהלה - בראשות המהנך הנודע **רבי משה טורק שליט"א** - מעוניינת להעניק ספרים לתלמידים מצטיינים מכיתת ח' ישיבתית.

פונה מהנך הכיתה - **הרב פסח פלדשטיין** זצ"ל - לתלמיד אשר הוריו העבירו את מקום מגוריהם מתל אביב לבני ברק: "תיגש בבקשה לרח' חוון איש 5, שם מתגורר ראש ישיבת פוניב' **רבי אהרן יהודה ליב שטינמן שליט"א**, ותקנה כרכים של **אילת השחר'** על מסכת גיטין" (שהופיע ארבע שנים קודם לכן).

בחלוף 32 שנה מהמקרה משחזר התלמיד - כיום מרביץ תורה בישראל:

נקשתי קלות על הדלת והיא נפתחה על ידו. אמרתי שברצוני לקנות ספרים, והוכנסתי פנימה. בחדר הפנימי הוכיני בתדהמה. הייתה זו שעת צהריים חמה. ותיארתי לעצמי שאדם שחצה את גיל השבעים מבקש בשעה זו או לנוח או מקסימום ללמוד משוה קליל. אבל ערימת הספרים שעל השולחן הוכיחה שהוא בעיצומו של בירור עיוני עמוק.

הוא עטף את הספרים בנייר עטיפה חום (למי שעדיין זוכר...) בעודו מברר בלבביות את שמי ומקום לימודיי. ביקשתי לשלם אך לא היה לי כסף מדויק. "תשלם לי פחות" קבע. ואז שאל: "אתה עובר כאן לפעמים?" נעניתי בחיוב והוא הוסיף "אם תעבור כאן, ותזכור, אז תביא את הסכום שנותר - אבל אם תשכח אז אני מוחל לך על הכסף מעכשיו".

למעשה:

באותה שנה קיבלנו את הספר 'אילת השחר' - אבל אני קיבלתי הרבה יותר מחברי: בטלתי עמי לכל ימי חיי את אותם רגעים קסומים במחיצתו: את השקיעות בתורה בשעת צהריים כשהחמה קופחת: את הלכביות: את הנקיות בממון. כל זה נטבע עמוק בנפשי, ואת הרשמים היקרים הללו אני משתדל להעביר לבחורים הצעירים של היום...

סוד הארעיות

יהודה קדם

כדי לנסות לחשוף את **"סוד ארעיות העולם הזה"** במשנתו של מרן זצוק"ל, האזנו לדברים שנשא תלמידו הג"ר **אריה לייב שפירא שליט"א**, משגיח ישיבת פוניב' לצעירים. למדתי אצל מרן זצוק"ל, לפני למעלה מארבעים שנה בישיבה לצעירים. מה ראינו? מלאך השם צבקות. פחדנו לעמוד לידו. היינו בורחים מפחד כאשר ראינו אותו מגיע לישיבה. נרתעים מהקדושה! מהפרישות! כילדים בני-ברקים, עקבנו אחריו... הוא תמיד עבר ולחם עם עצמו - אבל מה **אנחנו** יכולים ללמוד ממנו?

הרוקח כותב בתחילת ספרו: **איין אמונה בהצנע לבת' - מה פשר דבר?** צניעות זה לא פרט - אלא כלל שמקיף עולם שלם של עבודת השם.

מהר"ל, בנתיב הצניעות, מסביר את תקנת רבי יהודה הנשיא לא ללמוד תורה רק בצנעה. מי שאינו צנוע, זה מי שמערכת השיקולים שלו היא איך זה נראה כלפי חוץ ו'מה יאמרו' האחרים על מעשיו. אדם צנוע הוא אדם **פנימי** מבטו הוא: מה הקב"ה חושב עליי עכשיו. ולכן התורה ניתנה ללמוד בצנעה כי התורה כולה פנימית וצנועה. אדם שמפתח את הפנימיות שלו, לא מתבלט ומראה את הדברים מחוצה לו, כי הוא חושש שתתערב בזה חיצוניות.

סיפר לי יהודי שעובד באחד הגמ"חים הגדולים ביותר בירושלים. הגיע אברך רוצה ללוות עשרת אלפים דולר, טרטרו אותו עם הערבים כמה פעמים אבל בסוף הוא מגיע מוכן והפקידה אומרת לו:

"לא כתבת לי את מטרת ההלוואה!"

הוא מתנצל שלא נעים לו לכתוב.

"או ההלוואה לא תוכל להיות מאושרת!"...

לבסוף הודה: הוא מרוויח בכולל אלפיים ש"ח, לשכנה מולו היה 'יום הולדת עגול' ובעלה קנה לה קנרלברה [פמסוים] של 9 קנים, ואשתו מאז לא יכולה. היא חייבת כזה גם...

זה כבוד שבת? זה חיצוניות! מה יאמרו ומה יאמרו וכו', אלו אנשים שחיים בחלון ראווה: אבל התורה היא פנימית ולא יכולה להתמוג בהם.

הצניעות של מרן זצוק"ל נבעה ממשנתו הסדורה לראות תמיד מה הקב"ה רוצה ולא מה 'אני' רוצה. לא עניין אותו, לא העסיק אותו לשנניי, "מה יאמרו" ומה יחשבו ומה יגידו. מי שחי בלי עולם הזה, בלי 'מה יאמרו', הוא חי חיים פנימיים, חיים ללא שיקולים חיצוניים ממילא הוא שמח ומאושר!

מרן **הגרא"א דסלר** זצוק"ל אמר הארה נפלאה על דברי הגמרא בברכות: 'מא' עולם הבא: עין לא ראתה אלקים וזולתך', השאלה כל כך מסקרנת, ומה התשובה? אלא, השאלה היא: עולם הבא זה עולם האמת ללא שרץ שם נכנסים רק עם נקיות, מה צריך לעשות כדי להיות בן עולם הבא? התשובה: רק מעשים שעושה בנקיות שרק מה הקב"ה חושב ולא מה אחרים יגידו, מעשים ש'עין לא ראתה אלקים וזולתך' זה מעשה שנכנסים אתו ל'גן עדן'! אף אחד לא יודע רק הרבש'ע!"

***

עבודתו הקדושה במסחרים - מי ידענה? אך לכל הפחות הוארה לנו בכך זווית מסוימת של אותה עבודה. ואידך זיל גמור.

כאשר אתה מתננק מה'מה יאמרו' מחר גיסא, ומכוון כל דרכיך מול האחד והיחיד, נמצאת מביט על העולם הזה כ"עורבא פרח", כחלום יעוף, כפרוודור בדרך לטרקלין. רק כך אתה מסוגל להתקיים במשך תקופה על עץ הגויאבה שצמח שם בכפר-סבא: רק כך אתה מסוגל שהאולב לא ישמש אף פעם כנושא: שטיפת דבש בדייסה תהיה "צו פיל עולם-הזה" [מדי הרבה עולם-הזה]; רק כך אתה מסוגל לא לברך ברכת-הזמון בימות החול במשך מעל 50 שנה; רק כך אתה מסוגל להודיעוץ מלראות ילד שמנסה לטסות-חור קטן באחד מקירות ביתך ולהודיעך "מורידים לי מהעולם-הבא" רק כך אתה מסוגל להיות בשמחה תמיד - כפי שרק הוא זצוק"ל היה!!

דקדוק ההלכה

הרב מ. ברמן

קול מורה ולא פוסק

בנו בכורו של מרן זללה"ה הגאון רבי משה שטיינמן שליט"א מראשי ישיבת עטרת שלמה אריה בירושלים היה קרוב ביותר למרן זללה"ה וזכה לשמשו בקרבה יתרה כל ימיו • מדי יום במשך עשרות שנים, עשה הגר"מ שליט"א את הדרך מירושלים לבני-ברק לשמש את אביו והיה נחשב תמיד לאיש סודו הקרוב, אף שהחינוך המופלא שינק כבר מילדותו בבית האבא הגדול, לימד אף אותו להתהלך בצידי דרכים • כת"ח מופלג שיודע "לפענח" ולהבין את שראו עיניו בבית הגדול, הוא מספר על שימוש החכמים מרן זללה"ה של אצל בן דודו הגאון רבי שמחה זליג ריגר זצוק"ל רבה של בריסק, ועל ההוראה לילד להניח תפילין בשתי ידיו • למה סרב לפסוק הלכה ולמי נהג לשלוח את שואליו? • למי היפנו מרן הגראמ"מ שך והגאון הגדול רבי חיים גרינמן זכר צדיקים לברכה - לשמוע דבר הלכה? ומה ארע באותה שנה שהשופר סרב להשמיע קולו? • שלחנו הערוך

כשאנו משוחחים עם בנו בכורו של מרן זללה"ה הגאון רבי משה שטינמן שליט"א מראשי ישיבת עטרת שלמה אריה בירושלים, חשים אנו היטב כי מרבדים אנו עם מי שהיה קרוב ביותר למרן זללה"ה, וזכה לשמשו בקרבה יתרה כל ימיו, ואין כמותו מי שיוכל להגדיר לנו מהי מורשתו העצומה אותה הנחיל בביתו פנימה מינקות ועד שיבה לבניו אחריו, וממנה ילמדו וכן יעשו הרבים. חביבות מיוחדת הייתה לו אצל אביו רבן של ישראל זללה"ה, שנולד לו בימי מגוריו בכפר סבא, עת שימש שם כראש ישיבת 'חפץ חיים'. לאחר נישואיו, מדי יום במשך עשרות שנים, עשה הגר"מ שליט"א את הדרך מירושלים לבני-ברק, לשמש את אביו והיה נחשב תמיד לאיש סודו הקרוב, והחינוך המופלא שינק כבר מילדותו בבית האבא הגדול, לימד אף אותו להתהלך בצידי דרכים, למרות שניכר עליו היטב היותו ברא כרעיה דאבות.

בפתח הדברים הוא שח לנו, שזוכר לפני שנים כשהתפרסם במוסף שב"ק מוסף על מרן הגר"ח הלוי מבריסק זצוק"ל, אביו קרא כל מה שכתבו שם, וכשסיים לקרוא, לא היו לו השגות על הדברים הכתובים כשלעצמם, אך התבטא ואמר לוי: 'העיקר חסר חסר הספרי...' והסביר, כתב ב'מוסף' על הגאונות פחות מעניק לנו 'מוסר השכל', כי אחרי הקריאה אדם מהדרר לעצמו, וכי אני יכול להגיע לגאונות של רבי חיים הלוי מבריסק? כמוכן שתורתו

היתה המעלה הגדולה של מרן הגר"ח זצוק"ל אבל אסור לוותר גם על הכתיבה שיכולה להביא את התועלת, והיא הכתיבה אודות הלב טוב שלו והמידות התרומיות שלו, ולחלק זה יש את הכוח להטריד ולהחריד כל אדם, גם בדורנו וגם עכשיו. אבא הכ"מ זללה"ה נראה לרבים כמלאך שחי בכמה וכמה דורות מעל השגות דורנו, אבל היותו איש הלכה שחי בכל דבר כפי שהתורה מצווה וכפי שהקב"ה חפץ ממנו, זה יכול כל אדם ללמוד ממנו, ובוז היה חלקינו לנסות ולחזק את הרבים ללכת בדרכיו אלו.

ביקשנו תחילה לשמוע מהי מורשתו ההלכתית של מרן, שבידוע היה מקפיד מאד בהלכה, וביקשנו לשמוע האם זה ניכר אף בבית כלפי חילדים, ואיך הוא הנחיל להם זאת?

היה לו לאבא זללה"ה שימוש במשך שנים רבות מכן דודו הגאון רבי שמחה זליג ריגר זצוק"ל רבה של בריסק. הוא השקיע בו עוד בהיותו ילד קט הרבה בכל מכמני ההלכה, ואבא זללה"ה לא סרה ידו מתוך ידו כל אותם שנים שהוא היה בבריסק עד להיותו נער מבוגר, ותמיד היה מצטט את דבריו ופסקיו שהיו עבורו יסודות איתנים בהלכה.

היו לו לכם דוגמא זעירה שתעיד על הכלל כולו. ניגש אלי פעם אברך שבנו הגיע למצוות והוא היה נוהג להשתמש בשתי ידיו, והיה לו ספק מחמת כך באיזה יד להניח

תפילין. ניגשתי לאבא בשאלה זו, וירעתי שאבא עצמו גם היתה לו שאלה זו בקטנותו, והוא ניגש לרבי שמחה זליג שפסק לו שיניח תפילין ביד שמאל, ולאחר התפילה הניח עוד תפילין בימין ואמר שמע ישראל ופסוקים נוספים. כשהצגתי לפניו את פרטי השאלה ההלכתית, ענה מיד שיעשה אף הוא כמוני. כשסיפרתי זאת לאביו, הוא התפלא ושאל: הרי מרן בגיל מבוגר יכול לנהוג כך, אבל בני רק עתה הגיע למצוות ואיך יוכל להניח תפילין בשתי ידיו מידי יום? – ופירט לי על נייר כל הפעולות שעושה ביד ימין וביד שמאל, וביקש שאשאל שוב את אבא אולי יורה לו אחרת.

כשהצגתי זאת שוב לאבא, הוא אמר לי בפשטותו האופיינית – 'לשרבי שמחה זליג הורה לי לנהוג כך, גם הייתי טרם הגיעי למצוות, וב"ה עד היום אני מצליח לעמוד בכך, ומרוע שאף הוא לא יוכל לעמוד בכך?' והיה הדבר כה פשוט בעיניו, שלא הבין לבטיו של האב.

בהיותו בבריסק הוא דר בית אחד ליד ביתו של מרן הגרי"ז סולבייצ'יק זצוק"ל, והיה חבר קרוב מאד של בנו הגרי"ד זצוק"ל, וכידוע מרן הגרי"ז הקפיד מאד על חבריהם של בניו, והוא היה החבר הקרוב ששהה כל יום בביתו והיה משחק ולומד עמו, וכבית הגדול הוא גם הכיר ולמד עוד מרזי ההלכה בצורה מיוחדת.

אבא זללה"ה אמר לי ששמע בעצמו מפי רבי שמחה זליג שהגר"א אמר לתלמידו מרן הגר"ח מוואלווין – אתה יכול לחלוק עד דברי הרמ"א מסברא בלי ראיות, ומהרמ"א עד הטור אתה יכול לחלוק רק עם ראיות, ומהטור ואילך אתה לא יכול לחלוק בכלל, בהרגשה שאמר זאת רק לרבי חיים וללא לאחרים.

אתן דוגמא ממה שקיבל מאותם רבנים: אבא אמר לי שמרן הגר"ח זצוק"ל היה ירא וחושש בהלכות שבת הרבה מאד, והשתדל לצאת ידי כל השיטות שיש בהלכות שבת, אפילו דעות שנידחו מההלכה, ובימות החול לא הקפיד כמותם, אבל כשזו נגע לשבת היה מחמיר בעניינים דאורייתא. אמנם לאחרים לא החמיר, אבל לעצמו היה חושש מאד. וסיפר ששמע מהגר"ד שמחה זליג זצוק"ל שמרן הגר"ח לא הויו כסא בשבת כי חשש משום עשיית אהל, ואם הכסא היה עומד ליד השולחן ישב עליו, אבל אם הכסא היה רחוק מהשולחן לא הקריב את הכסא בעצמו, אולם רק לעצמו החמיר בכך. וגם שמע מרבי משה שהבחין כך בילדותו. אבל מכני ביתו לא היה מונע אפילו שיעשו בעבורו, כי על פי האמת אין זה אוהל, רק לעצמו היה חושש להחמיר.

מהיכן הגיעה מורשתו ההלכתית שבה היה בקיא בה והנחיל לרבים כל ימיו?

אם מרבדים על המורשת שאבא זללה"ה הותיר בהלכה, רומני שהעיקר הוא שבכל תחום מתחומי ההלכה, הוא היה בקיא ורב, ולא היה נושא שלא שלט בו בכל פרטי הידיעות והדרוקים ודברי הפוסקים. כשדרנו בכפר סבא אני זוכר שהשוטט היה מגיע אליו מידי כל תקופה שיברוק את הסכנינים. הוא מעולם לא שחט, ולמרות זאת ידע והכיר היטב לברוק זאת, וכך היה בכל תחום בהלכה. לימים כשחשבתי על הדבר מתיכן רכש זאת, הרי גם השימוש שעשה אצל רבי שמחה זליג אמנם היה כמה וכמה שנים, אבל מעט קשה לומר שצשנותיו הצעירות הללו לצד לימודו בישיבה רכש ידיעה כה מקפת בכל שטחי ההלכה. בחושיני על כך הגעתי למסקנה, שככל הנראה כשאבא זללה"ה היה ביד במשך שמונה שנים בשוויץ, ללא כל בן משפחה ורב ומכר שיוכל להנחותו בדרך ההלכה, הוא ידע כי חסר תלוייה בידיעת ההלכה, ולכן הוא התיישב ללמוד את כל הנושאים ההלכתיים הקשורים בסדר יום האדם מרגע קימתו ועד שנתו, וזוהי הסיבה שהוא רכש ידע כה מקיף בכל רזי ההלכה בכל התחומים האפשריים. זה לימד

אותי, שבכל דבר שחפצים להשתלם בו, יתכן ויש דרך קלה לעיין בספר זה או בספר אחר, אבל אבא לימד אותנו מורשת אחרת איך להיות בעל הלכה, ללמוד וללמוד ולהקיף כל מקצועות ההלכה, כי מדובר בחיי התורה על פי ההלכה הנוגעים לכל אחד בכל סדר יומו, זה נוגע ל"איך לחיות כיהודי".

ואכן הגיעה כל ימיו הביאה אותו להקיף אף כל מקצועות ההלכה. בבחרותי אאמ"ר היה ישן רק שעותיים בלילה, והיה נריר לראותו ישן, ורק אם משהו קם לרגע באמצע השינה ראה אותו... וכך נהג עד זקנה מופלגת. היה לו תלמיד קרוב שהגיע מבית חסדי, ובא ללמוד אצלו בישיבת גאון יעקב, והתקרב אליו רבות. ופעם שאלו את אביו – מרוע כארם חסדיי שלח את בנו ללמוד בישיבת 'גאון יעקב' הליטאית, והוא שהיה גברא רבה בעולם החסידות השיב בפשטותו: 'אענה לך תשובה חסידית ותשובה ליטאית. כחסיד אומר לך שאינני מכיר ברוריני קדוש וירא שמים הרומה הכי קרוב למה שאני מצייר לעצמי את הבעל שם טוב הקדוש יותר ממרן הגראי"ל שטיינמן, ותשובה ליטאית, שבכל פעם שבני אינו מבין נקודה או דיבור בריש"י או בתוספות, הוא מתעכב ולא מוותר עד שיבינה היטב. זה הגיע רק משום שלמד במחיצת אדם כה גדול שמנחיל איך ללמוד באמת ולהבין כל דבר עד תומו'.

על יראתו אין צורך להכביר, רק אומר שסיפרה לי אמי הצדקנית ע"ה, שבשבת קורש ט"ז חשון תשי"ז שבה נפטר מרן החזון איש בפתאומיות, חלם אאמ"ר שדר או בכפר סבא, שרואה ספר תורה שגושר, ובכוךר השבת צם תענית חלום, וביום א' עשה תענית לתעניתו.

אבן חשן עליו הקפדה יתרה בהלכה בכל צעד שפעל? הוא היה מוקדקך בהלכה בכל דבר על פי ההלכה. הוא לא סתם החמיר על עצמו חומרות, למרות שגם היו חומרות מסויימות שהחמיר על עצמו, אבל זאת לא הקפיד עלינו ועל בני ביתו שינהגו כמותו, אבל בענין ההלכה ידעו שאין שום קולא מהלכה פסוקה.

אם חפצים אתם להבין עד היכן הדברים מגיעים אתן לכם דוגמא שתמחיש לכם זאת: אני הבחנתי כל השנים שכידוע הוא היה רגיל לאכול בעיקר דייסה מסיבותיו שלו,

והבחנתי שבכל פעם שהדייסה מעט זלגה על ידו וכדומה, הוא מיד שם זאת בצד ולא הסכים לאכול זאת. וכשפעם ביקשתי לברר הדבר, ואמר לי בפשטות: יש נידון אם גוף האדם בולע או לאו, ומרן בעל הקהלות יעקב היה מחמיר שגוף האדם בולע, וישנה מחלוקת בין התוספות והרמב"ם אם בשד אדם בולע הוא איסור עשה או לאו, ולכן לא הסכים לאכול מה שנפל על ידו שהתערב עם הבלוע בידו. ואם אירע הדבר בשבת היה מוצעזע מיד את היר שיפול ארצה, כי חשש שהיות והוא חם, אם נופל אוכל חם ונבלע בידו יש בכך משום חשש מבשל. כך היתה זהירותו מכל הלכה. דוגמא נוספת שמעתי פעם מאחד מתלמידיו בישיבת חפץ חיים בכפר סבא, שפעם פתחו את החלון מחמת החום, ונכנסו מספר נבונים, והוא המשיך את השיעור כרגיל. לפתע חשב שנכנס לו זבוב לתוך הפה והתחיל להשתעל שוב ושוב, עד שהיה בטוח במאה אחוז שלא נכנס זבוב לפיו, והיתה הפסקה של חמש דקות בשיעור. אך עבור הבחורים היה זה שיעור מאלף עד כמה צריכה להיות הזהירות בהלכה כה מוחשית.

הקפדתו בהלכה היתה לשם דבר, אבל בכל דבר כך נהג. כך לדוגמא, כשנולדתי, ביקש אבא ממרן החזון איש שישמש כסנרק, אך לא יצא הדבר לפועל, וכיוון ששהה בפתח תקוה, ביקש מהגאון הצדיק רבי אליהו דושניצר זצוק"ל שכיהן כמשגיח בישיבת לומז'ה שישמש כסנרק, והשיבו, שאני יכול לעזוב את הישיבה באמצע הסדר, ואם ימצא לו ממלא מקום לזמן הברית, יוכל לבוא. והיות ומרן הגראמ"מ שך זצוק"ל שכיהן כר"מ בישיבה, היה יושב כל היום בבית המדרש, שאל אותו אאמ"ר אם מסכים למלאת מקומו של רבי אליהו בזמן הברית, והסכים לכך, ורק כך הוא שימש כסנרק, כשאבא וירא שהכל ייעשה כפי שקבע. ואם חפצים אתם להבין עד כמה הקפיד במידת האמת להלכה, אוסיף עוד: באותו זמן נתנו ליולדות להיות שמונה ימים בבית החולים, לכן נשאר אאמ"ר בפ"ת בזמן הברית. וכשחזר לכפר סבא שאלוהו התלמידים בבריתותא האם עשה הברית דוקא בפ"ת ולא בכפר סבא כדי לעשות זאת יותר בצמצום, והשיבם, לא נורא, כבר מצווה הוא יוכל להשלים בטקס גדול יותר... ואכן לפני הבר מצוה שלי אמר אאמ"ר: 'בתחילה לא חשבתי לעשות כלל מסיבת

רב שהוא תלמיד...

למרות היותו רב רבנן, מספק לנו בנו קירדו הגדול שליט"א אלומות אור המעידות יותר מכל כמה כל חייו למרות היותו רב רבנן היה תלמיד מובהק לרבותיו. כשעלה אאמו"ר לארץ ישראל בשלהי שנת תש"ה, עלה לירושלים וביקש ממרן הגר"י להיכנס לשיעור, והשיבו, כיוון שאין לך כאן אב או חותן שיפרנסו אותך ונתחייבת בכתובה, אינך יכול ללמוד אצלי, כי עדיין אין לי כאן כולל. ושאל אאמו"ר האם ברעתו של מרן הגר"י להקים כולל, ואמר שלא חשב על זה עדיין. וחזר אאמו"ר לפ"ת ונכנס לכולל תורת ארץ ישראל, אך החלום לזכות לקבל ממרן הגר"י לא נגזו מליבו. ואכן אחר מספר ימים הגיע שליח ממרן הגר"י שהחליט לפתוח כולל, ומזמינו לבוא לכולל, ולמרות שכה חשק לקבל ממנו, השיב, שהיות וכבר סיכם עם הגר"י קאץ ר"כ תורת ארץ ישראל שילמד אצלו, אין זה ראוי לקום ולעזוב מיד, ונשאר ללמוד שם.

את רבו האמרי משה' אחו לרבו בתורה, ובכנס היסוד לישיבה לצעירים 'אמרי משה' שהתקיים במעונן, אמר אאמו"ר שעיקר הענין בשם הישיבה 'אמרי משה' שביקש לקרוא לה, היא לגודל יגיעתו בתורה וגודל שקיעותו של האמרי משה' שראה בו ולמד מכך רבות. וזאת ראוי להחריד לתלמידים שמתכוננים להמשיך שלשלת הוהב של היגיעה העצומה בתורה. והוסיף ואמר: ראשי ישיבות היו הרבה, ואולי אפילו גדולים יותר, אך מעלתו המיוחדת ביגיעת התורה, בזה אין דומה לו בין שאר מרביצי התורה ברורו, ומכך למדתי והתפעלתי רבות כל ימיי. הערצתו לרעו הגאון הגדול ר"מ סולוביציק זצוק"ל היתה עצומה. ואאמו"ר אמר, שמלבד ידיעתו ובקיאותו העצומה והעמוקה בכל חרדי התורה כולל במדרשים ובדברי הפוסקים והאחרונים, גם מזדמן מרי פעם שבאים אנשי מדע, גם מאותם שבקייאם במה שנקרא 'מרעים מדויקים' ועסקו בענייניהם עם רבי משה וכולם יצאו מלאי התפעלות, על גודל חכמתו והתמצאות בכל הנושאים השונים, וכל זה לא ברמה של ידיעה בעלמא, כווכר מהעבר, אלא ברמה של מי שלומד נושא זה עתה ועוסק כעת ומשך בענין אף שלא עסק, והיה שולט בזה הרבה יותר מהם בזמן שהם באמת עוסקים עתה בענין. ומכאן ק"ו בדברי תורה שבהם באמת עסק בכל עת, בוודאי שכל מי שבא לשוחח עמו בדברי תלמודו, מצא אדם ששקוע ברגע זה בענין המדובר כאילו לומד הוא ענין זה עתה, וחיתני לקבל ממנו רבות, ולכן לא פלא שהשפיע מחכמתו ורוחו הכבירה כמנהיגה של יהדות אירופה.

בר מצוה, כפי שגם אצלי לא עשו מסיבה, אבל כיוון שאני חושש לנרדי מצווה כי ביש"ש בב"ק מובא שסעודת בר מצווה היא סעודת מצווה, וכיוון שאמרתיו בברית לבחורים שאוכל להשלים בכר מצווה, לכן אעשה מסיבה, והמשיך כך אף אצל אחי הגר"ש בכרי שלא לשנות בין הבנים.

במי שגדל כל השנים לציוו של מרן, האם נזכרתם בכך כבר מקטנות?

המיוחד אצל אבא זללה"ה שכל ימיו היו שווין לטובה. כל מה שהתייגע והקפיד על ההלכה בצעירותו, באותה התלהבות ובאותה צורה המשיך בה כל ימיו, כי לא היתה זו חומרא עבורו, אלא עיקרי ההלכה שכך מתנהג יהודי ירא שמים הנהוג על פי ההלכה. אני זוכר שבמקום מגוריני בכפר סאב, היתה לנו חצר גדולה מאד והיה בה עץ תותים גדול מאד שסיכ כמעט על כל החצר, ונפלו ממנו הרבה תותים ארצה, וילדי האיוור היו באים וגוטלים מהתותים שנפלו והולכים. אבא זללה"ה כל העת חשש, אולי הוא מכשיל בכך אותם לאכול זאת ללא מעשר, שאמנם הוא הקפיד זאת לכל יהיה להם עוון גזל, אבל כשנכנסו לביתם מתחייבים הם במעשר, ושמאל לא יעשרו זאת, וראו בחוש עד כמה שתרמגת ההלכה באותם ילדים מטרידה אותו, כי הדבר מגיע מחמתו.

הוא גם מאוד התפעל ממי שהיה מקפיד על ההלכה. כשהייתה בביתנו שנה אחת קרובת משפחה שהגיעה מארה"ב ליום הזכרון של אביה שחל בערב פסח, ולכן נותרה לליל הסדר עצמו בבית, ותוך כדי השלחן עורד" דיברו על העירוב בבני ברק, ואבא זללה"ה אמר בשם מרן החזו"א שאין לסמוך על העירוב בבני ברק, והיא מיד כששמעה זאת הורידה את משקפיה ואמרה, שאיננה מוכנה לטלטל את משקפיה יותר, ואבא מאד התפעל מצדקותה, ואמר שהיא באמת צדקת, שאף זכתה לאריכות ימים. במשך כל השנים היו מגיעים אליו פוסקי הלכה ורבינ' עמו בכל הנידונים ההלכתיים הכי סבוכים. אני זוכר כיצד הגר"ב צ' פלמן זצוק"ל הגיע בלי סוף, ואף יבלחט"א הגר"י

בויאר שליט"א היה יושב חצאי ימים אצל אבא ורן עמו בפרטי עומק ההלכות, והריתחא דאורייתא והידע העצום שלו ניכר בכל שיחה שרק הביאה אותם שוב ושוב להגיע למעוננו, ואבא קיבלם בחרווה.

הבחנה דקה המבדירה מתי ניאות להעביר את מורשתו ההלכתית, שח הגר"י מן שליט"א ראש כולל בית הלל, שבא אליו פעם בשאלה סבוכה בעניני הלכה בצדקה ל'בית הלל', והשיבו: 'הרי זו שאלה בהלכה ואני אינני פוסק'. השיב לו הגר"י, שאביו הגאון הגדול רבי מרדכי מן אמר לו שבצעירותו כשהגיע לב"ב אמר לו מחותנו הגאון הגדול רבי חיים גרינמן זצוק"ל שברבו הלכה ישאל את מרן הגרא"ל בכל חלקי השו"ע והוא הטוב ביותר בהלכה למעשה, ואם כך מדוע אינו פוסק לזו וענה לו: איך היה מדבר עם סוסיכ כמעט על כל חצצר, ונפלו ממנו הרבה לבדו כיצד לפשוט מכך ההלכה, אבל אתה באת רק לשמוע את ההלכה, ולכך אינני פוסק; זו היתה הבחנתו ללמוד הסוגיא היטב עד ההלכה, ובזה אכן היה ראש לראשונים.

ומה אבא הדריק אתכם להקפיד על ההלכה?

הוא לא היה צריך להדריך, אלו היו מוסרות חיינו. ראינו בחוש איך מתנהג אדם ירא שמים שההלכה היא נר לרגליו ולא היה שייך לחיות אחרת. ידוע שרבים הגיעו לשאול אותו כמה להתחזק כשנצרכו לישועה כל שהיא, ואבא בחמתלו היה עונה להם כדרכו. אבל כשנשלחתי אני אליו בשאלות מעין אלו, היה תמיד שואל בחרות לשונו - 'אינני מבין את השאלה, הרי יש תר"ג מצוות וכל כך הרבה הלכות, שיקחו אחת מהמצוות או ההלכות ויקפידו לקיימה כראוי, ומדוע צריכים לשאול אותי במה להתחזק'. ואם שאלתם על מה שהנחיל לנו בדרכו ההלכתית,

אוכל לומר בבירור, שהוא לימד אותנו לא אחת בעובדות ומעשים שהתרחשו, שלא יתכן לעשות דבר מה על חשבון קיום ההלכה. אני זוכר כשהיה נידון מאד חשוב בנושא הקברים, וחשבו לעשות דבר מה למען המערכה, אך היתה בכך שאלה להלכה, ואבא התנגד לכך בכל תוקף ואמר:

להתעסק בעוד דברים, תלך למרן הגרא"ל (שהיה אז ראש הישיבה לצעירים, ועוד טרם היה בכולל) ותשאל אותו בכל ד' חלקי השו"ע, ותדע שמה שהוא אומר לך וזהי ההלכה למעשה. והגר"ד פרנקל סיפר, שלעתים התווכח עם מרן הגרא"מ שך בדבר הלכה, וחזר לומר לו שמרן הגרא"ל אמר כך וכך, וכשמע זאת אמר מיד שהיות ויש לו שכל ישר ויודע הכל, אם הוא אומר כך, אכן זוהי ההלכה.

מדוע אם כך הוא לא שימש כמורה הנראה אם בה היה בקיא בהלכה?

ראשית, הוא אכן ענה לכל שואליו בהלכה, השכנים בעיקר היו משתמשים בידיעותיו הרבות בכל השאלות ההלכתיות שניקרו לפניהם בכל סררי השו"ע, והוא היה האורים ותומים שלהם. אבל אבא ככלל לא אהב ליטול על עצמו אחריות הכלל, ולכן תמיד כשהגיעו אליו שאלות בהלכה הוא היה מפנה למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל ועוד, וכך אף הורה לאמא ע"ה לעשות כמותו.

גם לאחר שנאלץ לקבל על עצמו עול ההנהגה, הוא ניסה לברוח מכך ללא הרף, לא אחת כשהגיעו שאלות כלליות סבוכות על שולחנו התבטא באוזני, 'כמה חבל שמרן הגר"ש איננו עמנו, הוא רק היה אומר דבר וכולם היו שומעים לו, ואני צריך לומר ולשכנע שיסכימו לשמוע את דברי...', הוא מעודו לא אהב את הנהגת הכלל, ורק כשראה כי משמים הטילו זאת עליו, הוא ניגש למלאכה בכל האחריות שנודע בה כל ימיו, וגם בה ההלכה היתה נר לרגליו בכל הליכותיו.

כל ימיו הוא התבטל לאחרים, אני זוכר שבשנת תשס"ג הוא הגיע לשיחתו המסורתית בעשרת ימי תשובה בישיבת פוניבז', והייתי אז בשנת האבל על אימי ע"ה ועמדתי לפני העמוד בתפילת ערבית. קודם התפילה הוא קרא לי ואמר שבשום אופן לא אחכה לו בשמונה עשרה ולא בעניני ההלכה, אלא היו אלו אורחות חיינו שממם לא זע ולא נע כמלא הנימה כל ימיו.

גם בשנותיו האחרונות בחוליו, ראיתי כמה הקפיד על כל כללי ההלכה כנבט עינו. כשנאלץ לשכב בבית החולים מספר פעמים בשנה האחרונה לחייו, ראיתי לא אחת מרים את ידיו מידו כמה דקות, וכשבניקשתי לברוק עמו סיבת הדבר, אמר בפשטות, שבביתו כשהוא שוכב הוא אחראי על עצמו ויודע כי אם יביא את ידיו תחת אבנטו, הוא מיד יתיישב ולא יכשל בדבר הלכה. אבל כאן בבית החולים הוא כפוף לדעת אחרים ואינו יכול לעשות כרצונו מחמת המכשירים וכדומה, ולכן מחשש שיכשל בהלכה זו הוא מרים את ידיו כל כמה דקות.

לפני שנים רבות נזקק אאמו"ר לעבור טיפול בעיניו, לשם כך סודר לו תור במרפאה פרטית של פרופ' בלומנטל בתל אביב. בשעה היעודה הגיע למרפאה כשהוא מלווה באחד ממקורביו, ונוכח מקורבו לדאות שישנם כמה

שבהוראת הרופא נכנסו לפניהם. תיכף הרים טלפון לאחד מעסקני הציבור וביקש שידאג לכך שאאמו"ר לא יאלץ להמתין, ותוך דקות ספורות נפתחה דלת חדר הרופא, ובהדרת כבוד הוזמן אותו להכנס לפני כולם. אאמו"ר הקפיד מאד על כך, באומרו שזה חשש לחילול ד' שיחשבו שנכנס לפני תורו, ותיכף בירר כיצד ידע הרופא שהיה ממתין בחוץ, וכשהתברר לו יד מי מכל המלווים הייתה במעל, הודיע לו שמעתה בטיפולים הבאים ילך בלעדיו.

היו כאלו שיעדו לזהותו כמורה הנראה ובקיא כל כך בהלכה?
סיפר הגרש"ד דובס שליט"א איך החל הקשר ההלכתי המסועף בינו לבין הגר"ב צ' פלמן זצוק"ל. כשהתחיל הגר"ב צ' בהיותו אברך בכולל פוניבז' ללמוד הלכה לעומק, והיה שואל את מרן הגרא"מ שך זצוק"ל סתירות במשנה ברורה, ואמר לו מרן - אני עסוק בישיבה ולכן אינני יכול

בהיותו בבריסק הוא דר בית

אחד ליד ביתו של מרן הגר"י

סולבייצ'יק זצוק"ל, והיה חבר

קרוב מאד של בנו הגר"ד

זצוק"ל, וכידוע מרן הגר"י

הקפיד מאד על חבריהם של

בניו, והוא היה החבר הקרוב

ששהה כל יום בביתו והיה

משחק ולומד עמו, ובבית

הגדול הוא גם הכיר ולמד עוד

מרזי ההלכה בצורה מיוחדת"

קשה וחששו מה יהיה, עד שבסוף אותה שנה עלה לשלטון הצורך הנצאי ימ"ש.

מה זכור לכם במיוחד מאורחותיו בהלכה שהותיר במורשתו עבורכם?

התקופה הנעלית ביותר עבורי היא ללא ספק ביום טוב ראשון של פסח. כמשך שנים רבות התאכסן בביתינו עד פטירת הרבנית בחורש סיון תשס"ב, ומאז התחלתי לבוא אליו לערוך הסדר יחד עמו. אצל אבא זללה"ה, הדבר הברור ממנו לא היה זע ימיו ושמאל, הוא מה שכתוב בשולחן-ערוך. מעבר לכך, ראינו רבות שנהג לעצמו מפעם לפעם בחומרות שונות, אבל אלו לא היו בתור קבלה מוחלטת אלא כנהגה טובה לשעתה. כך יכלו להיות הנהגות שונות שהשתדל בתקופה מסוימת, ובשנים לאחריה כבר לא הקפיד בכך. הכלל עליו חזר אבא זללה"ה רבות, שתמיד מה שאפשר להימנע ממנו בשופי, הרי זה משובה. כדוגמא, בענין שרויה: אימי ע"ה באה מבית חסיד, ששורשיה נטועים בעדת גור. כמנהג החסידים, ההמירו מאד בעניין 'גיבראקס'-שרויה. כשבאה בברית הנישואין עם אבא זללה"ה, אימץ אבא הנהגה זו מתוך אותה גישה שעדיף להימנע ממה שאינו מוכרח, אך ללא קבלת נדר. וכך, בשנת תשנ"ח כששניהם סבלו מקשיי לעיסה, אכלו שרויה כצורך השעה. עוד מצויים בביתי אותם כלים, ומצוין עליהם שבאותה שנה שרו בהם עבור הוריי. מאידך,

צאצאיו שלא הקפידו על שרויה ובאו לסעוד על שולחנו, הביאו עמחם תבשילי ביתם ולא עשו מזה כלל 'עסק'.

את הבשר מלחו תמיד לבד כבשנות קדם, וגם היין נעשה ברוב השנים מייצור עצמי, אמנם בשנים קרמוניות רכש יין מיקב פרטי בירושלים, מיהודי ירא וחרד שייצר כמות מצומצמת עבור ה'פרומערס', בשמירה על גבי שמירה, אך בהמשך ייצרו לבד. ברבות השנים, קנה יין סחוט מיהודי אחד שסמך עליו ככול, ואת הסוכר הכניס בעצמו, ובהמשך, עם חלישות גופו, עבר לקניית יין מוכן מאותו יהודי בלבד. כן התגור מאכילת דגים, וזאת כי בשנה הראשונה לנישואיו התגורר בשווייץ, והתהלכה אז שמועה שרוחצים הדגים עם ספירט, ונמנע מלאוכלם. בשנה שלאחריה היו שמועות לכאן ולכאן והנושא לא היה ברור, והחליט גם אז להתגור. בשנה השלישית כבר התגוררו בארץ ישראל שהיו דגים מהודרים ללא חשש, אך אמר שהרי הסתדרו בשנתיים הקודמות ללא דגים, אז מרוע שלא להמשיך בכך... זאת כפי שהיה מורגל בפיו, שתמיד טוב כמה שפחות.

אבא זללה"ה לא טעם מעודו קפה, כל קיומו היה על רייסט חלב ופירורי לחם בוקר וערב, ובצהריים תבשיל של גזר ותפוז"א. התורה מקיימת אותו... מלבד זאת, מעודו לא סעד אצל אחרים מאז שנות בחרותו. גם בסעודות מצווה לא טעם מהמאכלים המוגשים לפניו. זכורני פעם אחת, בסעודת הברית לבני הדישון שיח', שהתקיימה בשבת בירושלים, וכיוון שאבי הגיע לשבות במחיצתנו הביא את מאכלי השבת עמו מביתו, וסעד אתנו בסעודת הברית מתבשיליו. אולם מלבד זאת, לא זכור לי כלל שאכל במקומות אחרים.

אבא גם ידע להעניק מהנאות העוה"ה לילדיו?

בוודאי, אני זוכר ששנה אחת קודם היכנסי לישיבה גדולה, היה זה בימי אב שאו היו הבחינות לישיבה קטנה פוניבז', ואבא ניסה להתחמק מכל הפניות אליו להכניס עוד נערים לישיבה, והיה רגיל לשולחם למרן רה"ר רמ"ל זצוק"ל, אבל באותה שנה נסע אתי ועם אחי הגאון רבי שרגא שליט"א למיורו, והיינו שם חמישה ימים, כשהבאנו עמנו שמכות לגנום בהן, ואבא אמר שזו הודמנות להתפלל במידון להצלחה לקראת הכניסה לישיבה, וכך למד ושהה עמנו לבד במשך חמישה ימים שלמים.

תורה לשמה

הרה"ג ר' משה אסחייק

זמן קצר לפני שרשכבה"ג מרן זצוק"ל חלה, ניגש ראש ישיבה חשוב להתייעץ עמו. כאשר נפרד ממנו, החזיק רבינו את ידו בחום ואמר לו: בתוס' בכתובות כתוב שמי שהולך ללמוד, דרכו להיות אדם גדול. אותו ראש ישיבה הנהן בראשו. המשיך רבינו ואמר: אם כן, מי שלא נהיה אדם גדול משמע שלא הלך ללמוד!!

מתוך החביבות והאופן שאמר לו מרן את הדברים, וכן הרגשת הקרבה שהרעיף עליו, הרשה אותו ראש ישיבה לומר לרבינו במעין 'עקיצה-עצמית': אם כן, הבנתי למה לא נהייתי אדם גדול...

הצופה מהצר ציפה שרבינו יאמר לאותו ראש ישיבה חשוב כגון: "לא הכוונה אליך, אתה זכית לעשות הרבה", אולם רבינו אמר אחרת: "לא רק אתה, הרבה לא נהיו אדם גדול".

ורמו בזה רבינו שיעור מאלף, לאופן הלימוד בדרישה לרצינות כגון: השקידה, העמל הנדרש, הגישה ושאר האופנים הנצרכים ללימוד התורה הקדושה מה שכתבו התוס' "ההולך ללמוד": זו צריכה להיות כוז הליכה שבוודאות תצמיח אדם גדול:

לימוד לעבודה ב'מסירות ורצינות'

ביאור בעניין הרצינות הנדרשת בעבודת ד' אמר מרן רבינו זצוק"ל כאשר תיאר את הלימוד לדורות שיש ממעשה המכבים. וכך אמר מרן: "כל עניין חנוכה מלמד אותנו חשיבות אופן עשיית המעשים ברצינות באחריות ובמסירות. עם ישראל מורגל בניסים (נדר גינאי, מי שאמר לשמן ויירקל, ועוד מקרים רבים בהם הטבע השתנה הן לפרט והן לכלל), ומה ראו לתקן תקנה מיוחדת על נס פך השמן? אלא באו ללמד אותנו מהחשמונאים לדורות, את האופן שבו צריך לעשות המעשים, שמי שעושה מעשיו 'במסירות ברצינות וכמו שצריך' לשם שמים, ולבקש האמת בלי פניות, אין מעצור למה שיכול להגיע, ואפילו לדברים גדולים ביותר".

עוד ביאר מרן זצוק"ל פעמים רבות: "עיקר מה שמפריע

ליצר הוא לא רק לימוד תורה, אלא עיקר מלחמתו שלא יצמח ויהיה אדם גדול. היות ואדם גדול יכול לרומם את כל הסובב אותו, אדם גדול יכול להרים קרנה של תורה בכל ישראל, אדם גדול יכול לעשות ממש מהפכה בכריאה". והביא פעמים רבות כדוגמא את מרן רבי אהרן קוטלר זצוק"ל שהקים עולה של תורה בארצות הברית, ואת מרן החווא"א זצוק"ל כאן בא"י. וכן היה אומר לגבירים שרצו לדעת היכן התועלת היותר גדולה להשקיע כספם לצדקה.

אמר להם: "איפה שיצמח אדם גדול".

עוד הוסיף ואמר, "כל אחד, היצר הרע מנסה להפריע לו מלהיות גדול. כל אחד באופן הפרטי שלו". וסיפר על זה שהיה בחור במינסק שבזמן המלחמה היו הרבה שהברירו את הגבול, אך בחור זה אביו חשש מהסכנה, וקרא לו שיבוא בצורה חוקית, למדינה שבה האב היה גר, ושם לא היתה ישיבה ולמד לבד. אחרי נישואיו הבטיח לו חמיו כמה שנים מוונות על שולחנו. אך אחרי חצי שנה אמר לו חמיו שאינו יכול להחזיקו יותר. והוצרך לצאת לפרנסה והיה מוכר בדים. ואח"כ כשעלה לא"י התאונן ששרף ארבעים שנים מימי חייו. והיות שלא למד בישיבות לא זכה להיות למרן כראוי. אע"פ שהיה בעל כשרון גדול. וסיים מרן זצוק"ל דבריו ואמר: "כל זה היצר מנסה בכל הכת, להפיל כל אחד שלא יזכה לגדול".

ופעם אירע במניין מצומצם שהיה בביתו שהיו שם כעשרה מתפללים, כשיצא מתפילת מנחה פגע באחד מהם סמוך לציצאה מהחדר ושאלו: "האם אתה לומר ש"ס"? כדי להבין מה זה 'לומר ש"ס', נביא מאמרותיו: **"אמר רבינו שיש נטייה לרוב האנשים ללמוד בשטחיות, ובלשון מליצית אמר "למרות את הדק", וזה גורם שאין הבנה וממילא אין טעם בלימוד העיון, כי עיקר הסיבה שאין טעם בלימוד הוא חסר בהבנה!!!** ועוד אמר רבינו בשם מרן הגר"ח מבריסק שאותו זה ש"הפך רפים", ומרגיש על כל דף שהופך **"א-מְחִייה"**, מרגיש טוב מאוד שמסיים מסכתות וחושב שיודע ש"ס, אמר עליו מרן הגר"ח מבריסק: "הוא יודע ש"ס נישט" – דהיינו לא רק שלא יודע ש"ס, אלא שיודע ש"ס לא, כלומר 'ודע' הפוך מהצורה הנכונה.

ונחזור למעשה שהיה: במשך התוך כדי דיבור' שהיה לו, מצא הלה פתרון לצאת מהסבך ואמר דבר ביניים: "אני משתדל ללמוד". על אתר אמר מרן: "וכי טענה כוז תועיל לך בשמים" – דהיינו נוהג בני אדם כשרוצים להתנער מאחריות, במקום לענות על דבר בקשה כגון: מבקשים מאדם – אתה יכול לעזור, במקום לומר 'כן', הוא אומר בלשון התנערות "אני אשתדל". דהיינו אני לא ניצב אחרי הדברים, אני לא מתחייב. לטובתך דע שטיעון זה לא יעזור לך בשמים. ללמוד – צריך ללמוד בכל הרצינות והאחריות ללמוד ע"מ לדעת בפועל ש"ס, לדעת ולהבין, להיות אדם גדול!" פרק י"ד: עמל התורה

עדות ל'אדם גדול' של רבינו זצוק"ל עולה מרדברי רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א כפי ששח תלמידיו ומקורבו הגאון רבי אליהו מן שליט"א שאמר לו מרן בעל ה'דרכ אמונה' "תרבר בשליחותי", שלחו של אדם כמותו ממש, ואמר את הדברים המובאים לעיל בנוכחות מרן שר התורה שליט"א:

"מובא בשם הגר"א שבכל יור יש אחד מניצוץ של משה רבינו שמאיר לכל העולם. חד ברדא. המשה של הדרו, וברורנו הוא מרן הגראי"ל שטינמן. כשהיה מרן הגראמ"מ

תורתו מכרזת עליו

שך הוא היה ה'חד ברדא', כשהיה מרן הגרי"ש אלישיב הוא היה 'חד ברדא' ועל ידו היתה מסירת התורה. מרן הגרי"ש אלישיב מסר את הנהגת הדרו ל'חד ברדא' שלנו – מרן ראש הישיבה בעל 'אילת השחר'".

וביאר בדברי הגר"א האלו או הנזכרים: **"יזיל הגרי"א [אבן שלמה פרק י"א]: כמו שניצוצי השמש שופעים בירה וכוכבים, כן בכל דור מאיר ניצוץ אחד ממשנה רבינו ע"י' לחד ברור, והוא שופע אורו לכל ת"ח שבדרור, וכל חידושי תורה שמתחדש בעולם הוא ע"י השפעת אורו של משה רבינו ע"י וכו'". עכ"ל. והוסיף: "אותו הת"ח החד–ברור הוא זה שהוא העמל בתורה, היגע, והיודע מכל הדרו כולו. אני חברתי את מרן הגאון רבי אהרן לייב שטינמן זללה"ה שבועים שנה, היו לו כמה מעלות גדולות שנשתבח יותר מכל בני דורו כבר אז, ואחת מהן שלא הפיר דעתו ומחשבתו אפי' להגע מהתודיק, בין בישיבתו בין בחליבתו, וגם בתוך שנתו – בכל המצבים, ומרן החווא"א ואבא זצוק"ל ראו בו שעתיד הוא להנהיג את ישראל. לכן החובה על כל א' וא' בפרט על תלמידיו, תלמידיו הישיבה חק, לתפוס את המעלה הזאת כמוזבן בחלק ממנה מני, כל א' לפי דרגתו, ולהתחזק וללמוד עוד כמה רגעים ביום לע"נ, ולהתרכז יותר בשעת הלימוד ובוזב נזכה להרבות כבוד שמים וכבוד התורה בעולם, ולזכות את הרבים כשאפיתו זללה"ה". עוד כאן דברי רשכבה"ג מרן שר התורה שליט"א.**

ושינ מכתבים שכתב מרן הגר"ח, ובירוע שרשכבה"ג מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א לא מוציא מילה לבטלה ומקפיד שכל שכותב יהיה בתכלית הדיוק, ובפרט בדבר שיש בו הוראה לרבים. והגדיר את מרן זצוק"ל בהגדרות 'מבהילות' ו'נוראות' בידיעותיו משאר דורו, נקיותו שכל מעשיו לשם שמים, וקדושתו במכתב א' כתב: "הנהגת הדרו מסורה כיום למרן גאון ישראל הגראי"ל שטינמן שליט"א אשר כל מעשיו לשם שמים". במכתב ב' כתב: "להזהיר שלא יכוו בגחלתו של מרן", והגדיר את מרן זללה"ה בהגדרה הבאה: **"גאון ישראל, קודש הקודשים, גדול דורנו מרן הגראי"ל שטינמן שליט"א".**

ומלבר הדברים שאמר בשם רשכבה"ג שר התורה מרן הגר"ח שליט"א הוסיף הגאון רבי אליהו מן שליט"א ואמר: **"אבי הגאון הגדול רבי מרדכי מן זצוק"ל אמר לנו כבר לפני יותר מארבעים שנה שרבי אהרן לייב הוא כמרן החווא"א – כהכבואה של מרן החווא"א ברורנו, בכל חלקי התורה בכל חלק וחלק הוא מעין מרן החווא"א, ריבית, זרעים, טהרות כל חלק וחלק. והוסיף אחיו הגאון רבי אברהם מן שליט"א על דברים אלו והרגיש שכפועל יוצא מאמירה זו נתן לנו בניו הנהגה וציצוי לפני פטירתו [תשנ"ו], בוז הלשון: "כל דבר קשה הגדול והקטן בכל שאלה ושאלה לכו אליו, כאשר הוא גדול בענקים, ורק אותו תשאלו וכן תעשו". תמיד היה מדבר על גדולתו בתורה, והיה מעיין בספריו ומצטט ואומר אותם בשיעוריו". ועוד אמר הגאון רבי אליהו מן שליט"א "שאלו את רשכבה"ג מרן שר התורה שליט"א, האם יש ברורנו מי שזוכה לגילוי אליהו תשובה מסתמא כן – רבי אהרן לייב וזכה לזה".**

בחיבור 'צדיק כתמר יפרח' מובא רבות על היחס המופלא של רשכבה"ג מרן שר התורה שליט"א למרן רבינו זצוק"ל: "הרבנית ע"ה תמיד עורדה את רבינו שליט"א לנסוע אל מרן החווא"א זללה"ה, אע"פ שדרו או בכפר סבא שהי' שם ראש הישיבה, והיתה טרחה גדולה וגם

הוא לא רק למד, אלא לימד איך ללמוד. הוא לא רק למד אלא גם יגע. למרות כשרונותיו המופלאים, הוא שקוע ללא כל היסח הדעת • מרגן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל, דיברו עליו דברים מופלאים ורק הוא שנודע בפעליו וצדקותו, ניסה להצניע את גדלות הענקים שלו בתורה אותה כה אהב ולמענה מסר נפשו • ליקוט עובדות מתוך הספר החדש 'מזקנים אתבונן' חלק י' אסופה מופלאה שיגע בה הרה"ג ר' משה אסחייק מבני ביתו שזורקת אלומת אור מאירה על הנסתר והחבוי בדבר שהיה הכי יקר לרשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוק"ל

קושי כספי לנסוע עד בני ברק. היא חיפשה סיבה לשאלה שילך לשאלו אותו. ופעם כשחזר ממרן החווא"א אמר לה ברמעות שיותר הוא לא ילך אליו, ושאלה אותו מה קרה? ואמר שהצטער צער רב שמרן החווא"א ליווה אותו בצאתו מביתו, ונגרם לו כבוד גדול מזה, ואם כבר היה לו עולם הבא הפסיד הכל עכשיו". [ומרן הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א סיפר שזוכר זאת היטב מצעירותו שכולם תמהו איך מרן החווא"א מכבד בכבוד מופלג לאברך בלתי ידוע]. כן סיפרו למרן שר התורה, שרבינו מרן זצוק"ל אמר שהיה זמן שהיה כמה שעות בתחנת הרכבת בברלין במקום סכנת נפשות בימי מלחמת העולם השנייה, והרגיש בחוש שהיה עמו מלאך ששמר עליו. הגיב רבינו, לכל אחד יש מלאך ומי שמקלקל את מעשיו הם בורחים ממנו והוא לא קלקל לכך ששאר עמו המלאך.

ופעם שאלו שאלה לרשכבה"ג מרן שר התורה שליט"א, שלח את השואל למרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל והוסיף ש"יש לו רוח הקודש". סיפרו את זה למרן הגראי"ל וענה בצחות "מום שבך אתה נתן לאחרים". פעמים רבות כששלח מרן הגר"ח לרבינו, אמר לאותם שואלים: "לכו אליו יש לו רוח"ק". ואכן היה מעשה עם כמה בחורים שהגיעו מחו"ל וכשעברו לפני מרן הגראי"ל אמר שעליהם למול והיה לפלא היאך ידע שאינם נימולים. וסיפרו למרן הגר"ח ואמר: "זה שיש לרבי אהרן לייב רוח"ק, זה גלוי וידוע אבל לכך, להבחין שאינו נימול, אין צריך רוח"ק – את זה רואים".

סיפר גם הגאון רבי משה ברום שליט"א נכד רשכבה"ג מרן בעל הקהילות יעקב' שמילדותו גדל אצל סבו זצוק"ל:

כאשר ראה מרן ה'סטייפלער' זי"ע שבעל ה'אילת השחר'

מביא מהכתוב בספר 'קהילות יעקב' בספרו 'אילת השחר' סיפר לי בהתפעלות את הדבר. שאלתי את עצמי, והרי עוד כתבו את חידושי תורתו, ומדוע התפעל הוא דווקא בזה שבעל ה'אילת השחר' כתבם בספרו? אלא כי נהנה שגדולי הדרו מעיינים בספריו

והוסיף הגאון רבי שרגא שטינמן שליט"א ראש ישיבות 'ארחות תורה' בן מרן וחתנא רבי נשיאה מרן שר התורה, שאמר לו מרן ה'קהילות יעקב' ש"הספרים של אביך קרובים אלי (הניח אותם בארון הספרים במקום שקרוב לידו) כי אני מעיין בהם הרבה".

ועוד אמר הגר"ש שטינמן שליט"א: "זכיתי לתת ספר 'אילת השחר' למרן ה'סטייפלער' ושמן מאוד, ואח"כ אמר לי שעבר עליו 'מטאבל עד טאבל' – מכריכה לכריכה, ונהנה מאוד".

וכתב בספר 'צדיק כתמר יפרח': "שמעתי ממור"ח (הגאון רבי שרגא שטינמן) שליט"א, שכל פעם כשהיה בא לשאול שאלה לרבינו מרן ה'סטייפלער' בעל ה'קהילות יעקב' זצ"ל אמר לו מיד: מדוע אתה צריך לשאול אותי, תשאל לאביך שהמושכל ראשון שלו היא דעת תורה?!

כן אמר הגאון רבי משה שטיינמן שליט"א, בן מרן, שכאשר התחילו לצאת לאור ספרי 'אילת השחר' היה ידוע שמרן בעל ה'קהילות יעקב' זצוק"ל אמר על ספרים אלו שחיבור כזה לא יצא לאור מאז ה'פני יהושע'. והוסיף ששמע זאת מכמה וכמה אנשים נאמנים, וכן שאביו מרן זצוק"ל ידע אז מזה אבל כדרכו לברוח מענייני כבוד לא נתן לדברים לעשות עליו רושם.

סיפר הגאון רבי זאב ברלין שליט"א ראש ישיבת גאון יעקב וחתנא רבי נשיאה: "כשיצא לאור פעם ראשונה 'אילת השחר', מרן ה'סטייפלער' לא האמין - הרב שטיינמן הוציא ספר? מי יכול ללמוד את זה? מי יבין מה שכתוב שם? הרי הוא מדברים על דברים עמוקים כאלו".

גם דבריו של רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א מגדירים היטב את מרן רבינו זצוק"ל ומסבירים כיצד השיג את מדרגתו: "לא היה אצלו רגע פנוי כלל, ולא היה היסט הדעת מתורה. הוא ידע את הש"ס היטב, ידע ש"ס על בוריו, עם התמדה בתורה. יש הרבה דריגות בהתמדה, עד כמה דבוקים בתורה בלי היסט הרעת, ולדרגתו - קשה להגיע.

זכורני שנתקשיתי פעם באיזה עניין, בביאור דברי רש"י בקידושין ותוספות בכתובות, ושאלתיו על כך, והשיב מיד בתירוץ ברור מאד, בלא שהיה צריך להתעכב לחשוב על זה. אני מזכיר את תירוצו בשיעורים בישיבה. הוא זכר! היה לו הכישרון וגם סייעתא דשמיא. גם זה וגם זה. דורות הראשונים סיפרו לי שהוא הרגיש אחריות על הדור לפני הרבה שנים, כשהיו בחיים עוד מגדולי הדור זצוק"ל. הרבה פעמים כשהייתי שואל אותו בדברים מסוימים כיצד לנהוג, והיה אומר "האם יש בזה ויכוי הרבים?" - כך אמר הרבה פעמים, ויכוי הרבים הוא העיקר! להיות כמוהו, בדורנו לא שייך, לא מציאותי שאדם יוכל להגיע לדרגה כזו, אבל אפשר ללמוד ממידותיו, והדרך לכך: לקיים מה שהיה אומרו!"

הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אורחי שליט"א הסביר כיצד יכול היה מי שנטל הדור מוטל על כתפיו להיות שקוע בתורה ולהיות 'ליגן אין לערנען' התשובה לכך היא פשוטה: 'הוא היה כל כולו תורה'. כל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו היו עשויים 'תורה'.

.

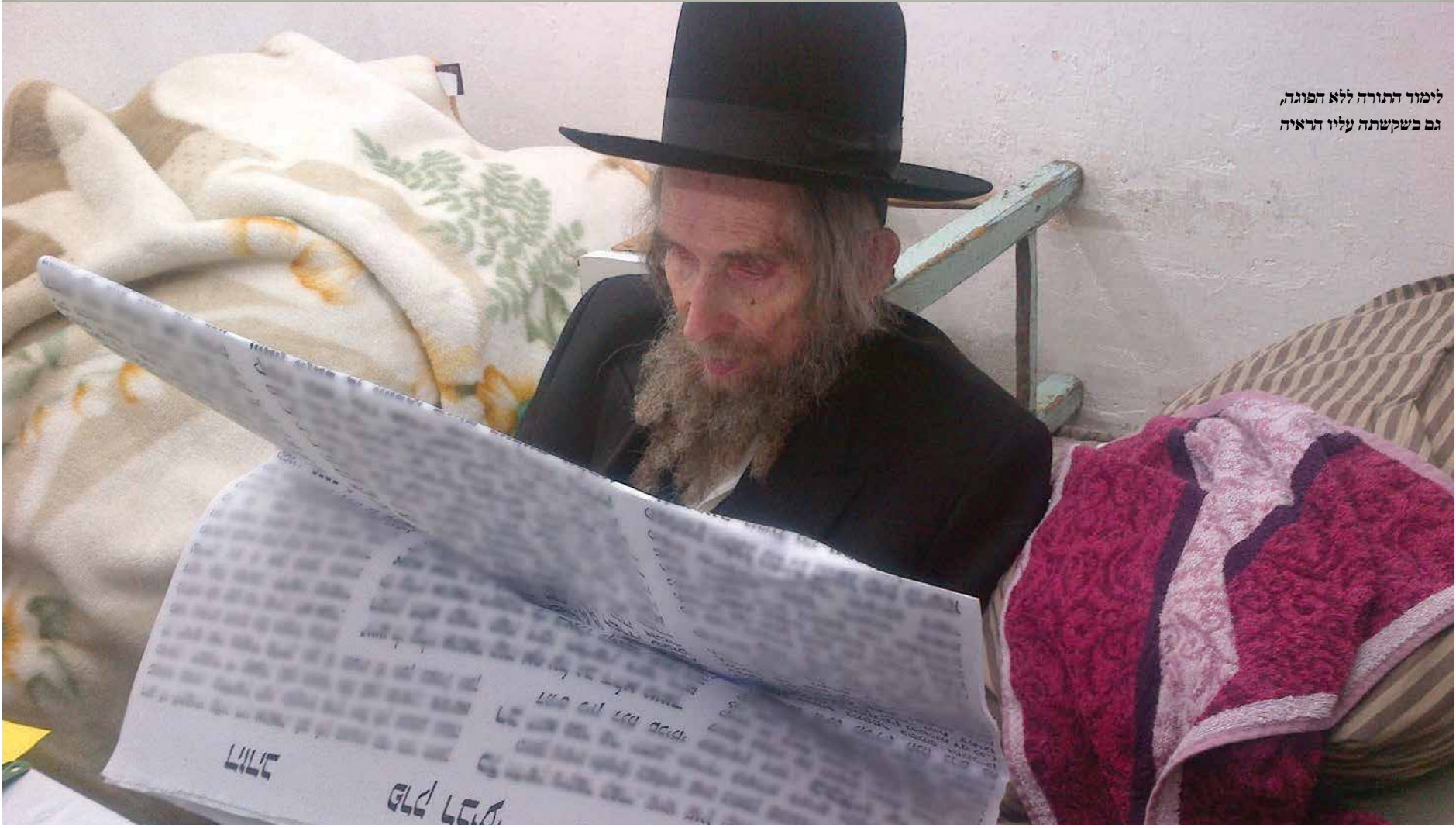
כאשר משה רבינו ע"ה ראה את האש בוערת בסנה והוא איננו נאכל, אמר (שמות ג, ג): ”אֲסָרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הַמִּצֶּה הַגָּדֹל הַזֶּה, מִדַּעַי לֹא יֵצֵד הַסֵּנֶה”. ומה עשה משה כדי להתבונן בסנה? "רבי יוחנן אמר, חמש פסיעות פסע משה באותה שעה וכו'. רבי שמעון בן לקיש אמר, הפך פניו והביט "שמו"ר (שם ב, א).

- האמנם? לאחר שטקס כל העת? - "גילערנט!" בלימוד: זהו היסוד לעלייה בדרך ד', שהעבודה לא תהיה 'לפרקים'. לא ייתכן להיות אדם גדול עם 'לפרקים'. הלומד תורה לפרקים - אין תורתו מתקיימת. העקביות המבורכת הזאת, בכל רגע ורגע, יומם ולילה - היא זו שמרוממת

ומוגדלת את האדם.
הביאור הוא, שה"היעצות" זו היתה בין משה רבינו למשה רבינו. משה רבינו דיבר אל עצמו - הקדיש מחשבה והתבוננות לשאלה האם לסור לראות או לא. ואז היתה ההחלטה, לעשות מעשה קטן של הטיית הראש או המישה צעדים, לא יותר מכך.

ונספר מעשה: מרן הגאון הצדיק רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל, הוצרך לעבור ניתוח 'קטרקט', והלך לכל גדולי ישראל לבקש עצה וברכה, ביניהם מו"ח המשגיח מרן הגדו"צ רבי מאיר חרש זצוק"ל. כאשר הגיע יום הניתוח, הוחלט שבשעה שלוש אחה"צ הוא ושני מלווי - הגאונים הדוידקים רבי הירש פאלי ורבי שלום שברדון זצוק"ל - ילווהו אל האוטובוס, שיובילים לבית החולים 'הרסה', שם ייערך הניתוח.

לאחר מכן סיפרו רבי הירש ורבי שלום, שעמדו בשמש זמן רב והמתינו לאוטובוס המתעכב, וכל צפירת רכב שנשמעה - הסתכלו לראות האם והו האוטובוס שהגיע... ואילו רבי אליהו עמד כל הזמן איתן על מקומו, נתון בשערפי קודש, לא נע ולא זע! לאחר המתנה של שעה ארוכה, שמעו מעבר לרחוב את קול האוטובוס המתקרב, ורבי אליהו הפנה מעט את ראשו לראות, ומיד נבהל, החזיר

ידיעה עצומה זו, ונראה שלא רצה לפרסם זאת לא דווקא מצד ענווה, שהרי כן ענה באותו מקום ששאלו בחריפות על השאלה שנשאלה ולא משנה באיזה מסכת בכל מקום בש"ס. כנראה שהרגיש שהלימוד זה יירדה לעמקם של דברים, ובקיאות זה לא נקרא ידיעת הש"ס, ואם היה מגלה ידיעה זו ייתכן ויטעו ויקחו דוגמא מכך וישאפו לזה. וזה שבגיל מאה החל להראות ידיעה זו, זה דבר מבהיל שמתוך

עמקות התורה גם בגיל כזה נשארה בקיאותו". והמשיך הרב גוטרמן והוסיף: "גם צריך לשים לב שהיה זקן מופלג יותר מגיל 100, הראש עבר בכל מה ששאלו

אותו. היה לנו אדם גדול מאוד, ודורות הבאים חייבים שידעו שהיה כזה בן אדם. היכן מצינו אדם שכמעט ולא שינה עד גיל מאה ושלוש, ואכל 'קב חרובים' קרי הדייסה שלו - לא שינה במאום, ומדבר זה הוא חי ותיפקד רגיל, תוך כדי צלילות ופיקחות אדירה!! מלבד הפרישות הנקיות ושאר המעלות שהיו לו - שנוהר מליהנות מהעוה"ז, היה דמות כזו שעמלה ויגיעה בתורה בצורה כזו שלא נתפסת, שניצל כל שניה וכל דקה לעמל התורה, מלבד שמחשבתו אפילו לרגע לא סרה מיגיעת התורה, גם במחשבה, גם כשדיבר עם אנשים, כל הזמן היה שקוע בלימוד, ובנקיות אין לתאר, הלך וגדל.

וכן הראגנה לזולת היא מהמפורסמות ואין מה להאריך בזה. אבל אספר עובדה כמה דאג לאשתו הרבנית ע"ה, ושם שליטה בכל סעיף קטן של השו"ע יו"ד, אבן העזר, וכן או"ח, כך ביקשו לצדף אותו להרכב בית הדין של מרן הגר"ש וואנר זצוק"ל, להיות דיין ראשון והיה בית בית בביתם] אשתו היתה מגיעה מידי יום לטביל איתה. והיה חשוב עבורו הדבר - כשישב שבעה על הרבנית - תוך כל מעבר האנשים, כשהגיעתי אמר לי: "אני מודה לך על מה שאשתך עשתה בשביל הרבנית". בקיצור היה אדם גדול מאוד לא מצוי כלל בדורות ענק בעל שיעור קומה כזה".

וחזר הגאון ר"י גוטרמן שליט"א וסיכם, "העיקר שהאנשים ידעו את זה, שבני אדם יכירו את גדלות התורה, את כח ההתמדה, את העמלות בתורה שאיתם ניתן להגיע לגדלות בתורה, והרי התורה מונחת בקרן זוית כל הרוצה יבוא וייטול".

וסיכם ראש ישיבת גאון יעקב וחתנא רבי נשיאה הגאון רבי זאב ברלין שליט"א:

"כבוד השם הסתר דבר, מרן ראש הישיבה רצה להסתיר את הגדלות שלו שלא ידברו עליו, אבל בוודאי שרצונו

שידברו על המעשים שלו כדי ללמד אותנו שאפשר להגיע לפסגות גבוהות. אז מה היא מורשתו?

חז"ל אומרים במדרש רבה אסתר ונבירושלמי יומא פ"ג ה"ב] "רב חייא רבה ורב שמעון בן חלפתא היו מהלכים בהרא בקעתא דארבל בקריצתא דאו אילת השחר שבקע אודה אמר רב חייא רבה לרב שמעון בן חלפתא כך היא גאולתן של ישראל בתחילה קמעא קמעא כל שהיא הולכת ומאירה, ה'אילת השחר', האור, בוקע לאט לאט, מעט מעט, כך היא גאולתן של ישראל. גדולי ישראל ומנהיגי האומה לא נולדו אנשים גדולים, אבל אצל אומות העולם גדלות האדם לא נמדרת בהתגדלות ובהתרוממות, אלא במצב שבו הוא נמצא, בין רגע הוא גדול, ולאחר רגע כל הגדולה שלו חולפת, אבל גאולתן של ישראל קמעא קמעא... חז"ל אומרים את זה על מרדכי הצדיק, שבתחילה ישב בשער המלך, אח"כ לבש את לבוש המלך, אח"כ רכב על סוס המלך, ואח"כ ליהודים היתה אודה ושמחה, אבל גאולתם של אומות העולם כמו שזה בא, ככה זה הולך, אין בכלל השפעה על המהות של בני האדם...

מה כתוב פה... זה בא ללמד אותנו אל תתייאשו. בכל מקום גדל 'אילת השחר', כל בית מדרש יכול לגדל אותו, אל תחשוב שהראש ישיבה נולד גדול הדור. הוא נולד לא מבקשים מכל אחד להיות 'אילת השחר', אבל מבקשים מכל אחד לקחת את עצמו לידיים, להתרומם, לעשות מה שהוא יכול לעשות, להתקרב ל'אילת השחר'..."

ומסכם מי שהיה תלמידו ולימים שלוחו ונאמנו הגאון רבי נתן זוכובסקי שליט"א מראשי ישיבת 'גאון יעקב' שזכה לקרבתו הגדולה בנושאים שונים בענייני הכלל ובענייני התורה והרבנות: הוכירו לי בימים הראשונים שאחרי פטירתו, שהוא אמר, "מה אני אעשה בישיבה של מעלה כשישאלו אותי למה לא למדתי ירושלמי בעיון" ברגע הראשון לא תפסתי: ישאלו אותי בישיבה של מעלה למה הוא לא למד ירושלמי בעיון... וואס... התבוננו, מה הפשט - ונראה כי היה לו שאיפה לדעת את כל התורה כולה, הקב"ה נתן תורה לישראל 'תתומה ניתנה' - אם חסר

אות אחת בתורה, הס"ת נפסל. למה ניתנה תורה, בשביל שנדע את כל התורה כולה. בכלי, ירושלמי, רמב"ם, שו"ע, קצות, נתיבות, רעק"א, וכל דברי הראשי ישיבות. את הכל צריך לדעת, כל התורה כולה.
הוא דיבר בנוסח - "ישאלו אותי בישיבה של מעלה למה לא למדתי ירושלמי בעיון" - מלבד הדיוק שבכלי הוא כן למד בעיון - אבל אני לא בא לדייק, אני בא לומר שלמרן ראש הישיבה היתה שאיפה לדעת את כל התורה כולה. האם יש למישהו הרגשה כזאת כשהוא קם בבוקר כל יום יום. כל מורשתו וזו צוואתו של כל אחד שיריש בקרבו, אני רוצה, וצריך, לדעת את כל התורה כולה. זו היתה המהות שלו, וזאת אנו חייבים להמשיך.
שמעתי שפעם הביאו לו ש"ס חדש, והוא אמר: את הדין 'בזיוון לפת', יודעים כולם, ולכן מכסים את הפת כשמקדשים על היין. אבל איך אנחנו יכולים להסתובב בבית שיש לנו ארון ספרים כזה גדול, ולא יודעים את כולו? בכל בית יש ארונות ספרים, לפחות שתהיה את השאיפה ללמוד את כל הספרים האלה, ללמוד את כל התורה כולה! אני זוכר עוד כשהיינו נערים בכפר סבא, אחרי ה'סדר' בליל שבת, הלכנו אליו לבית ללמוד 'משנה ברורה' הל' שבת. מי שרצה בא. כמוכן לא היתה תאורה, היתה רק מנורת נפט על השולחן, והוא בכל העומק נכנס ללמוד. ואנחנו, נערים צעירים, חלק לפני בר מצווה, וחלק אחרי בר מצווה. הצעירים יותר ממעט נדרמו והוא נשאר ער. זה היה כבר מאוחר בלילה. ולמה הוא עשה את זה? להשריש בנו שאין זמן מיותר. את הכל צריך לבצל. כל קביעות וקביעות, צריך לשמור עליה. זה הוא עשה בישיבה, זה הוא עשה בכלול, זה הוא עשה לימים בכל הדור כולו. ואם זו מורשתו - את זה חייבים להמשיך..."

בלילה ורתת בלימוד ונפטר מדרום לב, וגם מרן הגרא"א דסלר זצוק"ל, ומרן הגאון רבי איסר זלמן זצוק"ל, כולם היו אנשים שהלכו על הרגליים, שהסתובבו ברחובות, ובים בהיר אחד הם לא נמצאים איתנו, זאת אומרת שכן אדם צריך לדעת שהוא עומד לפני מידת הדין, יש יום הדין, אז מי אומר מה שיהיה איתו...

וכך הוא היה חי את החיים שלו, את כל מאה שנותיו, בפתח של יום הדין... מרן הראש ישיבה זצוק"ל בהספד על מרן ה'סטייפלער' זצוק"ל הביא מתשובת הגאונים, שרב היו לו עשרה הנהגות מיוחדות, וכשרב נסתלק מן העולם, חלקו התלמידים את ההנהגות האלו ביניהם, כל אחד לקח הנהגה אחת, רב יוסף לקח לעצמו את ההנהגה שלא להסתכל מחוץ לר' אמותיו. ובר"ו בקידושין [ל"ד] כתב שרב יוסף היה סומא, הוא סימא את עצמו בגלל שהוא לא רצה להסתכל באישה. אלו מדרגות גבוהות, אבל מבואר שיש דבר כזה, שאפ"י האמוראים הקדושים, לא היו יכולים להמשיך את כל ההנהגות של רב, אף אחד לא שייך לדרגות של רב, אבל לכל הפחות, כל אחד לקח דבר אחד, עשירית, מהנהגות של רב, וככה הם בנו והמשיכו את דרכו של רב. אנחנו צריכים להשלים את ה'אילת השחר'... לא מבקשים מכל אחד להיות 'אילת השחר', אבל מבקשים מכל אחד לקחת את עצמו לידיים, לעשות מה שהוא יכול לעשות, להתקרב ל'אילת השחר'..."

ומסכם מי שהיה תלמידו ולימים שלוחו ונאמנו הגאון רבי נתן זוכובסקי שליט"א מראשי ישיבת 'גאון יעקב' שזכה לקרבתו הגדולה בנושאים שונים בענייני הכלל ובענייני התורה והרבנות: הוכירו לי בימים הראשונים שאחרי פטירתו, שהוא אמר, "מה אני אעשה בישיבה של מעלה כשישאלו אותי למה לא למדתי ירושלמי בעיון" ברגע הראשון לא תפסתי: ישאלו אותי בישיבה של מעלה למה הוא לא למד ירושלמי בעיון... וואס... התבוננו, מה הפשט - ונראה כי היה לו שאיפה לדעת את כל התורה כולה, הקב"ה נתן תורה לישראל 'תתומה ניתנה' - אם חסר אות אחת בתורה, הס"ת נפסל. למה ניתנה תורה, בשביל שנדע את כל התורה כולה. בכלי, ירושלמי, רמב"ם, שו"ע, קצות, נתיבות, רעק"א, וכל דברי הראשי ישיבות. את הכל צריך לדעת, כל התורה כולה.

הוא דיבר בנוסח - "ישאלו אותי בישיבה של מעלה למה לא למדתי ירושלמי בעיון" - מלבד הדיוק שבכלי הוא כן למד בעיון - אבל אני לא בא לדייק, אני בא לומר שלמרן ראש הישיבה היתה שאיפה לדעת את כל התורה כולה. האם יש למישהו הרגשה כזאת כשהוא קם בבוקר כל יום יום. כל מורשתו וזו צוואתו של כל אחד שיריש בקרבו, אני רוצה, וצריך, לדעת את כל התורה כולה. זו היתה המהות שלו, וזאת אנו חייבים להמשיך.
שמעתי שפעם הביאו לו ש"ס חדש, והוא אמר: את הדין 'בזיוון לפת', יודעים כולם, ולכן מכסים את הפת כשמקדשים על היין. אבל איך אנחנו יכולים להסתובב בבית שיש לנו ארון ספרים כזה גדול, ולא יודעים את כולו? בכל בית יש ארונות ספרים, לפחות שתהיה את השאיפה ללמוד את כל הספרים האלה, ללמוד את כל התורה כולה! אני זוכר עוד כשהיינו נערים בכפר סבא, אחרי ה'סדר' בליל שבת, הלכנו אליו לבית ללמוד 'משנה ברורה' הל' שבת. מי שרצה בא. כמוכן לא היתה תאורה, היתה רק מנורת נפט על השולחן, והוא בכל העומק נכנס ללמוד. ואנחנו, נערים צעירים, חלק לפני בר מצווה, וחלק אחרי בר מצווה. הצעירים יותר ממעט נדרמו והוא נשאר ער. זה היה כבר מאוחר בלילה. ולמה הוא עשה את זה? להשריש בנו שאין זמן מיותר. את הכל צריך לבצל. כל קביעות וקביעות, צריך לשמור עליה. זה הוא עשה בישיבה, זה הוא עשה בכלול, זה הוא עשה לימים בכל הדור כולו. ואם זו מורשתו - את זה חייבים להמשיך..."

ללמוד וללמד

רפאל ישראל

אין בנו יומרה להבין ולהקיף את דרך לימודו של רשכבה"ג מרן הגאון רבי אהרון יהודה ליב שטינמן זצוק"ל הן מעומק המושג וקל וחומר מקוצר המשיג • פנינו לתלמידים מתקופות שונות בניסיון להבין ולהעמיק את דרכו של מרן ראש הישיבה בלימודו לעצמו ובלמדו את תלמידיו, בתורה ובמוסר • הגאון רבי נחום ברנשטיין שליט"א משגיח בישיבת גאון יעקב ומוותיקי תלמידי רבינו, הגאון רבי תנחום פישahוף שליט"א ר"מ בישיבת פוניבז' לצעירים. הרה"ג רבי יעקב לנדמן שליט"א ונכדו הרה"ג רבי צבי במברגר שליט"א מספרים על הדרך בה חתר רב החובל בים התלמוד • העיון של הבקיא והבקיאות המופלאה של המעיין

י"זה נחוץ לעורר אצל לומדי התורה שהם שייכים לזה

כמה גדולה החשיבות של לימוד תורה עם הבנה להבין הסוגיה עם קצת טעם ואע"פ שזה לא פשוט וצריכים לכך יגיעת התורה אבל בשזיכים נמצאים בדרגה אחרת לגמרי...." (ימלא פי תהילתך – דרכי העליה, עמ' קנה) ראשית, רצינו לשמוע על איזו שיטת לימוד גדל ולמד מרן עצמו...

רבי יעקב לנדמן: כידוע מרן ראש הישיבה גדל בבריסק בבית הסמוך לביתו של מרן הגר"ז ואף למד בחברותא עם בנו הגדול הגאון רבי יהושע בער זצ"ל. כמובן שהלימוד בחברותא היה בשיטת הלימוד של בריסק ומתוך דפי חידושי תורה שמרן הרב מבריסק הביא להם ממרן הגר"ח וכן דפים מרשימות התלמידים אשר חלקם נכללו לאחר מכן בכתבי הסטנסיל.

לימים סיפר מרן ראש הישיבה: 'כשלמדתי בבריסק מהשעה שקמתי בבוקר עד שהלכתי לישון בלילה חשבתי רבי חיים... והיה לי טעם ועונג נפלא בחידושי רבי חיים עד שרק חיכיתי כל יום ויום לקבל עוד דף ועוד דף מחידושי רבי חיים', עד כדי שסיפר שלמדנו סוגיות בגמ' לפי הסוגיות שר' חיים כתב עליהם.

כשהגיע לארץ שיטת לימודו של רבינו החזו"א עוררה אותו... ועל כן גיגש לדבר עם מרן החזו"א בלימוד והרבה ללמוד עם תלמידי מרן החזו"א, עד שקיבל מהם את דרך הלימוד של מרן החזו"א.

מרן ראש הישיבה סיפר שפעם היה אצל מרן החזו"א זצ"ל והיה אצלו ראש ישיבה חשוב שהרצה למרן החזו"א מחידושי תורתו. לאחר שיצא אותו ראש ישיבה אמר החזו"א לרבנו שכשיש לאדם סברה עקומה -אינו יכול לאומרה כסברה שלו, אבל להכניס את סברתו העקומה בדברי הרמב"ם זה מקובל אצלו...

אנקדוטה מעניינת סיפר מרן ראש הישיבה: כשהוציא את ספרו הראשון 'אילת השחר' שלח לחברותא שלו הגאון הגדול רבי משה סולובייצ'יק זצ"ל את הספר. רבי משה שלח לו תשובה: 'מה קרה, זו לא דרך הלימוד שלמדנו!'

בין מרנן הגר"י"ז לחזו"א

סיים רבינו בחיוך: לא ענית!... והפסקתי לשלוח לו את הספרים.

איך ניתן להגדיר את דרך הלימוד של מרן ראש הישיבה?

רבי צבי במברגר: כשאני רוצה להגדיר את דרך הלימוד של מרן ראש הישיבה עומדים מול עיניי דברי המשנה בסוטה דף מ"ט "משמת רבי עקיבא, בטל כבוד התורה. וביאר רש"י היה נותן ליבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות... וזה כבוד תורה גדול שאין בו דבר לבטלה".

רבי עקיבא הגדול שאמר לו ר"א בן עזריה, עקיבא מה לך אצל הגדה כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות (סנהדרין סז) ופירש"י שהן חמורים ובהם אתה מחורר ולא בהגדה, ובכל אופן כבוד התורה שבטל בפטירתו זה מה שהיה נותן ליבו לדרוש כל קוץ וכל אות וזהו כבוד התורה הגדול שאין שום דבר לבטלה. ההרגשה שניתן כך לומר על מרן כמה היה נותן ליבו בעמל ויגיעה להבין כל דבר וכל נקודה בתורה שככתב ובתורה שבע"פ, ולא היה אכפת לו מה יאמרו משום שתורה היא וללמוד אני צריך.

כמה פעמים אמר מסכת קידושין מתחילה מאי שנא הכא דתני האשה נקנית ומאי שנא התם דקתני האיך קונה והתוס' שם דנים למה כתוב האשה עם ה' סוגיה שלמה על דקדוק לשון התנא. איזה ראש ישיבה בזמננו היה אומר שיעור על כזו סוגיה? מי היה מקשיב לו...

רבי יעקב לנדמן: מצד אחד מרן ראש הישיבה היה נזהר מלומר רייד וסברות בסוגיה שיש לחשוש שאין כוונת הראשונים לרעיונות אלו, אבל גם לא היה מנותק מזה... צורת הלימוד ב'אילת השחר' שנראית כמגיעה ממקום של דקדוק ורגש על בירור פשטני לא הגיע ממקום של פשט ודקדוק בכל תיבה, כשיטת הלימוד של חלק מהאחרונים, אלא מרן ראש הישיבה התחיל מהבסיס, לעמול בהבנת כל פרט וכל סברה מבראשית, לדרת לשורשה של כל הוא אמינא וכל מסקנה, ולא ללמוד רק לפי הלומדעס, אלא צעד אחד צעד, ולא זזים עד שהדברים מובנים מכל צדיהם, שילוב של חשיבה מורכבת אבל לא ערטילאית. ומשום כך מרן ראש הישיבה למר מאד לאט. לפעמים למד דף במשך חודשיים. פעם אמר לי שמצטער שלא יכול לעשות שיעור של הספק, אבל האחריות שלא לדלג שום נקודה מלהבינה עד שורשה לא מאפשרת לו ללמוד לימוד בדרך של הספק.

מרן ראש הישיבה סיפר שמרן החזו"א הציע למרן הרב מפוניבז' זצוק"ל למנות את רבינו לראש ישיבת פוניבז', ומרן הרב מפוניבז' הציע לו להיות ראש הכולל. מרן ראש הישיבה הסביר שמרן החזו"א רצה מישוה שכביכול ימתן את לימוד הלומדעס בישיבה, מרן החזו"א חשב שמרן ראש הישיבה יוכל לשלב את הדברים. אמר מרן ראש הישיבה: מרן הרב מפוניבז' היה פיקח: מצד אחד לא יכול לסרב לבקשת מרן החזו"א אבל מצד שני לא רצה לשנות את דרך הלימוד שבישיבה לכן מינה אותי לראש כולל. רואים שמרן החזו"א עמד על השילוב שבשיטת לימודו של מרן ראש הישיבה.

תהליך כתיבת ה'אילת השחר' הייתה גם בשני הרברים הנ"ל. מרן ראש הישיבה כתב בפעם הראשונה ובבוקר

בין מרנן הגר"י"ז לחזו"א

שבה. ואם אמור יאמר מגיד השיעור שזה יותר מושך את הלב הרי שבנו לדברי מרן החזון איש.

השואל נטל הורמנא ושאל כיצד היה נוהג רבנו בעצמו בשיעורי הקבוע בישיבה קטנה?

בת שחוק עלתה על פני רבנו והשיב: תמיד חשבתי שלומר את דברי הקצות או רבי עקיבא איגר לדרת לסוף דבריהם לא אוכל בין כך ובין כך לעשות בשלמות, או גמרתי בליבי שאני עצמי אלמד את הסוגיה כמו שהקצות למד וכמו שרבי עקיבא איגר למד, ומה שאעלה בהבנת הסוגיה את זה אומר, כדי שבמה שאני הבנתי יהיה לי לפחות השגה מושלמת.

בשיעוריו בישיבה מרן ראש הישיבה גם לימד בדרך לימודו הנ"ל?

הגאון רבי נחום ברנשטיין שליט"א: צורת מסירת השיעור של מרן ראש הישיבה הייתה שמרן היה שואל שאלות על הגמ' ועל רש"י ותוס', ולא היה מתרץ. וכשהיו מנסים לענות, היה מפריך את התירוץ. אמרנו לו הרי הרשב"א שואל שאלה זו? אמר רבינו: נו, ומה הרשב"א מתרץ? אמרנו את התירוץ ומיד הקשה על זה... וסיים או הרבר הפריע לי ואותרי אומץ ושאלתי את מרן ראש

הישיבה מדוע בשיעור הוא מקשה רק קושיות ולא עונה.

ענה לי מרן שסגנון השיעור משתנה: בשיעורים עד הנוכה הוא שואל רק קושיות, משום שרוצה לפתוח את הראש של הבחורים, ומתנוכה כבר אומר אפשרויות שניתן לתרץ. ורק בזמן קיץ היה מביא את דברי האחרונים אך מקשה עליהם. לעומת זאת כשנפתחה ישיבת גאון יעקב, מסר מרן

ראש הישיבה שיעורים כלליים. שיעורים אלו כן היו בנויים בצורת מערכה ישיבתית, היו אלו שיעורים חזקים ומחודשים ביותר ובאו קבוצות מפוניבז' ומעוד ישיבות לשמוע את השיעור. פעם אמר לי, הרבר הכי קשה לי זה

בין מרנן הגר"י"ז לחזו"א

למסור שיעור כללי... אני לא רגיל לבנות בניינים. בשביל זה אני צריך לאסוף את הרברים ולבנות מהלך... אל תחשוב שבגיל 60–70 קל לשנות דרך בלימוד...!!! ניתן לשים לב שספרי 'אילת השחר' שכתב לפני שמסר שיעורים כללים הם בסגנון אחד ואח"כ נוספו המהלכים שמסר בשיעור כללי ובהם יש יותר התייחסות ל'רייד' הישיבתי.

אך שיעור יומי סירב מרן ראש הישיבה למסור בגאון יעקב, והמשגיח הגאון רבי דוד מנחם שניידר שליט"א אמר לנו שטעמו הוא כי יודע שהבחורים רוצים לשמוע 'ישיבישע תורות' והוא לומר יותר כמו 'אילת השחר' והבחורים לא יקבלו ממנו...

לאחר שביום הפורים באנו למרן ראש הישיבה וביקשנו שימסור שיעור והרגיש שאכן אנו רוצים לקבל את דרך 'האילת השחר' בלימוד נעתר למסור שיעור יומי 3 פעמים בשבוע...

ושוב מרן ראש הישיבה חזר לאותו מהלך של קושיות... פנתי למרן ראש הישיבה ואמרתי לו: אין לנו ממי לשמוע את הרייד? אמר לי: אם תדעו לשאול קושיות זה טוב מאד, ובזמן קיץ התחיל להביא שני צדדים לתרץ אבל לא בצורה מוחלטת, והיה מביא את מהלך האחרונים בסוגיה וכסדר הקשה עליהם.

כעמרן ביקש ממני להתמנות למשיח ב'גאון יעקב', אבי מודי ביקש ממרן שגם אמסור שיעורים בלימוד. מרן ראש הישיבה קרא לי ושאל אותי: 'אתה יודע ש"ס?' אמרתי: ראש הישיבה יודע מה אני יודע... ואז אמר: להגיד שיעורים בגאון יעקב צריך לדעת ש"ס. אמרתי לו: הן ראש הישיבה תמיד לימד אותנו לשאול ולהקשות. ענה לי אבל צריך גם לדעת לחשוב איך מתרצים.

רבי צבי במברגר מחדר את הדברים: כאשר הבחורים היו מנסים ליישב את ההערות שהעיר, היה רוחה את דבריהם אף על פי שבהורמנויות אחרות כשנשאל שאלות אלו, הוא גם תירץ תירוצים אלה, והפשט הוא כנ"ל, לא שהתירוצים אינם אמת אלא רצה ללמד שצריך לחשוב על כל דבר. היה נזהר לא לומר 'תורת' או 'רייד' ישיבתי רק בכדי ליצור אווירת לימוד כשהיה נראה לו שלא יהיה בזה תועלת לתלמידים. משום כך גם את רוב החידושים שבאילת השחר לא אמר בשיעור.

צורת מסירת השיעורים בביתו

ידוע שהיו למרן ראש הישיבה שיעורים רבים שמסר בביתו לאבירכים ולתלמידי הפנים מופלגים בכל מקצועות התורה. מה הייתה צורת הלימוד בשיעורים אלו?

הגאון רבי תנחום פישahוף שליט"א: הלימוד היה בריכוז עצום וברדגע. חזר על התוס' כמה פעמים עם חילופי הגרסאות, והכל ברצף בלי שום הפסקה. למרות שקשתה עליו הראייה התאמץ בכל רש"י ותוס' לראות בפנים. למחרת המשיך באותו מקום כאילו לא הייתה הפסקה, ולאחר כל כמה דפים שוב חזרו בעיון מדויקרק...

הפליאה ההתייחסות שלו לכל סוג הערה של לומדי השיעור, בכל רמה ולכל אחד. כמובן שהערה בלאמדעס המשיך בעמוד 47

צורת הישיבה וחותמה

הרב מ. ברמן

הוא ראה בקיומן של הישיבות את הצלת הדור. כיוון שהן היו בית היוצר לגדלות, הוא ראה חשיבות מרובה בבחירת הר"מים ובעיקר המשגיח - שיהיו דמויות • הוא התווה דרך איך צריך ללמוד ובאיזה הספק, והשאיר הוראות מפורטות איך לתת לבחורים גישמאק בלימוד • הוא ראה חשיבות מיוחדת גם למעיל של ספר התורה ולבגדי בן הישיבה, שיהיה ברו כתוכו • הוא הוכיח על כניסתה של "מודרנה" לשולי היכלי התורה ובנה היכלות של "פרומע ישיבות" כתבנית ישיבותיו • חותמו של בית היוצר

"לא אוניברס יטאות לתלמוד, אלא בית יוצר לבניין בני תורה, לא תלמודיסטים אלא בני תורה"

כל כובד המשקל להבשילו, שיהיה מה שיהיה העיקר שלא יזכה לתורה.
ראוי לדעת שהשנים הללו שבחורים נמצאים בישיבה אלו השנים שבהן נקבע גורל האדם לכל ימי חייו, אם יצמח להיות מה שהתורה רצתה ממנו שיהיה אדם גדול תלמיד חכם, או ח"ו החפץ, אם כן כל תלמיד צריך לדעת להעריך את העובדה שיש לו שייכות למקום זה ממנו ינק שייכות לתורה ושייכות ליראת שמים, ולואי ויזכו כולם להיות גדולים מאד, אבל גם מה שקיבלו מהישיבה בימי הנעורים זה ג"כ הרבה, כי בימי הנעורים צריך מאד סיועתא דשמואי שלא להיכשל חלילה והם

ושלא לעשות איזה דבר שיפריע לצמיחה שלו. (בחנוכת הבית לישיבת "מאור התלמוד")
לו היינו מבקשים להטביע את חותמו המופלא ביותר של מרן וצוק"ל בשנות הנהגתו - אין ספק שעולם הישיבות והכוללים היו תופסים מקום ראשון בחשיבותם. ולא רק משום שהוא נשא אותם כנשא האומן את היונק על שכמו, במסירות רבה ובתמיכה מתמדת בכל צרכיהם. לשם כך ביקשנו לשוחח עם גדולי ראשי הישיבות בישיבות שהקים ומהם שניתבו אורחותיהם על פי דעתו דעת תורה, וילמדו הרברים הועירים על הכלל כולו.

משנתו אודות הישיבה

כשהתקיים כינוס ראשי הישיבות שבאו לשמוע דיברותיו אודות מהות הישיבה בימינו, אמר מרן מנהמת לב - 'בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסין למקרא יוצא מהן מאה למשנה, יוצאין מהן עשרה לתלמוד, יוצא מהן אחד להוראה'. כל זה נאמר בימי חז"ל שכל ישראל היו שומרי תורה ומצוות, וכל ילד וילד היה נכנס למקרא, הייתה התורה מתקיימת בישראל גם אם רק אחד מאלף היה יוצא להוראה, אבל בזמננו שלרוב העם אין שום שייכות ללימוד התורה ולקיומה, והנכנסים למקרא הם מיעוט בכלל ישראל, צריכים מרביצי התורה והמתנבים להתאמץ שיהיו רבים שיגדלו לתלמוד והוראה עד שיתקיים בנו הפסוק 'כל בניך לימודי ד'.'

וכשרצה להבהיר גודל חשיבות עולם הישיבות, אמר פעם בכינוס גרייבס שהתקיים במעונו - 'באמריקה כל הזמן מה שהתחזקו שם הרפורמים והקונסרבטיבים זה הכל בגלל שלא היו שם ישיבות. היו פעם צדיקים גדולים ות"ח, אבל ישיבות לראבוננו לא היה, כמעט שלא היו ישיבות, ממילא המון העם הציבור, היה ריקו היום ב"ה קצת חורו בחזרה, וזה גאון הודות לכך שבורח השם נתרבו ישיבות בכל מקום, כי בלי ישיבות וכלי תלמודי תורה אין עתיד לאומה היהודית 'אם אין גדיים אין תיישים', וכשאין ישיבות - אין כלום! היו הרבה תלמודי חכמים גדולים באמריקה. אבל הילדים שלהם לא נהיה מהם כלום, כיוון שלא היו ישיבות. וב"ה שעכשיו הקב"ה עוז שיש קצת הצלה. לכן מוכרחים לראות שיהיה מה שיותר ישיבות, מה שיותר כוללים, ומה שיותר תלמודי תורה, והקב"ה יעזור להציל שארית הפליטה'.

רבני הישיבה

מרן וצוק"ל ראה חשיבות רבה במינוי רבני הישיבה, שיהיו דוגמאות לגדול כראוי בתוככי עולם הישיבות.

שח לנו רבי אליעזר טורק שליט"א: שמעתי מראש ישיבה אחר בירושלים, שנכנס למרן לפני שנים רבות וביקש את ברכתו לפתיחת ישיבתו. התעניין רבנו מי הצוות שעומדים לשמש בישיבה, ומי עומד להיות המשגיח בישיבה. באותו זמן עדיין לא היה לו משגיח לישיבה, והתבטא ואמר שעדיין אינו יודע מי יהיה המשגיח. השיב לו מרן נחרצות בלשונו: 'אינני יכול להמליץ על הישיבה. כיצד אוכל לדעת את אופייה וסגנונה של הישיבה לפני שיש בה משגיח. איני יכול לשוחח אודות הישיבה, קודם שנבחר לה משגיח ראוי. משגיח הוא דמות מרכזית שכל ההליכות בישיבה נקבעים על פיו'.

וכשנשאל פעם מה עיקר תפקידו של משגיח, השיב, שמשגיחים זוהי עבודה קשה שבמקרה. כשר"מ אומר שיעור והבחור נהנה הוא מרגיש שהוא עשה משהו, אבל למשגיח כשהוא אומר מוסר אין בדרך כלל הנאה. אך המשגיחים צריכים לדבר על הכל, מרן הגר"י לוינשטיין או הרב וולבה היו משגיחים שרוממו את הבחורים וזה תפקידו של משגיח ראוי. והגה"צ רח"י מישקובסקי שח לנו, שאמר לו מרן בשם מרן החזון"א: עיקר התפקיד של משגיח הוא, שאם בחר רוצה להשית את לבו לפני משהו, שיהיה לו עם מי לעשות כן.

וכשאירע פעם בישיבה חשובה שנפתחה ע"י כמה ת"ח וחיפשו 'ראש ישיבה' לישיבתם, ובאו להתייעץ עם מרן מה לחפש, אמר להם בין הרברים שמאוד חשוב שאם יהיו בישיבה בחורים יותר מודרנים וכדומה, שייקחו ראש ישיבה שמתאים לאופיים, וכן אם עושים ישיבה לבחורים יותר צדיקים, שחפשו ראש ישיבה שמתאים להם, שאחד מיסודות הצלחה של הראש-ישיבה הוא שיהיה מתאים לסגנון הבחורים ויבין את הלך רוחם.

וכשנשאל פעם מרן שיש בחורים שאינם מבינים את השיעור כללי מראש הישיבה מה לעשות עמם. השיב, אם אומרים לפלול ארוך באמת לא כל אחד יכול להבין, ולכן עדיף לומר פחות בשיעור כדי שיבינו. וצ"ח, שבהרבה מקרים הישיבה לא מתאימה לבחור, כי בחורים רוצים להגיע לישיבה יותר מרמתם, ואחר כך נוצרות מכך בעיות המפריעות לגדילתן.

וכשמדובר במרביצי התורה בישיבה, פעם התקיים כינוס שבו נשא מרן דברי הדרכה ובו סיפר, שמרן החזון איש דיבר פעם עם ראש ישיבה ושאלו מדוע אינו מוסר בשיעוריו את הפשט והשיבו, שאם יאמר פשט אף אחד לא ירצה לשמוע. ענהו מרן החזון איש - אם היה לך גישמאק בפשט הבחור היה שומע, אבל אם לר"מ אין טעם בפשט,

השיעור הכללי. ריתחא דאורייתא

בעת פתיחתה של ישיבת אורחות תורה שעוצבה על פי חזונו ורחו

למה שהבחור ירצה לשמוע. והוסיף מרן באומרו – צריך לדאוג שתתברר לבחור הסוגיה בכללותה, ולא נקודה מסוימת. בחור שמגיע מישיבה קטנה עדיין אינו יודע ללמוד סוגיה לבד, כי בשיבה קטנה עדיין רוב הבחורים לא יכולים להכין סוגיה בצורה מושלמת, ואפילו בישיבות הטובות הבחורים אינם יכולים ללמוד, ולפעמים בחור מרמה את עצמו הוא חושב שהוא יודע אבל באמת הוא אינו יודע.

וסיפר, ששמע מאחד שלמד הרף הראשון במסכת פסחים חודש שלם, וכששאלוהו דבר פשוט בעיקר הסוגיה לא ידע להשיב. והוסיף, שמרן רה"י רמ"ל וצוק"ל סיפר לו שלמד מסכת חולין במשך כמה שנים אצל רבו מרן הגר"ש היימן וצוק"ל והוא כתב את כל מה ששמע ממנו, ועל כל דף הייתה לו הערה אחת או שתי הערות מפני שהם הבינו שבחור אינו מסוגל יותר.

היום כבר בת"מ מלמדים הרבה יותר מכפי יכולת הקיבול של התלמידים. יש אברכים בכוללים שאומרים שעכשיו הם מתחילים ללמוד כי בישיבה הם לא למדו את הסוגיה עצמה, אלא שמעו נקודה זו או זו ועכשיו בכולל הם מתחילים ללמוד סוגיה כראוי.

כשניגש אליו מגיד שיעור שאמר כי הוא נשחק במלאכתו שמוסר על אותם רפים אותם שיעורים – השיבו מרן – רבי חיים מוואלוו'ין אומר שכל בירור שמתחדש לאדם יותר זה חידוש. אם מגיד שיעור לומד את הסוגיה כפי שהוא למד במחזור הקורם לפני חמש שנים סימן שהוא לא התקדם כלום. ואם נאמר בברכות 'אם קרית לא שנית, ואם שנית לא שילשת', וביאר רש"י 'לא חזרת עליו פעם שנית כדי שתתבונן בו', הרי מבואר שבלימוד פעם שנייה צריך להתבונן שנית ואם יתבונן הוא יתעלה ויחוש סיפוק גדול.

העצה לקבל 'גישמאק' בלימוד בישיבה

פעם ניגש ראש ישיבה נודע וביקש את עצת מרן להטעים את הלימוד על תלמידיו. השיבו מרן – בדרך כלל האדם הנחה מדבר שהוא מבין, ומדבר שאינו מבין אין לו הנאה. אם בחור מבין את תוכן הגמרא בבהירות, הרי הוא יכול לקבל גישמאק, אבל אם אינו מבין, לא שייך לקבל גישמאק.

רק שלפעמים הבעיה היא, שהבחורים נמשכים ללמוד

מגיעים לענייני ממונות, הם חכמים מחוכמים שאין כמותם ממש. אלא אחרי שבחור מילא את הראש בשטויות, הוא אינו קולט דברי תורה. אצל חלק גדול מהאנשים שאינם קולטים הסיבה היא שהראש מלא בשטויות.

ואלו שבאמת יש להם ראש קשה, שמעתי בשם מרן החו"א שהמשיל זאת לחופר באר, לאחר שמחפש בארמה מקורות מים, ובמקום אחר חופרים מטר או שני מטרים וכבר מוצאים מים, ויש מקומות שבחפירה של מטר או שניים עדיין לא מוצאים, וצריך להעמיק ולחפור עוד מטר או שניים נוספים, ולפעמים עשר מטרים ויותר, עד שלבסוף מגיעים למקור מים. כך גם אצל בני אדם: יש כאלו שיש להם תפיסה מהירה, אחר כוח תיכף מגיע למים. אבל יש אחד שצריך לחפור הרבה ואם הוא יחפור הרבה הוא יגיע בסוף למים. כל אחד יכול להגיע למים, להבנת התורה, ואם יתעקש ויתמיד לחפור ולחפור, הוא יגיע לבסוף. כמובן כאשר אין מדובר בכאלה שיש להם ליקוי נורא, ומי שיגע – ימצא...

פעם בשנת תשס"ו ניסח מרן מכתב מיוחד עבור ישיבה לחלשים – ידוע וכן מבואר בחו"ל (נדה) שהקב"ה גורד עוד לפני שנוגד מה יהיה האדם, חכם או טיפש, חוץ מיראת שמים. ובוה כלול כמובן גם כישרונות טובים, וגם כאלה שלא זוכים לזה, ואלה שלא זכו לזה אין הכרח שיישארו בורים, אלא שצריכים יגיעה יותר כדי להגיע. ומה שהדורות יותר יורדים ויותר שוקעים בחטאים, יש יותר אלה שכדי שיוזכו צריכים מאד לעמול, כמובן בכוח עצמם אין יכולים להגיע, אלא שצריכים ללמוד אתם ולהשקיע בהם יותר. לכן יש בדרונר צורך גדול לייסר כל מיני בתי ספר וישיבות קטנות וגדולות כדי שגם אלה שלא חוננו בכישרונות טובים, והרבה מהם ע"י שמלמדים ומשקיעים יגיעה יוכלו להיות תלמידי חכמים ואפילו אם לא יהיו גדולי הורד, יוכלו להיות נחשבים ת"ל לפי מצב דורנו. גם בדרות הקודמים היו הרבה שלא היו בעלי כישרונות ועלו מאד בתורה.

בחירת ישיבה וחברותא

חשיבות רבה ראה מרן וצוק"ל שכל בן ישיבה יחפש עבורו את המקום המתאים למידותיו. בשנת תשנ"ו פרסם מכתב עליו חתם גם מרן הגרי"ש: 'הנה כידוע מתחילים להתכונן גומרי בתי החינוך והחזרים וכד' את לימודיהם

להיכנס לישיבות לצעירים, חלק מהתלמידים אינם מתאימים למתכונת הלימודים הרגילה, ומכל מקום הוריהם רוצים להכניסם בישיבה ששמה הולכת לפניה, וכשנתקלים בקשיים להתקבל, עושים כל טצדיקי עד שמצליחים להכניסם לישיבה עם דרישות גבוהות, והיות שאלו לא יכולים להיקלט טוב שם, נשברים, ויש שמתדרדרים עד אשר לא יכולים להחזירם למסלול הנכון. והטעם כי כל הורה אינו רוצה להכיר מטעמים מוטעים שבנו אינו יכול להיות בישיבה עם דרישות גבוהות, והתוצאות מאד לא טובות, לכן הנני בזה להעיר שלפני שמחליטים לאיזה ישיבה להיכנס, יתייעצו ההורים אם המקום שרוצים שיתקבל התלמיד הוא באמת ראוי בשבילו, ולא יהיו ח"ו תלמידים שנושרים מהישיבות, כי יש לקוות כי בהתייעצות יחסכו הרבה צער ויגון להורים ולכלל ישראל'.

וכשמדברים על חברותא, ניגש אליו בחור לשואלו אם עליו להשקיע בעזרה לבחור חלש יותר, וענהו, כשמצליח ללמוד טוב עם חברותא, ומבקשים ממנו ללמוד עם אחר לטובת השני, אינו כדאי להחליף, כי מי יאמר שיצליח עמו. אך הוסיף, שמצד עבודת המידות כדאי, והרבה פעמים יש בזה 'מתלמידי יותר מכולם', שלפעמים הוא לומד עם הבחור שמתקשה וחושב שזה יועיל לחבר, ולבסוף זה מועיל לו בעצמו. והביא בשם מרן הגר"מ פיינשטיין וצוק"ל שאדם צריך לתת מעשר מהזמן בשביל רוחניות, דהיינו עשירית מהיום ייתן לעזור לאחרים, ואם הוא לומד עשר שעות ביום, ייתן לכה"פ שעה אחת, ואם הוא ייתן לחברו זה גם יכול להועיל לחיזוק המידות.

הלימוד הכללי בישיבה

מרן וצוק"ל הורה לא אחת, שראוי כל יום ללמוד הלכה כמחצית השעה, ואמר שעדיף לחלק את החצי שעה לג' חלקים, וללמוד בבוקר כ-10 דקות, בצהריים 10 דקות ובערב כך. וכשביקשו ממנו בישיבת 'נתיבות חכמה' שהוקמה על ידו לכתוב מכתב אודות מפעל הלכה לזכרו של המייסד הגרי"י גויבירט וצוק"ל, כתב מכתב מרגש בו הפליג בחשיבות לימוד ההלכה, ואמר כי סדר יומו של הבקיא בהלכה שכל אורחותיו נעלים יותר.

הוא עורר לא אחת על חשיבות הלימוד בימי שישי ושבת, והתבטא בכאב – לדאבוננו לא זכינו ללמוד תורה לשמה כפשוטה: בגלל ציווי הקב"ה – שזו מדרגה שאין לשער. אילו היו לומדים תורה בגלל שהקב"ה ציוונו, היה הכל נראה אחרת לגמרי, ולא היו שאלות איך לחזק את הלימוד של ימי שישי ושבת, כי מאי נפק"מ בין ימי שישי ושבת לשאר ימות השבוע? אלא מאי? שלא הגענו למדרגה כזו של לימוד התורה בגלל ציווי הקב"ה.

כמדומה שרבונו הנצ"ב היה לומד בימי שישי ”ראשׁו, שׁוׁ, עׁכׁ העצה היא ללמוד בימי שישי איזה לימוד שיהיה לו מה הנאה. אמנם יש כאילו שנותנים עצה 'לתת כסף', אבל צריך לדעת שלתת כסף זה כמו לשכר את הבן אדם, שׁעׁי נתינת כסף משכרים את הבחורים. ובעניין זה אניד מה שכלבני: הן ודאי שלב האדם נפתה עבור עניינים גשמיים, יותר מלהיות ברוחניות בלי תערובת של הנאות עולם הזה, ואי אפשר לבקש מדורנו זה שאנו נמצאים בהסתר פנים מאד. מ״מ מי שבכל זאת ישים

מבטו להתרומם קצת מלהיות שקוע מאד בהבלי עוה"ז, אשריו ואשרי חלקו.

כשבאו בחורים לבקש חיווק לתלמודם אמר – שראוי שיקפידו שבשעה הראשונה של הסדר שלא ידברו דברים בטלים, וזה ישיפע על היום כולו...

קומי רוגי בלילה ואיכות הזמן בישיבה

מרן השקיע רבות לעורר על אלו המבילים זמנם בלילות, כשכל סדר יומם למחרת משתבש. וכך התבטא פעם בשיחה מיוחדת – מצוי אצל בחורים שהחשק ללימוד תופס אותם בעיקר בלילה, וזה גורם להם לעלייה והתמדה, אלא שזה יכול לפגוע בתלמודם ביום. והאמת היא שכתוב בוודר [ויקרא] שבחצות הלילה הקב"ה לומד עם הצדיקים ואו התרנגול קורא שבע קולות, ובקול השלישי אומר עמרו צדיקים ועסקו בתורה, כמו שכתוב בפרק שירה, בשעה שבא הקב"ה אצל הצדיקים בגן עדן וזולפים כל אילני גן עדן בשמים ומשבחים ואו גם התרנגול מתעורר ומשבת.

אבל למעשה אם בחור ילמד בלילה הרי ביום יהיה עייף, והישיבה אינה יכולה להרשות דבר כזה, וגם אם לבחור מסוים עדיף ללמוד בלילה וסדרי הישיבה אינם טובים לו, בכל זאת אי אפשר להרשות ולשנות בשביל כך סדרי הישיבות שכל אחד ילמד מתי שנוח לו, כי לא שייך להנהיג ישיבה בצורה אחרת.

ובמכתב מיוחד שרשם בכ"ו באולול תשס"ד כתב מנהמת לב – אודיע צערי לכ' על מה ששמעתי שיש מקומות שבחורי ישיבה נמצאים עד כמעט כל הלילה מפטפטים בדבריהם של מה בכך, ולבושים כשלא מכוסה כל

עם ראשי הישיבה "גאון יעקב". דמות של בן תורה על פי משנתו

הגוף כגון גופיה, וזה דבר גובל באיסור. וכ"ש שאין רוח חכמים נוחה להיות גילוי בשר הגוף. ועין משנה ברורה סי' ב' ס"ק א' ו"ל, וכן צריך ליהדר תמיד מחמת טעם זה שלא במקום הכרח מלגלות בשרו אפילו מעט כל שדרכו להיות מכוסה בנגדים לעולם, אבל ראשי לגלות ידו עד הקובר"ו וצואורו עד החזה, ובשער הציון מובא שזה מהפמ"ג וארצות החיים, וכש"כ שזה מאד לא דרך בני תורה, וזה גורם לקצת פריקת עול, ומאד יש להקפיד להיות צנוע גם במלבושיו. רק כל אחד צריך לדעת מה שמוטל עליו לשאוף לגרלות אבל לא יותר מדי ולהזניח את המציאות. צריך לדעת שאם יש לפעמים כישלון, קורה, אבל סוף כל סוף יצליח, רק תירא שלא תישברו. לא להישרב אם יש לפעמים איזה מצב קשה, רק תמיד להיות שמח ולשאוף להיות גדול.

מלבושי כבוד של בן הישיבה

רבות עמד מרן על עניין הלבוש בישיבה, ופעם, בטבת תשנ"ג, הרג וכתב מכתב מיוחד לאחת הישיבות בו רשם - 'באתי לרבר על דבר שמועה ששמעתי שחלק ניכר מבחורי ישיבה התחילו לשים ראשם ולבם בעניין המלבושים שזיהו כפי ה'מאדע' ומרקיקים בזה מאד, וכמוכן שזה מחוסר יראת שמים, גם מי שראשו בזה לא יתכן שיצליח בלימוד, ואפילו שלמראית העין נראה שדווקא הבחורים האלה יש להם שם בישיבה, אבל הצלחה אמיתית בלימוד לא יתכן, כי מי שאין בו יראת שמים, אז במשך הזמן יורד גם בהבנת התורה, וכל עתידו הוא להיפך מלהיות מאלה שהתורה חלקם בחיים וממלא כל ישותם, לכן לא להתפעל מאלה שמדברים בלעג על מי שאינו עושה כמעשיהם, וצריך לברוח ולהתרחק מהנהגה שהוא בניגוד למה שצריך להיות לבן תורה, וד' לא ימנע טוב מהחולכים בתמים ויזכו לסייעתא דשמיא מיוחדת. מנאי אהרן יהודה ליב שטינמן. וכשנשאל פעם עד כמה חשוב שילכו ברחוב במלבוש בן תורה, חליפה וכובע. אמר: הדבר הזה לא נמדר במאנאי איסור והיתר, אין איסור מן התורה ללכת ברחוב שלא בחליפה ומגבעת, אבל מבחינה מסוימת זה יכול להיות חמור יותר, כאשר הוא מתפרץ מעדייו חזותו מעידה עליו שהוא רוצה לפרוק מעליו את מה שחביגוד מסמל, הוא רוצה להיות מה שמכונה 'מודרני', הביגוד הישיבתי הוא כמו חומה, הוא מראה על השתייכות ומעיד על האדם לאן הוא רוצה להשתייך, זה ששליך אותו למסגרת. כאשר האדם רוצה לפרוק את העול הזה מעצמו, זה מקרב אותו יותר לחילוניים, הוא קרוב יותר לרחוב. וכשלובשים באופן שהוא מתברל מהרחוב, זה מחזיק מברלת בינו ובין אנשי הרחוב אשר מאד לא נוהגים כהוגן, וזה תכריס מפני הקלקול...

כשנשאל פעם אם בכל זאת ישנם רגישים לחום שמכביד עליהם לבוש נוסף, ואין כוונתם להשתמש מבגרי בן תורה. וענה: להבריל, האם אנשי צבא בכל העולם יעלו על דעתם להפטר מללבוש מדיהם? להיפך, הם גאים ומתהדרים בזה, כי זה מייצג מה שרוצים להרגיש. האם אותו בן תורה העלה על דעתו שלא ללבוש חולצה, למשל? הוא לא היה מעלה דבר כזה על דעתו, אפילו ביום חם, והגם שישנם אנשים שפויקים מעל עצמם צורת אדם וכן נוהגים כך. גם בן תורה הוא חייל במלחמת היצר, ו'ברגי הישיבה' אלו הם המדים שלו שבהם הוא חייב להיות גאה, ובפרט שמדים אלו הם גם כלי הנשק שלו שמבדילים בינו לבין הרחוב.

המושך בעמוד 61

בנו ממשיכו הגאון רבי שרגא שטינמן שליט"א ראש ישיבות 'אורחות תורה' על מטבע שטבע אבא עם צורת דיוקנו של בן תורה אמיתי

בית אבא

מי שנתמנה למלא מקומו בראשות ישיבות 'אורחות תורה' בארץ הקודש הינו בנו הגאון רבי שרגא שליט"א, עמו נועדנו לשיחה מקיפה.

'המסר המיוחד שראינו בפועלו הרב כל ימיו' - שח בפנינו בנו רבי שרגא שליט"א - 'היה להרבות עוד ועוד ישיבות וכוללים בארץ הקודש ואף בגולה, תמיד ידענו שדובר החשוב בעיניו כל ימיו היה בכל מה שאפשר להרבות עוד ועוד ישיבות וכוללים בכדי שילמדו עוד ועוד לומדי תורה במנוחת הנפש. גם כאלו שירע כי הם לא יוכלו ללמוד כל חיהם, הוא דחף ועודד אותם שילמדו לכל הפחות מה שהם יכולים וישתתפו בשיעורי תורה ולכל הפחות שתלמית תהיה קבוע. זוהי הסיבה שמעולם לא איפשר לאף אחד מהלומדים לעזוב את הכולל או הישיבה, ולשם כך אף נסע לכל קצוות תבל רק במטרה אחת להרבות תורה וישיבה במסורת הישיבות בכל מקום שרק ניתן להפיח בו תורה, כי זה היה כל עולמו'.

מהיכן נבעה המטרה הנכספת להרבות עוד ישיבות ומבצרי תורה בארצה'ק?

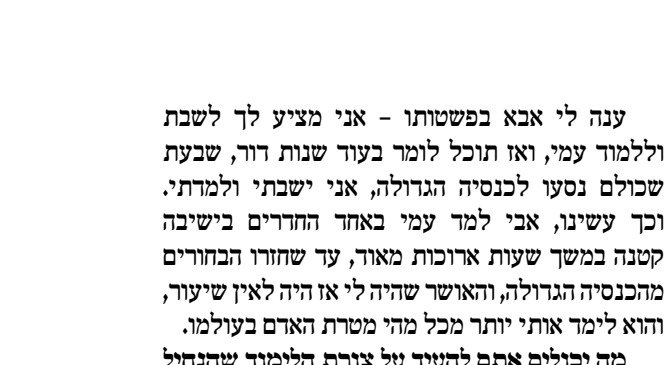
זה לא היה רק להרבות ישיבות, אלא להרבות לומדי תורה. הרי בזמנו כשנוכח כי היו כמעט כוללים שיוכלו לעמוד לימין כל בוגרי הישיבות החפצים להמשיך בתלמודם ולצמוח לתלמידי חכמים, הוא עמד בכל כוחו לפתוח רשת של כוללים, שהוא עומד עליהם לסייעם ולתומכם בכל הניתן כדי שיגדלו ויתרחבו ככל הניתן. זוהי הסיבה שבכל פעם כשנכנסו אליו ראשי הכוללים ואף ראשי הישיבות והתלוננו על קשיים כספיים המקשים על קיומם, אבא זללה"ה השיב להם במטבע לשון הקבוץ - תפתחו עוד ותגדילו את מכסת הלומדים, ותראו שד' יאה בעזכם וזה לא יפריע לכם להמשיך ולפרוח.

מה היה המסר בכך שהרבה כל כך בהקמת מוסדות תורה כל ימיו?

המסר היה אחד - הוא מעודו לא ויתר על אף אחד מבניו של העם היהודי התורני, שכל אחד יוכל לצאת בבוא היום תלמיד חכם. הוא מעולם לא ייעד למישהו שילמד כדי שיוכה לתפקיד תורני או למטרה מסוימת. כל החינוך היה לשקוע בלימוד בכדי שתוכל לצאת תלמיד חכם. וזוהי הסיבה שהוא לא ויתר על כל אחד שממנו יוכל לצמוח בע"ה התלמיד חכם הבא.

מחמת כך ראו אצלו כל העת מסירות נפש. לא אשכח שנסע פעם לישיבת 'זינה של תורה' בכרימאל, ולא היו לו הכוחות לומר בפניהם דבר מה, הוא נעמד ואמר 'שתי מילים' יורד מהבימה רק בכדי שיראו כמה חשובה היא עבורו הפרחת התורה במקום זה. איש לא ישכח את המסירות-נפש שהייתה לו בערוב ימיו כשכוחותיו לא היו עמו, והוא חזר אז מנסיעתו לכרימאל, והיה הדבר בתחילת זמן, והתעקש שחפץ הוא לעלות לישיבת 'אורחות תורה' כדי לומר דבר מה לבני הישיבה עם תחילת הזמן. הוא בקיש הצליח לדרות ולעלות עד למקומו למרגלות ארון הקודש, ראו עליו כמה כוחותיו אינם עמו, אך הוא מתהלך כמלאך

על הדחף הרוחני להקים מוסדות תורה ולהרבות לומדים, על התביעה ל"זבולונג יששכרים"? • על מסירות הנפש ממש לעודד בני תורה ועל הבריחה מההנהגה ויותר מכך - ממחלוקת • כרעא דאבוה

ענה לי אבא בפשטותו - אני מציע לך לשבת וללמוד עמי, ואז תוכל לומר בעוד שנות דור, שבעת שכולם נסעו לכנסיה הגדולה, אני ישבתי ולמדתי. וכך עשינו, אבי למד עמי באחד החדרים בישיבה קטנה במשך שעות ארוכות מאוד, עד שחזרו הבחורים מהכנסיה הגדולה, והאושר שהיה לי אז היה לאין שיעור, והוא לימד אותי יותר מכל מהי מטרת האדם בעולמו. **מה יבולים אתם להעיד על צורת הלימוד שהנהיל לכם בלימוד?** הוא כל ימיו למד הכל בעיון, לא היה קיים אצלו מושג של שטחיות. פעם בבין הזמנים הוא אמר לי שנלמד יחד מסכת ברכות, ופנו גדולי התורה וביקשוהו שיטול על מסכת ברכות במשך בין הזמנים, אבל כשלמדנו יחדיו, כל שתי שורות הוא עיכב אותי ועצר בכל רגע, ובכל מה שלמדנו הייתה לו הערה או הארה, וכך חשתי שכל לימוד שלו היה בעיון להבין כל דבר עד תומו, וניכר היה הדבר כיצד על כל מילה מסר נפש בכדי להבינה עד תומה. וכמו שרואים את סדרת ספריו המיוחדת 'אילת השחר' שמלאה באליף הערות מחכימות ללבן ולברר עומק הדברים בכל דבר ועניין בכל דפי המסכת, כי כך היה לימודו כל הימים.

הגר"ש שטינמן מוסיף לקראת סיום ומרגיש כי "הוא חינוך אותנו לאמת הטבועה בו וכל מעלותיו שהיו אצלו מושכל ראשון ופשוט. כך, לדוגמא, כשאמרתי לו פעם תוך כדי לימודנו 'כל הראשונים שואלים', הוא מיד עצר אותי ושאלני - עברת על כל הראשונים, עד שאמה יודע לומר שכל הראשונים שואלים זאת? וחיונכני לומר 'הראשונים שואלים'. וכשהיה שומע לא אחת 'לעניות דעת'י חידר ואמר, שלא אומרים סתם לעניות דעתי, האם אתה אכן מרגיש שדעתך עניייה?

זכיתי ללמוד עמו רבות, ברוך ד', ותמיד הבנתי בכך שהוא מעודו לא חיפש שתהיה 'קושיה חזקה', אלא חיפש רק לדעת מה הפשט, ותמיד לא ויתר עד שבינינו כל דבר עד הסוף בצורה בהירה ומושלמת. והכל במתינות ובכובר ראש, בעיון מושכל ובשיקול הרעית.

פעם הוא התבטא באוזני בגילוי לב - 'גם כאשר הייתי ראש ישיבה יחיד בישיבת כפר סבא, לא דיברתי בתקיפות. לדוגמה, בעניין קבלת תלמידים לישיבה, דיברתי עם הצוות רק בנוסח של 'שמא', 'אולי' ו'אפשר', כי אם מרבבים בתקיפות - אדרבה, זו סיבה שהרברים יתקבלו פחות'.

זוהי הסיבה גם שמעודי לא ראתיו רץ לאיזה שהוא מקום. הכל היה אצלו במתינות, והרבים מכירים אותו בעיקר בשנותיו המאוחרות כשכבר היה זקן בא בימים, אבל העידו מכריו במצעידתו בבריסק ובשווייץ, שכפי שהיה בגיל מאה כך הוא היה כל ימיו גם בחיותו כבן עשרים. הכל ברוגע ובמתינות, במידת האמת והנקיות שאפיינה אותו ללא גבול כל ימיו.

זוהי הסיבה שהוא זכה להנהיג את עולם התורה והישיבות בערוב ימיו...

האמת, שהוא מצדו תמיד ברח מכל משימה ציבורית וכדומה. גם בישיבה קטנה בתפקידו הרם, כל פעם

כשהוא ראה את רעו מרן רה"י רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל שהוא מנהיג דבר מה בישיבה, הוא שמח וניסה שלא ליטול חלק בכך. הוא תמיד אמר לי שגם כשסבר לעתים אחת ממנהיגי עולם התורה, הוא מעודו לא הסכים להביע דעתו כל אימת שיש מנהיגים הנוטלים על שכמם עול אחריות הציבור. וזו הסיבה שהוא לא הסכים מעודו ללכת לעצרת או לכנס, כי כל ימיו הוא רצה רק לשבת וללמוד ולעסוק בתורה המענגת, ורק כשראה שאין לו ברירה ואין מי שיוכל ליטול על עצמו אחריות הדור, ופנו גדולי התורה וביקשוהו שיטול על עצמו אחריות זו, הוא כדרכו נכנס לכך באותה ארשת מידה שבה הנהיג כל ימיו את אורחותיו, באחריות ובתבונה רבה שאין לה אח רע.

אותו הדבר היה בעולם הישיבות והכוללים. כשנחשף לצורך הגדול להרחיב גבולות התורה, ולא היו חסרות אז ישיבות מובחרות שלמדו בהם אלפים. כשראה שחייבים להקים עוד ישיבות, הוא לא ויתר ובמסירות נפש פתח את את ישיבת 'אורחות תורה', ולאחר מכן עוד ישיבות ועוד ישיבות שהוא מתווה להם את הדרך שיהיו ישיבות למצוינים רוחנית שיוכלו באמת להתעלות במחיצתם, ועודד אחרים לפתוח עוד ועוד ישיבות, באומרו שחסר כיום ישיבות ראויות שיוכלו לגרל את הדורות הבאים, וחייבים לפתוח עוד ישיבות חזקות. וזו הסיבה שלא הסכים שיתפתחו סתם ישיבות אלא עמד על כך שיהיו אלו ישיבות מובחרות והעמיד בראשיהן את תלמידיו וכאלו שירע כי ראויים לכך.

ממה הוא ברח בכל שנותיו יותר מכל?

הדבר שהוא הכי ברח ממנו כל ימיו זוהי המחלוקת, בכל ישיבה שפתח הוא דאג רק שלא יהיו בה חלילה מחלוקות. היחידים שאני זוכר שהוא ממש זרק מהבית שלנו, ולא הסכים שייכנסו אליו, היו בעלי מחלוקות. ולכן תמיד בתקופה של בחירות הוא כל כך היה מפחד ממחלוקות. זו הסיבה שהוא ניסה למנוע לא אחת בחירות בקרית ספר ובעוד מקומות, כי חשש תמיד ממחלוקת שיכולה להיווצר מכך. מצד שני, אלו שנמנעו מלבחור דעתו לא הייתה נוחה מכך והוא היה מחייב ודוחף לכך כי הייתה לו אחריות רבה לתוצאות שעלו מכך. מלבד זאת הוא התמסר יותר מכל והלך מעיד לעיר לייסד ולחזק את בני התורה באורחותיהם ובמעשיהם, והרגיש אחריות כבדה שהוטלה על שכמו לרוממם ולהעלותם על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן, וחשו במוחשיהם את ה'אחריות' שהייתה לו על כל עולם הישיבות. כל מי שבא להתייעץ עמו בכל נושא בעניינים אלו חשמיד את האחריות שהייתה לו בלי סוף,

גם בישיבות בארץ וגם בקהילות הגולה בכל מקום, חש שיש לו אחריות כלפי כל עולם התורה. זה מה שהביא אותו לעשות כן במסירות נפש כפי שעשה בערוב ימיו במסעותיו הרבים שלא מתאימים לאדם בגילו, בצורה שבה פעל ורומם את הקהילות בכל רחבי הגולה.

האם מרן זצוק"ל ראה בקיום ובראגה לעולם הישיבות עול?

הוא עשה מה שחשב שצריך לעשות. גם במסעותיו למדינות הים לקירוב רחוקים - אבא זללה"ה התנתק מסדר יומו הקבוע משך עשרות שנים ונסע. הוא עשה זאת לאחר שהבין שזו משימה שמוטלת עליו לעשותה. במהלך המסעות הללו, אנשים שצעירים ממנו בעשרות שנים - חשו מתושים, ביקשו נוח מטלטולי הדרך. לא כן אבא, הוא נדר ממקום למקום, ניצל את הטיסות והנסיעות ללימוד, ונשא דברים בעשרות כינוסים בזה אחר זה, ברצף שאמור לעייף אפילו אדם שכוחו במותניו. מדוע זה כך? כי אם זה מה שצריך לעשות, אז עושים. אצלו זה היה כנטילת לולב, צריך ליטול לולב - נוטלים לולב. אין מקום להתחמק, הוא הרגיש אחריות, ומילא זאת בשלמות.

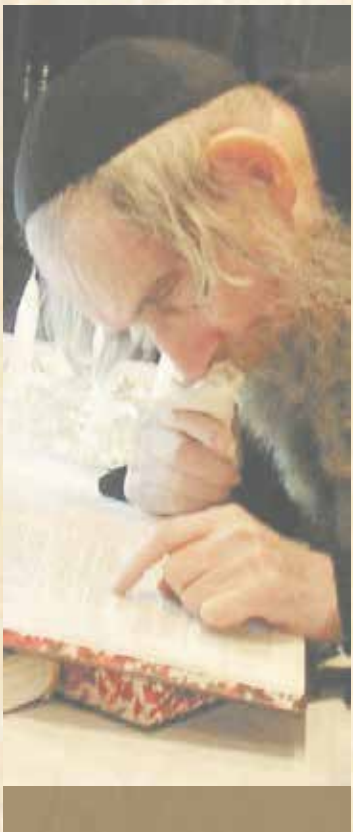
כך היה כאשר בשנת תשנ"ח החליט אבא זללה"ה לפתוח את ישיבת 'אורחות תורה'. וקרא לה 'אונג'ער ישיבה', הישיבה שלנו. לא אחת התבטא על 'אורחות תורה' - 'מין בן זקונים' [בן הזקונים שלי]. למרות שהיו הרבה ישיבות שלכולם עוד, תמך והופיע בכינוסיהן - כשאמר 'ציי אונג אין ישיבה', אצלנו בישיבה - הוא התכוון לאורחות תורה. הוא דאג לכל פרט בישיבה, ועמד על האבניים, מדוע עשה זאת? ומה ראה להקים ישיבה לעת זקנה? כמה חשוב שיוכה עוד לראות את הישיבה - שנהג ששתיים? שלוש? הרי אנשים בגיל הזה הולכים כבר לעולם שכולו טוב, הרי לא ידע שהקב"ה יוכה אותו באריכות ימים עד גיל 104. מדוע עשה זאת? כי הרגיש אחריות, והוא חש שזה הייעוד שלו בחייו - להרבות תורה, להקים ישיבות.

'ולצד זאת' - שווד הגר"ש שטינמן באוזנינו את חוטי הזהב של חיי נשמת התורה שפיעמה באביו - 'רוב ימיו עברו עליו בצנעה, ללא פרסום, כי שיטתו הייתה: כל זמן שמסתדרים בלעדיי - אני לא מתערב'. לכן לא השתתף בעצרות וכינוסים. עד שלא נותרה לו ברירה. אכן, למרות חיותו מנחיגו של דור, **התואר היחיד שהתפאר בו היה דאש הישיבה...** הוא התפאר: **אנהנו התפארגו**, אבא לא התפאר בכלום. ברורות האחרונים זה התואר הכי חשוב. גם למרן בעל ה'קהילות יעקב' קראו 'דאש ישיבה'.

וקראו לפניו "אברך"

הרב שמואל בראון

"מהפכת הכוללים"

בס"ד, לאחינו בני ישראל שלומם ישגא מאוד.

שמחנו לשמוע על ההתעוררות להביא דבר ר' ותורתו להרבה ישובים שחסר להם מקום מרכזי שלאורו ילכו בתורה ויראת שמים, וזה ע"י יסוד כולל אברכים יגעים בתורה שבוה יפיצו אור תורה ומידות טובות ויראת שמים על אנשי המקום, וכמו שהוכיח הנסיון שבכל מקום שיסדו כולל אברכים הלומדים ויגעים בתורה, נמשכו הרבה אתריהם ותתקייבו לתורה והמקום קיבל צורה אחרת, ויש לקוות שבמשך הזמן יה' שם תלמוד תורה וישיבה. כמוכן שכל אוהבי תורה צריכים לעזור בכל האפשרות לזה, ועי"ז תגל ותפרחנה מקומות השממה לתפארת, ונוכה בקרוב בבנין עיר הקודש ולעבדו ביראה ובאהבה כמצווה עלינו.

הכו"ח למען הענין החשוב הזה, י"ט מרחשוון תשנ"ו, בני ברק יצ"ו

(ימלא פי תהלתך, קובץ אגרות סי' עה)

-

ידוע כי כל העולם עומד על תורה, ובלי תורה אין להעולם קיום, וכמוכן לומדי תורה הם מקיימים העולמות, ואלה שרוצים למעט תורה זה עוון חמור מאוד.

ושמעתי שיש כאלה שמייעצים למעט תורה ע"י כל מיני עצות, טועים בחשבם שעי"ז יתרבה תורה, כיון שרק מועטין ילמדו, יוכלו יותר לפרנס אותם. כי יש ביד הקב"ה לפרנס לכולם, וזכות התומכים גורמים שיתרבה תורה בישראל, וזכותם גדול עד מאוד, וכל זמן שיש אפשרות להוסיף, מצוה גדולה לתמוך, ויתביישו בעולם העליון בושה וחרטה על שלא רצו לתמוך בכל מיני תירוצים ואמתלאות, והבוטח בד' ותומך לומדי, חסד יסובבנו".

י"ב כסלו תשע"ב לפ"ק

(ימלא פי תהלתך, קובץ אגרות סי' צו)

-

בס"ד, לכ'... שלומו ישגא מאד.

הנה כלל ישראל כל קיומו רק כשהולך בדרך התורה, ובימינו זה כל מוסדות התורה הם מקיימים את כלל ישראל, ובפרט האברכים המוסרים חייהם ללימוד התורה זה זכות שאין לשער, וכמוכן שהתומכים בהם הם מחזיקי העולם, כי העולם קיים רק בשביל התורה, לכן כל המחזיק אברכים באילו מקיים כל העולם.

ואשרי מי שזוכה להיות מהמחזיקים ללומדי תורתנו הקדושה, ונקוה שכ' ישים לבו לזה ויוכה להיות מאלה המחזיקים אשר לשכרם אין להעריך.
שלו' שלו' למד ולכל אשר לו, ד' שבט תשס"ח לפ"ק בני ברק יצ"ו

(ימלא פי תהלתך, קובץ אגרות סי' קכז)

-

כידוע בזמנינו הכוללים הם ההצלה מהרחוב הגשמי, ומצוה לעזור להבני תורה, ויבורכו כל המסייעים בברכת ברוך אשר יקים.

(ימלא פי תהלתך, קובץ אגרות סי' קכא)

-

בס"ד, ר' תשרי תשס"ד לפ"ק

לכ' ראשי הישיבות רבנים עסקני ציבור לשם שמים ד' עליהם יחי'.

שמחנו לשמוע שהצלחתם לגייס סכום מכובד לחלק לאברכי הכוללים העמלים בתורה ודחוקים להם פרנסתם בפרט בזמן האחרון, וזה זכות גדול לכולכם ולכל הנורבים, אשר בנדיבות לבם הטהור נתנו בעין יפה ממה שביכלתם לתמוך בעמלי התורה, ובזכות זה תתברכו בכתביה וחתומה טובה ולזכות לכל טוב הצפון מובטח לעושי רצונו ית"ש.

(ימלא פי תהלתך, קובץ אגרות סי' קא)

מפונינו' זצוק"ל להתעטר בראשות הכולל, כבר היה זה מקום תורה חשוב ששהו בו גדולי ומופלגי התורה, ובכל זאת זה השתנה לגמרי מאז שהוא נעמד בראשות הכולל.

התפיסה והמבט על אברך כולל בימים מקדם, היה בכך שאלו שהצטיינו בלימוד התורה ומבקשים להשלים את עצמם בדרכם להיהפך להיות מגידי שיעורים או רבנים ומורי הוראה, או מיוחדים שחשקה נפשם בתורה, שהם יקבלו תמיכה לעשות זאת.

ישיבה לאברכים מבקשי שלמות

מרן זצוק"ל מאז שהתעטר בראשות כולל האברכים, הפך את בית המדרש של הכולל, לאותו מעמד שיש ליישיבות הקדושות. הכולל הוא ישיבה לאברכים, שבה לומדים מסכתות מסדר מועד וקודשים לצד מסכתות נוספות בש"ס, באותה צורה שלומדים בישיבות הקדושות נשים נזיקין, בעיין ובבקיאות, סדר א' וסדר ב', ובכלל כל מה שקיים בישיבה קדושה על כל המשתמע.

מרן זצוק"ל בא והפך בתודעת כלל הציבור את המבט על הכוללים וייעודם מהקצה אל הקצה. כולל אברכים מיועד לכל אחד בכל מקום ובכל זמן. ויותר מכך לימד הוא דעת את העם, כי אברך כולל הינו התואר הנעלה ביותר והמרום ביותר מצד עצמו. אילולי אילוצים שונים, היה עדיף להישאר אברכים בכולל מאשר להיהפך למרביצי תורה, ולא אחת היה מורה כן לשואל הלכה למעשה, שיבכר להוסיף ולשקוד על תלמודו בלא שום מטרה צדדית, ואף לא לשם הרבצת תורה.

ולא שמרן זצוק"ל מיעט בחשיבות הרבצת תורה ולימודה לאחרים, הלא ההיפך הגמור הוא הנכון. הוא עצמו במרבית שנות חייו, עד וקנה וישיבה מופלגת, הקדיש חלק גדול מהיום ללמד תורה לצעירי הצאן, בראותו בכך משימה קדושה ועילאית. עם זאת, סבר והנחה, כי ככל שאין צורך בכך מצד האילוצים השונים, לא קשיי פרנסה, ולא ביצירת מחייב ללימוד קבוע, ולא מצד המקום שאין בו אנשים, הרי שמצד עצמו אין יותר טוב מאשר לשבת בבית

המדרש וללמוד וללמוד וללמוד. תורה בטהרתה, תורה לשמה, תורה בגדלותה, תורה בעמקותה.

התפשטות הכוללים לאורכה ולרוחבה של הארץ

מלבד זאת, במרוצת השנים האחרונות מאז שמרן זצוק"ל נשא את משא העם על כתפיו, ובמיוחד לאחר גזירות שהתיכה הממשלה ובהם קיצצה בתקציבי אברכי הכוללים, נטל מרן זצוק"ל על עצמו את עול קיום הכוללים ברחבי הארץ, ומתוך זה נבע השורש הגדול של הקמתם, ייסודם ופריחתם של רשתות כוללי האברכים ברחבי ארץ הקודש.

מרן זצוק"ל דאג בעצמו, ולא חסך בכך מכל מאמץ, שבכל מקום יישוב בארץ, בכל מקום שבו יש קבוצה של שומרי תורה ומצוות, ולו הקבוצה הקטנה ביותר, שיהיה במקום עצמו כולל אברכים, שבו יוכל להיכנס כל החפץ להוסיף ולהיות שתול בחצרות בית ד', ולא יצטרכו להיטלטל למקום אחר. מלבד זאת פעל מרן זצוק"ל להקים ולבסס כוללים במקומות שבהם יש מקום להניח שהכוללים יוסיפו אור תורה והשפעה למקום, ביישובים כמו הרצליה ורמת השרון ומושבים שונים.

לא עוד כוללים לאברכים מצוינים במקומות היישוב הגדולים בארץ, אלא בכל מקום ומקום, אין קיום ליישוב אם לא יהיה בו כולל אברכים, שבו יוכל להתקבל כל אברך ואברך בלא שום הגבלה. שכונות מתחרדות בירושלים, פתח תקווה, צפת, רכסים, אופקים, נתיבות, ירוחם, בית מאיר, יסודות, טלז סטון, עפולה, בית חלקיה, כרמיאל, הר יונה, ועוד רשימה ארוכה של יישובים.

ומרן זצוק"ל לא נח ולא שקט, עד שמהפכה זו הגיעה למדרים שלא נראו כמותם מימות קדם ברשתות הכוללים הענקיות שמוכרות היום כחלק מהתכנית של ההתיישבות החרדית בארץ.

אם זה רשת כוללי "עטרת שלמה" שבראשות הגרש"ב

סורוצקין שליט"א, שראשיתם בכולל אחד בבית שמש ובהוראתו והכוונתו הישירה של מרן זצוק"ל התפתחו לרשת ענקית בכל רחבי הארץ לאורכה ולרוחבה בהדרכתו הצמודה לקורת רוחו המרובה.

או רשת כוללי "יששכר באהליד" שבראשות הרה"ג רבי אלחנן ויסבורד שליט"א, שמרן זצוק"ל שם עליו את עינו הטובה, והורה לו לפתוח ולפתח בבחינת "יש מאין" רשת כוללים שלא חדלה להתפתח ולהתעצם בכל רחבי הארץ עד יומו האחרון של רבינו הגדול זצוק"ל.

כך גם נוסף בהמשך השנים רשת הכוללים "מגרל עז", שבראשות הרה"ג רבי יחזקאל אתרוג שליט"א, שהתפתח אף הוא לסניפים בכל רחבי הארץ, וכן רשת כוללי "שיח יצחק" על שמו של איש אמונו הבלתי נשכח הרה"ג רבי יצחק לוינשטיין זצ"ל, שהוקם ע"י אחיו יבדלחט"א הרה"ג רבי ישעי' שליט"א, וכך עוד ועוד כוללים שהוא אישית עמד מאחורי הקמתם ופיתוחם הנרחב, והיו מקבלים כל העת את ציוויו להגדיל ולהרחיב את השורות בכל רחבי הארץ, בפתיחת עוד ועוד סניפים, והגדלת הכוללים והרחבתם בכמות ובאיכות, בלימוד תורה בהקפים גדולים, כשמספרם הכולל מגיע בימיו לכחמשת אלפים אברכים! אך כל זה הם רק חלק מהפעולות שהוא זצוק"ל היה נוקט בנושא. גם כוללים אחרים ענקיים וקטנים כאחד, היו מקבלים כל העת את הרחיפה שלו, להרחיב ולהגדיל את השורות, ולא לומר די בקיים. דוגמה קטנה מיני רבות, הכולל הגדול "הליכות משה" שבבית הכנסת הגדול בבני ברק על שלל מסגרות הלימוד הקיימים בו, נוצר בעקבות הכוונתו ועידודו הנלהב בכל צעד ושעל. כמו גם כולל "נחלת משה" על מאות אברכיו, שהתרחב והתעצם במסגרותיו בהיקף ידיעות הש"ס, קיבל את עידודו והכוונתו המלאים כל העת. אף כוללים אחרים ומקומות תורה ותיקים וחדשים, קיבלו את רחיפתו ועידודו המלא, בהרחבת הכוללים ופיתוחם לבלי הכר.

מגיעים יזימים ומציעים להושיב קריה חרדית בעפולה, מרן זצוק"ל מורה להם את הדרך, ומתנה עמם שני תנאים,

בחיכלה של "עטרת שלמה". המהפכה הגדולה

בבולל דפוניבו: בית היוצר לבנינו של "אברך"

ואף הוא זצוק"ל שמעולם לא דרכה החניפות על סף מפתנו, היה מדבר קשות עם אותם נגידים שהיו אמרים לו כי כבר נתנו די והותר, והיה אומר להם בצורה קשה, כי אף הקב"ה יכול לומר די במה שמרעיף עליהם, ומעולם לא אירע שארם הפסיד מנתינת דיקה והחזקת תורה. וכשבאו ואמרו לו, והא פלוני והא פלוני, היה אומר כי זה מושם שלא נתנו מספיק ודי, ואף שנתנו הרבה יותר ממעשר וחומש, מכל מקום לפי ערך ממונם היה ראוי להם לתת הרבה יותר ויותר.

במיוחד היה הדבר לקראת ערבי חגים, שביוזמתו הוקמו קרנות ענק לחלוקת סכומים עצומים לכלל האברכים בארץ הקודש. ולרבים וכורה אותה נסיעה היסטורית שנסע ללונדון בעיצומם של עשרת ימי תשובה, יחד עם הגאון הגדול רבי רוב לנדו שליט"א, שעה שמצבם של האברכים היה קשה מנשוא בעקבות גזירות תקציביות של הממשלה האנטי דתית, והיה צורך לעשות פעולה יוצאת דופן למען רווחתם של האברכים לקראת החגים. ואף כי מרן זצוק"ל לא השתתף בשום מגבית, עם זאת עצם היציאה של מרן זצוק"ל ומטרת הנסיעה לטובת החזקת האברכים הביאו לאפשרות להעמקת הקרן.

מרן זצוק"ל היה לוקח מעת לעת את עתותיו ואת עטו בידו, ומרעיף במכתבים הן לגנדיי עם באופן אישי, והן ככאלה שפרסם לכלל הציבור, בהם פרס את משנתו הדוהטה בגודל החיוב להוויל כספים למען החזקת עמלי התורה, שבראש כתרם של העם, והם כוללי האברכים.

להלן לקט קצר מתוך הזמן מכתבים מתוך קובץן אגרות שבספרו הגדול "ימלא פי תהלתך – ענייני ציבורי":

"אל אחב" בכל מקומות מושבותיני ד' עליהם חייו... לכן מי שבעצמו אין לו אפשרות ללמוד, דאו כל וכתוה הוא רק ע"י תמיכה לתורה, ואפילו מי שלומד מ"מ צריך גם להתחזק כמו דאמרינן בירושלמי למד ולימד ושמר ועשה חיובי מעשר וחומש, הם רק לאדם רגיל שפרנסתו באה מחודש לחודש, אך מי שנתברך בממון הרבה מעבר לצורך השוטף של חייו, אין עליו הגבלה של "המבזבז אל יבזבו יותר מחומש", ומוטל עליו לתת עוד ועוד להחזקת תורה.

הביא דברי הש"ס והמדרשים שהעולם נברא רק בשביל התורה ובשביל ישראל שנקרא ראשית... וכמו שהיצר הרע עיקר רוצה להפריע בלימוד התורה, ומוכן לוותר הכל העיקר שיבטלו מתורה, ובאמת עיקר הכובד הוא לבטל תורה ע"י שבני תורה אין להם במה להתפרנס, והמחזיק תורה אין להעריך כמה הוא מאושר... כמו כן עובר לבטל תמיכת לומדי תורה בכל מיני אמתלאות, העיקר שלא ילמדו תורה...

"אשרי מי שמבין ונותן הרבה לתמיכת תורה, והוא בכלל מחזיקי תורה אשר אין להעריך שכרו... כי תמיד רובם ככולם לומדים ושקועים בתורה ובוכותם אנו חיים, וחלק גדול מהם חיים ברוחק מאוד, וכותם אין לשער כלל... ובענייננו במקום להפש מעלות של בני תורה האברכים היקרים אשר יכולים להתפרנס בריוח אם לא יעסקו בתורה ומ"מ מקבלים עליהם על תורה, והמוציאים עליהם שמות של גנאי, זה מראה על מידה גרועה הש"ת ישמרנו. והשי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים, ויוכנו לראות ישועות עמנו ויחיש לגאלנו גאולה אמיתית ב"ב א"ס"ו (ס' צב)

"הנה המציאות הראתה לאחרונה בעליל, כי כל אותם נדיבי לב אשר נתנו מהונם ביד רחבה להחזקת לומדי תורה בכלולים וישיבות, כפי גודל נתינתם כן נתברכו מן השמים בשפע רב כהנה וכהנה, מלבד גודל השכר בבא אשר מי ישרנו. והו דבר נפלא שבדורנו זה שרב בו הסתר פנים ואין זוכין כל כך לגילוי השגחה, הנה בזה גילוי השגחה באופן בולט כל כך הוא חסד מידו מן השמים וקידוש השם גדול בדורנו." (ס' צג)

"נהנה זה ידוע בכל ישראל שכל קיומנו בכל הדורות הוא בזכות התורה, בין ע"י הלומדים בהם ובין ע"י התומכים והמחזיקים בלומדי התורה שע"י אנו מתקיימים, וכתוב גם שתומכיה מאושר, דהיינו שתומכי התורה הם האנשים המאושרים, וזה בין בעולם הזה בין בעוה"ב לחיי נצח. כדאי לשנן הידיעה הזאת." (ס' קג)

"נאמנים בלי ספק דברי חכמינו שע"י תמיכת לומדי תורה וזכים עד להפליא, ובפרט ללומדי תורה מתוך הרהק אין להעריך, כיון ששכר עמלי תורה מתוך הרהק כן שכר התומכים בם גדול מאוד... א"כ מי לא יבין להציל עצמו מדרת שחת ע"י תמיכת לומדי תורה." (ס' קז)
"לכ' הר"ד... בעיד דטרויט, שלומי ישגא מאוד. יסוד כולל ללומדי תורה ברמת לימוד גבוהה הוא בומנינו הרבר הכי מועיל, והיות שכבודו מקבל עליו כלכלת האברכים, יבורך בכל הברכות האמורות בתורה, ויזכה להמשיך להוביט תורה ושכרו אין להעריך." (ס' קח)
"מסתמא ידוע למד חשיבות תמיכת לומדי תורה, אעפ"י כן כדי להתחזק בזה עוד, לדעת עד כמה זוכין בזה, ואדם צריך לדעת כי לא חיים לעולם, וצריך מאוד לחשוב על חיים הנצחיים אשר זוכים רק על ידי תורה ומצוות, והחזקת לומדי תורה הוא מהעיקרים אשר זוכים להיות מאושר, ולהפך רחמנא ליצול מאבדים חיי נצח, וד' יתברך יעזור לו ולאהבי ומחזיקי תורה, ויזכו בכל טוב בזה ובבא". (ס' קט)

"שמעתי שכ' עושה חסד ותומך בבני תורה הלומדים תורת השי"ת, אשר זה מעונו, וגם כל העולם קיים רק בזכות התורה ולהומדי, בכך יבורך נא כב' בכל העניינים יחד עם כל בני ביתו בכל טוב סלה." (ס' קל)

"שמעתי שכ' נרב עבור כולל אברכים לומדי תורה בטרהרת, ולוכותו אין להעריך, יתן השי"ת שיוכה הוא וכל בני ביתו בכל טוב ברוחניות ובגשמיות ויוכל להמשיך כאמור כל זה להם (ס' קלא)

ואגרות, שבהם טרח מרן זצוק"ל להעלות עלי כתב, לעורר ולדרבן נדיבי עם, שיזילו מהונם לתמוך באברכים ולומדי

”

היו כוללים שבמשך שנים רבות החזיק בהם מרן זצוק"ל כמה

וכמה אברכים בסכומים גדולים. ראשיתה של כל תרומה

כזו, הגיעה מהתאוננותו של ראש כולל על כך שאינו מסוגל

עוד להחזיק את אברכיו. מרן זצוק"ל היה נוטע בהם אמונה,

מרעיף עליהם טל של ברכות ודרבון, מזכיר שהכל משמים

וכי לא בני האדם הם אלו המביאים את הכסף, ולבסוף היה

אומר: "תבוא אליי בראש חודש ואעזור לך בכך ובכך".

מרן זצוק"ל פותח בדברי החיי אדם שהיה רגיל תמיד להביא דבריו בכל אתר ואתר ברחבי בבל, המעיד כי בהיותו ילד לא עלה על דעת מאן דהו לראוג במה יתפרנס הבן, וכל מגמתם הייתה שיוכה הבן לתורה. בהמשך מסביר מרן זצוק"ל את תפקידם של כוללי האברכים בימינו שנוסדו בעצת גדולי הדור הקודם, וכותב בסגנונו הייחודי: "גם עיקר מטרתם השיגו מייסדי הכוללים, כי בהם גדלו גאוני תורה, ראשי ישיבות, מחברים בגפ"ת ועמודי הוראה, אשר בהם ישראל יתפאר".

בהמשך כותב מרן זצוק"ל: "זמכיון שהכוללים בימינו משלימים גם את תפקידן של הישיבות, וממלאים גם את תפקידם המיוחד לגדל גדולים בישראל, אין לנו בומננו ענין המבטיח שלא תשתכח תורה מישראל יותר ממוסדות הכוללים, והם חיינו ואורך ימינו אשר בצלם נח"י ברחמי שמים עד ביאת גוא"צ ב"ב, ואשר עליהם נאמר כל הנוגע בהם כנוגע בבבת עיני".

"א מויראדיגער איינפאל"

שנתיים ימים לאחר מכן, בחר בו מרן גאב"ד פוניב' זצוק"ל, לכהן פאר כראש כולל האברכים שלצד הישיבה הקדושה דפוניבו. הגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל החרב"ג רשכבה"ג מין הגר"ש אלישיב זצוק"ל שהיה באותם ימים מהאדיות שבחבורת האברכים בכולל סיפר לימים: "אני הייתי מאלה שדחקו במרן הרב זצוק"ל להביא ראש כולל. ביקשנו שיהיה זה אדם מרוםם שידומם את כל הכולל, אבל לא כזה שיכפה דעתו על האברכים בכולל ויגרום לאווירה עכורה".

הגאון רבי גבריאל קנופלר שליט"א, ראש הישיבה במנצסט, שהיה באותם ימים תלמיד בישיבה מספר: "יום לפני בדיקת חמץ תשכ"ה עבר מרן הרב מפוניבו זצוק"ל בלונדון, וכדרכו בקודש התארח בביתו של הרב יעקב לויסון. כששמעתי על באוא יצאתי לשרה התעופה כדי להקביל את פניו.

"כשהבחין כי הוא פתח ואמר: 'בנסיעתי, נפל במוחי א מויראדיגער איינפאל (הברכה נפלאה), אני הולך למנות את רבי אהרן ליב לראש הכולל. הוא צומח להיות אדם גדול מאוד". כך התבטא אז מרן הרב זצוק"ל".

הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א, שנמנה באותם ימים על סגל החבורה של האברכים המופלגים בכולל, סיפר במספר הזדמנויות, וחזר על כך בהספרו על רבינו הגדול זצוק"ל במעמד אלפים בהיכלה של ישיבת לייקווד: **"אני נזכר, כשמרן הרב מפוניבו, זכר צדיק לברכה הביא אותו להיות ראש הכולל, הוא אמר לנו ניבדל לחיים, אני מביא לכם כעת אדם גדול מאוד בתורה, בחכמה, בעצה, כל מה שאתם צריכים, כל מה שיש לכם שאלה אתם יכולים לדבר עמו ולשאלו עצה, מה שננוגע לתורה, מה שננוגע להנהגה, מה שננוגע להביל, מרן הרב מפוניבו בעצמו היה פיקח גדול חכם גדול, וכך הוא אמר עליו כבר אז".**

ואכן, מיום בואו לכהן פאר כראש כולל האברכים, שבו ישבו כבר גדולי תורה מפורסמים, והוא ומם את מושגם של האברכים לגדלות בכל חלקי התורה, הוא קבע את סדרי הלימוד וגיוויו את מהלכיה בצורה כזו שתשפיע על המקום להיות בשאיפת מרוממות של גדולות בכל חלקי התורה.

גרולי התלמידי-חכמים שבכולל, דבקו בו וליבנו עמו את ענייניהם כהלכה ובכל מקצועות התורה, והוא עצמו מסר בפניהם שיעורי תורה והלכה במשך כל השנים, שיעורים כלליים עמוקים ומקיפים לצד שיחות מוסר מרוממות.

"שבתי בבית השם כל ימי חייו"

כדי לקבל מבט מלמעלה על הצורה שבה התייחס מרן זצוק"ל הן אל הכולל שעמר בראשותו, והן בכלל על תפקידם של האברכים, נועדנו לשיחה ארוכה ומרתקת, עם שני תלמידי חכמים מאברכי הכולל, שהיו אדוקים ברבם מרן זצוק"ל בקשר של תורה במשך כל השנים עד היום האחרון, הרב הגאון רבי בנימין גרוסברד שליט"א מחבר ספר "מנחת בנימין" על קדשים, והרב הגאון רבי אליהו משה אורצל שליט"א ר"מ ביישיבת "תפארת ציון", שפתחו מאצרים וחלקו עמנו ממה שקיבלו מרבינו זצוק"ל בשבתם בשבת תחכמוני בכולל פוניבז' בצלו הגדול במשך שנים ארוכות.

הרב גרוסברד: לדעתי אם באים לדבר על נושא הכוללים במשנתו של מרן זצוק"ל, ראוי להקדים לפני כל דיבור על המבט שהחזיר מרן זצוק"ל מהו אברך ומה ייעודו. זאת מלבד העובדה שהוא עצמו כיהן כראש הכולל למעלה מיובל שנים, שבהם רומם את מושיג האברכים לפסגות נעלות, ולבר מהעובדה שהוא פתח והנהיג והדריך את רשתות הכוללים הגדולות ועוד עשרות כוללים בכל הארץ, והתמיכה הגדולה שהוא היה מביא בגופו מדי חודש למספר עצום של כוללים.

התבוננתי בדבר, שלא בכדי מרן זצוק"ל הוא זה שעמד בראש מהפכת הכוללים, וזאת משום שהוא בעצמו גילם במהלך חייו את כל מהותו של אברך ברמה הגבוהה אליה שאף לכוון את מעמדם במשך השנים. מרן זצוק"ל ראה את תפקידו של אברך להיות אחד כזה שעליו נאמר "שבתי בבית ד' כל ימי חייו", ללמוד עם שאיפות ועיון עמוק בכל סוגיות הש"ס, לא רק חיכי תימשי לשמש כמגיד שיעור או כמורה הוראה, אלא כשאיפה ומטרה בפני עצמה ללמוד תורת ד'. ואכן הוא עצמו במשך כל השנים, עוד הרבה לפני

שנאלץ לעזוב את בריסק, וגם לאחר מכן בהיותו בשווייץ וכשעלה לארץ הקודש, היה הרמות המושלמת של צורת לימוד זו, ללמוד בכל הכוחות עד הסוף בכל מקצועות התורה, בלא מסגרת מחייבת ולא מתוך שיעבוד למשהו חיצוני, אלא רק ללמוד כדי ללמוד. כך היה גם מרן החזון איש זצוק"ל שהיה ראש וראשון למקימי הכוללים בארץ הקודש, שהוא עצמו בא מתפיסה זו של שבתי בבית השם כל ימי חייו, בלי מחויבות כלשהי.

במשך כל התקופה מימות מרן החזון איש, היה כל מבקש ודורש השם, ממשיך את חוק לימודיו במסגרת כוללי האברכים. אך על פי הרוב, צורת הלימוד בכוללים היה להשלים את האברכים במקצועות מסוימים, כדי שכבוא העת יהיו ראויים להרביץ תורה, או בענייני הלכה, כדי שיוכלו להורות לעם ד' את ההוראה בישראל. בודדים היו כאלו שלמדו לשם ללמוד, והשקיעו את כל חייהם בתלמוד תורה לשמה.

ברבות השנים התחולל משבר מסוים אצל חלק מהאברכים, כיוון שכבר לא נוצר צורך בכל כך הרבה מרביצי תורה והלכה כמו כמות האברכים שהלכה והתרבתה בלי עין הרע, וקרנם של רבים מהאברכים הייתה שפופה.

רבינו זצוק"ל חולל מהפך שלם בכל הגישה. הוא עודד את השאיפה וההכוונה, שכל אברך שיושב ולומד בכולל, לא צריך שתהיה לו שום שאיפה מעבר לעצם הלימוד שהוא הינו הרב הגשגב ביותר שיוכל להיות, שבתי בבית השם כל ימי חייו, ללמוד לשם לימוד שאין למעלה הימנו.

כל הדברים האחרים, כמו הקמת ותנופת רשת הכוללים, כבר באו כתוצאה מגישה זו. מתוך גישה זו של רוממות ערך הלימוד לשם הלימוד, "חינך" מרן זצוק"ל גם את הגבירים לתמוך בכוללים, ולהיות להם חלק בזכות לימוד התורה של אותם אברכים שאין להם בעולמם דבר אלא לימוד התורה ואין זולתו. במיוחד הניף על נס את המהלך, כאשר בתקופת ממשלת שינוי הוכורה שלא לטובה, העיקו על חייהם של משפחות שומרי התורה

המצוות בכלל, ובפרט במלגות של האברכים, ורבינו זצוק"ל רומם את מעמדם של האברכים שתרומם קרן התורה, ולא יירדתו מכל קושי. מתוך זה נוצרו הקרנות שתמכו באברכים לקראת החגים, ומתוך זה נוצר הבסיס של התנופה של רשתות הכוללים שנהפכו לחלק מצורת החיים של כל אברך לאחר נישואיו.

חיווק לדרברים הללו קיבלנו בימים האחרונים מרבינו מרן ראש הישיבה הגר"ג ארלשטיין שליט"א, כאשר נכנסה אליו קבוצת אברכים העוסקים בהרפסת הכרך הבא של ספר "שלמי יוסף", ומרן רה"י שליט"א התבטא בתוך הדברים, כי רבינו מרן הגריא"ל זצוק"ל היה יחיד במינו בין כל גדולי ישראל בהבנת עולמם של האברכים, הן בשל כך שהוא עמד בראשות הכולל במשך שנים רבות, והן בשל צורת אופי גידולו שהיה כשאיפה של אברך שאין לו בעולמו דבר ושום מחייב אחר, מלבד שקידה ועמל בלתי פוסק בכל חלקי התורה.

"עשות ספרים הרבה"

הרב אורצל: מרן זצוק"ל מאוד חיבב את הספרים שמוציאים אברכים. הוא אף דיבר על זה כמה הודמנויות על הוכות של הדור שלנו שמתאפיין בריבוי ספרים מיוחדים של אברכים, וגם בהקומה לעמלה של תורה מצוין על כך במיוחד. פעם לאחר שאברך צעיר הביא לו ספר חדש שחיבר, הוא התבטא בשמחה, "ברוך השם אני מקבל כל שבוע כמה ספרים חדשים". ראו את השמחה הגדולה שיש לו מכן, וראה בכך ריבוי כבוד התורה, מלבד עצם ריבוי התורה שיש בזה. הוא היה רושם את שמו על כל ספר שקיבל ואת התאריך שהובא לו הספר.

אני זוכר שפעם מרן זצוק"ל התבטא התבטאות מאוד מעניינת על כך. והיה זה כשישבנו לפניו, ותוך כדי הדברים נכנס מחבר והביא לו ספר. מרן זצוק"ל אמר לנו דבר נפלא, תראו, הקב"ה עושה שככל דור יהיו תלמידי חכמים. לפני המלחמה היו הרבה עיירות בכלל ישראל, ועם ישראל היה צריך הרבה תלמידי חכמים שיוכלו לכהן כרבנים. אבל כאן בארץ ישראל אחרי המלחמה המציאות השתנתה, כבר לא צריך כל כך הרבה רבנים כי אין כל כך הרבה עיירות, ומה עשה הקב"ה, הומיין את האפשרות להוציא ספרים כוול ובלי הרבה יגיעה כמו שזה היה פעם, והרי בשביל להוציא ספר צריכים להיות מונחים בלימוד הרבה שנים, כך נוצר שוב מחייב ללמוד ולצאת תלמידי חכמים.

מרן זצוק"ל ראה בכל הדברים הנסיבתיים אפשרות והודמנות שהקב"ה מסבב כדי שיוכלו להיות שקועים בלימוד, אבל את שיא השלמות הוא ראה בלימוד לשם לימוד, בלא שום מחייב אחר. ואת זה הוא דרש וביקש מהאברכים בכולל.

"הם מתחילים עם התורה עצמה"

הרב גרוסברד: אחת ההודמנויות שבהם התבטא מרן זצוק"ל על דודינו שזכה שאברכים מחברים ספרים, היה בישיבת מועצת גדולי התורה שהתקיימה תוך כדי החשש של חקיקת חוק הגיוס הנורא, והוא ציון במיוחד את הוכות שזכה ודורנו לריבוי תורה והוכיר בתוך הדברים את הספרים שמוציאים אברכים.

אך הייתה להו הקדמה, לילה לפני זה הביא לו אחד האברכים ספר עב כרס שעוסק בענייני קדשים, ולמחרת פגש אותו חתנא רבי נשיאה הגר"ז ברלין שליט"א, ואמר לו כי מרן זצוק"ל ישב כל הלילה והתאמץ לקרוא דף אחרי דף בספר, למרות ראייתו הלקויה, והתבטא באושר רב על שאברכים זוכים לחבר ספר על עניינים שלמים.

הרב אורצל: באותו עניין של חקיקת חוק הגיוס גם היה מעשה שהראה את גודל חשיבות האברכים בעיניו. הייתי נוכח בקיץ תשע"ג כשדיברו עם מרן זצוק"ל על הרצונות

הגרש"ב סורוצקין שליט"א

עם אבי המהפכה הגדולה

חתן אבי המהפכה הגדולה

חתן אבי המהפכה הגדולה

חתן אבי המהפכה הגדולה

של אותם מרשיעי ברית לפגוע באברכים ולא לאפשר דחיית גיוס מהם, ומרן זצוק"ל הגיב בנחרצות ובתקיפות, "הם נוגעים באברכים? הם מתחילים בכך עם התורה עצמה! התורה כבר תילחם בהם!".

הסדרים והשיעורים

שאלה: **מה היה הקשר של מרן זצוק"ל עם הכולל במסגרת תפקידו בראש הכולל?**

הרב גרוסברד: מורי חמי הגאון רבי מרדכי ריינהולד שליט"א שח לי, כי מיד עם הגיעו של מרן זצוק"ל לכהן פאר כראש הכולל, נדבקו בו כמה מחשובי לומרי הכולל דאו, שכולם נדערו למשגב כגדולי התלמידי-חכמים, כמו הגאון רבי פנחס שרייכר זצ"ל, הגאון רבי יוסף הכהן רוט זצ"ל, הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל, ויברלחט"א הגאון רבי יהודה בויאר שליט"א ועוד רבים, והיו מדברים עמו שעות ארוכות בלימוד בכל חלקי התורה, וגם הוא היה אחד מאלו ששוחחו עמו רבות וקיבלו הימנו בכל מקצועות התורה ממש. פעם שאל אותם אחד מהאברכים שלא עמד על טיבו של מרן זצוק"ל, מה יש לכם לשוחח עמו כל כך הרבה, וחמי שליט"א ענה לו בשאלה אם הוא מכיר את הגמרא בחולין על הפסוק "אדם ובהמה תושיע", כי זה ממש המאפיין של מרן זצוק"ל, עיונים ברעף ועושים את עצמם כבהמה.

באותם ימים מרן ראש הכולל זצוק"ל היה מגיע לשבת בכולל בסדר אחר הצהריים, כיוון שבבקרים כיהן כראש הישיבה לצעירים. כבר התפרסם כי במקור תכנן מרן הרב מפוניבז', שמרן זצוק"ל יעזוב לגמרי את הישיבה קטנה ויעבור לגמרי לכהן כראש הכולל בכל היום. אך מרן רה"י רמ"י ליפקוביץ זצוק"ל, יחד עם זקני הגר"ש גרוסברד זצוק"ל, שכיחנו כראש הישיבה עם מרן זצוק"ל, עלו למרן הרב זצוק"ל ודרשו בכל תוקף שיצונם שימשיך לכהן בראשות הישיבה לצעירים, מחמת התועלת העצומה שיש לבני הישיבה ממנו. וכך נקבע שמרן זצוק"ל יכהן בשני התפקידים במקביל.

באותן שנים עדיין לא היה כל כך סדר מסודר ללימוד בכולל, וכל אחד למד לפי נטיית לבו. ובשעות אחר הצהריים כלל לא היה סדר מסודר, ורבים מהאברכים הלכו ללמוד במסגרות אחרות. מרן זצוק"ל בדרכו שינה זאת בצעדים איטיים, וקודם כל קבע את סדר הלימוד שכולם ילמדו במסגרת אחת, מסכתות שלמות לפי סדר מיוחד, כך גם חיוק את הסדר של אחר הצהריים שנועד להשלים את לימוד המסכתא מלבד לימוד העיון, בדיוק כמו סדרי הישיבה.

מרן זצוק"ל עצמו למד יחד עם אברכי הכולל את המסכת הגלמדת, והנהוג היה גם שכל אברך שהתעתד לומר חבורה לפני אברכי הכולל, היה קורם כל אומר זאת לפניו. סיפר הרה"ג ר' פנחס ברוומן שליט"א מאברכי הכולל, כי פעם בא לדבר עם מרן זצוק"ל בלימוד על אחת הסוגיות שלמדו בכולל באותה עת, ומרן זצוק"ל אמר לו כי אביו הגאון רבי משה אהרן שליט"א, אמר על זה חבורה בכולל לפני כמעט חמישים שנה...

בשנת תשל"ח לאחר שמרן זצוק"ל פתח את ישיבת גאון יעקב, והחל למסור בה שיעורים יומיים בשעות אחר הצהריים, הוא חדל לבוא לכולל לסדר אחר הצהריים, ובמקום זה החל לבוא לסדר בבוקר עד לזמן שבו היה צריך ללכת למסור את השיעור בישיבה קטנה. עם זאת הוא המשיך לבוא פעמים רבות לסדר מוסר ותפילת מעריב בכולל.

לפני כעשרים שנה, כשהחלו ללמוד מסכת זבחים בכולל, התגבשה קבוצת אברכים שביקשו ממרן זצוק"ל שרצונם לטוש שיעור ממנו באופן קבוע על סדר המסכת. וכך נוסד שיעור מיוחד לאברכי הכולל בשעות הלילה ללימוד המסכת. בהמשך כשעברו ללמוד מסכתות אחרות,

עבר השיעור המיוחד לאברכי הכולל להתקיים במוצאי שבתות, וזה התקיים בקביעות כל שבוע ושבוע כולל בימי בין הזמנים, חול המועד או פורים.

מרן זצוק"ל היה זה שהכניס לתוך מסגרת הכוללים לימוד סדר קדשים, כשקבע בחלק ממחזור הלימוד בכולל את המסכתות מסדר קדשים, ומשם התפשט הדבר ביוזמתו לאחר מכן לכוללים אחרים. עד כמה החשיב את לימוד סדר קדשים, אפשר לראות מהעובדה שבוער בדרך כלל הוא היה מוסר שיעורים כלליים בתחילת הזמן ובמהלכו מדי פעם, הרי כשהתחילו במחזור הקודם ללמוד מסכת זבחים בכולל, הגיע במשך תקופה באופן קבוע למסור שיעורים כלליים בכולל כמדי שבועיים. ומעניין שכשסידר את הספר אילת השחר על זבחים, הוא לא הכניס לתוכם את השיעורים כללים, באמרו שהוא רוצה למסור אותם שוב בכולל, ובכולל צריך לומר דברים חדשים שלא נדפסו... מלבד השיעורים היה מרן זצוק"ל גם מוסר שיחות מוסר בכולל. בשנים קדמוניות, היה מרן המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין זצוק"ל, אמר אחת לשבועיים שיחה מוסרית לאברכים. מרן זצוק"ל בתפקידו כראש כולל, החל למסור שיחות מוסר בכולל מעת לעת, כמו לקראת חג השבועות ולפני ימי הדין, מלבד השיעורים בעיון. ובעצם זה היה המקום הראשון שבו מסר מרן זצוק"ל שיחות מוסר, בהמשך השנים הוא החל למסור שיחות מוסר מעת לעת גם בישיבות שהוא עמד בראשן.

הרב אורצל: הייתה לי הוכייה לבוא בקביעות ביום שבת קודש לשוחח עם מרן זצוק"ל בלימוד, ותמידי הייתי מרבר על הסוגיות שלמדו בכולל באותו זמן, והוא היה ממש מונח בסוגיה ואהב להתפלפל בעומק חשבון הסוגיה יחד עמנו. היו פעמים שלא היה לי כל כך על מה לדבר במסגרת הסוגיה שלמדו בכולל, ודיברתי עמו על נושאים אחרים, אך הוא היה תובע מיד, ומה התחדש על מה לשער ולחלוטין, ובשנים האחרונות ממש, כשמפני חולשתו כבר לא עלה לכולל למסירת השיעורים והשיחות, עם זאת אחו בקביעות את סדרי הכולל, ועקב אחרי הלימודים והסוגיות.

באחת התקופות האחרונות, נכנס אליו אחד מנכדיו שלמד בכולל, ומרן שאלו היכן הוא אווח בסוגיה, וכשענה היכן, אמר לו רבינו, בסוגיה זו אמר כאן בשבת אברך פלוני פשט בסוגיה, והוא חזר לו על פשט שאמר אברך צעיר מהכולל. כך הוא המשיך לאזונו את סדרי הכולל.

באחת מהשנים האחרונות למדו בחודש אלול על פי הכוונתו מסכת הוריות, והיה מקרה כשהוא דן עם נכדו בזמן כניסת השבת על עניין בהלכות שבת, כשהנכד ניסה להוכיח לו בוודאות על דבר שמותר לעשותו, ומרן זצוק"ל שהיה שרוי בחולשה גדולה באותה עת, לא הסכים לעשות את הדבר, למדות הוודאות של הטיעון. ותוך כדי הדברים אמר לנכד, הרי בכולל לומדים כעת מסכת הוריות, אתה הרי יודע מה זה הורו בית דין שמותר, בית דין הגדול אמר שמותר ועושים על פיהם, ובכל זאת יתכן מצב שטועים וצריך על זה כפרה... כך הוא חי את סדר הלימוד בכולל עד התקופה האחרונה ממש.

הגאון רבי דוד מרדכי מרגליות שליט"א סיפר, כי כשבא בהודמנות לשוחח עם מרן זצוק"ל על אחת הסוגיות, העיר לו מרן: אתה הרי כתבת על סוגיה זו חבורה ב"שלמי יוסף", כשמרן חזר לו על הדברים. אחר כך התבטא מרן זצוק"ל, כי לאברכים יוצא "שטיקל תורה" במהירות ובקלות, ואילו לו עצמו הדברים באים בעמל רב...

מלבד סדרי הלימוד הקבועים בכולל, והשיעורים שהוא מסר עליהם, הוא היה מוסר בקביעות שיעור במשניות טהרות. השיעור הזה נוסד לאחר פטירת מרן הרב מפוניבז' זצוק"ל, ובתקופה הראשונה זה היה שיעור יומי. בהמשך השיעור החל להתקיים בימי רביעי, וכך זה נמשך עד השנים האחרונות, גם לאחר שכבר חדל מלמסור את השיעורים היומיים שמסר בישיבות. זמן השיעור נקבע ע"י מרן זצוק"ל לתשע בבוקר עד תשע וחצי, במטרה לחזק את תחילת הסדר. גם את השיעורים כלליים היה מרן זצוק"ל מוסר בכולל בתחילת הסדר, מתוך אותה מטרה.

הוכירו כבר את השיעורים שהוא מסר בקביעות לאברכי הכולל במוצאי שבתות. השיעור הזה היה בשעה מאוחרת לאחר איבעה שיעורים אחרים שמסר מדי מוצאי שבת, במקצועות שונים. היו מקרים שהוא התיישב לשיעור מותש לחלוטין, ובקושי היינו מצליחים לשמוע את מילותיו כשהחל את הלימוד, אך עם חלוף הזמן כשהעמיד קושיה או כשאחד האברכים שאל משהו, החלה ריתחתא דאורייתא, והוא לחם כארי על הסברות והעניינים, וראו ממש בריה חדשה, איך שהתורה החייתה אותו ממש.

"גן עדן" של ממש

מה היה היחס של מרן זצוק"ל ללומדי הכולל?

הרב גרוסברד: מרן זצוק"ל החשיב מאוד את אברכי

"מרן זצוק"ל ראה בכולל מקום תורה החשוב ביותר"

שיחה עם הרב הגאון רבי צבי בורקש שליט"א מוותיקי וחשובי לומדי כולל פוניבז'

הרב בורקש: נכנסתי לכולל בשנת תש"ל, כחמש שנים אחרי שמרן הרב מפוניבז' זצוק"ל העמידאת מרן זצוק"ל בראשות הכולל. לא הייתי בשנים הראשונות שהוא היה, אבל הייתי עד יומו האחרון.

כבר מאז אני זוכר עד כמה מרן זצוק"ל הכריע וניווט את כל ענייני הכולל. הוא היה מגיע בקביעות כל יום ללמוד בסדרי הכולל, תקופות בסדר אחרי הצהריים, ותקופות בסדר א' בבוקר, והאברכים החשובים ביותר היו מרבדים עמו בלימוד, והיו מתיעצים עמו בכל דבר ועניין. זה היה מפליא לראות איך שהוא מונח בכל הסוגיות כאילו זה עתה הוא למד אותם.

הוא היה המכריע והקובע על סדרי הלימוד בכולל ועל מחזור הלימוד, וגם על צורת ההספק וסדר הלימוד המסכת, ומה ללמוד בסדר א' ומה בסדר ב', וכך הלאה. הסדר היה שלקראת סוף זמן, היו מתכנסים בחדר צדדי ליד בית המדרש מעל בית מרן המשיגה זצוק"ל, מספר אברכים חשובים וותיקים, והעלו את ההצעות ללימוד לזמן הבא, ומרן זצוק"ל היה דן ונושא בעניין, עד שהכריע מה ללמוד. כך היה במשך השנים, עד שהתגבש מחזור לימוד קבוע כפי הנחיותו.

בתחלה מחזור הלימוד אכן לא היה קבוע, וכל פעם כשהייתה באה קבוצה חדשה מהישיבה לכולל, היו מבקשים ללמוד מסכתות מסוימות, כמו שבת או חולין, והאברכים הוותיקים יותר שכבר למדו זאת, רצו להוסיף מסכתות נוספות, ותמיד הוא הכריע מה ילמדו ואת צורת הלימוד.

ברבות השנים הוא הוסיף גם את סדר קרשים למחזור הלימוד, מסכתות ונחים, מנחות, בכורות וכן מסכת גזיר, וגם עוד מסכתות מסדר מועד, שבת, עירובין, סוכה, ביצה, וכמובן מסכתות חולין ונדה, וקבע כמה זמן ילמדו כל מסכת. עד שזה נהיה מחזור לימוד שנמשך 11 שנים, שבמסגרתו זו לומדים בעיון את עיקרי מסכתות הש"ס שלא לומדים בישיבה.

מלבד מה שהוא היה מכריע בכל עניין שעלה על הפרק בכולל, וגם היה הכותבת לכל ליבון עניין וסוגיה, הוא גם מסר שיעורים בכולל. היה את השיעור במשניות טהרות שנוסר אחרי פטירת מרן הרב מפוניבז', שהיה בתחילת סדר א' בבוקר, ובהמשך השנים התקיים בימי רביעי. עם הזמן החל למסור גם שיעורים כלליים מעת לעת לבקשת האברכים, וכמו כן גם שיחות מוסר בזמנים קבועים.

הוא היה מוסר בקביעות גם שיעור הלכה בכולל. זה היה משום שהוא מאוד עורר שיתקיים בכולל מניין לתפילת שחרית בשבת, שיהיה לזה צורה של ישיבה, שגם בשבת יש סדרים, וגם כדי שיהיה מקום חשוב לתפילה ראויה לאברכים בני עלייה. הוא עצמו לא התפלל במניין זה, שכן בשנים קדמוניות הוא היה מתפלל בישיבה קטנה, ולאחר מכן החל להתפלל כוותיקן בקביעות, אך הוא היה מגיע כל שבת אחרי התפילה למסור שיעור במשנה ברורה, כיוון שסבר שתפילה של אברכים צריכה להיות עם מסגרת לימוד. במסגרת זו התקרב אליו באופן מיוחד הגרב"צ פלמן זצוק"ל, ועוד תלמידי חכמים רבים ששמעו את שיעורי ההלכה שלו.

עמוד התבטאות עמידתו בראשות הכולל?

הרב בורקש: מלבד עמידתו על כל העניינים הרוחניים של הכולל, סדרי הלימוד וכל העניינים הנלווים לזה, הוא גם נשא בעול הגשמי של העזרה והסיוע לאברכים. בעניינים רבים מענייני הכולל, בין ברוחניות ובין בגשמיות, הוא התעסק דרך הרב הגאון רבי יוסף גויבירט שליט"א שהיה איש אמונו וסודר, וגם עברו דרכו סכומים עצומים לחלוקות קבועות לאברכי הכולל, במיוחד לפני החגים. כמו כן הוא הנחה בעצה ובתושייה את קרן עזרת נישואין שע"י הכולל, שמתנהל כבר שנים רבות ע"י הרב הגאון רבי מאיר אתרוג שליט"א, וירד לפרטי פרטים בקביעת סדרי ההתנהלות וגדרי ההלכה, והשתתף כמה פעמים בכנסים שנערכו בתום סדרי הלימוד של הכולל לטובת הקרן. כך בשנים המאוחרות יותר הוא הדריך וענה בכל הנוגע לקרן הכולל, המסייע לאברכים בכל ימות השנה בצרכים רבים, שהוקם ומתנהל ע"י הרב הגאון רבי מאיר הירשקוביץ שליט"א, והקדיש לכך זמן רב.

מרן זצוק"ל מאוד החשיב את הכולל, וראה בזה מקום תורה החשוב ביותר שקיים. פעמים רבות כשהיינו באים ומבקשים שימסור שיחות מוסר בכולל, הוא היה מדבר בבושה על עצמו שהוא יגיד מוסר לתלמידי חכמים. הוא היה אומר שקשה לו לומר את השיעורים והשיחות בכולל, כי לו הודש ממנו הכנה, שהרי הוא צריך לומר דברים לפני תלמידי חכמים מופלגים. עם זאת, היה מפליא לראות בשיעורים, גם בשנים שכבר לא היה יושב בסדרי הכולל, איך שהוא מתנצח עם האריות שבחבורה שלמדו זה עתה את הסוגיות, והם בעצמם תלמידי חכמים מופלגים, והוא שלט בסוגיות ביר רחבה בעומק העניינים.

הרב בורקש מסיים את השיחה בהצטעות, שהיה מן הראוי לשמוע על כל הנושאים, ממופלגי התלמידי-חכמים בכולל שהיו יושבים והדנים לפניו בשיעורים בריתחא דאורייתא, ועם אלו שהביאו לפניו את כל השאלות וההכרעות, אך אלו אינם מרבירים...

בלימוד התורה שהוא ממש גן עדן. זה לא שחסר משהו ובכל זאת לומדים, ההיפך כשלומדים יש את הכל ולא צריך כלום, זה הגן עדן האמיתי. מי העמיד את הכולל בצורה הזו שיהיה גן עדן? הלא הוא מרן ראש הכולל זצוק"ל! הוא זה שהעמיד את השאיפות המרוממות והנשגבות של לימוד התורה בלא שום מחייב ובלא שום עול, רק ללמוד לשם לימוד, בסגל חבורת אריות בתורה.

הרב אורצ'ל: נוכחתי לראות בכל מיני הודמנויות שענה כיוצא בזה לאברכים שלמדו במקומות התורה השונים. בא אליו אברך שלומד במיר, ואמר לו, אני לומד טוב ומרוצה, אבל אין אוכל בבית, ואני מסתפק אם לעבור לכולל אחר שמשלמים יותר. אמר לו מרן ראש הישיבה זצוק"ל, כל זמן שאתה יכול תישאר במיר. אמר לו האברך, זה באתי לשאול, מה נקרא כל זמן שאני יכול? ענה לו וריבנו מרן זצוק"ל כך: 'לחם יש? אמר לו, כן. תפ"א? יש? כן. או מה אין? 'שור הבר'? נו, אז יהיה בלי 'שור הבר'... ועוד כאלו תשובות שראיתי ונוכחתי.

מאידך היה מפליא פלאות לראות איך מרגיש את צורכי העם ממרום מדרגותיו. כמה פעמים ראיתי שבאו לשאלו שאלות האם לעשות שיפוץ במטבח. והתשובה על פי רוב הייתה "כן". והוסיף ואמר, המטבח זה הממלכה של האיש, וכי לא מגיע לה מטבח מכובד? כמובן באופן שלא יהיו בעיות עם חובות, שידעו איך להסתדר. ראינו אידך ממרום פסגתו ופרישותו וקדושתו, ירד לעם והבין את צרכיו, הוא ששמח בחלקו ומאושר עם מטבחו המיושן שאין בו ד' על ד', השיב לעשות מטבח חדש, כי האישה צריכה מטבח מכובד...

"אוהב כל אחד כבן"

בנוגע לקשר של מרן זצוק"ל בכלל לאברכים, אפשר לומר שהיה לו יחס מיוחד במינו לכל אברך בכולל, גם כאלו שלא היו מגיעים אליו בקביעות. לכל אחד מאברכי הכולל הוא היה מסור ודואג, והתייחס אליו כאל תלמיד חכם בכבוד מופלג. היה פעם שאחד מאברכי הכולל נפל למשכב ל"ע ושכב בבית חולים, כשטיפרתי על כך למרן זצוק"ל הוא התעניין בפרטים ומי דואג לרפואתו, וכשראיתי את התעניינותו הרבה, הצעתי שאולי מרן רוצה לבקר את האברך, וענה לי מיד שכן, וכששאלתי מתי, הוא אמר לי מיד מתי שיתאפשר. התקשרתי לרב רוזנגרטן שיבוא לקחת את מרן, ומרן מיהר לצאת. המעניין היה, כשהגענו לבית החולים, בדיוק ישב אצל האברך אחד מחשובי אברכי הכולל, שחזר לפניו על השיעור כללי שמשר מרן באותו בוקר בכולל, ומרן זצוק"ל נהנה לראות זאת.

הרב גרוסברד: גם לי היה מקרה עם אברך אחר שלא עלינו נפל למשכב, כששאלתי את מרן זצוק"ל אם רוצה ללכת לבקר,ו, הוא השיב לי בחיוב ורצה מיד ללכת. למחרת פגשני חתנר"ב הגר"ז ברלין שליט"א ושאל אותי מדוע אנו מתפשים לו מצוות? ורק אז גילה את אוחזי שמרן זצוק"ל היה עם חום באותו שבוע, מלבד שהיה תשוש לגמרי אחרי שיעורים שמסר. אך לא רק עת צרה, גם בשנים הראשונות מרן זצוק"ל היה משתתף בכל שמחת שלום-זכר שהיה לאחר מאברכי הכולל. בדרך כלל הוא היה מגיע ראשון מכל האנשים בדרך כלל כשעוד היו באמצע הסעודה, כיוון שהוא עצמו לא האריך בסעודות השבת, והיה ממחר לחוק תלמודו. הוא התבטא פעם, שהוא נהנה מהשתתפות בשמחת שלום זכר, שכן אין שם מרחו ולא כיבודים...

היה פעם ששמעתי את מרן זצוק"ל מתבטא, שהוא אוהב כל אחד מאלה הכולל כמו בן ממש. היה זה כשריבתי עמו על אברך שנתקל בקושי במוסר מוסימ, וביקשתי ממרן זצוק"ל שימליץ על האברך. ומרן זצוק"ל חקר על מעלת האברך, לפני שהלך להמליץ עליו, והסביר

לי שלבקש על אברך מהכולל זה באמת דבר שהוא עבורו כמו לבקש על בן שלו עצמו, כי הוא אוהב כל אחר מאברכי הכולל כמו בן ממש, אבל הוא הרי אינו רוצה לבקש בשביל פרוטקציה, כי פרוטקציה זה שקר, ולכן הוא מברר באמת מה מעלת האברך, כי רוצה לבקש על פי מירת האמת.

על משמר צביון הכולל

אלו הנחיות מיוחדות היו למרן זצוק"ל על סדרי הלימוד בכולל שלו?

הרב גרוסברד: הוא היה עומד בכל תוקף על צביון הכולל, שיתקיים במתכונת של ישיבה. למשל, הוא עמד על כך שכולם ילמדו ביחד את אותו מסכת, ולא רצה שיהיו חבורות חבורות של כמה סוגי לימודים כל אחד מה שלבו חפץ. כמו כן עמד על כך שצורת הלימוד לא תהיה לימוד של הלכה למעשה, אלא לימוד לשם לימוד, אף שהוא מאוד החשיב את הלימוד הלכה למעשה, ואף בהשראתו רבים מחשובי התלמיד-חכמים גדולי התורה עסקו עמו יחד בלימוד הלכה למעשה, כמו הגרב"צ פלמן זצוק"ל, ורבים אחרים ששמחו לגדולי ההוראה בדרכו הייחודית. אך עמד על כך שזה לא יהיה חלק מסדרי הלימוד הקבועים בכולל, כדי שהאווירה בכולל תהיה כמו ישיבה לכל דבר. מטעם זה לא הסכים שילמדו מסכת ברכות בין סדרי הכולל הקבועים, כשהפטיר על כך בהלצה, שזה עלול להביא את המטבח לתוך ביהמ"ד...

רק ברבות השנים כשנוסדה המסגרת של ישי-שבת בין כותלי הכולל, שמח ועודד בכל פה את לימוד מסכת ברכות ושאר המקצועות, להשלים חלקם בכל חלקי התורה עד להלכה ולמעשה.

עד כמה החשיב מרן זצוק"ל את תורתם של אברכי הכולל, אמתיש ברוגמה מיוחדת. הרי בכל העולם מפורסמים ספרי חידושי התורה של אברכי הכולל בסדרת ספרי "שלמי יוסף", שיצאו לאור על רוב המסכתות. מרן זצוק"ל העניק לסדרת הספרים מספר הסכמות נלהבות במרוצת השנים, בהן אפשר לראות את גודל המעמד המיוחד שחש לאברכי הכולל. ואף הוא עצמו היה משתתף במסירת חידושי תורתו בכל כרך מספרי ה"שלמי יוסף". אך לא היה זה רק מעמד של תשובות גרידא, הוא לא אחת גם דאג למקורות מימון להרפתת הספרים.

לפני שיצא לאור ספר "שלמי יוסף" על מועד קטן, ביקש מאתנו מרן זצוק"ל שנפרסם בתוך סימן העוסק בדיון כתיבה בחול המועד ונוכחי הלכה ולמעשה, שאם כי מותר לכתחילה לכתוב חידושי תורה בחול המועד, עם זאת אין לכתוב אותם בפרסהיה בדרך חל, שהוא נכנס לגדר מבוה את המועדות. ואכן כתבנו את הדברים ופרסמנו כן לאחר בירור מקיף, שכן מורין להיזהר בכך. וזה היה לאור בקשתו המפורשת.

והוא נימק מדוע רוצה שיכתבו את זה בספר, כשאמר שאם יהיה כתוב איזה קולא בתוך בירור סוגיה בשלמי יוסף, עלולים לבוא טועים וילמדו מכך הלכה למעשה, ולכן אף כי הבירור מתוך הסוגיה מוכיח שמותר לכתוב חידושי תורה בחול המועד, מכל מקום בספר כזה מוכרחים לסייג את הדברים שלא יטעו בכך. והביא לכך דוגמה מספר של אחד מגדולי האחרונים שהרפס בספרו חידושי תורה כפולפל בעלמא ליישב שיטה אחת מוראשונה, שהיה בעניין הנוגע לטהרתם של ישראל, והיו אנשים ריקים [קאלטערס] שלקחו את זה למעשה. והטעים שבאותה צורה צריך להיזהר בשלמי יוסף, שהוא ספר חשוב.

ואגב, אציין, כי רבינו זצוק"ל שהיה כידוע גברא קפדנא, והרה שלא ללמוד את כל מסכת מועד קטן בכולל, אלא רק את ענייני חול המועד. ואף הורה לצייין זאת על כריכת השלמי יוסף.

על חשיבותו של הכולל והאברכים בעיניו אפשר

רבינו זצוק"ל חולל מהפך שלם בכל הגישה.

הוא עודד את השאיפה

וההכוונה, שכל אברך

שיושב ולומד בכולל,

לא צריך שתהיה לו שום

שאיפה מעבר לעצם

הלימוד שהוא הינו הדבר

הנשגב ביותר שיכול

להיות, שבתי בבית השם

כל ימי חייו, ללמוד לשם

לימוד שאין למעלה הימנו"

ללמוד עוד ממה שהורה כשהתחילו ללמוד חולין בכולל, שכל האברכים בכולל יתענו לפחות חצי יום, כפי שנהג מרן החתם סופר זצוק"ל בישיבתו. והטעים, כי בכל פעם שלמדו חולין בכולל פוניבז', אידע מאורע לא טוב בכלל, ולכן צריך להתענות כדי להמתין את הדינים על הכלל. והתבטא שכולל פוניבז' לא משפיע רק על כל ארץ ישראל, אלא על כל העולם, וכשבכולל לומדים חולין צריכים יותר רחמים.

על טהרת הלימוד

הרב אורצ'ל: אני רוצה להוסיף על מה שהזכירו על צורת הלימוד הייחודית שהוא תבע בכולל פוניבז'. אספר מעשה שהיה: יחודי שהחזיק כולל של מצוינים שלמדו שם גם בהספק גם בעיון, זכה להערכת הראש-ישיבה, וכשהיה עושה סיום בכולל שלו, הראש-ישיבה היה מגיע אליו לחוק את הכולל. סיפר אותו יחודי, שבאחד הסיומים אמר לו רבינו, נו, ברוך ד' באמת יש פה משהו מיוחד לומדים ש"ס גם בעיון וגם בהספק, אבל מה עם ד' חלקי השולחן ערוך? כך הוא שאל אותו, מה יהיה עם האברכים, מתי הם ידעו ד' חלקי השולחן ערוך?

מאידך, בתוך הכולל שלו, כולל פוניבז', הוא לא הסכים שכחלק מסדרי הכולל יהיה לימוד שולחן ערוך. פעם ביקשו ממני לשאול אם אפשר להקים חבורה ללמוד חושן משפט, ולא הסכים בשום אופן, הוא לא הסכים שישנו את המסגרת של הכולל, הכולל נועד ללמוד בעיון כמו בישיבה. אבל בכל זאת, הוא תבע שידעו ד' חלקי השולחן ערוך, זה היה אצלו פשוט שכל אחד צריך ללמוד את זה. מתוך הסוגיה יגיעו לזה. אבל לקבוע את הסדרים בכוה אופן, לזה הוא לא הסכים.

אתן דוגמה נוספת עד כמה החשיב במיוחד את כולל פוניבז' כמקום שונה משאר מקומות. באחת השנים התארגן סדר מיוחד בליל פורים, עם מתן שכרו בצדו, ביוזמת גדיב לב שנמצא לכך. היה זה פורים שחל ביום שישי, וכיוון שידעתי כמה הוא ישימח בכך, שהרי הוא היה הראשון שיום סדרי ישיבה בליל פורים והביא למהפך בנושא, לפיכך כשהייתי אצלו בשבת כהרגלי, סיפרתי לו על המראה המפעים שהיה בליל פורים בכולל, שהיה מלא מפה לפה ועסקו בתורה במלוא העיון. בהתחלה הוא אכן נהנה לשמוע מהעניין, אך כשהוספתי לו שהאברכים קיבלו מתן שכרה בצידה, הוא שינה את ההתייחסות, והראה את חוסר שביעות רצונו, ואמר שאין לזה ערך אם לומדים בשביל כלסוף...

הרב גרוסברד: היה לזה המשך לסיפור. אני גם הגעתי במוצאי שבת לפני השיעור בליל פורים המשולש, וסיפרתי לו על מה שהיה בכולל בליל פורים. והוא שידע כבר על כך,

”עדי שיש כבר מקום שלומדים לא בשביל

הנאה צדית, באים להרוס גם אותו". באווירת פורים

אמר בתקיפות, ”עד שיש כבר מקום שלומדים לא בשביל הנאה צדית, באים להרוס גם אותו“. באווירת פורים אמרתי לו בהלצה, שרצו לתת מתנות לאביונים לאברכים, ועשו זאת בצורה כזו בדרך כבוד... הוא חיך ונהגה, אך חזר ואמר שלא ראוי לעשות כך במסגרת הכולל.

ניצול הסדרים

גם שמירת סדרים הוא לא נתן לעשות בכולל, למרות שהוא לא שלל זאת במקומות אחרים. הוא סבר שהמעלה העליונה של אברך זה כשהוא לומד כי זו כל מטרת חייו, ולא לשום שיעבוד אחר. הוא היה מצביע באצבע על אברכי הכולל, שלמרות שאין שמירת סדרים מיוחד בכולל, עם זאת האברכים שקועים כל שעות היום והלילה בעניינים הנלמדים בכולל. למרות שהוא לא ראה את האברכים בלילה, הוא ידע להעיד על הייחודיות של אברכי כולל פוניבז' שגם בשעות הלילה המאוחרות שקועים הם בעומק הסוגיות הנלמדים בסדרי הכולל.

עם זאת אידע בהודמנות מסוימת שהוא דיבר בכולל בשיחה חריפה על כך שאין ממלאים את הסדרים כמו שצריך, שזה גורם למיעוט ידיעת התורה. אך לאחר מכן חש שהוא צריך לפייס את האברכים, ותקופה קצרה לאחר מכן אמר שוב שיחה, והרעיק בשבחים מיוחדים על אברכי הכולל וגדלותם בתורה ובעמלה. בהודמנויות רבות כשהרגיש צורך לערוך חיווק בכולל, היה מדבר על כך שראוי לקבל קבלה על חיווק בתחילת הסדר, ועודד יוזמות רבות על כך.

הרב אורצ'ל: בא אליו אברך להומינו לסנדרקאות לכרית לבנו בשעה 9:30, והוא תמה בפניו, איך אפשר לעשות בשעה כזו, הרי למעשה הברית יהיה רק ברבע לעשר, ונמצא שתבויי שירצו להשתתף בבית ביבוא לסדר אחרי 10, ולא הסכים לבוא לסנדרקאות אלא אם יקדים את הברית לשעה 9:00.

"לגמור ש"ס בעיון"

בנוגע לחיווק שעשו בכולל, היה סיפור מאוד מעניין, כשמרן הגרי"ש אלישיב נפטר לפני בין הזמנים של אב תשע"ב, שאלו אותו האברכים איזה חיווק לעשות בכולל לימי בין הזמנים, ואמר שכל אברך יקבל על עצמו ללמוד איזה עניין במרחבי התורה ויכתבו על כך, ויעשו מזה ספר מיוחד שיכלול חידושי תורה בכל מקצועות התורה. ואכן כך היה והגיעו מערכות חידושי תורה לכדי ספר בכל מיני עניינים בש"ס כתוצאה מלימוד זה. כשרצו להוציא את הספר, נשאל מרן זצוק"ל איזה שם לקרוא לספר, ואחרי מחשבה ענה לקרוא לזה "עמל התורה".

הרב גרוסברד: פעם אחת אמר שיחה מקיפה על גורל החיוב לדעת את כל התורה, ואמר שיש במקום זה תביעה מיוחדת לידיעת כל התורה, כי יש כאן כאלו הראויים לכך, והדויד בדרבים הללו, ואמר בתוך הדברים: "צריך לדעת לכל הזמנים, ש"ס בכל ירושלמי", וגם באותה שיחה עמד על החיווק הנדרש בשמירת הסדרים. את אותה שיחה הוא ביקש במיוחד להרפס ולחלק לכל אברכי הכולל על חשבונו, ומחמת הביקוש הגדול היו צריכים להרפס כמה פעמים. השיחה במלואה נרפסה בספר "זמלא פי תהלתך - תורה" מאמר "מי ימלא גבהותו ד" בעמוד קלג.

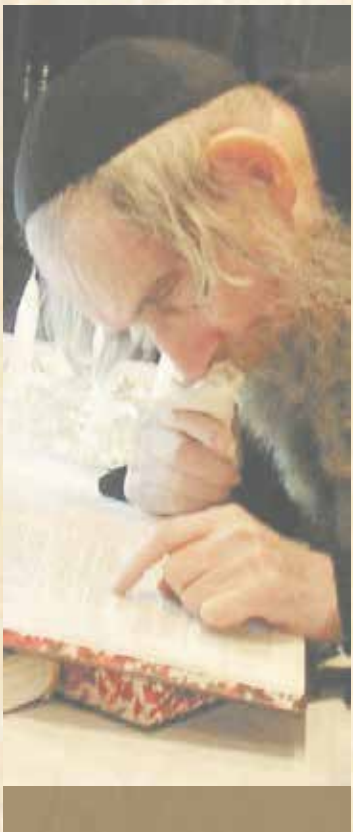
גיסי הרה"ג רבי יוסף צבי ריינהולד שליט"א הביא לו את ספרו שחיבר על מסכת בבא מציעא, ואמר שזה ספר על כל המסכת. הוא פתח את הספר ועיין בתוכן העניינים, ואחר כמה רגעים אמר: "זה אכן ספר על כל בבא מציעא, כי קניין רא' נמצא ברח ק"א ולא ברח ב'". זה היה אצלו מנחן אמ לדון את המסכת בעיון כראוי, שכל סוגיה לומדים במקומה הנכון.

המשך בעמוד 61

כשעלתה אילת השחר

הרב ר. וילמן

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

בגיל 85 התחיל מרן זצוק"ל לחבר חיבור על כל מסכת זבחים, וישב מדי יום כמה שעות עם אברכים מופלגים לעומק הסוגיות הנוודעות, והיה זה בעמל וביגיעה שלא ויתר על כל תוספות והבנה במפרשים • גדולי תלמידי החכמים משתמשים בספריו, כי תמיד יש בהם דרך חדשה שאין במקום אחר • 'היבול הספרותי של אילת השחר' מדהים. מרן רשכבה"ג זצוק"ל זכה להדפיס על ט"ז מסכתות הש"ס, וחלק נוסף על סדר טהרות, ועוד חמישה חלקים על התורה מלבד ספרי 'ימלא פי תהלתך' • ענק הרוח שרק עמל להיות מרכבה לשכינה כתב את הגלגלים למרכבה • עשות ספרים הרבה - המורשת הספרותית של מרן - אילת השחר

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הוא אמר: ...והנני בזה להודות לו על שזיכני להדפיס הערות וביאורים על מס' קידושין. ובאמת רבו מאד הספרים שנתחברו על המסכת הזאת מגאוני וקדושי עליון, אשר יש מקום לומר מה באת להוסיף. אמנם בהיות שיש דברים אשר נאמר לאנשים בערכי הרי שלחן, והרי בשר, והרי כסין ואין לנו מה לאכול בדאיתא בקידושין דף מ"ז ע"א, ואולי יהיה לתועלת איהו הערה או איהו ביאור. [הקדמה, אילת השחר קידושין]

אם חפצים להבין ולו מעט עד כמה העריכו גדולי תורה את ספריו של מרן זצוק"ל – שח לנו הגאון רבי יוסף שלמה שליט"א, בנו של הגרש"מ דיסקין זצוק"ל, ראש ישיבת 'קול תורה' אין מתאים מלספר מאורע רם ערך זה שאבא עצמו סיפר בגילוי לב. כשנה קודם הסתלקותו שח לתלמידו כי לפי דברי הרפואה והרופאים, לפחות על פי דרך הטבע ומצוקות מחלתו הקשה שאימה על חייו, ייאלץ הוא להיפרד מהאי עלמא דשקרא ולעבור לעלמא דקשוט. ונפשו בשאלתו: חיבור טיוטה מוכן לו על מסכת זבחים, ועליו לסדרו לרפוס – כמהדורא תניינא על מהדורא קמא על זבחים, שכבר יצאה לאור בצעירותו בשנת תשל"ה. ומנגד, בני ישיבת 'קול תורה' זקוקים לו, לתורתו, לתשובותיו, לחידושו ולעצותיו. השאלה היא, האם לשבת בבית ולעמול, לכתוב ולהדפיס את חיבורו על זבחים, עליו הוא עובד כדרכו בביגיעה רבה עד להעלאתם עלי רפוס, או שמא עדיף לו במסת זמנו המצומצם להגיע ליישיבת קול תורה גם ל'סדר שלישי', כפי שנהג בקביעות, ולדבר בלימוד עם הבחורים ולסייע בעלייתם.

ז"מה הרב החליט? שאל התלמיד. 'אני אכנס לשאול את מרן הגראי"ל שטינגמן' – השיב הגרש"מ זצוק"ל – 'אתה הרי יודע על התבטלותי כלפיו. רק מרן הגראי"ל שטינגמן כגדול הדור ומשושן, יכול להכריע, לברו, בכל שאלה של עוגנות ובכל שאלה ציבורית ככרת משקל הזקוקה להכרעה. הוא היחיד שמתאים להשיב לי על השאלה הזאת באופן מיוחד'.

והגרש"מ פתח בסיפור - 'משל ליהודי עם הארץ שניגש לרב חרדי ולראב"י רפורמי, ושאל 'האם מותר לנסוע ברכב מיצויבשי בשבת'. השיב לו הרב החרדי: 'מה זה שבת אני יודע, אך מהו מיצויבשי איני יודע'... ואילו הראב"י הרפורמי השיב: 'מהו מיצויבשי אני יודע, אך מהי שבת אינני יודע'...

'הנמשל הוא – ביאר הגרש"מ – 'שנם גדולי תורה שחיברו חיבורים וספרים, ויש להם 'גישמאק' והבנה גדולה בכתיבת חידושי התורה שהעלו והרפסתם, ובזיכוי הרבים הגדול שנגרם בכך, אך מנגד הם אינם תופשי ישיבה נודעים ואינם נוסקים בהרצת תורה לתלמידים צעירים בישיבות. ומאידך, ישנם גדולי תורה שהם מרביצי תורה נודעים, אך לא הוציאו הם את חידושיהם לאור הרפוס בעולם. מרן הגראי"ל שטינגמן הוא גם 'דאש ישיבה נודע', וגם 'מחבר ספר נודע' על כל מסכתות התלמוד דף על דף. כך שמלבד גדולותו, עומק דעתו ועובדתו 'ה' המיוחדת והמופלאה שלו, הרי מבין הוא היטב את צדדי הספק שבליבי, מתוקף שייכותו לשני סוגי הרצת התורה הללו, לימוד התלמידים בישיבה וגם זיכוי הדבים שבהוצאת

יותר משכתב מחק!

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הספרים המיוחדים שלו על כל המסכתות וגדול עזרתם להבנת יסודות הסוגיות'.
אמר ועשה. עלה הגרש"מ זצוק"ל ונכנס לקודש פנימה, עם כל עשרות שנותיו, עם תורתו הגדולה וגדלות שמו בכל בתי המדרשות, וחוליו הקשה, ושאל. ומרן בעל ה'אילת השחר' חכך ברעתו והכריע לו: 'קול תורה' עדיפה. הנוכחות המיוחדת של הגרש"מ דיסקין ב'סדר שלישי' ב'קול תורה', הריתחא דאורייתא ושידת מערכותיה של תורה ביני עמודי דמתיבתא, עדיפים על פני עוד חלק נפלא של 'משאת המלך' זבחים, למרות מעלות העצומה של האי ספרא רבא.

עולם התורה הפסיד את 'משאת המלך' מהדורא תנינא על זבחים, אך מאות בני 'קול תורה' הרוויחו עוד שנה של 'סדר שלישי' במחיצת רבם ומאורם, שנהג כפי שהורה לו רבן של ישראל. מכך למדים אתם כמה הערכתו של אבא זצוק"ל לספרי מרן הייתה עצומה, במיוחד מכך שהעדותיו היו לעומק בכל דפי המסכת.

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

אחד מגדולי הת"ח בירושלים הינו הגאון רבי אברהם נח גרבוז שליט"א, שנודע בסדרת ספריו הייחודית 'מנחת אברהם' לסדר קדשים. ביקשנו לשמוע מפיו אודות המורשת העולה מספרי מרן זצוק"ל, כמי שזכה בערוב ימיו אף להוציא את ספריו על סדר קדשים, עליה עמל בשנותיו המאוחרות, והוא שח לנו וביקש שנשמע אף מכנו הגר"א שליט"א.

ז"והי דוגמא מופלאה ממש, שבספר אילת השחר על זבחים רואים דבר נפלא, שבגיל 85 התחיל מרן זצוק"ל לחבר חיבור על כל מסכת זבחים, וישב מדי יום כמה שעות עם אברכים מופלגים לעומק הסוגיות הנוודעות, והיה זה בעמל ויגיעה שלא ויתר על כל תוספות והבנה במפרשים, וכשגמרו סוגיה למדו זאת שוב ושוב. וזה מחייב הן מבחינת עמל התורה, שבחורים ואברכים מתעייפים בהמשך ימי חייהם, והוא לא הירפה עוד דף ימיו ממש.

ז"ב"ה, ויזני הברא למסור שיעוריו על מסכת זבחים, ועמדתי על ספרו ועיינתי בו הרבה, והתפעלתי לראות עומק הדברים, וגם שיש בו דברים שלא עמדו עליהם כלל קודם לכן רבותינו שעסקו הרבה בתורת קדשים, ואף כתבתי לו מכתב על כך'.

בנו, הגאון רבי איתמר שליט"א, מספר לנו שכן מרן – הגאון רבי שרגא שליט"א אמר לו שאביו מרן הגראי"ל זצוק"ל נהנה מאד כשאבא אמר לו שיש בספר נקודות חדשות רבות שנמצאו בו, כי גם מי שלומד מסכת זבחים חושב שזהו 'זייד' ידוע, אבל לראות בררים חדשים שחיבר בגילו המופלג זה דבר בלתי מצוי.

מה באמת מאפיין את חידושי תורתו כבספרי?

הנקודה הראשונה והחשובה היא שהיה לו מבט של עמקות בכל נקודה שרק נגע בה בלימוד. בכל תוס' שלמד הייתה לו תמיד הבנה יותר מעמיקה מהפשטות. אפילו שדיברו עמו בכל עניין בלימוד, תמיד הייתה לו הבנה או עומק נוסף, גם בלימוד ואפילו כשהיה מספר סיפורים על גדולי ישראל, תמיד הייתה לו הבנה נוספת ומעמיקה בהם, ותמיד השומעים והתלמידים התפעלו מכך.

מלבד זאת, כשלמד סוגיה תמיד היו לו דברים שרוב

העולם עומד עליהם, ואפילו על הרייד הישיבתי המקובל בדברי רבותינו, אך בנוסף, תמיד היה לו עוד קנייטש והבנה נוספת שאחרים לא עמדו בכך. זהו דבר מיוחד, לא רק בחשבון אלא בעומק והבנה של כל סברא, ודואים זאת הרבה בספריו, שאין זה הדברים הסטנדרטיים, כי בדרך כלל הדברים חוזרים על עצמם מכיוונים שונים ברייד הישיבתי לכאן או לכאן, אך אצלו תמיד ראו באופן מקומי הבנה מעמיקה יותר שהפליאה את שומעיו.

ניכר היטב בספריו עמל התורה שלו שהיה בצורה מדהימה שלא לוותר על כל רגע מלימודו, לכן עמל על שיעוריו הרבים שמסר מדי יום בתחילת השיעור בלימוד ואף במוסר והלכה, כמו בנפש החיים, וגם כשאמר זאת לא היה לומדו סתם, אלא האיר בו הערות בעומק, כי כך הייתה דרכו בכל דבר בתורתו. המיוחד אצל מרן בשיעוריו שהיה זה תמיד שיעור אחרי שיעור. כל יום, בפרים ובעיזכ"פ, והיו לו מרי יום 4–5 קבוצות בלימוד וכל אחת דיברה דברים אחרים, לבחורים בישיבה היו קבוצות שלמד עמם את המסכתא של הישיבה, והיו קבוצות שלמד עמהם תורת כהנים עם פי' חפץ חיים, והיה מוסיף להם תמיד הערות בלי גבול, וזה כישרון נדיר ועמקות בלתי מצויה.

הייתה נקודה מאד מופלאה אצלו, שתמיד כשבאו

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

של תורה ואין ערוך למעלתך. ושאלו, מה

רבינו רוצה שאברכו. אמר לו – הדבר הראשון שאוכה לחדש עוד בתורה ולכתוב ספרים.

ופעם התבטא לתלמידיו, שלכל אחד יש חלק בתורה, הנה הר"ן זכה לכתוב פירוש על מסכת נדרים, הרשב"ם על מסכת בבא בתרא, הריב"ז בסוף מכות, תוס' על נזיר, הבית יוסף את חיבורו השו"ע, החפץ חיים כתב ספרים רבים ונתקבלו בכל קהילות ישראל, כהמשנה ברורה, ועל הלכות לשה"ר, ועוד, בעל ברוך שאמר על ענייני סת"ם ועוד. וציטט מהחיד"א שברורו של הבית יוסף היו עוד שלושה שראויים היו להוציא את השולחן ערוך אך משמיא קומו לבית יוסף, מפני מידת הענווה שלו.

וצייטט דברי הגמרא בבבא מציעא [פה] חזי לי סיפרא דארם הראשון וכתוב ביה שמואל ירחינאה חכים יתקרי, ורבי לא יתקרי ואסו דרבי על ידו תהא רבי ור' נתן סוף משנה רב אשי ורבינא סוף הוראה וסימנך עד אבוא אל מקדשי ק–ל אבינה לאחריתם. ואמר, שכל מה שבעתיד יהיה לכל אחד חלקו בתורה, נכתב בסיפרא דארם ראשון.

ושח לנו תלמידו, רבי הלל קופרמן

שליט"א, שאמר, כי יש דבר גדול היום בני התורה יושבים ולומדים כמה שעות וכבר יכולים לומר סברא של רשב"א, או סברא של הגרעק"א, זה דבר גדול, כי פעם היו

צריכים לשבת וללמוד יומם ולילה בשביל זה. ושאלו אחד הנוכחים מדוע באמת זכינו לכך? וענה: יש הבטחה ש'לא תישכח מפי ודע', ואם היו צריכים לשבת יומם וליל בשביל לומר סברא וכיוצא בזה, היו מתייאשים, הדור הזה הוא 'שוואכע דור', והיינו מגדלים דור של עמי ארצות, ע"כ הקב"ה זיכה את הדור בזה.

עוד אמר, שהיום כל אחד שרק מתחיל ללמוד, מיד הוא אומר סברות וכתב בחבורת, ומה שהוא אומר זה טוב, אבל הבעיה היא שהם עדיין לא יודעים ללמוד, אם כן איך אפשר לכתוב? אמנם בספר מגיד משרים מובא שהבית יוסף תירץ איהו קושיה בשתי אופנים, והתגלה לו המגיד ואמר שתירוצ אחד הוא אמת ויציב, אבל התירוץ השני לא נכון, אבל קוב"ה שמח בהאי פלפולא. רואים שיש מעלה גם בעצם הפלפול – רק מה שאחרי שאדם אומר איהו סברא, הוא נהיה נגוע ואינו יכול לחזור בו וממילא יכולה לצאת תקלה מתחת ידו.

מצד שני יש מעלה במה שכותבים, מה שהתעורר בדרך הלימוד כיוון שזה נתון סיפוק. כמו שכתב המהרש"א בב"ב זין על הגמרא שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתיבת יד, אשר על כן נקראו החכמים סופרים, ולדבריו משמע

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

בעת עריכת כתביו

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

הרב ר. וילמן, מנכ"ל מוסד הרב קוק

עשות ספריו

כשעמד מרן להוציא לאור את ספרו הראשון, היה בדעתו לרמוז שמו במלה 'איל', אבל בימים ההם סיפרה לו הרבנית ע"ה לפי תומה שמחבר אחד רמז שם אשתו בשם ספרו, לכן הוסיף רבנו וקרא את שם הספר 'אילת', לרמוז גם השם תמר, שמה של הרבנית הצדקנית ע"ה.

וכשעמד רבנו להדפיס את ספרו על ב"ק והייתה בו מערכה גדולה שמביא בה ראיות כנגד יסוד של מרן הגרי"ו, אך החליט שאין זה כבוד התורה לכתוב באופן כזה, ולכן הסיר את רוב ההשגות, וגם מה שנשאר, חילקם בתוך הספר לכמה קטעים נפרדים. וכעו"ז היה כשהדפיס את הספר על זבחים שהיה לו מערכה על דין לשמה דלא כמרן הגרי"ז ונהג כך.

ופעם שח בגילוי לב: מרן החזו"א לא לקח כסף מאחרים להדפסת ספרי החזון איש, ורק כשלפעמים נתנו לו כסף כנגד כמה ספרים לקח על מנת לחלק ספרים אחרים בשווי זה לבחורי ישיבה. ופעם קיבלתי ממנו ספר חזון איש על מקואות, ואמר שאיני צריך לשלם כי כבר שילמו לו על זה.

פעם שמע שמשוחחים ברבר החשיבות וגודל התועלת שבספריו אילת השחר נשכירוע התבטא עליהם מרן הקהלות יעקב שהם בבחינת 'פני יהושע' של דורנו, והעיר על עצמו שלומדם ומעיין בהם מרישא ועד גמירא – 'פון טאבל צו טאבל'. ושמענו מבני משפחת הגאון רבי אליהו מישקובסקי, שכשקנו ספרים לבנו בעת שנעשה בר מצווה ביקש שיקנו עבורו את ספרי אילת השחר, כי ההוגה בהם וזכה לחינוך בדרך הלימוד, ואמרו לו שכתובים שם הרבה דברים יסודיים בסוגיה, שהוא נתן דעתו עליהם וכתב אותם בספרו, והאחרונים לא מדברים בזה כלל.

הגיב מרן ואמר: הם בגדלותם עברו על כל הסוגיות האלו ופשוט היה להם, הכל היה מונח אצלם בקופסא ולא היה להם קשה כלל, אבל אני מתחיל הכל מאל"ף...

ופעם כשנשאל רבנו מדוע על קושייתיו מרבה להשאיר בצע"ק, ואינו כותב צע"ג וכדומה, השיב ואמר: הגרע"א שאל קושיה עצומה שגם דורות אחר כך יקשה עליהם ליישב אותה, אבל אני שואל קושיה ויבוא למרן גדול יותר ויישב אותה, ומה שייך לכתוב על זה צע"ג...

בהדפסת ספריו לא נהג לברך על שהחיינו, וביאר טעמו כי ההנאה בכך היא רוחנית, ועל הנאה רוחנית אין מברכים ברכת שהחיינו. והרבה פעמים היו מביאים לו פרי חדש כשיצא ספר חדש ואו בירך על הפרי וכיוון גם על הספר.

ופעם נוכח במסיבה שעשו לכבוד הוצאת ספרו של חכם אחד, ואמר לו שלא לברך שהחיינו אלא אם יהיה שם פרי חדש, ולהכריזו שמברך ברכה זו על הפרי, שלא תצא תקלה מכך.

היקף נחוץ להבנה. במקביל, פיתח בחורים בישיבה קטנה ולימודם להבין את הסוגיה לעומקה, ללא עזרת ספרי המפרשים וכדומה. ליגע את המות, "לשבור את הראש" מה כתוב כאן - "וואס שטייט דא" והמאפיין היה אצלו בלימוד, שבכל נקודה שהסתכל היה לו מה להעיר ולהאיר כי היה מבריק אך בעיקר כי התייסר ביגיעה עליה, וכך זכו ספריו להיות מורשת עצומה לחנך שומעי לקחו ללמוד ולגדול בתורתו המאירה.

כששוחחנו עם הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א שנודע בסדרת ספריו הייחודית 'ברכת אברהם' הבנויה אף היא מהערות על כל המסכת כפי הנהוג בספרי ה'אילת השחר', הוא סיפר לנו כי אין כל פלא כשרואים את יכול תורתו העצום, שתורתו מכרות עליו בספרי 'אילת השחר' שמתוכם זכה להדפיס על ט"ו מסכתות הש"ס, וחלק נוסף על סדר טהרות, ועוד חמישה חלקים על התורה מלבד ספרי 'מלא פי תהלתך', המה מעידים במקצת על הגלוי לנו.

והעידו מקורביו שיותר ממה שהוא כתב הוא מחק, ויותר ממה שהוא הדפיס הוא גנן. שרבות בשנים היה כותב ולאחר מכן העביר עליהם את שבת הביקורת והחליט למחוק, כשהאמת לאמיתה של תורה נר לרגליו בלי שום משוא פנים וגניעות עצמיות.

כשעמד להדפיס ספר היה חוזר ועובר עליו, מחדש וגם נתן לת"ח לעבור עליו וגונו מחברות שלמות שהחליט לבסוף שלא להדפיסם. ומלבד זאת בבית גנזיו נשארו עשרות מחברות בהרבה מקצועות התורה שעדיין לא נדפסו כמו על סדר מועד ועוד עניינים.

ועבורי אין הדבר פלא, שכן שמעתי מאחי משוויץ רבי חיים ארלנגר, שמרן שהיה דבוק בתורה, שאף כבר מבחרותו כשראג לימי הרעה שהם ימי זקנה ולהתכונן ללפני מי עתיד לפני דין ותשובו, וכשהיה בן כ"ח בורד ולבד מכל משפחתו שנהרגה במלחמה, וישב בשוויץ יומם ולילה והגה בתורת ד' בלי הפסק. שאלוהו מה יהיה אתך בחיים, אתה חייב להסתדר במשהו? השיב להם מרן: לי לא חסר כלום, שאיפתי היא להיות מרכבה לשכינה.

אנו חושבים שמרכבה לשכינה זה רדוגת אלוקית שונות, אך כשנשאל פעם על כך, הראה לדברי הב"ח [מן] שזויה דרגה של אדם שלא נסית דעת מלימוד התורה הקדושה, כלשוננו, 'ונראה רכונתו יתברך מעולם הייתה, שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקדוש ברוך הוא תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתבח מאתנו, כדי שתתרבק נשמתינו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידיו, ברמ"ח מצוות עשה, ושס"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהייתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ד' המה ובקרבם ממש הייתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה הייתה מאירה מכבודו, ובוה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה, והיה המשכן אחד, אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הרברים הגשמיים, להנאתם, לידע הדינים לצורך משא ומתן, גם להתנאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהתרבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ'.

וכ"ק הארמו"ר הבית ישראל מגור סיפר, שאביו האמרי אמת ציווה לגנוז את כל הקורטלער שקיבל חוץ משניים, את הקוויטל של בנו בכורו רבי מאיר שנהרג עקה"ש, ועוד קוויטעל מרבי חיים ארלנגער שהיה בחור וביקש להיות מרכבה לשכינה, וזה על פי היררכות של מרן בשווייץ. משום כך גם הדפיס את ספריו, ספריו אלו הם גלגלים של המרכבה.

יין של שמחה

מספר הרב משה חיים לאיוש: זכינו לחזות בפני המלאך מרן ראש הישיבה זצוק"ל ברגעים רבים, בשיחות על עניינים פרטיים, בשיחות התייעצות על ענייני הכלל, במבחני תלמידים, בכינוסי ענק ובאירועים שונים, אבל את פניו הלוהטות משמחה ברגעי ההוד כאשר הובא לידו ספר חדש מחירושי תורתו, אי אפשר לשכוח.

פניו האירו כפני חמה, וחיוך של אושר נשפך על שפתיו. הוא אחז בספר בהתרגשות והפך דף אחרי דף, כאילו היה זה תינוק חדש שזה עתה בא לעולם. באחת ההודמנויות אמרנו למרן ראש הישיבה שזיכוי הרבים בהדפסת ספרים הוא לאין ערוך, שהרי גם כשהמחבר ישן תורתו מופצת, ופניו קרנו מאושר. על עוצמת השמחה והאושר נוכל ללמוד ממנהג שהפך למנהג של קבע כאשר באו ספרים חדשים. באחת הפעמים כשנודרה של שמחה נסוכה על פניו של מרן ראש הישיבה זצוק"ל, הציע בזהירות תלמידו הרה"ג יצחק שרייבר שליט"א שנשתה 'לחיים' לרגל הוצאת הספר, ולתדהמת כל בני ביתו, מרן ראש הישיבה הסכים לשתות יין, ולברך ולהתברך בברכת 'לחיים', על אף שידוע כי החמיר על עצמו שלא לשתות יין כלל בימות החול, מלבד ראש חודש או פעמים בסעודת מצווה.

ברכות מלב שמח

ידענו לנצל את הדגעים הקדושים הללו לבקשת ברכה. מתוך שמחה של מצווה, הוא בידך את כל החפץ, בברכות חמות יוצאות דופן, מלב שמח ואוהב, מלב מאושר ונלהב על שוכה לזכות את הרבים בלימוד תורה, פיו היה שופע ברכות לא רגילות לכל המתאספים שהגישו את ידם וביקשו ברכה לכל צרכיהם ולכל אשר על ליבם. פעם אחת הבאנו לפניו ספר 'מלא פי תהילתך' חדש, ומרן ראש הישיבה לא כל כך חש בטוב באותה עת, ולמרות השמחה מהוצאת הספר, הוא מיעט בדברים עקב חולשתו. אמרתי לו שדוד המלך אומר בתהילים 'מלא פי תהילתך...'. והפסוק הבא אחריו הוא 'אל תשליכנו לעת זקנה...' אורו עיני מרן ראש הישיבה זצוק"ל, וכשחיוך על שפתיו ענה, אמנן.

'ווען קומט עהר'

השמחה ביום שהיה אמור להגיע ספר חדש, כבר ניכרה על פניו משעות הבוקר, בני ביתו סיפרו לנו שפעמים רבות ביום כזה הוא היה שואל כבר מהבוקר 'ווען קומט הער?' [מתי הוא בא?] (המדפיס). מלבד השמחה שריגשה את לבו השלו בדרך כלל, הוא אף בירד מבעוד מועד כמה כסף צריך לשלם למדפיס, הרי 'כיומו תתן נשכר', והוא לא ישהה אף אגורה אחת ליום המורת, ולכן הקפיד להכין את הכסף מראש.

נוהג היה מרן ראש הישיבה זצוק"ל לכתוב על כל ספר חדש את התאריך בו הגיע הספר, ולהוסיף את המילים 'הגיעו הספרים', אך מעולם לא עשה כן לפני ששילם את כל הכסף, ונכח לראות שאנחנו סופרים את הכסף ואכן לא חסר כלום.

'ניין איך בין גישט קיין מחמיר!'

באחת הפעמים, כפי שכבר הונהג, הובא אל השולחן יין לשתיית 'לחיים' לכבוד הספר החדש. מוגזו יין למרן ראש הישיבה זצוק"ל, ואז הוא אמר או בירד 'היום זה בין המצרים, לא?' נכדו הרה"ג דוד שפירא שליט"א

הקדשה לרב משה חיים לאיוש

מיד עם הגעת הספר

ענה בשאלה: וכי אסור לשתות יין בבין המצרים? ראש הישיבה סיכם לעצמו את ההלכה שדווקא בתשעת הימים אסור לשתות יין, אבל היום אין איסור, אך בכל זאת לא שתה. הר"ר דוד המשיך לברר: ראש הישיבה הוא 'מחמיר', הוא לא שותה, אבל אנחנו יכולים לשתות? ושוב מרן שתק. אנחנו כנראה הבנו שמותר לנו לשתות ואכן כך עשינו, בירכנו ושתינו, מיד לקח מרן ראש הישיבה זצוק"ל את היין שמוגז לפניו ואמר: 'ניין! איך בין גישט קיין מחמיר! [לא, אני לא מחמירן], בידך בורא פרי הגפן וותה.

לאחר מכן אמר לנו אחד מבני ביתו שברור לו שמרן ראש הישיבה אכן מחמיר לא לשתות יין בימי בין המצרים, שהרי מובאת שיטה כוז בשולחן ערוך, והוא הרי מחמיר כל שיטה יחידה, אבל כיוון שדבריו הובנו כאילו הוא המיוחד ומחמיר על עצמו ואינו שותה, אבל לנו – הפחות חשובים, הוא מתיר לשתות, הוא ויתר על הנהגת החומרה הזו ושתה, העיקר שלא ייראה כאילו הוא בדרגה גבוהה מכולם.

נקיות מופלאה בכספי צדקה

כדרכו בקודש ביקשני מרן ראש הישיבה שאספור את הכסף, האם אכן יש שם 15,000 ש"ח כפי שחייב. ספרתי והנה היו חסרים 7,000 ש"ח. אמרתי לראש הישיבה שחסר סכום של 7,000 ש"ח, והוא תמה, 'אתה בטוח? הרי הכנתי 15,000 ש"ח'. לאחר שספרנו שוב ונוכחנו שאכן חסר כסף, הוא הצטער מאוד: 'מה יהיה, אתה הרי נוסע לירושלים?' כאמור הוא מאוד הקפיד לשלם את כל הכסף בו ביום, ורק לאחר שאמרתי לו שבני נשאר כאן בבני ברק ויוכל לבוא בערב לקבל את הכסף, הוא נרגע.

בערב קיבלתי טלפון מהרה"ג איסר שוב שליט"א - מספר הבן, הרב ישראל לאיוש - והוא שואל אותי: 'כבר יצאת מב'ב?' עניתי לו שכבר יצאתי והתנצלתי שלא באתי לקחת את הכסף, כי הבנתי שאתם אמורים להתקשר אליי כשהכסף יהיה מוכן. 'זה בסדר גמור, טוב שכבר יצאת', ענה לי הר"ר איסר, והסביר לי שמרן ראש-הישיבה אמור לצאת עכשיו לירושלים ובפתח הדלת נזכר שעדיין לא שילמו את ה-7,000 ש"ח ואינו רוצה לצאת מהבית עד שאבוא לקבל את הכסף. רק אחרי ששמע שבלאו הכי אני לא אוכל לבוא, הסכים לצאת לירושלים, אבל לא לפני שהבטחתי שאבוא למחרת בצהריים לקבל את הכסף.

למחרת, כאשר הגעתי לקחת את הכסף שאלתי מיהו מבני הבית להיכן באמת נעלמו 7,000 ש"ח, הרי מרן ראש-הישיבה אמר שהוא הכין מעטפה עם כל הסכום?

הם סיפרו שהתברר שבטעות השתמשו בחלק מהכסף לצורך אחר, וכשהחזור הכסף הוא הוכנס בטעות למעטפה של הצדקה. אינני זוכר אם סיפרו שהכסף החוזר לשם ע"י הראש-ישיבה או ע"י מי מבני הבית, מכל מקום גם אחרי שהובהר לראש הישיבה שהכסף נמצא במעטפה של הצדקה, ובוודאי אינו שייך לצדקה, הוא לא הסכים להוציא משם את הכסף. הוא חשש אולי אינו זוכר טוב ובאמת הכסף הזה כן שייך לצדקה, וכל הניסיונות לשכנע אותו שיש רגליים לדבר שהכסף הזה שייך לו ולא של הצדקה, לא הועילו. גם כשטעננו לפניו שלא היה אמור להיות בצדקה כל כך הרבה כסף, הוא לא הסכים לשמוע ולהוציא את הסכום המדובר מהצדקה.

עצתו

אמונה

אחד הרבנים

הובא ונערך ע"י

הרב שמואל בראון

איש האמונה

הוא דבק במידותיו של הקב"ה ולכן עצתו

הייתה אמונה ופעולתו אמת • לא היה לו

קשה לוותר על שום דבר כי הכל משמים

• מתוך אותה תפיסה של אמונה, באה לו

הדבקות במידת האמת עד הסוף, והסלידה

מכל בדל שקר וזיוף • גם מה שבטבע העולם

מתרגשים ובוכים, לא יצא מגדרו אבל

בנוגע לכבוד שמים וחילול השם על זה יצא

מגדרו לגמרי ובכה בכי תמרורים • יחסו

לענייני עוה"ז לא היה בגדר של "סיגופים",

דהיינו פעולות מלאכותיות חיצוניות. אלא

שתחושתו הייתה כפועל שנתנו לו כלים

וא"א לו להשתמש בהם לצורך עצמו אלא אך

ורק לצורך התפקיד • הוא לא האמין במעשי

אדם ובפעולות "גרנדיוזיות" של אנשים.

זהו העומק של מבט האמונה, שרק האמת

האלוקית יש לה קיום בעל תוקף • התבוננות

והעמקה במשנת האמונה של מרן זצוק"ל

”בא חבקיך והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה” – ”היינו שהאמונה צריך להיות בתכלית השלימות ממש, ואעפ"י דאמונה היינו שמאמין בד', ומה הבוונה להיות בתכלית? אלא שהאמונה אינו רק להאמין שהקב"ה ברא את העולם, זה בוודאי, אלא צריך שלא יהא כל מה שהוא סתירה לאמונה. ובגון אם אחד עומד על דעתו ותובע מה שמגיעו ולא רוצה לוותר בלום, הרי אם ה' מאמין אמותי בד', וידעע מה שאמרו חז"ל שאין אדם נוגע לחבירו אפילו במלוא נימא, לא ה' עומד כ"כ על כל דבר שלא לוותר, שאם אין אדם נוגע במוכן לחבירו למה אתה כ"כ לא מוותר? אם אדם חזק בביטחון בד' כמו שצריך, לא יתכן שיעשה מריבה על כל דבר, והעושה מריבה על כל דבר סימן שהוא חושב שבזה תלוי הכל, אי"כ חסר באמונה, אי"א לומר שהוא חייו אינו מאמין, אבל צריך להיות יותר...

”ברורינו אע"פ שהורידו את הכל, אבל אמונה נשאר שחייב להיות בתכלית, והיינו השגחה פרטית וביטחון בד' וכל מה ששייך לזה, שלא יצטער על שום דבר ולהורות לז' על הכל, וזה הכל תלוי באמונה, ובהו שכל אחד יאמין ויבנים בעצמו המחשבה שצריך לדעת שהכל מהשמים והכל לטובתו, במקרה כזה מקיימים וצדיק באמונתו יחי', ויובה מה שבדורות הקודמים לא הי' מספיק לכות ע"ז זה עד שבא חבקיך והעמידן על אמונה, אבל זה צריך להיות בתכלית השלימות”.

(ימלא פי תהלתך - אמונה, מאמר "באמונתו יחיה בתכלית השלימות" עמ' שפז)

"מידותיהם של חכמים גופי תורה"

דבר ידוע הוא שלכל אחד מן הגדולים יש דרך לעצמו בעבודת השם, וכל אחד מתייחד במידותיו וברכיו. כשם שמצינו לעניין דרכי התורה, שלכל אחד יש חלקו המיוחד בדרכי הלימוד, כל אחד לפי שורש נשמתו ולפי החלק שניתן לו מן שמיא להתגלות על ידו, לא הרי מרן הגרש"ש כהרי מרן הגרב"ה, ולא הרי מרן החו"א כהרי מרן הגרי"ו, והעד השווה שבהם שכולם דברי אלוקים חיים, אמת אחת המתלכת לכמה ניצוצות ולכמה פנים כמאמר חז"ל.

כך הוא אף ב'הלכות דעות' שבתורה ובררכי העבודה, שכל חכם מגלם בדרכו מידה מסוימת ופן מסוים בדרכי העבודה, ואף באבות העולם ביארו רבותינו שאברהם ממידת החסד ויצחק ממידת הגבורה וכו'. מטעם זה, מידותיהם של חכמים הם "גופי תורה" משום שכל אחד מגלה ומגלם בדרכו פן מסוים בתורה. ואף כזה אלו ואלו דברי אלוקים חיים, וכגון אם יאמרו על חכם אחד שמירתו יאה, והאחר שמירתו אהבה, הרי אין המכוון שהאחד מחוסר באהבה ושכנגדו מחוסר ביראה, חלילה, אלא החילוק הוא בנקודת המרכז והמידה היסודית שממנה הוא מגיע לכל המעלות כולו, אצל כל אחד לפי דרכו. כל דרך ודרך היא מהשבעים פנים שבתורה.

האמת היא שמעיקר הדיון לא היה ראוי כלל שנעסוק בלימוד מידותיהם של חכמים, שאין בני אדם מבינים במידותיהם של מלאכים, ואין חמורים מבינים במידותיהם של בני אדם. אמנם מכל מקום כיוון שגופי תורה הם חובתנו ללמודם ולעייין בהם כפי כוחנו, כדרך שאדם עוסק בתורה ומתבונן בה כפי כוחו, ואינו אומר אין אני כראי להתבונן בתורה שהיא תורת האלוקים, אף כאן תורה היא וללמוד

אנו צריכים, ובלבד שנדע ונבין שאין ברברים השגה או הבנה במושגים שרחוקים ממנו כרחוק מורה ממערב. אין כאן אלא ניסיון להתבונן ברברים כפי מיעוט ערכנו, וכפי דלות הבנתנו.

אם נבוא להתבונן ולעייין בדרכו של רבינו מרן זצוק"ל, כמדומה שניתן לומר שמידתו היסודית היא מידת האמונה, הן בדרכו המיוחדת בעבודת השם, והן בהנהגתו הציבורית. כאשר אנו מדברים על 'אמונה' אין הכוונה רק ליריעת העיקרים או אף ידיעתם כחוש, אלא למידה נפשית ודרך חיים שבאה לידי ביטוי בגישה לכל שאלות החיים בכל פרט ולכל נושא כפי שנראה בס"ד במהלך הדברים.

בדרכו בעבודת השם, סגנונו לא היה ב'קולות וברקים' ובהתעוררות חיצונית מרובת השראה ו'הרגשים' וכו', אלא שהמבט של האמת על כל דבר היה ברור ומחודר אצלו באופן הכי פשוט. היה מתייחס בבו ובביטול מוחלט לכל הבלי העולם ולכל החשבונות הרבים שביקשו להם בני אדם. לא כאיוה 'ניסיון' שצריך להתגבר ולעמוד בו, אלא שתפיסת האמונה הייתה אצלו תפיסת המציאות הכי בסיסית, שאין כל ערך וכל חשיבות וכל משמעות לכל העניינים שאינם נצחיים.

מתוך אותה תפיסה של אמונה, באה לו הרבקות במידת האמת עד הסוף, והסלידה מכל ברל שקר וזיוף. לפי שראה וחווה את המציאות באור של האמונה, של האמת, וממילא לא היה כלל מקום וקיום לכל שקר וסטייה. חותמו של הקב"ה אמת. אמת ואמונה.

וזהו גם היסוד של מידת הענוהה המופלגת שראו בו. יסוד מידת הענוהה הוא עמידת האדם מול הקב"ה, שבאופן כזה רואה את עצמו כאפס ואין לגגרו. זה היה יסוד תפיסתו. ראיית האדם כאין ואפס מול הקב"ה ומול האמת השלמה. במבט הזה, אין מקום כלל למה שהאדם מגדיל ו'מנפח' את עצמו. דברים כאלו מופקעים לחלוטין.

אף בחלק של הרוחניות ושל עבודת השם לא נתן מקום לעצמו, לחלק האישי שלו, אלא ביטל את עצמו מול הקב"ה. כל שיחו ושיגו היה אך ורק להרבות קידוש השם וכבוד שמים בעולם. השאיפה הייתה "לכות את הרבים", היינו להיות מבוטל ככלי לקב"ה לשרת את מטרתו בעולמו. כן ידוע מה שהייתה שאיפתו בגיל צעיר להיות "מרכבה לשכינה" והיה מדבר בלשון זו. וכשפתח ישיבות אף פעם לא פתח בדרך הרגילה במטרה להרביץ תורה בעצמו, אלא בכל פעם כשהיה צורך לכלל ישראל פתח ישיבה. בכל עת לא היה מוטרד אלא מקידוש השם בכל מקום בעולם, מבלי שום שייכות לחוג שלנו ואצלנו ואנחנו, אלא הקב"ה לבדו, בטרתות. זה היה כל סגנונו, מבלי שום מקום לאני האישי שלו, אלא כעבדא קמי מריה מול התכלית של קידוש השם בעולם.

"ללכת ישר"

שורשה של מידה זו, שהנה יש שתי דרכים יסודיות בעבודה. יש דרך באופן של 'עבודה' שהאדם עובר להשיג לעצמו מעלות והרגשים גבוהים, ויש דרך באופן של 'אמונה' שהאדם מתבטל לגמרי מול הקב"ה ומול האמת של הקב"ה, וממילא כך הוא רואה את המציאות שא"א כלל לנהוג אחרת, ואין ערך כלל לשום דבר אחר. הדרך הרגילה להתקדם היא ע"י שהאדם מסמן לעצמו

מטרה והוא מתקדם לעבר המטרה, דהיינו שמוסיף לעצמו מעלות והשגות ברוחניות ובאופן זה גדל והולך. אמנם, ישנה דרך אחרת. שמתקדם באופן שהולך ישר. בדרך זו הוא מגיע לכל דבר לא דרך חוויה או רצון להשיג הישגים, אלא דרך ההכרה הפשוטה של המציאות שכך המבט שלו על המציאות.

נבאר את הדברים, מהו הפירוש של "ללכת ישר". בהגדרתו, קו ישר הוא קו כזה שבו כל נקודה ממשיכה באופן עוקב את הנקודה שלפניה. כל נקודה היא המשך של נקודת המוצא. הכל ממשיך ומתפתח מתוך נקודת המוצא והלאה, מבלי לסטות מהמהלך של נקודת המוצא. המושג הזה של ישר אינו רק בקו על הדף, אלא לכל מציאות יש את היושר שלה. הישר הוא מה שמתאים לנקודה הפנימית של הרבר. כאשר אין התאמה לנקודה הפנימית זהו עיוות. בצורה הכי פשוטה, שולחן עם רגליים למעלה במקום למטה זה משהו מעוות, כי זה לא מכוון לפי המהות של שולחן. מעוות זה עקום, זה סוטה מהיושר. לסטות מהיושר היינו לסטות מאיך שהרבר צריך לעמוד כפי איך שהוא באמת, כפי מהותו. כך גם בצורה יותר עמוקה, יש את האמת הפנימית של העולם של המציאות ושל האדם, ללכת ישר פירושו להתאים את עצמו כפי האמת הפנימית של העולם. לעשות "עוול" בא מלשון עיוות, זה עיוות וסטייה מן האמת הפנימית של המציאות, מהאמת האלוקית של המציאות.

המהלך של "ללכת ישר" ניגש גם לכל המעלות הגבוהות בגישה שלא לנהוג כך זה עוול. לא כשאיפה להשיג משהו מיוחד ונעלה, אלא בהסתכלות שא"א להיות אחרת, כי אחרת זה עוול. זה לא מתאים לנקודת המוצא האמתית של המציאות. לדוגמא, אדם נפגש עם ניסיון, וכגון שמישהו פוגע בו. במהלך הרגיל מתייחסים לזה כהודמנות להתגבר ע"ז ולהתקדם ולהתעלות יותר ויותר. לעומת זאת במהלך של הישר מסתכלים על כל דבר מתוך ההכרה והמבט של האמת המוחלטת, וממילא בצורה כזו הוא מסתכל כפי שמישהו אחר היה מסתכל על זה מנחוץ. 'הוא' בכלל לא הסיפור. המבחן היחיד הוא מה באמת הערך של כל העניין הזה, האם יש לזה משמעות, האם יש לזה חשיבות, האם יש ערך להתייחס לכל הפגיעה הזו. מבחינתו, כל הסתכלות אחרת היא סתם עיוות.

כמובן שלא מדובר כאן על "מהלך" גרידא, אלא על דרגה שבה האדם מוזהה בעצמו עם האמת, עם המבט של האמת. הוא לא אומר אני שואף ורוצה להגיע למעלה כזו וכוז, אלא בהכרה הבסיסית שלו, בצורה הפשוטה שהוא בוחן את המציאות הוא רואה זאת במבט האמתי. מה בעל ערך מה לא בעל ערך, מה עיקר ומה טפל. כמו שכשאנחנו תופסים שלגונב זה עוול, זו לא איזו השראה

מיוחדת שלא רוצים לגנוב ומתרגשים מכך. זה לא נתפס בחוויה האנושית שבתוכנו, אלא בהכרה שלנו את האמת שמבחוץ. מכירים שכך היא האמת האלוקית של העולם ולסטות מכך זה עוול, ותו לא מיד. כמו שאנחנו תופסים את הדבר הכי בסיסי, כך בדרגה זו של אמונה, תופסים את כל האמיתות הכי גבוהות של אהבת השם ויראת השם וקידוש השם, הכל הכרות המציאות הבסיסית. כך רואים את כל החיים.

יש הברל וחילוק יסודי בין להתקדם לכיוון מטרה, לבין להתקדם ישר. מי שמופנה להתקדם למטרה הוא עובר עם ה"אני" שלו. הוא עובר עם השאיפה שלו במקום שאליו שהוא רוצה להתקדם ולהגיע ולהשיג. כמובן במהלך של הרוחניות, אבל עם האני שלו. לעומת זאת המהלך של ללכת ישר באופן הקיצוני שלו הוא מהלך של התבטלות. נקודת המוצא היא לא שאני רוצה לסגל לעצמי ולהגיע וכו', אלא הוא מעמיד את עצמו במקום שהוא צריך להיות, איך המבט מלמעלה רואה את המקום שלו וכך הוא צריך ללכת. האני האישי שלו מבוטל מול האמת, והוא מתאים את עצמו והולך במסילה ישרה.

מידתו של מרן הח"ח

כמדומה שמידה זו ראינו אצל רבינו הסב"ק מרן הח"ח זיע"א. שדרכו הייתה לגשת לכל עניין מתוך המבט המציאתי של האמונה, ובאופן שהדרך הישרה של דרך השם פשוטה וברורה שלא מובן כלל איך יתכן אחרת. וכן כל דרכו בעבודת השם שלא ניגש מתוך המקום האישי שלו, אלא מתוך המבט הכולל של כבוד שמים וקידוש השם. הוא היה מוטרד ללא הפסק מהנושא של קידוש השם וכבוד שמים בעולם. זה היה בנפשו שיש מקום בלי מקוה, שיש אנשים בחו"ל שאוכלים נבלות וטריפות, שהגאולה עדיין לא באה וכו'.

גם כל ספריו הוא כתב בגלל שזה היה הצורך של זיכוי הרבים באותה שעה, שזה מה שהקב"ה היה צריך, כביכול, ולא בשביל להוציא חירושיו שלו כפי שמקובל תמיד. וכך כל המבט שלו ותפיסת החיים שלו זה הרוצן האלוקי בבריאה. האדם הרגיל, גם כשהוא עובר את ד' הוא מסתכל במקום שלו שאני רוצה להתקדם ברוחניות, לעומת זאת מרן הח"ח הסתכל ממקום שהקב"ה מסתכל כביכול על העולם, לשם הוא היה שייך וזה מה שהגיע אותו. לא המבט "איפה אני בתוך זה", אלא איך שהקב"ה רוצה שיהיה בעולם, זו הייתה החוויה שלו והתפיסה שלו והראייה שלו. אם הקב"ה צריך שיהיה משנ"ב, הוא כתב משנ"ב. אם הוא צריך חפץ חיים, הוא כתב חפץ חיים.

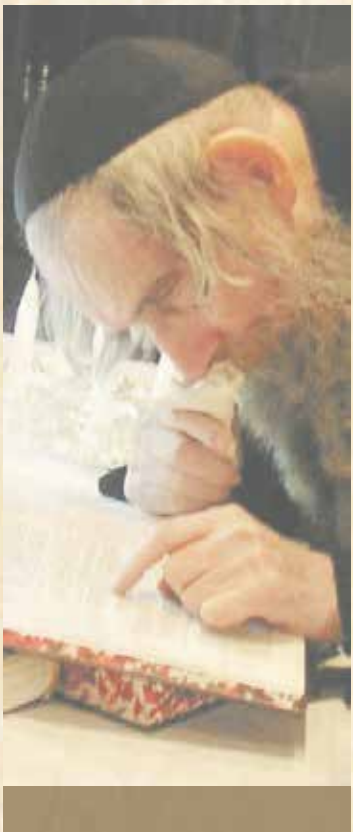
מידה זו ראינו במיוחד אצל רבינו מרן הגרא"ל זצ"ל,

חותם של אמת

הרב מ. ברמן

גם בעולם השקר, לדבר בשפת עולם האמת

הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א שמילותיו מדודות, אמר לאחר פטירת מרן זצוק"ל - 'העניין שמרן לא הסכים שיכתבו עליו תארים, מלבד עניין הענווה שיש בו, הסיבה לכך היא כיוון שהיה רגיש כל ימיו למידת האמת עד הסוף, ואומרים בשם מרן הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצוק"ל, שאדם שגר באנגליה ידבר בשפה האנגלית, ואדם שגר באיטליה ידבר בשפה האיטלקית, וכן על זו הדרך, אבל בעולם האמת ישנה רק שפה אחת שזוהי שפת האמת - ועל רבי אהרן ליב זצוק"ל אפשר לומר שהוא דיבר בעולם הזה כל ימיו בשפה שמדברים בעולם האמת...'

איתא בחז"ל (עבודה זרה ב, ב) דלעתיד לבא יבואו אומות העולם ויאמרו לפני הקב"ה, רבש"ע הרבה שווקים תקנו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרכינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל שיתעסקו בתורה. ואומר להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם וכו'. ובחידושי מרן רי"ז הלוי על התורה הקשה, איך יתכן שבעולם הבא יאמרו לפני הקב"ה כזה שקר, שעשו לשם שמים כדי שיתעסקו ישראל בתורה, הרי הכל יודעים האמת שאינו כן. וראה שם פירושו. ויותר מכך יש להקשות מהמדרש בתהילים (פרק ט) שלעתיד לבוא הגוים ישקרו שקר מפורש, ויטענו שלא רצחו, והקב"ה יראה להם את רם הרציחה ששמר אותו על בגדו. וביאור הדבר, בחילוק בין המדרשים, שיש תקופות שהגוים היו רוצחים ויש תקופות שרצו לעשות כן. ובמדרש תהילים דיבר על התקופות שבהם רצחו, ומה שכתוב במסכת ע"ז והו לגבי הדורות שרצו לעשות טוב לישראל. וע"ז אומרים חז"ל שהם באים בטענה שהם עזרו וסייעו לכלל ישראל, וזה באמת נכון, שעשו דברים טובים, רק טעות אחת יש בהם, דהם מרמים בעצמם שהיתה כוונתם רק לטובת כלל ישראל, וזה משום שלא למדו את עצמם בעומק לדעת מהי כוונתם האמיתית.

דומה הדבר כיום שיכול אדם לדמות בעצמו שאם חולץ לבוש ביחודי חרדי הרי הוא חרדי וא"צ יותר מזה, וכך להבדיל אלף הבדלות העכו"ם שהתנהגו די טוב עם כלל ישראל מרמים בעצמם שעשו בשביל ישראל, ואמר להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, שיעמיקו ויראו עומק כוונתם למה נתכוונו, והרי לעצמכם נתכוונתם, וממילא כל טענתכם אינה כלום. ומה שקרא אותם שוטים, כי שוטה היינו היפך ההכם, וההכם הוא רואה את הנולד, היינו שלומד את הדבר בעומק, אבל מי שאינו חכם לומר את הדבר בשטחיות, מלמעלה, וכשנראה לו בסדר נדמה לו שהוא כך וכך, הגויים בשטחיות נראה שעשו טוב לישראל,

מלבר עניין הענווה שיש בו, הסיבה לכך היא כיוון שהיה רגיש כל ימיו למידת האמת עד הסוף, ואומרים בשם מרן הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצוק"ל, שאדם שגר באנגליה ידבר בשפה האנגלית, ואדם שגר באיטליה ידבר בשפה האיטלקית, וכן על זו הדרך, אבל בעולם האמת ישנה רק שפה אחת שזוהי שפת האמת, ועל רבי אהרן ליב זצוק"ל אפשר לומר שהוא דיבר בעולם הזה כל ימיו בשפה שמרברים בעולם האמת...'

כל מי שהיה בסביבתו של מרן זצוק"ל ראה במוחשיות מהם חיים על פי האמת ללא גבול, אבל לא רק הקרובים, אלא כל מי שפגש בו ובדמותו יכול להעיד על כך, כפי שמספר לנו הרב יוסף וליס שליט"א, שנודע בפעליו הרבים לקרב יהודים לאבינו שבשמים. באחד הימים הגיע עם קבוצה של אנשים מקיבוץ מסוים להראות להם את העיד בני ברק, והראה להם את הישיבות השונות, בתי הכנסת ועוד מקומות מעניינים. במהלך הסיור אף הכניסם לבית מרן זצוק"ל, הראה להם את הבית בפשטותו, ובהמשך הכניסם לברכה. סיפר למרן מי הם, ובסוף ביקש מרבינו שיברך אותם.

מרן אמר לו - "לא, אני לא מסכים לברך, כי הם מחללי שבת, ואיני יכול לברך". הוא ניסה שוב ושוב, אך מרן לא הסכים בשום אופן, והם נאלצו לשוב לבתיהם בתחושה זו. לאחר ימים ספורים שאל אותם המרד"ך מאיזה דבר התרשמו במיוחד בסיום בעיד בני ברק, ואמרו כולם פה אחד, "מכך שהרב שטינמן לא הסכים לברך, ראינו כאן שאפילו ברור חנפן ושקרן כל כך, שכל אחד מנסה לרמות ולשקר את רעהו, כאן ראינו לראשונה איש אמת שאינו חושש לומר מה דעתו האמיתית עלינו בפנינו". זה הדבר שהכי התפעלו ממנו, אך בד בבד ביקשו שיביא להם אברך לשבת שילמד אותם דרכי הנהגה לשבת קודש.

מקרה דומה אירע באחד המוסדות בארץ. היה יהודי מסורתי שתרם להם סכום גדול מדי חודש, ובאחד הימים הוא קרא בעיתונות החילונית על גדלותו של מרן וביקש ממנהלי המוסדות שרוצה להיכנס לראותו ולהתברך מפיו. הם נסעו עמו למעון, וכשנכנסו למרן, הוא השפיל עיניו ארצה. הם סיפרו לו שיש כאן יהודי שתורם הרבה כסף למוסדות תורה, והוא רוצה ברכה, ומרן כשעיניו עוד מושפלות ארצה, שאל את היהודי - "האם אתה שומר שבת?" הלה החל לגמגם, ומרן נפרד ממנו לשלום ולא הסכים לברכו. כל הדרך חזרה שתק הנריב ושתקו המנהלים, הם הרגישו שמי יודע מה יעלה בעתיד נוכח המקרה, והתחרטו על כך שהגינו בכלל.

כשהגיעו למחוד חפצם פנה אליהם הנריב ואמר להם - "דעו לכם, האיש הזה שהיינו אצלו הוא אוהב אותי באמת. יש כאלו שאוהבים רק את הכסף שלי וכדומה, וכשבילי זה לא יעירו לי על דברים מסוימים שבי, כדי שלא יפסידו, אבל כאן זה אחרת, איש אמת שחושף בפניי את האמת, וזה רגיש אותי יותר מכל".

ברגע של גילוי לב שח לנו בעל תשובה נודע - מזה קרוב ל-35 שנה ששבתי בתשובה שלמה, וכשנולד בני הבכור שיחי' יעצו לי שכראי לקחת לסנדק יהודי צדיק שזה טוב לנפש הילד. כששאלתי את מי כדאי לקחת, אמרו לי שהרב שטינמן יהיה בע"ה גדול הדור הבא, וכדאי לקחתו.

באותה תקופה שירתי כטייס בחיל האוויר, וכשפגשתי לראשונה את מרן כדי לבקש שיהיה סנדק לבני, שאל אותי במה אני עוסק, ועניתי לו שאני טייס בחיל האוויר. הוא חיך ואמר לי באידיש - 'נאך א' בעל עגלה',דהיינו עגלון שמטיע אנשים מהכא להתם ומהתם להכא. הופתעתי מהתשובה אבל הודחיתי מיד עם הבחנתו, כי מי כמוני ידע את ערכי האמיתי, שאני אמנם טייס, אבל זה אוסף כישרונות ותו לא. ואני אמר לכם ברורות, בניגוד לכל מי שפגשתי עד היום שמגיב בהתפעלות על מקצועי בצבא עקב ההילה שנקשרה לטייסים, באותו רגע הבנתי שאני עומד מול 'איש אמת ללא כחל ושרק' שלא מתפעל מעניינים שלא שייכים לעולם האמת, והתמלאתי הערכה עצומה למרן. זו גם הייתה תגובתו כשצמרת חיל האוויר בראשות מפקדת החיל וסגניו לצד תא"לים נמכסה לשיחה במעונו. כששאל את האלוף מה אתה עושה, השיבו טייס. אמר לו מרן בחיוך: "בעל עגלה בשמיים?" והוסיף, "אתם יודעים לנצח במלחמה הקטנה, אבל מה זה שווה אם אדם אינו יודע לנצח במלחמה הגדולה - מלחמת היצר?"

דיבורו אמת

לא רק במהותו היה איש אמת, אלא אף בדיבורו ובכתיבתו הקפיד על כל מילה שתהיה בתכלית האמת. מקרה מבהיל אירע בערוב ימיו כפי שסיפר מרן זצוק"ל, שלפני שנים רבות הוא נקלע לרופא מסוים בירושלים. חיכו שם אנשים רבים בתור, וכשהגיע תורו, היה נראה לרופא שיש למרן טרופה עלי, ונבאמת לא היה כן, רק העידו סובביו שהיות וזה היה ביום הראשון של אמירת הסליחות הוא כדרכו היה שרוי בתענית, והטלטול מכפר ואכן ליירושלים, הביא לכך שמרן נראה לא טוב, ולכן חשב

הרופא שכועס עליו. התנצל הרופא ואמר, "אני עושה כל מה שאני יכול, וכי אני מלאך?" כך סיפר מרן, ואו לפתע נשתתק כמה רגעים, וחזר אמר "אינני בטוח שאמר - וכי אני מלאך - אבל זה בוודאי אמר שאני עושה כל מה שאני יכול..."

היה הדבר מפליא ביותר לראות איך מרן נזהר שלא לומר בשם איזה רופא רחוק מחיי תורה ומצוות, מילים שהוא לא בטוח שאמרם, וחשב על כך כמה דקות לחשב אם אכן אמרם הרופא או לאו. והיה זה לימוד גדול עד היכן הזהירות בדיבור האמת שליוותה את אורחותיו כל ימיו, גם כשאין נפקא מינה מעשית.

כשאמרו למרן על אחד שנפטר והוכירו תוך כדי הדברים שהייתה לו 'מסירות נפש' במלאכתו - אמר להם מרן בפשטותו - מסירות נפש? זה נאמר רק אצל אברהם אבינו. והוסיף לומר - היום אנשים רגילים לומר מסירות נפש בכל דבר, אדם שמקבל משכורת טובה ושמנה, ואחר כך עוד אומר שהוא עובד במסירות נפש. בכלל "מוסר נפש" ו"עושה לשם שמים", היו מילים שלא הרשה להגיד על בני דורנו מלבר על הגאון הגדול רנ"צ פינקל זצוק"ל באומרו: "אין לו גוף, רק נפש - והוא מוסר אותה למען הישיבה!"

הקפדתו זו הייתה למאות ואלפים בכל משפט ועניין, ודוגמא זעירה שתעיד על הכלל כולה: כשהגיע אליו אדם שביקש ממנו ברכה ל'שידוכים', תפס מרן את ידו ואמר לו: לא אומרים שידוכים אלא ל'שידוך'.

אם כך בדיבורו אף בכתיבה הקפדתו על כל מילה הייתה בתכלית האמת - שח לנו אחד מראשי המוסדות בצפון הארץ: "היה זה לפני כתשע שנים ביקש ראש המוסד לארוז חפציו ולצאת למסע לחו"ל לטובת תלמידיו. הוא פנה למשגיח הגאון הגדול רבי דוב יפה זצוק"ל, המכיר היטב את מוסדותיו וביקש ממנו מכתב תמיכה. כמוכן שהמשגיח ינאות והתיישב לכתוב מכתב תמיכה נלהב ביותר. לקחו את המכתב וירדו עמו לערי המרכז, וביקשו להוסיף אף מברכת גדולי ומאורי הדור עבור המוסדות, ואכן גדולי ישראל צירפו חתימתם לברכת המשגיח,

ובראשם מרן ראש הישיבה זצוק"ל. עם מכתב זה יצאו השליחים אל הגולה ואף שבו ובתיקם בשורה שהצליחו להביא למוסדות.

"חלפו שנתיים ימים ונפלה החלטה שצריך לנסוע שוב לארצות הגולה, להביא מזור אל היושבים בארץ הקודש. ובכן, הרי לא מן הראוי להביא מכתב ישן מלפני שנתיים שמוכר לרבים מהם, ורצו לערוך מכתב חדש. לשם כך נכנסו שוב אל הקודש פנימה, והמשגיח ביקש להעתיק את מכתב הקודש מילה במילה עם התאריך החדש, וצירף חתימת ברכתו. נטלנו את המכתב ואצנו לבתי וקני הרור לבקש את צירוף ברכתם המחוודשת, ואכן גדולי ישראל שבו וצירפו חתימתם בה אחד לאחד. אך כשהגענו למעונו של מרן זצוק"ל קרתה לנו הפתעה, כשמרן הודיע נחרצות - 'אינני חותם', ושוב חזר על הדברים באומרו - 'אינני חותם'. "התפלאתי מאד. ניסיתי לומר למרן בעדינות שהוא כבר בעבר חתם לנו על מכתב זה בדיוק, אך מרן השיב לי בוודאות: 'על מכתב זה לא חתמתי... ניסיון ככה וכה לנסות ולהוכיח לו, אך מרן בשלו חזר באומרו פעמים מספר - 'מעולם לא חתמתי על מכתב זה', ועבודנו היה זה פלא פלאות.

ב'לית ברייה עזבנו את הבית, וכולנו הבענו פליאה איך יתכן שמרן אינו זוכר את חתימתו על המכתב הקודם שהיה במדויק באותן מילים. רק לאחר זמן מה התבררה העובדה לאשורה. המשגיח ברוחב ליבו הוסיף במכתב השני מילה אחת בלבד 'מוסד חשוב ביותר'. ועל זה מרן לא הסכים לחתום, כי לחתום על כך שמדובר ב'מוסד חשוב' הוא הסכים לחתום לאחר עדות המשגיח, אבל להוסיף את המילה 'ביותר', כשהוא אינו מכיר את המוסד שלנו די הצורך, הוא דרקק ברגישותו למען האמת ולא ניאות לחתום על כך.

"זה מה שעמר מאחורי מילותיו הברורות, "לא ייתכן שחתמתי אי פעם על מכתב כזה, ואכן מרן לא חתם על מכתב כזה. מחקנו את המילה 'ביותר' והבאנו זאת שוב למרן והסכים לחתום.

"חלפו חודשים רבים, וגורע לנו שמרן יוצא למסע חיוווק בצפון. הודרנו לבקש שמרן יאות אף לבקר במוסדותינו, בכדי שיוכל לראות כמו עני את התלמידים ואת פריחת התורה, ואכן זכינו ומרן ניאות להיכנס, לראות ולברך. "באותה שנה החלטנו שצריך לצאת שוב לגולה, ובאנו למרן בשנית עם המכתב של המשגיח, שכתב אף הפעם 'מוסד חשוב ביותר'. כשנסענו למנהגי הרור, הייתה לנו הפעם הפתעה נעימה כשביקש קבלתם על הנוסח 'מוסד חשוב ביותר', כשהוא מחייך כלפינו באומרו - 'עכשיו אני מכיר את מקומכם, והוא באמת מוסד חשוב ביותר'."

לא רק בכת'בתו ובדיבורו הקפיר על מידת האמת, אלא אף בדקויות המופיעות מכתבי המלצה רק במידת האמת בכל כוחו. כך, לדוגמא, מספר העסקן רבי חיים יצחק כהן הי"ו, שפלגי כעשור אחר חג הפסח מרן זצוק"ל ראה אותו ואמר לו שרצונו לדבר עמו ולשאלו אותו דבר מה, הוא קרא לו לצד ושאלו: כמה משפחות קיבלו ממך מצרכים לחג, ואחרי זה אני אגיד לך למה אני שואל. השתבי לו - ויותר מאלף, והצגתי לו את הרשימות כדי שאימנ' לי, כי ידעתי כמה האמת נר לרגליו. ואז סיפר לי מרן שאחד ביקש ממנו לחתום על מכתב ברכה עבורי, ומרן עבר על כל הנכתב, ועל אחד התארים הוא פקפק, כי היה כתוב 'ועושה חסד לאלפים', ומרן שאלם שיש לברר אולי הוא מחלק זאת רק למאות ולא אלפים? ולכן שאל אותי אם אכן אני מחלק ליותר מאלף, ועכשיו שמע כן הוא נרגע באומרו שמעתה יוכל לחתום על כך.

ושח הגר"ר דיסקין שליט"א כעין זה, שכשבאו פעם להתחתם אותו על מכתב תמיכה עבור כולל 'נחלת משה',

הבחין שכתוב שם שיש שם 250 לומדים, ומיד שאל אותם - האם ספרתם שאכן כך יש שם?

וכשבתלמוד תורה מסוים ביקשו ממרן זצוק"ל שיצטרף למה שכתבו לילדים 'ברכה להצלחתם במבחן', השיבים מרן בפשטותו האופיינית - 'אינני יכול לחתום עד שאראה בעצמי שהם יודעים'. הוא הומינם לבחינה אצלו בבית, ולאחר שבאו להיבחן אצלו וראה בהצלחתם, ניאות לכתוב להם זאת, שיהיה בתכלית האמת. פעם שהגיעו להחתימו על מכתב למען הישיבה, והיה כתוב שלומדים שם 'יומם וילילה', התחבט מרן כיצד יוכל לחתום על כך, האם לומדים שם כל הלילה? שאל את המחתים האם עד חצות לומדים בישיבה, וכשהשיב בחיוב הסכים לחתום באומרו שזה כבר נקרא יום וילילה.

מדבר שקר תרחק בכל כוחו

באחת השנים כשבועיים לפני פורים, נכנסו גבאי 'קופת העיר' לבית גדולי ישראל לקבל מידם מתנות לאביזנים. גדולי התורה נתנו את הכסף כהפקדה עד יום י"ד, ולתועלת הרבים גם העלו בכתב ידם כי הכסף מופקד ביד גבאי הקופה עד יום י"ד, ויימסר על ידם בקפידה ביום י"ד לעניים. באותה שנה, פורים היה עתיד להיות ביום ר', ובהיות שהזמן קצר, הקרימו הגבאים בואם להקל על המלאכה ביום פורים עצמו. הם נכנסו למעונו של מרן זצוק"ל, שהוציא מכיסו שטר של מאה דולר ונתן, וכשביקשו שיתכוב את הנוסח שכתבו חכמי התורה האחרים, שהוא מפקיד כספו עד יום י"ד, הגיב בהחלטיות - 'אני לא אכתוב שקר'.

הגבאים השתוממו וגם נבהלו. לאיזה שקר כוננות? וכי מצא דופי כלשהו בחסדר ההלכתי שהוסכם על כולם? הם המתינו בחרד, אך מרן שב ואמר - 'מה אני יכול לעשות, אינני כותב שקר'. רבי יצחק לוינשטיין וצ"ל שעמד לצדו שאל ביראת כבוד: הם לא מבינים מדוע יש כאן שקר? ומרן לא השיב.

הם עזבו את החדר אפופי תימהון, טרודים במחשבותיהם.

חלפו יומיים, ולקראת פורים נקרא הרה"ג רבי מנחם שפרינצסל שליט"א להחרו של מרן. כאשר נכנס, הוציא רבינו מכיסו מאה שקלים, באומרו: קחו מאה שקלים למתנות לאביזנים. ועתה אכתוב כי 'אני מפקיד את הכסף בידכם'. והסכי המעשה כולו: לפני יומיים, לא הייתה לי פרוטה משלי, והדורלים שנתתי לא היו שלי אלא כספי צדקה. ואם כן איך אכתוב שאני מפקיד, והיום, שכבר הגיע לידי מעט כסף פרטי', הנה אפקיד מאה שקלים, ועתה ודאי שאכתוב, ורוצה לכתוב - 'הריני מפקיד' לתועלת הרבים.

חיפוש האמת

למרות שמרן זצוק"ל היה במהותו איש אמת, הוא לא ראה עצמו כך, ובעונותנותו ביטל עצמו תמיד. רוגמא אחת מיני רבות המעידה על כך שח לנו לימים מקורבו הגאון רבי חיים מן שליט"א, ראש ישיבת באר התלמוד אלעד, שכאשר נכנס פעם לרון עם מרן זצוק"ל אודות מינוי של תלמיד חכם למשרה מסוימת, והכריע מרן שהדבר טוב ודאוי להשתתל להוציא לפועל. בהיות שהשימוש בשמו של רבנו יכול היה לפעול הרבה בעניין, פנה רבי חיים שליט"א למרן זצוק"ל ואמר, והרי ראש הישיבה הוא צדיק, אם כן, אולי הראש-ישיבה מרשה לומר את הדברים בשמו? "מרן זצוק"ל, כדרכו בשמיעת דברים מעין אלו, התחיל לבכות ואמר לי - 'וכי אני צדיק, אך אני צדיק?' וכלי חזר ואמר. לאחר מספר רגעים עצר את בכוי, ופנה אלי ואמר - 'אולי באמת אני צדיק', וביאר מיד - 'מעולם, כל ימי חיי, לא ביקשתי דבר, מאף אדם, עבור הילדים שלי'!"

והוסיף לתאר אימרה מיוחדת מתורתו שמוכיחה זאת, אודות הנאמר במסכת עירובין [ק] אמר רבי יוחנן אילמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה. והקשו, מהו הצד שנלמד מחתול צניעות, הלא כל הנבראים אינם מתנהגים בצניעות, שאם נבוא ללמוד על עצם הצניעות מחתול ועל עצם הגזילה מנמלה, יכול עיקש להקשות אודרכה אלמד מרוב החיות והבהמות שאין בהם מדת הצניעות, וכן גזל, למה ללמוד דווקא מנמלה שאינה גוזלת, ולא נלמד משאר הברואים ביערות שגזולים וטורפים.

ותירץ על כך, שאדם שמחפש את האמת, לבסוף מגיעה האמת אליו, באופן שאם רואה את האמת אפילו פעם אחת, אפילו אם כל העולם מתנהגים להיפך כבר תהיה טענה עליו לעתיד לבוא, מדוע התנהג כמו העולם כולו במקום להתנהג כמו הנברא היחיד? הוזה שנחשף אליו, והוזה משום שזו האמת, ואם אתה רואה האמת, דבר זה מחייב. וזהי הסיבה שכשראה מרן זצוק"ל מישחו שדבק באמת אפילו פעם אחת, כבר ראהו בטוב.

וסיפור מיוחד המעיד על כך חובא בקובץ 'מוקנים אתבונן', בבחור שסילקו אותו מהישיבה בגלל מעשה שעשה, ובזמן שהיה מחוץ לישיבה, למד הבחור עם אברך כדי שלא יתנתק מהלימוד. באחת הפעמים למדו תוספות קשה במסכת ב"ק, וחזרו עליו כמה וכמה פעמים ולא הצליחו להבין. ביקש האברך להמשיך בתלמודם, אך הבחור התעקש ולא הסכים להמשיך. האברך התפלא מאד שבחור צעיר מדבר כך, שהרי כבר עמלו רבות על התוספות. כשראה זאת הבחור הסביר ואמר: שכן מקובלני מרן הגרא"ל שטיגמן. לפליאת האברך היכן קיבל זאת, השיב, שבשבת [שלח תשנ"ח] קרא במוסף שב"ק הדרשה של מרן על החיוב להעמיק בחיים להכיר האמת, המסר שיצא ממנה השפיע עליו מאד, והחליט שבחיייו יהיה מעמיק ולא שטחי, ולכן כשהגיעו לדברי התוספות, הייתה עבורו שעת מבחן אם החלטתו היא מהשפה ולחוץ, או באמת בחר בקו אמיתי לחיים. ולכן אמר לאברך שימשיך ללמוד עמו את התוספות, והאברך הסכים לכך.

במלוא מובן המילה, עד שהוא הפך לאבי - אבי כפשטו בכל הליכותיי. בפעם הראשונה לא הכיר אותי כלל, אבל כשפתחתי בפניו צפונות ליבי, ידעתי שאם אינני מספר לו כל האמת במדויק, אין לי מקום כלל במחיצתו, רק משום כך נקשרתי בו עמוקות, כשראיתי מהו עמוד האמת שאין לו דבר בעולם וזלת עשות רצון ר' וכבודו שמים. אין ספק שהדבר המיוחד שנוכחתי במפורש, שלרעתי הוא היה הסמל שהביא למידת האמת המופלגת שהייתה בו, שזאת הנחיל לכולנו, ה'רחיל חטאין' שנהג לפיו את כל ימי אורחותיו. הוא בכל רגע ראה את הרבש"ע לנגדו, ואת עולם הנצח, שאליו הוא מכין את עצמו כל ימי חייו. ואספר לכם סיפור לדוגמא שימוש זאת עד כמה הדבר נגע לליבי.

היה לי פעם סיפור אישי נורא. היה אצלנו בגמ"ח יוכוח בין כמה צדדים שהתדיינו ביניהם על סכום נכבד מאד, והחליטו כל הקבוצות שבינתיים עד להכרעת ביה"ד ישימו הכסף בגמ"ח שלכל הפחות ייעשה בו דבר מצווה, ובהוראת הצדדים אצטרך לתת הכסף בבוא הזמן כשתוכרע ההכרעה ביניהם. לאחר זמן אחת הקבוצות רצתה את כספה חזרה כנגד החלטת ביה"ד, ע"כ לא שמענו להם, והם החלו לאיים שאם לא אתן להם זאת ילכו לבית משפט לתבוע אותי וידאגו להוויקנו בארץ ובגולה. אמרתי להם שאנו הולכים לפי כללי התורה ואינני מפחד ממעשיהם ככל שירצו.

ואכן, הם הלכו לבית משפט וגם הוציאו דיבתנו רעה, ואף דיברו עם תורמים בחו"ל הדרים בסמוך למקום אחד מאותם עשירים, ושכנעו אותם שלא יתנו כספים לגמ"ח מחמת כך, חששתי מכך והלכתי לספר למרן ולשאל מה עליי לעשות. ענה לי מרן בהחלטיות כדרכו - 'אינך צריך לפחד כי אתם נוהגים כשורה'. וכשראמרתי לו שהם מזיקים לגמ"ח, והוא בשלו - 'אינך צריך לחשוש הם לא יזיקו כלל'. ימים ספורים לפני ר"ה באותה שנה, הגעתי למעונו, ושאלתיו - "האם אני צריך לסלוח להם על מעשיהם?" ומרן עונה לי בפשטות - "למה לא?" אמרתי - "כי הם הזיקו לגמ"ח"... ואז ענה לי - "וכי אתה קבלו של הקב"ה שהתחייבת להביא לו סכום כזה וכזה מדי שנה, ואם לא הוא מפטר אותך?".

ניסיתי בדרך אחרת, ואמרתי, שהרי יש דבר אחד שבוודאי אינני צריך לסלוח להם, בכך שהוציאו עלינו שם רע בארץ ובגולה, והרמ"א כותב בהל' יוהכ"פ שמי שהוציא שם רע על חברו אינו חייב למחול לו. השיבני מרן כדרכו במתיקות - "את הרמ"א הוזה גם אני מכיר, ולמרות זאת אני אומר לך - למה לא אאמין, אתה גם עוברת לבת תלמיד?" והשבתי מנהמת לבי - "הרי הם עושים לנו נזקים גדולים ומוציאין ש"ד עלינו בכל מקום, ואיך אסלח להם?" ואז פונה אליי מרן באמיתותו ואמר - "אגיד לך למה אינך רוצה לסלוח להם, היות ואתה רוצה שתהיה עליהם קפידא, ואז הם ייענשו משמים, ואז מה יהיה, א' ביסאלע נקמה לה", ועשה בתנועת ידו - "זה לא טוב שמישהו ייענש בגללך. הגמרא אומרת שלא מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה, ואז הרים קולו - "תעשה לעצמך טובה, תוציא את עצמך מהתמונה, הקב"ה מכיר את הכתובת שלהם טוב ממה? אתה תמחל להם בלב שלם ואל תסתבך בצרות!"

ביצי הדיין אחרים לחוש אף הם במידת האמת שדבקה בו?
כשהוא דיבר, ראו שכל מילה באה לכוון ולהדריך ללכת בדרכיו המסולאות מפו, פעם כשעמרתי להוציא לאור את אגרת המוסר להרמב"ם, וסיפרתי לו זאת, מיד שאלני - "מה שהוא כותב על המחלוקת ראית? ומה שהוא כותב על האמת והשקר ראית?" ואז סיפר לי שכשבאים אליו בדרך כלל נערי בר מצווה להתברך, הוא מבקש מהם להתחזק במידת האמת, והבחורים צוחקים וחושבים שאני

מבקש מהם דבר קל לרמתם, ואני שואל - וכי הם חושבים שזה כל כך קל? אני אינני מכיר אדם אחד שאומר רק **אמת כל ימי חייו**, הרבה **אומרים אמת אבל לא כל ימיהם!** בעוד אנו מדברים, הגיע מירושלים אברך ת"ח עם בנו שבא להתברך לקראת הבר-מצווה, ומרן זצוק"ל עונה לשאלתו - מה לקבל לקראת הבר-מצווה - שיקבל על עצמו לרבוק במידת האמת, והיה נראה בת שחוק קלה על פניהם. לאחר צאתם פנה אלינו מרן בשאלתו - "אתם רואים מה שאמרתי על כך?" הרי הוא דבר קשה לקיימו, וכי הם חושבים שזה דבר קל?"

סופו של הסיפור הוא נורא למתבונן. כשהוצאתי את הספר לאור, ובו הראשונה התפרסמה אגרת המוסר המיוחסת להרמב"ם עדיכה וסדרוה, כתבתי בדבריי ההקדמה את שאמר לי מרן זצוק"ל אך מעט בשינוי - ש'כמעט' אין היום אדם בארץ שהינו דובר אמת בתכלית, ורציתי בכך לחזק את הציבור לקרוא את אגרת הרמב"ם המאריך בחיוווק במידה זו.

עם צאת הספר ניגש אחד מידידי והביאו לפני מרן זצוק"ל קודם שהבאתי לו זאת בעצמי, הוא פתח בפניו והראה לו את שכתוב בהקדמה בשמו אודות האנשים בימינו. מרן קורא זאת והוא נרדך באומרו - "זהו שקר! לא כך אמרתי!"

הידיד נבהל מעט, וידע שהרי אני בדרך כלל מדייק בדברים, ונזעק לברר מדוע מרן נחרד לומר שזה שקר? למראה פליאתו המשיך מרן ואמר - "שהוא כתב כאן ש'אין כמעט יהודי בעולמנו שדובר רק אמת, אני לא אמרתי 'כמעט', אני אמרתי ש'אין כלל יהודי ברוד הוזה שאומר רק אמת'..."

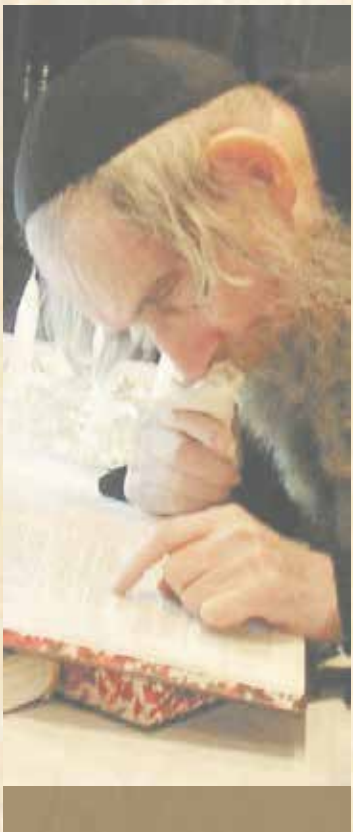
וכשראיתי כותב בטופס 'קופת העיר' ש'אזכה לקדש שם שמים', שאלתיו - "מרן ראש הישיבה כל כך מזכה הרבים, וכל היום רק מקדש שם שמים, וזה מה שמרן ראש הישיבה מבקש?" או בתחילה אמר לי שתמיד ניתן לעשות עוד...

אבל כדרכי הפצרתי ואמרתי, שנראה כאילו מרן ראש הישיבה לא מסתפק במה שהוא עושה, והרי אין מזכה ומרבה כבוד שמים גדול ממנו? אמר לי מרן בתביטו עליי - "אתה הרי איש אמיתי, אתה גם עוברת לבת תלמיד?" כשהיו נכנסים מקורביו ואומרים לו "הציבור אומר", היה מתקומם: 'מתי ידברית עם הציבור? מה הציבור שאל? מה ענית לח למה לא תלמד לשונך לדבר אמת ומדויק?" אבל נקודת הנקודות הייתה "ותרותו אמת". סיפר מקורבו הרב ישראל פרידמן שפעם נכנס אליי אחד מראשי הישיבות ושאלו: הרי כוח ההסבר שלי ידוע כדהוט ואף השיחות שלי נחשבות כמעניינות את התלמידים - אך למה מרן משפיע ואילו אני לא משפיע כר? - שאל בכאב. השיבו מרן בשאלה: כמה זמן אתה מכין שיעור וכמה שמועס? השיב אותו ראש ישיבה: שיעור כעשר שעות ושמועס כשלוש שעות. ענהו מרן: שיעור די אחתי, שלוש שעות ושמועס צריך לעיין יותר. אבל אם רוצים להשפיע, צריכים להכין את האומר - וזה לוקח 90 שנה! והוסיף: רק אמת יכולה להשפיע! אז איך אפשר לומר בשיעור "ועוד יש לומר" אם בעוד רגע אתה פורכ? איך מותר לומר "ונראה להגיד" אם מיד אתה דוחה אותו ומוכיח במהלך מחורש שאי אפשר להגיד כך. אם כן, הכל כדי שיהיה השיעור "נוצץ", ואיך ישפיע אם אינו כולו אמת? ואם תאמר שזו הדרך לשבר אויני התלמידים, אכן מותר - בתנאי שכל הכוונה היא אך ורק לשבר את אוזניהם ללא שום כוונה נסתרת נוספת שאתה מתכוון לה או שאינך מרגיש בה. רק אמת יכולה להשפיע. איש האמת, שתורתו אמת שחותמו אמת, והוא עומד ותובע מאתנו: אמת, רק אמת, וכל האמת. אל תשקר אחרים ואל תשקר את עצמך! מורשת לדורות.

מקדש שמו ברבים

הרב ב. הלחמי

איש צוות האוויר ראה את המראה הזה, ובא לבקש ברכה

מרכבה לשכינה

סיפור מופלא שח לנו תלמידו הגאון רבי תנחום פישחוף שליט"א ר"מ ישיבת פוניב' לצעירים: באחד הימים הייתי שליח לשאול את מרן ראש הישיבה שאלה: לאברך ת"ח שראש הישיבה הכירו ואמר לי עליו כמה פעמים שהוא למדן ות"ח והוא ראוי להיות ראש ישיבה גדול, הודמנו שתי הצעות של 'שטאלע' בישיבה. האחת – בישיבה נכבדה שיכול לעשות הרבה שטייגען מבחינת התלמידים המצוינים ויכול למסור שיעורים בהתאם לרמה שהוא מסוגל. לעומת זאת הציעו לו הצעה אחרת ללמד בישיבה בה הרמה פחותה, אך הוא בגישתו המיוחדת לתלמידים יוכל לעודד ולחזק אותם. ושאלתו בפיו – מה להעריף?

התגובה הראשונה של מרן זצוק"ל הייתה: 'הו – בישיבה הראשונה הוא יכול לעשות שם המון שטייגען, וראי זה טוב בשבילו'

והוסיף לומר: 'אני רוצה להגיד לך משהו, אני חושב שכראי שתשמע את זה. תשמע טוב, באים אליי כל הזמן בחורים ואברכים ושואלים אותי כל מיני שאלות, ואני שואל אותם שאלה אחת, תגידו לי מה אתם רוצים? והם אומרים לי שטייגען, רוצים שטייגען'

ואז פנה אליי ושאל: 'אג מיר, וואס הייסט שטייגען? [תגיד לי מה נקרא שטייגען?]

שתקתי, כי רציתי שמרן יענה. ואז אמר לי: 'בוא ואני אגיד לך מה זה שטייגען. שטייגען נקרא להתקדם בעשיית רצון הבורא!!!

ממילא מה תגיד לאותו אברך, תגיד לו שישקול: באותה ישיבה חשובה שמציעים לו מסתמא הם ימצאו עוד אחרים. בישיבה החלשה הוא אמנם לא יחדש להם חידושים גדולים, הוא יגיד פחות למדנות, אך הוא יוכל לקדם בני תורה בצורה כזו שאף אחד לא יצליח לעשות. אם

הוא שואל אותי מה לעשות [אני לא אומר לו מה לעשות], אני רק אומר לו את הצדדים השונים ושישקול לבד – אבל שישקול מהו רצון הבורא! ומהו כבוד שמים שהקב"ה רוצה ממנו שיכבדו בכך...'

לאחר מכן מרן שתק מעט. ואחר כך המשיך: 'בוא ואני אגיד לך מה קורה בזמן האחרון [זו הייתה התקופה שמרן הגראמ"מ שך נחלש] עד עכשיו כשמרן הגראמ"מ שך היה בריא וחזק, כולנו יכולנו להיות רגועים, הכל הוא לקח על עצמו, הכל זה מרן הגראמ"מ שך, הוא ניהל את הכל! הוא עשה את הכל! לאחרונה הוא נחלש והוא לא יכול לעשות כמו שהיה בכוחות שלו ומתחילים להגיע אליי עסקי ציבור.

'מה רוצים ממני? אני כל כך לא שייך לעניינים ולא קשור להו, וכל כך לא רוצה את זה – אני שולח את כולם למרן הגרי"ש אלישיב. מיד אחרי כן הם חוזרים אליי ואומרים לי שמרן הגרי"ש אלישיב שלח אותם בחזרה אליי – מה אני עושה כאן? לא רוצה עסקי ציבור? אני? – מה אני קשור לעסקי ציבור? לא רוצה להתעסק עם זה. אני רוצה 'ויצען לערנען! [לשבת וללמוד] ומרן הגרי"ש אלישיב שולח אליי כסדר. מה אני עושה? לא יודע מה לעשות!'

'נוכרתי', כך הוא אמר, 'במשל של מרן החפץ חיים שאמר שאדם בעוה"ו נמשל לאסיר שקשורו את ידיו בשלשלאות ברזל. ככל שהוא מנסה להורידם, זה רק מסתבך יותר. אם קשרו אותך סימן שזהו זה, אל תנסה להתנגד'

ואז מרן פלט אנתה שנשמעה היטב בכל החרד ואף מחוצה לו...

ניכר היה שמרן היה בצער על מה שלדאבונו קורה עמו ואף על מה שממליץ לשואל, ורצה אך ורק לשבת וללמוד מבלי להתעסק בשום עניין אחר. ואדרבה, הוא ראה את העיסוק בצרכי הכלל כגזירה – שנאנח עליה עמוקות, גזירה משמים שהטיל עליו מרן הגרי"ש אלישיב. אמנם אחר שכך גזרו עליו משמים, הבין שמשמים החליטו שזה השטייגען שלו להרבות כבוד שמים. וכאדם שכל ימיו סבבו סביב הרבות כבוד שמים בכל הליכותיו, הוא עשה את הכל בהתלהבות וחיפש בזה כמה שיותר להרבות כבוד שמים – עד כדי כך שכולם יכלו לראות עליו כואת תאוה – להרבות כבוד שמים...

מאדוע זה מתחבר לכל אלו שבאו לשאול בעצתו של מרן בעניינים שונים, ותשובתו הייתה תמיד במילים ספורות להפנות אל השיקול המרכזי בטרם ההכרעה, האם אתה מרבה כבוד שמים או חלילה להיפך מכך. פעם ברגע של גילוי לב, אמר לאחד ממקורביו לאחר שענה לשואליו במשך זמן רב – 'רוב האנשים חושבים על עצמם, וכל הזמן שקועים איך הם ירוויחו ומה הם יצליחו'. שאלו המקורב – האם אפשר לעבור על זה שלא יחשבו על עצמם? וענה לו מרן במילה אחת – 'עקביא...' והיינו לחשוב על הג' דברים של עקביא בן מהללאל, דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. זה עמד לנגד עיניו כל ימיו, וזה נותן כוח לחשוב על כבוד שמים, ולא רק על עצמו.

לדאוג לכבוד שמים

מרן זצוק"ל שכבוד שמים בער בעצמותיו, דיבר על כך בכל מקום בו יכול היה. בדבריו פעם בכנס חינוך אמר

אם יש חותם שהוטבע היטב בכל הליכותיו של מרן זצוק"ל בכל מאת שנות חייו, הינה העובדה שניכרה לכל רואיו, כיצד כל שיגו ושיחו הינם למטרה אחת - להרבות כבוד שמים וכל שאיפתו הייתה "להיות מרכבה לשכינה" • מה היה השיקול שלו שהכריע לר"מ באינו ישיבה להרביץ תורה? • למה החליט הדייל שסירב לקבל ברכה, לבקש ברכה? •

כיצד יכול אדם לעבוד על עצמו לחשוב על כבוד שמים ולא על עצמו? • אין עוד מלבדו

למחנכים, כי דווקא אנו בני התורה מחויבים בכוח התורה יותר להרבות כבוד שמים – 'כל אלה שיודעים מהי תורה, החיוב מוטל עליהם לעשות מה שיותר שיהיה כבוד שמים, אנו יודעים שאם לומדים תורה זה כבוד שמים, אם עושים מצוות זה כבוד שמים, כל המקומות צריך להיות שיהיה ניכר אצל תלמידיו חכמים שהם מרבים כבוד שמים בעולם. וזכות זו אין לשער ואין לתאר מה שאפשר לזכות על ידי זה.

'ז'בפרט בימינו שכבוד שמים כל כך נרמס על ידי אחינו התועים, מה אנחנו צריכים להגיב, להשתדל בכל העניינים אך ורק להרבות כבוד שמים, ע"י תורה וע"י מצוות, ומה שיותר יתרבה כבוד שמים וזהו זכות גדולה מאד שאי אפשר לתאר. בן אדם שהוא בעל בחירה שמרבה

המסע המופרך לקדש שם שמים. עם ראשי הישיבה בפילדלפיה

ואנחנו צריכים מאד לעשות משהו. מה שאנחנו נשתדל יותר להרבות תורה, להרבות מצוות, להרבות ישיבות, מה שנראה יותר להרבות כבוד שמים, וזהו זכות שאין לתאר'. ואם חושבים אנו שמושגי הכבוד שמים שהיו לו לא שייכים לבני דורנו, יעיד על כך המקרה הבא, ששח לנו בעל המעשה – התלויתי פעם למרן זצוק"ל כשבא לנחם את בניו של אחד מגדולי התורה שהסתלק לבית עולמו. האבלים והמנחמים דיברו עם מרן ראש הישיבה על מעלותיו הגדולות של הנפטר. כשיצאו מהבית שאל מרן ראש הישיבה את מקורביו: 'הראיתם את השטן? והם השתוממו על השאלה, והשיבו כמובן בשלילה. אז ענה להם מרן – 'אני ראיתי אותו! אם שמתם לב כשדיברו על הנהגותיו המיוחדות של הנפטר, עמד שם אחד שהתבטא לעיני כולם – מי יכול לחקות הנהגות כאלו שלא שייכות לדורנו, הוא היה יהודי של פעם, בדורנו זה לא בר ביצוע...! אני אומר לכם – אלו מילים של השטן, ותמיד כשיש רגע של התעוררות – הוא דואג לבטל את ההתעוררות.'

כבוד שמים בוודאי שאי אפשר לתאר גדול שכרו וזה מוטל על כל אחד ואחד מאתנו, בפרט ברור הוה שמצד אחד הרור מאד ירוד, ומצד שני אפשר עכשיו לרכוש כל כך הרבה תורה ומצוות, ולזכות להרבה סייעתא דשמיא ע"י שירבה כבוד שמים'. ואז סיפר בקול נרגש – 'שמעתי פעם שאחד היה מתארח אצל מרן החפץ חיים, ואכלו יחד, ומרן החפץ חיים הייתה דרכו שלא היה אוכל דברים מיוחדים, רק דברים פשוטים כמו תפוחי אדמה וכדו', והאיש הזה לא היה רגיל בכך. כשהביאו לו לאכול מהמאכלים האלה הוא טען שאין לו תיאבון והוא שבע וכדומה, כדרך שאנשים אומרים כשלא רוצים לאכול ולא רוצים לבייש את בעל הבית. אמר לו מרן החפץ חיים: אם הייתי אוכל כל כך קצת, איך היה לי כוח לסבול את החילול השם שיש בעולם... 'זאם הוא אמר את זה ברורו שקשה לסבול את החילול ד' שיש, עד כמה קשה היה לסבול את החילול ד' שיש ברורנו, איך שאצל הדחוקים מחיי תורה ומצוות כבוד שמים נרמס,

**כבוד שמים במושגי
דורות קודמים**

הגאון רבי מיכל זילבר שליט"א סיפר והסביר אודות המעשה הנודע שבצערותיו התבטא מרן זצוק"ל כי פעם הוא להיות רבלי ברביעית למרכבה; בעצם, הרגל הרביעית של המרכבה פגועה, כי שלוש רגליים האבות נטו, וכל אדם שיקבל על עצמו מלכות שמים, מבחינתו הוא השלים עצמו להיות רבלי ברביעי למרכבה. אבל איך עושים זאת? אם על האבות מצינו בחז"ל שהם רצו כל חיינם כסוסים לפני הקב"ה וכך זכו להיות מרכבה לשיטתו, הרי שהדור הלא שמי של מהותו זה רק לרצו לעשות רצון ה', הוא מרגלי המרכבה. אלו דרגות גבוהות שאפשר להגיע אליהן רק ללא כל מיני חשבונות, כי גם אם אדם פעל ללמוד בהתמדה גדולה ובסוף להתפרסם ולהיות ת"ח, אין הדבר גורם – אך זה לא נקרא נטו לעשות רצון ה'.

כשמדברים על מרן זצוק"ל, הכל יודעים שלא היה לו בעולמו ולא לעצת רצון ו' ולא יותר כלום. מה שהעסיק אותו כל הזמן לא איך אעשה יותר כבוד שמים, לזכות את הרבים. זה ובר שאל צמינו כבוד שמים, לא שררה ממונה ביותר העובדה שהידי בגיל מאה שכל חייו היו רק ויחי הרבים, הוא מבקש - "שאוהב לזכות את הרבים". לא מספיק לו כל מה שיזכה והידיב כבוד שמים כל שנותיו. הוא רוצה עוד כבוד שמים בעולם, לקשר את שמו הגדול והנורא.

זה נבע מכך שכל חייו הוא פחד מגיהנום, ולא רק בצוואת
ראינו זאת בצורה גלויה, אלא כך הוא חי כל הזמן. כמה
נזר מהנחה קטנה בעולם הזה, אפילו לא הסכים לשבת על
כסא מרופד, כי אינו מוכן לשבת בעולם הזה על כיסאות
מרופדים אפילו שתי דקות. ואספר, שהייתי פעם עמו יחד
בכנס, וכשיצא מהאולם אנשים רבים דחפו, אז הוא אוחז אותי
וואלנני – מה הם רוצים ממני. עניתה לו: הוראש-ישיבה הוא
שכחך התורה הוא רוצים לכבד התורה! – מה לי כבוד
התורה, בגלל הכבוד הוא ילקו אותי בשוטנים וירביצו לי
בגיהנום על הכבוד הזה... ומכל מקום לא מנע אותם ולא אמר
שלא דחפו, כי דיו וזכותם ואם הם רוצים כי אז שיעשו
כרצונם, ואפילו שאלו ילקו בשוטנים, הוא לא יפריע להם
במעשיהם. אלו מושגים גבוהים של כבוד שמים ושלמות
האדם שלא מעלמא דרין.

מעמד קידוש השם עם אלפי בני צרפת

קבלת עול מלכות שמים

בנשמת הסוגיה תפסה יותר, אבל כל דיוק, היכי תימצא
 ויכדו' הכל זכה להתייחסות. דרכו הייתה ללמוד בלי שום
 מוסכמות מראש - גם אם למד אותם עשרות פעמים.
 ונהנידנא בתחילת וזכרים איך ברק מכל צד את התורה
 המפורסמת של מרן הגרי"ו בענין שלא לשמה, למרות
 שגלע עם תורה זו מנעוריו בבריסק.

עקביות ושמירת הזמן

רבי תנחום פישוהוף: שמענו ממרן ראש הישיבה זצוק"ל
שישיעור קבוע בערב, במסכת זבחים. הוא היה מקפיד כמו
חז"ל על שמירת הזמן ומתחיל בשעה עשר בדיוק, גם כאשר
היה מלא באנשים שבאו להיווצר עימו - כשהגיע
השיעור הפסיק הכל לשמור הקביעות.

שיעור שנשא חקוק ביוכרנו, היה זה לקראת הבחירות
כיום שהיו אמורים להגיש את השיטות. הבית מלא
בספקנים ורדח פעילות, כך בהגיע השעה 10 בדיוק, מיד
נכננו "הנתק" ופתח הגמרא וכל הספקנים יוצאים ומיד
מתחילים ללמוד. המאמץ בל תלך הגמרא לא חורג
באיכות הלימוד אבל המאמץ הגופני חורג. רציתי להציע
שינוי כמה דקות ולא העותי משום שראינו שמתקטט מיד
ללמוד. אחזנו בתוס' וזכחי ולא מחוסר פוירדים וטבול
שעור, רוב, שבת תוס' ארור מלך ארצות שנות, ולמרות
תשיטותו ושבושיו ראה בכל זאת ברקת הגרסאות.

למרות שלפעמים הייתה ניכרת עליו יעילות עצומה ושושורי היה משכיב ללמוד קרוב ב-4.30 לפני הבוקר, ולא הייתה חסמקס לנחם ביום, ובמיוחד במצב? היה עייף כי בשבת לא הייתה אצלו שנים, למרות זאת קבעו להלמוד לא חורגנשול עייפות כלל. וזכרני שיצאתי פעם בהתלהבות ואמרת: "לאחר מדייניתי: הרי זה ובי אהרון לבי אחר... לא האמנתי שהוא כל כך חתומה בלימוד. מלבד שיעור עצמו ראיתי: שיעור בעמל התרגום

בדרך לימודו של מרן ראש הישיבה אין מקום ללמוד
ב'בקיאות'?

רבי נחום ברנשטיין: מרן ראש הישיבה היה מאד נגד לימוד ללא הבנה, עד כדי שמרן ראש הישיבה לא הסכים שאכלו בשר בסיום מסכת בתשעת הימים ושאל, האם להבינו הכל? היה אם לא הבינו הלא סיומו חוסרין ושאלו הרי מרן הגר"ח שליט"א אומר שטוב לגרוס דפי גמרא. ענה מרן ראש הישיבה: למעשה כששואלים את מרן רבי חיים בן-צבי מה חוקות ר"י ור"ל יש בך, הוא יודע לענות. אתם גם גורסים כן?

אם כך, שאלנו את מרן ראש הישיבה, מה ההבדל בין לימוד בעיון לבקיאות? ענה מרן ראש הישיבה: בבקיאות לא צריך ללמוד את הלישנא אחרינא ברש"י ואפשר ללמוד בלי תוספת, אבל שיטה אחת ברש"י צריך להבין עד הסוף. שאל אחד הבחורים האם מי שגורס בלי להבין יעלה לא שווה כלום? ענה מרן ראש הישיבה: זה ודאי עדיף מלקרוא בריסא אחריי...

רבי צבי במברגר: למרות שהיה מתבונן ומעורר בכל עקודה שלמד ולא החשיב לימוד שטחי בלא הבנה, ההספק בשיעורים בישיבה קטנה פונוי'ב' היו מהגדולים ביותר. וכך גם בישיבות הגדולות שפתח למדמים מדר יות'ר. לימוד ההעשק להתבונן אבל אלא לאדם זמן מיותר, לא היה מוגבל בשיעורים או רבי אגדה, ואמר שעולם אורמים שלימוד אגדה הוא יותר קל אבל האמת שזה יותר קשה.

בכללות היה מעורר לשאיפות לימוד הש"ס ובפרט בשנים האחרונות היה פונה הרבה לסובביו ושואל, "כבר למדת ש"ס? חצי ש"ס אתה יודע?" אבל לא בשטחיות אלא ללמוד בהבנה.

מעלתו וחשיבותו של לימוד התוספות

רבי צבי במברגר: הוא היה חוזר ואומר העיקר זה לימוד

בין מרגן הגרי"ז לחזו"א

המשך מעמוד 17

במאמר רש"י ותוספות, והיה מדבר בהתרגשות גדולה על גדלות בעלי התוספות, על חריפותם ואשר הביאו ממקום במקום בכל הש"ס, ועל שקיעותם בתורה שהיו לומדים והיה השבוע בבית מדרשם וחזרו לביתם רק לשבתות, והיה שמעו קולו במשתוקק לזכות ללמוד במחיצתם. בתקופת האחרונות שהיה שוכב וחלש היה עובר במחשבתו במרחבי הש"ס והרבה פעמים היה מדבר עם הסובבים אותו על מסכת פליגות ועובר מרדף לדף ומוכיר מחירושם של בעלי התוספות בדף זה ובדף זה, והיה מזכיר במתיקות שבערגה אירשים מיוחדים שחידשם בעלי התוספות של שנימא שאלות הלכתיות בתורשן משפט היה חלש מדברי הגמ' והתוספות הזכות לנרדן.

רבי נתנחום פישהוף: מרן אומר, מה שהתחילו להכניס
האשכול ללימוד סדר מועד אין נכון הדבר מ' עממים.
היחשבו, שגבית שיעור בישיבה צריך ללמוד שיעורים
העניינים שהוא עובד בעצמו של שיעורים מובחתי ואף כי
כל אחד אומר בצורה הנוסח שלו אבל את הכיוון ואת
רוח הדברים הוא כבר יודע ורק בואת ימסור שיעור,
אבל להתחיל מדוע דברים שלא קיבל, זה לא. ולכן
צריך ללימוד דברים נשנים נזיקין. השנית ראוי ללמוד
שיעור שיעור השגיגה של בתורים 'צערם' ו'התחנות' הקשים
הארוכים 'פון די לאנגע שווערע תוספתים' וזה יש רק
שיעור בנשים נזיקין לעומת פסחים למשל שיעור
הלימוד הוא בהר"ן ז"ל. אמנם מסכת סוכה שאני, ששם
יש 'תוס' תלמודא בלחך, וכך גם אמר לו פעם מרן הרב
מפוניבז': סוכה שאני.

הזכות והשפע שיש בדורנו
לחדש חידושי תורה

מספר הגאון רבי נחום ברנשטיין: בישיבה קטנה פורניב
כליל שבת היה אור "ע" מצברים כ שאלאור כמה שעות
חושך. חושך. אמרנו למרר להישיבה שאם יורד יוריד
משמורע יטארו הבחורים עד שעה מאוחרת, אלא כפרט
יצא מרר ראש הישיבה הגיע ומסר שיהא נוקבת על הפסוק
ויקבע אתם יושב אהלים" וכך סיפר: שלממנו בחור",
בחור רגיל למד 12 שעות ביממה ומתממדר למד 20 שעות.
חזר מזה אור לא היה תחשב למתמיד. פסרים לא היה

איך צריך ללמוד?

תשובות שהשיב מרן ראש הישיבה למוסף 'אברך' של 'יתד נאמן':

ללו תירוץ, וכאשר נשארה קושיה לא פתורה, המשיך ללמוד.

הנכון הוא ללמוד בעיון, לא לעבור ליד דברים מבלי להבינם, שאין זה לימוד, אלא לנסות להבין, להתעכב זמן קצוב, להתקדם ולהספיק.

האם ללמוד כל רש"י מיד בשלומדים את הפיסקה בגמרא או ללמוד את הרש"י בסוף הקטע?

ת. את הרש"י צריך ללמוד מיד.
אחרי דברי הגמרא, משום שאם לא יעשה כך, עלול להיות נתק במחשבתו בין דברי הגמרא לדברי רש"י, עד שיקרא את דברי רש"י הוא עלול לישכח במשהו את דברי הגמרא, ואז נמצא שהוא בעצם רק קורא את רש"י ותולו לא, ובכך הוא אינו מבין את מה שקורא.

אין זה נחשב כלימוד, כי כשהוא ילמד את הדברים העיקריים בסוגיה ולא יבחין בהם הרי זה כמו אחד שרץ בדרך ואינו מבחין בכל הדברים שישנם לאורך הדרך.

אם כן חיוב גבול העיניים?
ת. הבעיה היא שיש כאן שלומדים בעיון ומתעוררים יותר מדי. כשעומדים על דבר מסוים מבין ארבע, תשכב, ייהגה וייתייגע בו, וינסה להבינו. עליהם להשקיע מחשבה ולנסות לדבר על העומק. אבל לשבת ולחשוב על כל כך היום, הדין, א' בספיק כלום. כאשר חתבם עקביא איגר הייתה קושיה, הוא כתב 'ו' יאיר עיני' והמשקל ללמוד, ולא נשאר להערכתך על הקושיה בלי גבול. כמובן, התייגע במלוא אוזניות, ואמת ודאי עיניו, ובכל זאת כאשר לא היה

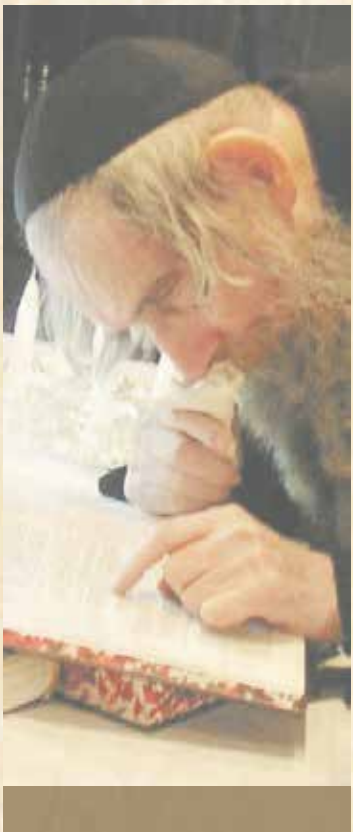
איך בדאי ללמוד, מהי הדרך
הראויה?

ת. בוודאי שיש ללמוד בעיון, שעל ידי זה נהנים למדן, וללא לימוד העיון נשארים עמי הארצות. יכולים לדעת ש"ס לא לדעת שום דבר. אומרים בשם מרן הגר"מ מברסק, שאמר על אחד שסיפרו עליו שהוא יודע ש"ס, ומרן הגר"מ התבטא עליו: אין זה שהוא לא יודע ש"ס, אלא הוא יודע ש"ס לא! גיט"ו עהר קען גיט ש"ס, עהר קען ש"ס גיט"ו

אם בן עדיף ללמוד בעיון ורק אחר
שיקבל גישמאק עעשיר את בקיאותו?
ת. בוודאי שכך הוא הנכון, שיש
ללמוד בעיין עיון וקצת בקיאות.
ולעשות השלמה בבקיאות...
ת. אליבא דאמת ללמוד בקיאות

על מחנהו ועל דגלו

משה ברקאי

להאיר את המזרח

כחלק בלתי נפרד מעולם הישיבות אותו בנה ואהב, עולם מופלא ניצב ועומד לו בזכות עצמו ציבור בני התורה מעדות המזרח, קהילות חניכי הישיבות הספרדים ברחבי ארה"ק • את הפתרון לקהל קדוש זה הוא ראה בדמות בניין, גיבוש ומימוש הפוטנציאל האיקותי של עולם התורה הספרדי בפני עצמו - עם כל איכויותיו • בין אלו שזכו לקבל ממרן רבנו ראש הישיבה זצוק"ל, ואחד המיוחדים שבהם, את ההוראות הברורות וההנהגות עבור ציבור חניכי הישיבות הספרדים, הוא תלמידו הקרוב במשך למעלה מיובל שנים הגאון רבי בצלאל פנחסי שליט"א ראש ישיבת 'ברכת אפרים' בבני ברק. בשיחה מיוחדת ל"מוסף שבת קודש" פותח בפנינו ראש הישיבה שליט"א צוהר לפרק מיוחד במשנת חייו מלאי המעש של רשכבה"ג רבנו ראש הישיבה מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל

עם הגאון הגדול ר"ש בערני שליט"א. עבודתו של אהבה

מצורתו של רשכבה"ג רבנו ראש הישיבה מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל הייתה כירוע פרושה מקצה העולם ועד קצהו. ראגתו הכנה והתמידית הייתה נתונה כל העת למען הרבות תורה וקדושה בכל קצוות תבל. כל בן תורה מחר וכל יהודי חדר לדבר ד' מאירך, כאשר הם, ידעו כי בבני

”היה יותר קל בשבילו לסייע בידי מי שאפשר להשתלב במוסדות החינוך כפי שאכן עשה, ושלח את איש אמונו הרה"ג רבי יצחק לוונשטיין זצ"ל לטפל בכל יחיד ויחידה - ובכל פרט. אבל כפי שהוא הסביר לנו שוב ושוב שבשביל הבנייה הרוחנית והאיכותית של הציבור שלנו יותר טוב להתפתח בצורה הזו, הוא היה אומר לי: תהיה עצמאי ותפעל חכם, נכון שזה לא קל אבל זו הדרך הנכונה”

התפתחות ציבור חניכי הישיבות

”צריך להבין”, פותח הגאון רבי בצלאל שליט"א ש"בשנים האחרונות גדל מאוד בלעה"ד ציבור האברכים הספרדים בוגרי הישיבות הקדושות, והייתה בפנינו דילמה לא פשוטה. מצד אחד אין ספק שכולם מעוניינים להכניס את ילדיהם הרכים למוסדות החינוך הוותיקים ומאירך כמעט ואין אפשרות שכולם ייכנסו. לכן, כאשר היה מדובר במקרים פרטניים של משפחות שהיה צריך לדאוג להם והיינו באים אליו כסדר בשביל העניינים האלו הוא היה פועל ונלחם בכל הכוח בשבילם לעיתים אפילו כאילו מדובר בילדיו שלו ממש.

”אך מצד שני כאשר זה כבר נגע לאו דווקא לפרט אלא לכלל, כאן התגלתה ההנהגה המופלאה של מרן רבנו זצוק"ל שתמיד ידע להסתכל גם מעבר לפינה, מעבר לפתרון נקודתי של הבעיה האישית המוטלת לפתחו בעת. לכן כאשר רבו הפניות מכל עבר הוא היה אומר לי 'ברור שאפשר וצריך לעזור וננסה לשלב כמה שיותר, אבל אתה גם רואה שזה קשה ולעיתים אף בלתי אפשרי, ולכן אתם חייבים לקום ולעשות מעשה של הקמת מוסדות חדשים. ובכלל, עולם התורה הספרדי חייב להקים ישיבות מצוינות ואם במצב הזה ייקחו מהם רק את המצוינים, איך יקומו ישיבות מצוינות?’

”בשיחות הרבות שזכיתי לשוחח אתו הייתי מסביר לו באריכות מנקודת מבטי, כמוכן, את מצבם של הציבור החשוב והגדול הזה של חניכי הישיבות הספרדים. 'מדובר על עולם התורה חדש של ציבור שהרגיש שאין לו כלום והוא צריך לבנות את עצמו מהתחלה, זה לא רק מוסדות חינוך אלא כל מהלך החיים של הציבור הזה כמו בתי הכנסת ושאר ההשתייכות הקהילתית. לא היה כמוכן רצון לזלזל חו' בציבור הכללי אבל זה היה ברור שאברך בן עלייה חייב שיהיה לו את מקום התפילה המיוחד בשבילו, על כל המשתמע מכך. הוא בן עלייה לכל דבר ועניין, אלא שהוא בן עדות המזרח, אבל הוא חנך הישיבות!’ נכון שהרצון הראשוני של כל אותם מאות ואלפי אברכים היה להשתלב עם כלל ציבור חניכי הישיבות וכלל הקהילות, אבל לצערנו הדרגשה הייתה כל הזמן שהולתות היו חסומות בפניהם, וזה בא לידי ביטוי בכוללים, וכמוכן מוסדות החינוך, והבקשה שלנו ממנו הייתה שימצא את הדרך לסייע לציבור הענק הזה שרק גדל וגדל להשתלב בתוך עולם התורה ועולם הישיבות. מרן רבנו זצוק"ל שכאב אתנו מאוד את מצבם של בני התורה היה עונה לנו על זה שהציבור הזה חייב להתרומם ולבנות את עצמו לבד. הוא טען שגם אם נצליח לקבל מאחרים או תמיד ימדרו לנו כמה בדיוק קיבלנו ותמיד יחשבו ככיכול עושים לנו טובה, ולכן כשנבנה את עצמנו לבד נגיע לשולחן כשווים בין שווים ונקבל את שלנו בזכות.

המעמד וההכרה

הרגומה הבולטת ביותר לכך הייתה לפני שלוש מערכות בחירות לרשויות המקומיות. ראש הישיבה שליט"א מספר כי העלה בפני מרן רבנו זצוק"ל את העניין הזה שכמה שיעורו לציבור חניכי הישיבות הספרדים עדיין כל עוד הם היו סמוכים על שולחן אחרים או הם מקבלים רק את הפידורים שנשארים על השולחן, והמציאות מוכיחה שמי שלא נמצא מסכים לשולחן כמו כולם בסוף לא מקבל כלום.

”ביקשתי ממנו שיורה לעסקנים האמונים על כך שיתנו לנו מעמד שווה בין כולם שתהיה הכרה לציבור

היה יותר קל בשבילו לסייע בידי מי שאפשר להשתלב במוסדות החינוך כפי שאכן עשה, ושלח את איש אמונו הרה"ג רבי יצחק לוונשטיין זצ"ל לטפל בכל יחיד ויחידה - ובכל פרט. אבל כפי שהוא הסביר לנו שוב ושוב שבשביל הבנייה הרוחנית והאיכותית של הציבור שלנו יותר טוב להתפתח בצורה הזו, הוא היה אומר לי: תהיה עצמאי ותפעל חכם, נכון שזה לא קל אבל זו הדרך הנכונה”

החשוב הזה". ברוחב רעתו של מרן רבנו זצוק"ל הוא הבין כבר אז כי בשביל לבנות ולרום את הציבור החשוב הזה של חניכי הישיבות הספרדים הם חייבים לקבל הכרה עצמאית, הם חייבים לקבל מעמד חשוב בפני עצמם. "מה שאנחנו רואים היום את הפריחה העצומה הזו של אלפי משפחות כאלו זה בזכות אותה ראייה למרחקים שלנו". היו טענות כלפינו שלא מדובר בציבור גדול כפי שאנחנו טענו, שמדובר בכמה אלפים. "אמרת לי אדרבה אם נעמיד את עצמנו למבחן נוכל לדעת כמה שהציבור הזה גדול, ואם באמת יתברר שהציבור אינו גדול כפי שחשבנו אז באמת נוותר להבא על הורישות שלנו. אנחנו חשבנו שהמבחן הזה יכול לרומם ולייקר את ציבור האברכים ובני התורה, ומרן רבנו זצוק"ל הסכים שוו הוגמנות לבחון את הרבר הזה. הוא הסביר שלעת עתה, כפי שזה היה נראה אז, לא תהיה אפשרות לשילוב בתוך הרשימות הקיימות בגלל מחויבויות פוליטיות, ולכן חשוב מאוד לעשות את זה בדרך עצמאית."

גם כשהוא נתן את ההסכמה לכך זה היה בצורה שהיה לו חשוב לסמוך על שיקול הערת של הציבור הזה ובעיקר על ההנהגה של ראשי הישיבות שליט"א, הוא אמר לנו "אם אתם מבנים שיש לכך סיכוי והיתכנות אז תעשו את זה", זו לא הייתה בריחה מאחריות חלילה אלא אדרבה, "אני סומך עליכם, תתרוממו תרימו את הציבור החשוב הזה ותבנו אותו".

לאורך כל הדרך הוא עמד לצדנו תמך ועודד כמלאך המכה על קרקורינו ומגדל אותנו. עד כדי כך הייתה התמיכה והעידוד שלו בנו, שכאשר הראיתי לו שתלו על דלת ביתו פתק עם הוראותיו שהוא מורה ל"כל החוגים והעדות" להצביע עבור הרשימה המרכזית, הוא הורה לאנשי הבית להוריד את המודעה הזו כדי לא לפגוע בנו וכדי שנוכל להמשיך להעמיד את הרשימה שלנו כפי שהבטיח לנו.

גם בהמשך שהיו שניסו להניא אותו מהתמיכה בנו ומההבטחה שהוא נתן בתחילת הדרך שהוא לא יחזור בו באנו וסיפרנו לו איך שבוכות המהלך שעשינו בזכות התמיכה והברכה שלו הציבור מתהלך בזקיפות קומה זה לא היה פוליטיקה זה היה פשוט לרומם ולייקר את ציבור בני התורה. אני זוכר כמה זה שימח אותו מכיוון שכפי שכבר הוכרנו היה אכפת לו באמת מהציבור שלנו הוא דאג לו בכל מאודו, היה חשוב לו מאוד שהציבור יתרומם ויבנה את עצמו, ולכן הוא חיזק את ידינו.

אב רחום לאלפי בנים

אני זוכר שבסימומה של המערכה הוא שלח לשאלו אותי האם אני מרוצה מהתוצאה והאם היא באמת הניחה את רעתי. גם בזה ראינו את ההנהגה שלו כמו אב רחום ששולח

את בנו למשימה קשה, ובסימומה הוא בודק האם עמד בה והאם טוב לו בעקבותיה.

במבט לאחור, בזכות המהלך החשוב הזה שיצא לדרך בברכתו ובתמיכתו, ציבור חניכי הישיבות הספרדים זכה להכרה ולמעמד שווה כמו יתר הקהילות. זה מה שנתן את הכוח ואת הרוחפה הראשונית שלאחריה כבר לא היינו צריכים לעמוד כעניים בפתח, ולאחר מכן כשכבר הוכח שאכן מדובר ברדישות צודקות ובציבור גדול של אלפי משפחות אזי ההכרה בנו בכל הארץ כחלק בלתי נפרד מציבור בני התורה הייתה ברורה ומובנת וכפי שרואים היום את הפריחה וההתפתחות המבורכת הזו שיש בוודאי למרן רבנו זצוק"ל חלק גדול וחכיות רבות בכך.

אנחנו שואלים את ראש הישיבה שליט"א: **לפעמים הייתה תחושה שמכיוון שההוראות שלו היו לפתוח מוסדות לבד אז היה משתמע כאילו הוא נגד הציבור הספרדי?**

"אדרבה", מסביר לנו הגאון רבי בצלאל שליט"א, "היה יותר קל בשבילו לסייע בידי מי שאפשר להשתלב במוסדות החינוך כפי שאכן עשה, ושלח את איש אמונו הרה"ג רבי יצחק לוונשטיין זצ"ל לטפל בכל יחיד ויחידה - ובכל פרט. אבל כפי שהוא הסביר לנו שוב ושוב שבשביל הבנייה הרוחנית והאיכותית של הציבור שלנו יותר טוב להתפתח בצורה הזו, הוא היה אומר לי: תהיה עצמאי ותפעל חכם, נכון שזה לא קל אבל זו הדרך הנכונה".

הנהגה כללית והנהגה פרטית

בכל שנות הנהגתו עלו על שולחנו של מרן רבנו זצוק"ל שאלות וסוגיות רבות בנושאי החינוך ומוסדות החינוך. הגר"ב פנחסי שליט"א מרחיב כי מלבד ההנהגה הכללית, כפי שכבר הוזכר על פתיחת המוסדות, ראו אצל מרן רבנו זצוק"ל גם את ההנהגה הפרטית כשדן לעומק בכל מקרה ומקרה לגופו. "לא לכל אחד שרצה לפתוח ישיבה או ת"ת וכדומה הוא הסכים מיד, הוא בחן את הרברים לעמקם האם יש בכלל צורך בעוד מוסד חדש? אולי יש כבר מספיק מענה במוסדות הקיימים ואז פתיחת מוסד נוסף יהיה בגדר של חב לאחרינו".

גם כשהוברר שיש צורך בפתיחת המוסד הוא המשיך לבחון האם מי שיעמוד בראש המוסד הוא 'בר הכי' והאם הוא מסוגל לכך, בעיקר כשמדובר לא רק בבניין ישיבה אלא ביהלום שצריך להשתלב בכתר מפואר חדש. הוא ברק מה תהיה שם הרמה הלימודית - שהרי זה היה גופו של עניין! וכמוכן גם על הנושאים הגשמיים הוא לא דילג, האם יש יכולת כלכלית להחזיק את המוסד? אין זו חכמה לפתוח מוסד בלי אחריות, והיו מקרים רבים שהוא הורה בעקבות כל הבריקות האלו שלא לפתוח את המוסד.

"ראו אצלו את הראייה והאבחנה לעומקם של דברים,

ניצוצות של הדרכה שהבהבו בזיכרוננו של נאמן ביתו הרב יעקב רוזנשטיין שליט"א, מרגעים נדירים במחיצת מרן זצוק"ל:

אוכלים היום לפי המאה ברכות שיהיו למחר

כשאנחנו מנסים להסתתר מרעידת אדמה כדי שלא ייפול לנו משהו על הראש, מול עינינו ניצב הקב"ה: יש רעידת אדמה, צריך לברך את הברכה הנכונה ובצורה הנכונה. כך עם בורא עולם בכל רגע.

בשנים הראשונות בהן שהיתי אצל מרן בשבת, היו דולקים לוקסים ומספר רב של נרות כדי שיאירו את הבית. לאחר שמרן מעד פעם בביתו בליל שבת בעטיו של החושך, הסכים לאחר הפצרות רבות להכניס לביתו מנורת פלורסנט שחברה בכבל מאריך לגנטרור של שכניו-מקורביו בני משפחת לוינשטיין שהתגוררו בדירה הסמוכה. במשך מספר שנים זכיתי לבוא ולחבר את הכבל מדי יום ישישי סמוך לכניסת השבת.

באותה הפעמים כשמרן ישב בחדרו ולמד ואני הכנתי את הכבלים בסלון הבית, הורדתי את חליפת השבת שלי, ומתחתיה הייתה חולצה עם שרוול קצר. לפתע נכנס מרן לחדר, ניגש אליי ובקשני שאלבש את החליפה. הרבנית שעמדה בסמוך הסבירה שהחליפה עלולה להתלכלך וכן הסתתי אותה אך מרן השיב: 'מחור ישיבה לא הולך עם חולצה עם שרוול קצר. בחורי ישיבה צריכים להיראות שונה מבעלי-בתים. לבחור ישיבה נחוצה רוממות. ואם את רואת מלכלוך החליפה', יש לרבנית בנעימות כדי שאני אשמע, 'אני בעצמי אחבר את הכבל'.

לבשתי מיד את החליפה והמשכתי בחיבור החשמל. מאז למדתי עוד פרק קטן בצורתו ובהנהגתו של בחור ישיבה. בחור ישיבה זה לא "אסור-מותר", אלא זו שאלה של מתאים או לא מתאים, מכובד או לא מכובד. לגיונו של מלך צריך להיראות אחת נר המעמר מחיבו:

• כשאשת חבר, הרבנית מרת תמר, שכבה על ערש

באחד ממסעותיו הרבים של מרן ראש הישיבה זצוק"ל, זכיתי להיות עמו בעיר שטרסבורג שבצרפת. בתורנות שלי להגיש לו את ארוחת הערב, ניגשתי ואמרתי לו שהגיע הזמן לאכול ארוחת ערב. מרן לא אהב ממש לאכול ואף ראה בכך מותרות של ממש, שאל אותי לפתע: ומה יש לאכול? אורו עיניי ממש. ממתי מרן שואל כזו שאלה? ניגשתי בזריזות למוזודה עם האוכל שהובאה מביתו שבארץ ישראל, ואמרתי למרן כי יש תפוח עץ מבושל, דג גפילטע פיש בשימורים שנסגרו במכונה מיוחדת בביתו, וירקות שניתן לבשל בסיר המיוחד שמרן הביא אתו מהבית, ועוד כמה וכמה דברים. מרן שאל אותי, מתי מחר חוזרים לארץ ישראל? ואני משיב כי מחר לקראת השעה שש בערך ינחתו בעז"ה בארץ הקודש, ואז מרן שואל: זה יהיה לפני השקיעה או אחריה? ואני משיב, כי לדעתי מרובר לאחר השקיעה.

ואז מרן הסביר, אם כך, מחר יהיה לי קשה יותר להגיע למאה ברכות במהלך הטיסה והדרכים, ולכן כדאי לשמור את הבורא פרי העץ ובורא פרי האדמה למחר, והיום כדאי לאכול שני מאכלים של 'שהכל'.

נדהמתי פעם נוספת לראות איך כל פעולה מחושבת ומוחשבת וכל מחשבה היא נטו בלתי לר'. לברו. אוכלים היום לפי המאה ברכות שיהיו למחר.

מרן זצוק"ל ידע בכל רגע נתון, ובכל יום ויום יכולנו לגשת למרן לשאול אותו באיזו ברכה מרן אוזו היום. תמיד היה עונה בכמה ברכות הוא אוזו בכל רגע ורגע. לחיות את הקב"ה בכל רגע ורגע.

פעם זכיתי להתלוות אל מרן כשיצא לבדיקת עיניים, אחת מהפעמים הרבות לפני הניתוח אותו עבר אצל פרופ' בלומנטל בביה"ע ח" טל בת"א. בביקורים אצל הרופא, היו שמים בעיניו של מרן טיפות להרחבת האישונים ע"מ שיוכלו לבדוק את עיניו הקדושות. בזמן ההמתנה של כ-20–30 דקות, מרן היה יושב בפינת המסדרון, והוגה בפיו ומשנן חידושי תורה וחזור על דף מרפי הגמרא הרבים שזכר בע"פ. מתפקידי היה לעמוד על ידו ולקרוא לו כשהרופא יקרא לו לבדיקה.

באות הפעמים בהן עמדתי לידו, ראיתי לפתע כי גארטל עציץ המונע על שולחן סמוך שעמד בסמוך למרן, החל לפתע לרעדו על השולחן. בתוך שניות אחדות הבנתי כי גל רעידת אדמה עובר כעת על תל אביב. מרן הרים את עיניו לראות את פשר העניין. ניסיתי לטוכך עליו שלא ייפול עליו משהו, ומרן שאל מה קרה? מרוע אתה סוכך עליי? יש רעידת אדמה, השבתי לו. מרן דחף אותי בשתי ידיו, ובירך בקול: ברוך... עושה מעשה בראשית.

לאחר שהתיישב אמר לי בחיור: זו פעם ראשונה שזכיתי לומר את הברכה עפ"י הלכה תוך כדי רעידת אדמה. מרן הסביר על הנדיון האם מברך עושה מעשה בראשית או שכוזו וגבורתו מלא עולם. האם לומר את הברכה בעמידה או בישיבה. על כל זה חשב תוך כדי אותן שניות כשהארץ רעדה.

עומדים לפניו בדין

למרן רבנו זצוק"ל היה אכפת באופן אישי מכל בחור ישיבה מכל בן תורה בכל מקום וכפי שמעיד המעשה המופלא ששח לנו הגאון רבי בצלאל שליט"א, "לפני כמה שנים הוא הורה למשגיח הגאון ר"ח מישקובסקי שליט"א שיקרא לביתו את ראשי הישיבות הספרדיות לצעירים. התכנסנו אצלו והוא התחיל להקשות עלינו: מה אנחנו עושים עם בחור שקשה לו? איך אנחנו מתמודדים עם בחורים בשעת משבר? אחד מהנוכחים ענה לו שהוא סילק בחורים מהישיבה שלו. מרן רבנו זצוק"ל היה נסער ביותר, הוא שאל אותו: כמה בחורים סילקת? למה עשית את זה? האם לא היו לך דרכים אחרות לסייע בידם שיצליחו לחזור לדרך המלך?

"הוא דיבר אתנו שעה ארוכה ואמר לנו: אין כזה דבר להוציא בחורים מהישיבה. צריך לטפל בהם ולעזור להם. וכך הוא עבר אחד אחד מאלו שהיו שם ושאל כל אחד מה אתה עשית? כמה אתה זרקת? הרגשנו כביכול אנחנו עומדים לפניו בדין ומשפט והוא לא יותר לנו בשום אופן. בדבריו הזכיר את הגמרא לגבי בית דין שגורר חיוב מיתה יותר מפעם בשבעים שנה שיש לו דין של ב"ד קטלנית, והוא אמר לנו 'להעיף בחור מהישיבה זה אותו דבר יש לזה אותו דין של ב"ד קטלנית'. הוא הדגיש שוב ושוב שמרובר דיניי נפשות ממש ואסור להקל ראש בעניין הזה. לא תמיד הטענה שצידדה בהעפת בחור לא הייתה מוצדקת, אלא שהרחוב הוא גזר דין מוות וותני רדאי. שאלנו - היוכי הגבול? - והשיב: אם היה זה בנך שלך, היית מבקש מהרבנים ניסיון נוסף? ודאי! ואם לא היה עומד בניסיון, היית מבקש שוב? מתחנן? במקום שאתה משוכנע שגם עם זה היה בנך אתה מעיף אותו, רק שם מותר לך להעיף את בנו של זולתך, אמר. שם הקו האדום".

ראש הישיבה שליט"א מסיים בהתפעלות: "איפה עוד ניתן לראות כזו אחריות, דאגה אישית ונשיאה בעול, זה היה מעמד מופלא ומרטיט לב שאי אפשר לשכוח אותו". כמעט שנה חלפה מאז אותו יום מר בערב חנוכה עת כבו המאורות ורבן של ישראל זצוק"ל נסתלק לגנוי מרומים, הזמן שחלף מאז לא יצליח להשכיח מאתנו את דמותו המופלאה ואת הנהגתו המרוממת, בבחינת "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים". אין ספק שהצעידה והדרך לאור אותן הנהגות ואותן ההוראות יסייעו בידי עשרות אלפי תלמידיו-בניו להמשיך ולרומם את עולם התורה ועולם הישיבות בדיוק כפי שאלה הורה ובריוק כשאפתו הסחורה, ובוודאי בוכות זה נוכה לכך שמרן רבנו זצוק"ל יעמוד למליץ יושר עבור כלל ישראל ובפרט עבור עולם התורה והישיבות שבה היה יקר לליבו.

גם אחריות על המצב הכלכלי כלפי מוסדות רבים. הוא היה שולח באופן אישי את מקורבו הרב"ג ר"י לוינשטיין זצ"ל לדבר בשמו עם תורמים וגריבים, ובשנים הקשות כשהיה משבר כלכלי גדול לעולם הישיבות הוא אף חרג ממנהגו ודיבר בעצמו עם גריבים, אם זה בטלפון או שהבאנו אותם לביתו. היו פעמים שהוא שלח בידי בקבוקי יין ומכתבים עכורים. והרגשה הייתה שאכפת לו באופן אישי שהמוסד יצליח".

ראש הישיבה שליט"א מדגיש לאורך כל הישיחה שלא ראו כלל הברל ביחס שלו למוסדות התורה והחינוך, לא היה נ"מ עבור איזה מגזר ועבור איזה ציבור מיועד המוסד, הוא תמיד ענה בענייניות וברצינות, מצד אחד עם כל הרגישות וגבווה הנדרשת ומאידך הכול בברייות ובבהירות ובהשלטת השכל והרעט ובשימת לב מיוחדת לכל הפרטים.

רגישות מיוחדת ומאור פנים מופלא

ולא רק בענייני הכלל, כפי שכבר הוזכר, הנהגת מוסדות התורה בארץ ישראל ובעולם, אלא אף בענייני הפרט כשאלפי שאלות פרטיות מכל העולם עלו על שולחן ה"טחור בבית הצנוע בבני ברק כשלכל שאלה הוא הקריש את מירב ההתייחסות. הגאון רבי בצלאל שליט"א: "היו מקרים רבים של שאלות של נערות לאו דווקא מבתים חרדיים בנושאי שידוכים ושאר נושאים והרבנית ע"ה הייתה מעבירה לו את השאלות והוא היה בוחן כל מקרה לגופו בכובד ראש כאילו מדובר בבנותיו שלו.

"היו פעמים שאני הייתי מעביר את התשובה לאותן נערות שלא תמיד הצליחו להבין את ההוראה שלו. אני זוכר שפעם אחת שעלתה שאלה מורכבת שבגודל עדינות הנפש שלו הוא לא רצה להתבטא בצורה מסוימת שהייתה עלולה להסביר את תשובתו לאותה נערה והיא קראה לי שאסייע. ישבנו בבית הסמוך עם הרבנית ע"ה ועם הנערה כשהרבנית מביאה את השאלה ואת דבריו של מרן רבנו זצוק"ל ואני הסברתי במשך שעה ארוכה את מה שהבנתי מדבריו. לא אוכל לשכוח איך שלבסוף אורו פניה של הרבנית ע"ה כאשר הבהירו הדברים ההוראה את מרן רבנו זצוק"ל התקבלה עם כל הדקות הנדרשת במקרה רגיש זה". השאלות היו רבות ומגוונות במכלול הנושאים שניתן להעלות על הדעת, גם נושאים שהיו לכאורה רחוקים מעולמו הגבוה והעצום של מרן רבנו זצוק"ל, ובכל זאת הוא לא היסט לבדוק ולברר ולענות בכובד ראש עד הסוף. כך כשבאו אליו עשירי תבל עם שאלות בענייני עסקיהם והחיים הפרטיים שלהם וכך כשבאו פשוטי עם מכל שכבות הציבור, ואת כולם הוא קיבל במאור פנים ובנפש חפצה.

ראייה חדה וברורה בלי נגיעות אישיות וכלי רמיון. לפעמים אנשים היו באים אליו עם רמיונות וחלומות גבוהים עם כל מיני תכניות והוא היה מבחין מיד שמרובר כדברים לא מציאותיים והיה מוריד אותם מזה. הוא היה אומר בעדינות אבל עם כל העוצמה המיוחדת שלו 'אתה לא תצליח' או 'אין צורך בדברים האלו'.

פרק מיוחד היה אצלו הליווי והתמיכה במוסדות ובישיבות הרבות שהוא לקח תחת חסותו. "הרגשנו אצלו שהוא לוקח אחריות אישית מכל הבחינות: אם זה בסדר הלימוד, ההספקים, התפילות, לימוד המוסר ואפילו רמת ה'ראת שמים' של הצוות והתלמידים. יותר מ-20 שנה היה טורח ומגיע למסיבות חנוכה שנערכו עם הורי התלמידים בישיבה לצעירים. זה דבר מופלא ביותר שמנהיג הדור מגיע לאירוע סגור ומצומצם שמיועד להורי התלמידים, וכירוע בימי החנוכה כמו בזמנים מיוחדים נוספים היה מטריח את עצמו לעוד ועוד ישיבות ומוסדות חינוך".

כדאי מאוד להתעכב אף בנקודה הזו שהוא היה מטריח את עצמו גם בוקנות מופלגת להגיע ולחזק באירועים שונים בכל קצוות הארץ, מלבד כמובן ההנהגה המיוחדת שלו שנטל תרמילו ומקלו בידו ויצא להביא את דבר ר' לכל קצוות תבל. "כפי שכבר הוזכר היינו אומרים לו כמה זה חשוב לבוא ולחזק את ציבור חניכי הישיבות, אמרנו לו זה ציבור חדש שכונה את עצמו אי אפשר לתאר איזו השפעה עוצמה תהיה ההשתתפות שלו באירועים שונים - והוא בא! ובנוסף מלבד החיזוק הרוחני היה גם את העניין של נתינת ג"ה ועוצמה לצבור שלנו ומרן רבנו זצוק"ל היה נענה ומטריח את עצמו. ובכל מקום שהגיע זה נתן רוח אחרת, רוח של קרדשה ורבותו וחיבור לקבה.

"זכרני שביקשתי ממנו להשתתף בשמחת הכנסת ס"ת לבית כנסת חניכי הישיבות באלעד. היה לי קשה מאוד לחשוב איך להטריח אותו אבל אמרתי לו שיש כאן קהילה חדשה שהוקמה ובואו של מרן רבנו זצוק"ל תצליח לרומם את ציבור האברכים. הוא הסכים והטריח את עצמו למעמד. הייתה כזו תחושה מרוממת והתרגשות אדירה בקהל כשהוא נכנס, כשהציבור הגדול שהיה שם שר לכבודו שעה ארוכה. היה זה עת רצון והעזתי ושאלתי אותו איך הוא מרגיש כלפי השירה הזו, בענותו והמזרבה הוא ענה לי 'וכי הם שרים לכבודי? הם שרים בשביל עצמם! הם מקבלים חיזוק, מכך מתווספת להם האהבת תורה, זו המטרה של השירה הזו'.

"אני זוכר איך התפעלתי כ"כ מהתשובה שלו, איך שהוא בכלל לא מסתכל על עצמו, לא חושב בכלל שיכול להיות מצב ששרים לכבודו אלא הכול זה רק לחיזוק ואהבת התורה.

"מלבד האחריות הרוחנית כפי שהבאנו, ראינו אצלו

בין אדם לחברו

ב. ראם

למעלה משבעים שנה עמד רבן ואביהן של ישראל זצוק"ל וחינך תלמידים בהיכלי הישיבות • חצי

יובל שנים עמד כמלאך הניצב בראש דרך והיה קברניטו של עולם התורה בארץ ומחוצה לה • אולם מלבד חלקו הרב בבניית עולם התורה, הכוונתו והדרכתו בדרך העולה בית ק-ל, כמדומה שבא רבנו "אילת השחר" זצוק"ל והעמידן על אחת: בין אדם לחברו! כמרנא ה'אור ישראל' מסלנט זצוק"ל בדורו, כסבא קדישא מראדין זצוק"ל בדורו, עמד בדורנו אנו רבנו הגדול זצוק"ל ורומם את קומת הדור בתביעתו: לוותר! שוויגען! ובסיסמתו: 'המנצח, הוא המנוצח'!

ב'מציאות רואים שאפילו בן אדם המוכן לעשות טוב לאחרים, יותר קשה לו לסבול לראות מה שיש טוב לחברו, וזה דבר שרואים תמיד במציאות, וכבר בתחילת הבריאה במעשה קין והבל, לא חרה לקין על מה שלא שעה למנחתו שלו, אלא על מה ששעה לקרבנו של הבל, וזה כאב לו כל כך עד שהביאו לידי רציחה, שזה קשה לאדם יותר מכל, לסבול מה שיש לחברו, ולהתגבר על מדה זו קשה מאד.
ז'לכן הלל אמר לאותו נכרי שהתגייר, דעלך סני לחברך לא תעביר בלשון שלילה ולא אמר לו ואהבת לרעך כמוך, כי אדם יכול לעשות חסד ולתת דברים לחברו, אבל החלק הזה של מאי דעלך סני לחברך לא תעביר, יותר קשה, ואמר לו ואידך זיל גמור, שאם אדם יתגבר על מידה זו, כבר כל התורה יכול להיות לו יותר בנקל.

עם רשכבה"ג מרן דגריש"א זצוק"ל

זבאמת זו נקודה שכמעט ואין לזה עצה, רק אולי אם יחנכו מהתחלה לדעת שלא להסתכל על השני, וכמו שארם לא חושב שיכול להיות כמשה רבנו, להיות כהגר"א, כן צריך לדעת שכל אחד צריך להיות מה שהוא יכול להיות ולא צריך להיות מה שהשני יכול להיות, כל אחד נולד עם האפשרויות שלו, עם הכשרונות שלו, וכשלא יסתכל על השני אז כל אחד יכול להיות מאושר'.

(נאמר בכינוס ראשי הישיבות הגדולות בשנת תשנ"ו, "ימלא פי תהילתך" עיני ציבור ע' קי"א)

בשיחה בהיכל הישיבה הק' במוצש"ק שמות תשס"ד, פתח רבנו הגדול מרן זצוק"ל ואמר: אומרים בשם מרן החזון איש שאמר מה התפקיד של בן אדם כאן בעולם הזה, ועל מה נשלח האדם לעבוד - שיעבור את השנים שחי בעולם שבעים-שמונים-תשעים שנה שלו, כמה שארם חי, מבלי שיפגע בשום אדם!

באמת רואים את זה מעשים בכל יום, איך שכל דבר שכן אדם עושה, בכל פעולה ומעשה, יכול הוא לפגוע בכך אדם אחר. אמנם גם האדם בצד השני, אינו מובן כל כך למה הוא נפגע... אבל מצד שני זה כל כך קשה לעבור את החיים בלי לפגוע בכך אדם. ועל זה צריך להיות ראשו ורובו של האדם שקוף, לראות להשתדל עד כמה שיכול שלא לפגוע בכך אדם.

צריך לדעת מה שיש גיסיונות בחיים, רוב רובם של הניסיונות הם דברים שבין אדם לחברו, אפילו בזמן שלא רואים תכיפות כל כך בזה, אבל בכל דבר אדם מרגיש את ה'אני' וממילא תמיד הוא צריך ללחום עם הצד הזה של בין אדם לחברו. הקב"ה עשה בבריאה כאלה יצרים, כאלה מידות, שזה הכי קשה לעבור, האדם מלא כל הזמן עם קנאה ושמנאה.

המפתח ללב טהור הוא בין אדם לחברו!

בכל הודמנות היה רגיל רבנו הגדול זצוק"ל לצטט את לשון הרא"ש במשנה הראשונה בפאה: כ'י הקב"ה חפץ יותר במצוות שיעשה בהם גם רצון הבריות ממצוות שבין אדם לקונו'. והיה אומר כי מי שבבין אדם לחברו בסדר, יש סיכויים גדולים שגם בבין אדם למקום יהיה בסדר, כי כל זמן שאדם הוא עם מידות רעות, אינו יכול להיות עובר ד' אמת', המפתח ללב טהור הוא להתחיל בבין אדם לחברו.

מהגאון רבי בנימין פינקל שליט"א שמענו, שבאחת ההודמנויות שנכנס למעונו של מרן זצוק"ל ושאלו כמה צריך לחזק את הציבור לעת כזאת, הוא הראה לו את דברי הירושלמי ברמאי על רבי פנחס בן יאיר בדרכו לבית הוועד שנהרג מנע ממנו ללכת ונתן לו לעבור. כשהתלמידים שאלו אם גם הם יכולים לעבור, אמר להם: רק מי שלא ציער יהודי מימיו יעבור ולא ייגוע!

הצרות המשונות וסיבתן

שמענו מהגאון הגדול רבי יצחק זיילברשטיין שליט"א: אל מרן ראש הישיבה זצוק"ל נכנס יהודי, והשיח את לבו. הוא התחיל לספר על צרה שפקדה את ביתו, סיפר על צרה אחת והמשיך בעוד צרה, ועוד צרה רח"ל. הסיפור שלו היה מלווה בבכי נורא, מלא צרות כרימון. הוא בא להתייעץ למה אירעו לו הצרות, ולהתברך שהצרות יעזבו אותו.

'המנצח, הוא המנוצח'!

"בארבע עיניים" ברבנו של רשכבה"ג מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל

עד כדי כך היה חמור אצל מרן זצוק"ל הנושא, שהתבטא כמה פעמים כי לא יתכן שהמשגיחים הגדולים ברור הקודם נפטרו בקיצור ימים ושנים. הם ודאי עשו מה שהיו צריכים ומחויבים לעשות ועשו זאת נכון, אבל הם התעסקו גם עם קבלת בחורים והוצאתם ולא יימלט שהייתה פגיעה בבין אדם לחברו - אף שבצדק, יתכן שמידת הדין תובעת למרות הכל!

וכשנשאל על גדולי המשגיחים שכן האריכו ימים, הדגיש כי הם באמת לא עסקו ישירות עם הבחורים אלא רק בהרבצת תורה ומוסר אך לא בהנהגות הישיבה. כמו כן הדגיש באוזני מורים שחלילה מלפגוע בילדים, כי קפידתם מהפגיעה עלולה לרדוף שנים.

לחשוב על השני

תלמידו מקורבו של מרן זצוק"ל, רבי בנימין גרוסברד שליט"א מספר כי באחת השיחות בכולל פוניבז' אמר מרן זצוק"ל: 'עוררני על דבר פלא שיש חיסרון בקשר ובאחוזה בין הלומדים, לפעמים יושבים סמוך זה לזה וכמעט שלא מתעניינים אחד בחברו. באמת צריך לדון לכף זכות שזה כתוצאה ממה שקוועים בת"ת או מחוסר זמן, או שלפעמים חוששים שיפריע לחברו מה שמתעניינים בענייניו, אבל בכל זאת רוב אנשים רוצים שיתעניינו במצבם'.

צריכה להיות יותר מסירות לאחרים ויש כאלו שנפגעים כשלא מתעניינים בהם. ידוע על גדולי ת"ח כמו מרן הגר"י סלנטר זצוק"ל ועוד, שלמרות שהיו שקוועים בלימוד התורה בכל נפשם ובכל מאודם ומכל מקום היה בראשם לחשוב על אחרים, וענייני בין אדם לחברו היה אצלם עיקר גדול.

שמענו מהגאון רבי מאיר קסלר שליט"א התבוננת נוספת: כל דבר שבאו לשאול, החשוב היה אם חלילה יכול להיגרם למישהו צער. היה בעל תשובה שאביו נפטר ורצה להתפלל לפני העמוד והציבור רצו למנוע אותו ואמרו שלא מגיע לאביו (שהיה רשע מפורסם) שבנו יתפלל. באו הגבאים לשאול את מרן זצוק"ל, והוא גער בהם: אתם

השיב לו מרן ראש הישיבה זצוק"ל: צרות משונות כאלו, אולי פעם פגעת במישהו? לא, השיב, מעולם לא פגעתי באדם, מרן שאל אותו פעם שנייה ושלישית, והוא בשלו, מעולם לא פגע באדם. אמר לו מרן ראש הישיבה, שב כמה רגעים, ותנסה להיזכר. הוא ישב וחשב ופתאום אמר: הו, נוכרתי במשהו, פעם פגעתי במישהו קשות, אבל אני הייתי הצודק...

מרן ראש הישיבה שברך כלל היה שלו רגוע ונינוח, הרים מעט את קולו, ואמר בכאב נורא: ז'אובן ושמעון היו מסוכסכים, ראובן היה הצודק במאה אחוז, ומרוב צדקתו, הוציא אקרה וירה בשמעון שלא צודק. האם בגלל שהוא צודק, הוא לא נקרא רוצח? פגיעה ביהודי היא שפיכות דמים, וגם אם אתה צודק, השופך דמים נקרא רוצח. שאלת למה הקב"ה מביא עליך צרות משונות כאלו, הנה התשובה, עליך לפייס את אותו אדם, והקב"ה ירחם עליך'. הוסיף מרן זצוק"ל בכאב: ז'ש היום כל כך הרבה בעיות וצרות משונות, אם אנשים יפגעו פחות בוולת, ויוותרו יותר, הם יכולים לחסוך מעצמם את כל הצרות הללו'.

מידת הדין תובעת!

עד כדי כך היה חמור אצל מרן זצוק"ל הנושא, שהתבטא כמה פעמים כי לא יתכן שהמשגיחים הגדולים ברור הקודם נפטרו בקיצור ימים ושנים. הם ודאי עשו מה שהיו צריכים ומחויבים לעשות ועשו זאת נכון, אבל הם התעסקו גם עם קבלת בחורים והוצאתם ולא יימלט שהייתה פגיעה בבין אדם לחברו - אף שבצדק, יתכן שמידת הדין תובעת למרות הכל!

וכשנשאל על גדולי המשגיחים שכן האריכו ימים, הדגיש כי הם באמת לא עסקו ישירות עם הבחורים אלא רק בהרבצת תורה ומוסר אך לא בהנהגות הישיבה. כמו כן הדגיש באוזני מורים שחלילה מלפגוע בילדים, כי קפידתם מהפגיעה עלולה לרדוף שנים.

שח לי הרב טוביה לזנושטיין שליט"א, רכז ז'לב לאחים' באזור הדרום: אחי הרה"ג רבי יצחק זצ"ל סיפר לי, שבאחד הימים דפק מישהו ברלת בית מרן ראש הישיבה זצוק"ל בבוקר. הוא פתח והאיש שבפתח אומר שעוד מעט (כחצי שעה) יש ברית לבנו בעיר סמוכה ושואל אם מרן ראש הישיבה יכול להיות סגור. ר' יצחק נדהם מהבקשה, הרי צריך לתאם מראש.

פתאום עבר בכניסה מרן ראש הישיבה ושאל לרצונו של הפונה. אמר לו ר' יצחק: הוא עושה עוד חצי שעה ברית ורוצה שראש הישיבה ישמש כסגור. אמר מרן זצוק"ל שייכנס. הוא נכנס ומרן שאל אותו: אין לך סגור? אמר לו: היה סגור, רק אשתי כמצב לא טוב נפשית אחרי הלידה ואמרה שאם מרן ראש הישיבה יהיה סגור זה יעורר אותה. אמרתי לה: מן הסתם לא ישייך מהרגע להרגע. אמרה לי, לנסות.

מיד אמר מרן זצוק"ל לקרוא לרבי יצחק רוזנגרטן שליט"א, נוסעים מחוץ לעיר. נסעו, ומרן זצוק"ל המתין שהיא תבוא מבית חולים.

אסור להן להתפלל!

מעשה קרה לפני כמה שנים באחד מבתי הספר. ילדה בעלת נכות ועיוות כלשהו בפניה הצטרפה אל הכיתה. בתחילה הילדות התנהגו אליה יפה, בהמשך התחילו

ללעוג לה ולמרר את חייה (שהיו קשים בלאו הכי). המורה ניסתה פתרונות שונים והשתדלה לעצור את המחלל של הילדה הנכה נאלצו להשאירה בביתה מחמת המציק והמורה אוברת העצות הלכה עם בעלה לשאול בעצתו של רבנו הגדול. הוא הקשיב לפרטים והתעניין מה כבר נעשה ע"י המורה כדי להפסיק את ההתעללות של הילדות. המורה השיבה שעשתה כל שביכולתה וכי' וללא הועיל.

מרן ראש הישיבה הויל דמעות מעיניו ושאל: הבנות מתפללות בכיתה? כשהמורה ענתה בחיוב, הגיב: תאמרי לבנות שאסור להן להתפלל. וכשהמורה ובעלה הגיבו בפליאה, חזר מרן זצוק"ל ואמר: צריך לומר לבנות שהרבנים הורו שכל זמן שהן שופכות את דמה של ילדה אומללה אסור להן עפ"י ההלכה להתפלל. הקב"ה לא רוצה תפילה של מי ששופך את דם חברו. יש לומר זאת לבנות ולהתחיל את יום הלימודים ללא תפילה!

למחרת הגיעה המורה לכיתה ואמרה לבנות כדבריו (התלמידה הנפגעת הייתה בביתה). היא פתחה את הנביא ישעיה והקריאה לבנות את הפסוק: ז'בפרשכם כפיכם אעלים עיני... ידיכם דמים מלא'. היא הסבירה להן שאסור להן להתפלל ושאין להן זכות להתפלל, אדם שמתאכזר לחברו כמזיד ולא רוצה להפסיק, תפילתו מאוסה לפני הקב"ה.

מיד אח"כ הודתה להן לפתוח את ספרי הלימוד והתחילה ללמד ללא תפילה.

הבנות הצביעו והתחילו להתווכח ולשאול איך יתכן בלי תפילה. המורה אמרה להן: כך הורה גדול הדור מרן הגראי"ל שטינמן!

סוף דבר, הבנות נחסו מכתב חרטה על העבר וקבלה לעתיד וחתמו עליו כולן. רק לאחר מכן אמרה המורה שלאור המכתב הכן היא חושבת שהן באמת שבו בתשובה

שלמות הלוחות

אצל רשכבה"ג מרן זצוק"ל, בין אדם לחברו לא היה רק מידות, לא עניין טוב לב, לא עדינות נפש. זה לא היה רק נושא ששייך למי שנחשב "צול" בלשון עממית, אלא פשוט לוח של עשרת הרברות! והו חיוב גמור, וכמו שאתה מקפיד על תפילין מהדרות, ומחפש אתרוג מהודר ומלא הדר ללא בלעטעל וכשם שהינך נזהר מכל משמר מלחלל שבת כבורר או מבשל בזונה ושאר ל"ט אבות, תולדות סייגים וגזירות, כמו בדיני כשרות וטהרה, כך בדיוק היו בעיניו ענייני בין אדם לחברו. ואת המבט הזה הוא ציווה לנו כמורשת לדורות:

על מתן תורה נאמר: 'זאתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם'. לכאורה הרי נתן רק את הלוחות בהם כתובים עשרת הרברות? מפרש רש"י: 'כל שש מאות ושלוש עשרה מצוות בכלל עשרת הרברות הן'. מהו תוכן עשרת הרברות? אומר הרמב"ן: חמש דברות הראשונות בין אדם למקום וחמש האחרונות - בין אדם לחברו.

גודל הלוחות היה שווה, שניהם מאבן ספיר ולקוחים מכיסא הכבוד בלי שום חילוק. כל עשרת הרברות אחד הן בלי שום חילוק, אין שני חלקים או שני מקצועות של התורה, אלא שני חצאים של שלמות אחת. כמו שהנך מקפיד על לולב ועל ה'הדר' שבלולב, כמו שהנך מקפיד על 'לשמה' במצה ועל ריבוע התפילין ו'ניפוץ לשמה' בציצית, כך בדיוק, צריך להקפיד על מצוות שבין אדם לחברו. כפי שהיטיב להגדיר מרן המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל: 'בין אדם לחברו לא גרוע ממצוות אתרוג שנצטוינו עליו התנאה לפניו במצוות וצריכים לעשות הכל בכוונה רצויה ולא רק לצאת ידי חוב ולהתפטר'. (רוח"מ ח"ג מ' רס"ג).

לרוממות ההבנה הזו בבין אדם לחברו, רומם את קומת הדרור האחרון רבן של ישראל מרן ראש הישיבה זצוק"ל. **לזכות לתורה צריך להיות במצב מרוימם במידות, וזי שלא עיבד על מידותיו לא שייך שתהיה לו שייכות לתורה ומצוות. אנהנו מאושרים שקיבלנו התורה אבל עדיין זה לא פשוט, אם לא מתרוממים במידות אפשר להישאר אותו דבר.** ('מלא פי תהלתך' ח"ב ע' תקמ"א)

זו לא הייתה המהות, אבל זו הייתה הדרך להשתלם ולהגיע לבין אדם לחברו.

והן רשאיות עכשיו להתפלל. הבנות התפללו בהתרגשות יוצאת דופן, ומאותו יום פסקה לחלוטין ההתעללות האומללה והילדה החלה לפרוח.

רבנו זצוק"ל בתבונתו הצילי לזעזע את ליבן של הבנות ולגרסן להן להפנים את חומרת המעשה שלהן. באותה הודמנות גם נתן להן שיעור מאלף על הזכות הגדולה, להתפלל.

על מה אתה רב?!

נכנס אברך למעונו של רבנו הגדול זצוק"ל ושאל: מה עליו לקבל על עצמו ליום הולדתו השלושים? השיבו רבינו: **מתמא אתה כבר מקיים את זה, אבל תמיד תוותר, ותוותר...**

בא אליו אחד בשאלה שיש ביהכנ"ס תבל אביב שהוא ממונה עליו, ועכשיו, אחד מינה עצמו שם לגבאי, ועושה ככל העולה על רוחו, דברים לא כ"כ רצויים, ויכול לריב עמו ולסלקו.

אמר לו רבינו: רק לא לריב...

אחד שאל את רבינו, שיש באפשרותו לתבוע בירושה יותר, ויקבל עוד חמשת אלפים דולר, אבל יצטרך לתבוע.

הכל שווה כדי למנוע את המחלוקת!

מספר לנו הרב יעקב גוטרמן, ראש עיריית מודיעין עילית: כשמרן זצוק"ל שלח אותי לעבור עם הציבור היה מדירך אותי תמיד ואומר לי: 'נבנתה כאן עיר חדשה, אנשים התמקמו בתפקידים, ואתה בא ומתחיל לעשות סדר... הם לא יודעים שאתה מתכוון לטובת הציבור, והם כועסים. צריך להיות סבלן גדול, לסבול ושוב לסבול ובסוף כולם יבינו. הוא ניגש לארון, הוציא את גמרא ברכות ופתח במשנה בפאה והקריא את דברי הרא"ש וקרא אתי בקול ביחד.

אחר כך הוסיף ואמר: תרע, שלא מפסידים כשמוותרים בין אדם לחברו! כך היה גם בזמנו כשמנע בחירות בקרית ספר, אמר לי אפילו אם ילעגו ויגידו שאתה מפחד מהתמודדות, אל תיבהל, הכל שווה כדי למנוע את הוויכוחים והמחלוקות, תתנוד לווייתורים ולשלום.

כמה פעמים שאלו את מרן זצוק"ל עצה להצלחה בחיי הנישואין, ואמר: 'לוותר, לוותר ושוב פעם לוותר'. הרווח עצום כשנמלטים ממחלוקת. אין בזה כללים, אמר מרן, אבל באופן כללי כשיש ויכוח בין אדם מבוגר לילד, מי צריך לוותר למי? פשוט שהמבוגר צריך לוותר לילד, בדומה לזה, האישה הלשה, והבעל הזה הוא זה שצריך לוותר לאישה. מרן ביקש להוסיף סייג: אי אפשר לומר כלל שתמיד הבעל צריך לוותר, רק צריך לדון בכל מקרה לגופו, אבל באופן כללי צריך לדעת מה שכתוב בגמרא: 'לעולם יאה אדם מן הנדרפין ולא מן הרודפין' וגם אם חושב שהצר השני לא צודק והוא הנדרף, תוותר ותישאר הנדרף!

(בהודמנות, אחרי שפורסמו דברי מרן זצוק"ל בנושא זה והיו אנשים שתפסו את הדבר באופן קיצוני, כתב מרן מכתב בכתב ידו ובו שני משפטים נוקבים: 'זוג המתחתנים, כל אחד חושב שצריך להנך את השני, וזה אחד מהעיקרים הגורם ריב. וצריך להסביר לכל אחד מהם, שלא שייך להנך אחד את השני, ואז יש סיכויים שיהיה שלום בית')

אחר נכנס למעונו של מרן זצוק"ל בערב ראש השנה אחה"צ ואמר שבא לבקש מחילה ממרן זצוק"ל עקב ששומע שיעורים אצלו בקביעות ואף זוכה לאוזן קשבת בעניינים שונים, ואולי איבר קצת מהיראה וכבוד התורה עקב הקירבה לה זכה במשך השנה. מרן זצוק"ל חיך ואמר לו: 'בקשת מחילה זו, גאוזה היא. הרי תצא מכאן בהרגשה נעלה ש'ביקשתי מחילה מהרב שטיינמ'. ממני אתה מבקש מחילה? ממני אתה צריך לבקש? הרי לא פגעת, ולו היית פוגע הרי הייתי מוחל לך מיד ודן אותך לכף זכות. למה אנשים מבקשים מחילה ממי שלא צריך? האם ממי שכן צריך ביקשת? מאשתך כבר ביקשת מחילה? מהילדים ביקשת מחילה? מאלו שאתה מתרועע במחיצתם יומיום וכמעט ודאי יש פגיעה תבקש קודם!'

הלה שהיה מעט נבוך ניסה לרכך את השיחה ושאל מיד: האם מהילדים צריך לבקש מחילה? א"ל רבנו הגדול: "מה שבגדר 'חנוך לנער' זה חובה, אבל מטבעו של אדם, שהוא כועס ובהכרח מוסיף יותר ממה שמגיע לידיו. לזה אין שום היתר לפגוע בילדים וצריך לפייסם. לך לבקש מחילה מאשתך וילדיך, ועל בקשתך, אמר והושיט את ידו בחום גדול, מחול לך, מחול לך, מחול לך ותהייה לך כתיבה וחתימה טובה".

כך גם כתב במכתב שהתפרסם ברבים בסיוון תשס"ט: **יב או כל מהנך צריך להוכיח, אבל לא להוסיף דברים הגורם בושה, גם ההורים אין להם לבייש ילדיהם.**

אין לשער את הגדולה שזכה על זה

פעם אמר מרן זצוק"ל לתלמיד: כמה חטאי בין אדם למקום יש! לא לענות אמן יוה שמיה רבא וכדומה מלבד

ביטול תורה שקשה לנו להימלט לגמרי שהרי גם להגר"א היה איזה חטא בביטול תורה כמו שמוכא שהגר"א הצטער ושב בתשובה על רגע של ביטול תורה ומה נענה אנן, אבל בין אדם לחברו יש הרבה לדוגמא אם תענה או תצער את האישה זה חטא וכי בגלל שהיא אשתך מותר לך? והחמות שמצערות את כלותיהן מחמת שמרגישות שכביכול לקחו להן את הבן, וכי בגלל כך מותר להן להציץ לה כל כך? בין אדם לחברו יותר קשה להיזהר ויותר מזוללים בחומרתו. כמה וכמה פעמים סיפר מרן זצוק"ל בהתפעלות לבני הבית את המעשה שמופיע בהקרמת הלבוש על רבי יוסף הלבן שבמשך שנים כתב חיבור כהלבוש, וכששמע שיש חיבור דומה לשלו בא אל הלבוש, ראה שבאמת החיבורים דומים, ויתר וגנן אל חיבורו ולא זו בלבד אלא עוד השתתף עם הלבוש בהוצאות הספר. כאן נגשו מרן, אף אחד כמעט לא שמע את השם הזה, אבל בעוה"ב אין לשער את הגדולה לה זכה ממעשה זה.

אני מרחם עליך...

מספר נכדו הרה"ג רבי ישעי' כהן שליט"א: במשך שנים היה נודר בימים נוראים מבית כנסת אחד למשנהו, כאן מתפלל שחרית, וכאן תקיעות ומוסף, כרי שלא לפגוע. גם בזקנותו המופלגת התאמץ בזה מעל ומעבר לכוחותיו. באחת השנים האחרונות שעוד הגיע לתקיעות ב"גאון יעקב", והיה נידון אם יבוא או לא כי חולשתו הייתה נוראה עד שהיה צר שיבוא בכיסא גלגלים, אמרתו לרבינו שאוכל לבוא לתקוע לו בבית. אמר לי: תראה, דבר ראשון קשה לי לטרכ כשמבקשים שאבוא, ושנית אני מרחם עליך שיקשו עליך את התקיעות.

וסיפר לי הרה"ג רבי איסר שוב שליט"א, שהדרך אז לקחה מביתו עד הישיבה שלושת רבעי שעה, ובחולשה גדולה הלך כל הדרך. באמצע אמר שמרגיש שרגליו נעשו כבוליו עץ ושחושב שאחרי ראש השנה יצטרך ללכת לנזופש.. ולא זאת בלבד אלא שמאז שקם (אף אחד לא יודע כמה ישן בלילה ומתי קם, אבל שחרית וראי התפלל כוותיקין) לא עשה קידוש, עד שהלך לתקיעות והתפלל מוסף. ואח"כ כבר היה זמן מנחה, והתפלל מנחה, ושב לביתו את כל הדרך המייגעת מסתמא השעה כבר הייתה שלוש וחצי, ורק אז עשה קידוש.

ואנשים לא ידעו מכל זה, ואחר מוסף נהרו המונים לומר 'גוט יאר', וכיךר את כולם בחמימות ומכל הלב, לזה הוסיף מילה טובה, ולזה אמר איזה ווארט, מי ידע שרבינו בצום, בחולשה נוראה ואימיה?!

שוויגען!

נכדו הרה"ג ר' גדלי' הוניגסברג שליט"א, מספר ששמע ממרן זצוק"ל כמה פעמים שהוא עושה כל מאמץ לא להיכנס למחלוקת ויש שרוצים בכוח להכניסו לענייני מחלוקת שונים והוא משתדל לא להגיע לכך. גם כשאותם אנשי ר"א מעל המפורסמים ברו עליו עלילה והרחיקו עדותם מלבד בארה"ק בכל העולם, מרן זצוק"ל אסר באופן נחרץ להשיב להם ולהוכיח שהכל דברי שקר.

פעם הגיע ת"ח אחד וביקש רשות מרבינו הגדול לענות לאחד שתקף את דברי רבינו בחריפות ולהראות לו את צדקת הדברים. אמר רבינו הגדול זצוק"ל: חבל, הרי רק יהיה מזה יותר מחלוקת.

וכך היו דבריו כפי שמצטט רבי גדלי': **אנשים כל כך מזוללים בבין אדם לחברו, זה איש שורפת, ורוב העולם משחקים באש הזה, ועל אחת כמה וכמה ביולי ת"ח, יש כ"כ הרבה אנשים שסובלים מהמחלה הזו, אמנם לא כולם אבל יש חלק שמגיע באנשים, וכל זמן שאדם לא**

עם פוסק הדור מרן הגר"נ קרליץ שליט"א ומרן ראש הישיבה הגרמני"ל זצוק"ל

עם ראשי ישיבת סלבודקה שליט"א בחיבל הישיבה

מקבל מכה הוא לא חושב שהוא צריך לבקש מחילה. תמיד היו באים לבקש ממרן הגראמ"מ שך זצוקי"ל מחילה, וכן באים לכאן מזמן לזמן מבקש מחילה ואני מוחל לבולם.

ידיה אחד שאמר שקרים בשמי, היה לי תרעומת גדולה עליו, אבל אח"כ חשבתי מה יצא לי מזה שלא אמהול לו, גם דנתי אותו לכף זכות, כי באמת מה יש לבן אדם מזה שאינו מוחל לשני, וכי ע"י שהשני יסבול וייענש בקבר יועיל לו הדבר? ובת קול יוצאת ואומרת: ראו בריה שבראתי בעולמי.

ת"ח אחד חידר לנו את הנקודה הזאת: גם אדם שיונק מעולם פנימי ולא מן החוץ, באופן טבעי ישנו גבול שבו הוא מוכרח להתייחס אל החוץ, כשהוא נתון לעלילות שקר. זהו המצב הקיצוני שבו אדם לא מסוגל לשתוק ולומר: 'מה אכפת לי הרי האמת הפנימית איננה כך', האדם בטבעו איננו מסוגל להשלים עם היחס החיצוני המעוות. לעומת זאת אצל רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוק"ל זה לא היה כך לאורך כל הדרך. למשל, בתקופת חוק טל הוא

נתן גזו למכים ולחייו למורטים להצלת עולם התורה, הוא לא הסכים בשום אופן להגיב ולהיכנס לפולמוס עם אנשי הרמים והמרמה, ונקט בשתיקה. כמו כן לא אפשר לצאת במחאות מכל סוג שהוא.

(למרות שבשיטה סבר שראוי לצאת למחאה במקרים כאלה, וכן נהג לגבי גדולים אחרים, לדוגמא בתקופת מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל, ארגן את המחאה כאשר ריססו דברי נאצה כנגדו, כאשר ביוז את מרן הגריש"א זצוק"ל בפרשיית הקברים ארגן מחאה בישיבתו בהשתתפות).

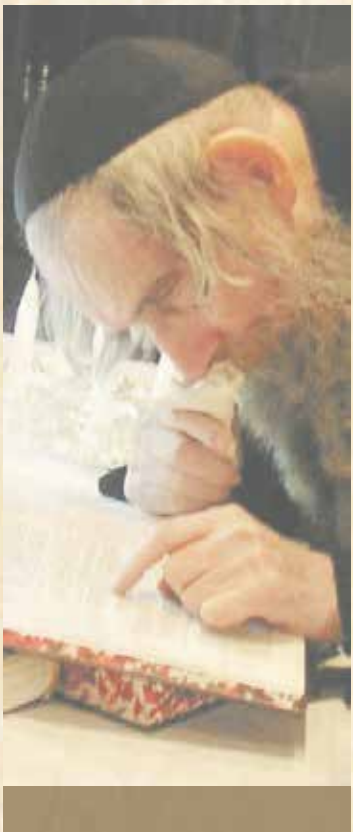
גם בתקופה האחרונה, הוא לא יצא להוים עלילות שקר על מנת שלא לדרדר את השיח הציבורי וביקש "שלא להיגרר לוויכוחים" ועד היום ישנם שקרים עובדתיים גסים המקובלים בציבור כעובדות, עקב שתיקות.

בין כתביו של רבינו הגדול נמצא נוסח תפילה שכתב לעצמו: **יחי רצון מלפניך ד' אלוקיני ואלוקי אבותינו, שנותר מלשון הרע ממחלוקת משנאת חנם, ותישע בליבנו ובלב כל עמך בית ישראל אהבה בין איש לרעהו, ויקים בנו שנמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.**

^[1] בבקורו הראשון בארה"ב עם ב"ח האדמו"ר מסאטמר זצוק"ל

חותם החינוך

הרב ב. הלחמי

בפתח הישיבה קטנה דפוניהב' שם העמית תלמידים הרבה עם הגאון הגדול רבי שרגא גרוסברד זצוק"ל

מחנכם של מחנכים

הוא ראה בחינוך הטהור את סוד קיומו של כלל ישראל • הוא תבע מהמלמדים והר"מים דוגמה אישית של אישיות מרוממת, יותר מאשר להיות אומני פדגוגיה • הוא ראה בתלמידים בנים ולא הבין איך רב לא יודע את שם אמו של הנער - ואיך לא התפלל עליו • הוא הוכיח מנהלים שמשיקולי כבוד לא מקבלים ילדים, והוכיח הורים שמשיקולי כבוד רוצים לילדיהם מוסדות יוקרתיים ולא מתאימים • הוא ראה את פני הדור והמשיך בדרכו של מרן החזו"א שחינוך היום הוא רק בקניין משיכה • הוא תבע חינוך ללימוד תורה, ובנוסף דרש להפנים בתלמידים יראת שמים ומידות • חנוך לנער על פי דרכו של רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוק"ל

אנו למדים, שבנושא החינוך הייתה לו משנה סדורה מופלאה - הוא ראה כל ימיו את ה'תלמיד' כבבת עינו, כמי שניתן יהיה בחינוך ראוי וטהור לגדלו ולחכמו לפאר ולגדולות. לכן ראה חובה מיוחדת שהחינוך עצמו יהיה בטהרה, כפי שפעל בארץ וברחבי העולם לייסד ולהקים בתי חינוך על טהרת הקודש. בשל כך עמד כחומה בצורה כנגד כל שינוי ממסורת הדרוות שניסו לעשות בחינוך בכל המקצועות והגילים, וכד בכד הקפיד שהמחנכים יהיו בעלי מדרגה היכולים להשפיע על סובבם. תמיד טען שרמות תורנית ורוחנית שהוזהו דוגמה אישית ומודל לחיקוי, משפיעה הרבה יותר מידועי פדגוגיה ובמקרים רבים זו גם הייתה הכוונתו בבחירת מלמד / ר"מ / ראש ישיבה. לכן לא פלא שענייני בין אדם לחברו היו כה מכריעים אצלו במלאכת החינוך, וכה השקיע לההדיר את שליחות המחנכים לדורות העתיד.

אם חפצים אנו להגדיר את מורשתו החינוכית, ביטא זאת הגר"ח קלופט שליט"א, שביום סילוקו, כשנכנס בן משפחתו לכיתת חינוך לספר על כך, לא היה תלמיד אחד שלא ידע לספר על עצה חינוכית או הנהגה ששמע מאביו או מאמו שמקורה במרן זצוק"ל, וכדומה, זה מעיד עד כמה הותיר בהנחלת מורשתו החינוכית לכל.

מעשה רב המעיד על מורשתו, שח בפנינו **רבי אליהו פרידלנדר שליט"א** מנהל רוחני ת"ת תורת-אמת אודות התמנותו: 'לאחר שביקשוני לכהן כמנהל רוחני בת"ת, ידעתי כמי שב"ה עמל לקיים דברי המת להוציא לאור ספרי אאמו"ר ה'שפתי חיים' הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצוק"ל, שאם אתמסר לחינוך, לא אוכל להמשיך ולערוך ולהוציא ספרי אבא כפי שביקש בחיותו. ניגשתי קמי מרן זצוק"ל ושאלתיו מה עליי לעשות בפרשת דרכים זו. 'שאלני מרן בפשטותו - 'כמה ספרי 'שפתי חיים'

הוצאתם עד היום?' וענית, 'ב"ה שבעה ספרים, ושאלני - 'אם תעבוד עוד שנים להוציא יתר הכתבים, עוד כמה ספרים לדעתך תוכל בע"ה להו"ל', וענית לאחר מחשבה שכמדומני שיהיו עוד שישה כרכים.

"אם כך" - אמר מרן בחיוך - 'מה בכלל השאלה? הרי בת"ת יש לך מאות רבות של ספרים שיכולים כל אחד מהם לצמוח ולהיות בעצמם 'שפתי חיים', ואתה מדבר אתי על שישה ספרים למול מאות ספרים חיים וקיימים?!" - לשמע דיברותיו, לא היה בליבי ספק וניגשתי למלאכה, כשאני נועץ בו בכל הליכותיי, וראיתי מהי מורשתו החינוכית שראה את המתחנכים כספרי תורה אישיים וכגדולי תורה עתידיים'.

החשיבות בחינוך

כל מי ששוחח עם מרן זצוק"ל יכול להעיד איו מורשת עצומה הותיר מרן ב'חותם החינוך', בשיחותיו ובעצותיו. בעזרת מקורבו הרב הגאון רבי איסר שוב שליט"א שמנו ייבנו באחת השיחות המגדירות מורשתו, אותה נשא בכנס מחנכים שנערך בירושלים, וכה היו דבריו המאלפים - 'החינוך הוא הדבר הכי עיקרי שנוגע לכל בן אדם באשר הוא. ודבר זה ידוע לכל אחד, ואפילו בדורות הקודמים שהיו לפני מתן תורה, כמו שנאמר אצל אברהם אבינו 'כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרייו ושמרו דרך ר'".

וכשנשאל מהו חותם החינוך בימינו, הוסיף אימרה מחוכמת וחשובה מעין כמותה - 'שנם מצוות שהמצווה היא עשיית הדבר בלי שנדע שום תכלית לוה, אלא רק כי התורה אמרה לעשותה, אבל יש מצוות שתלויות לפי מה שיהיה בתוצאותיהם, וזוהי מצוות החינוך. חכמינו במכות אמרו על המקרא 'סר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך', האב משמש דוגמה טובה לילדים, הייתה לו השפעה יתרה עליהם, ולא היו יוצאים לתרבות רעה. יש כאלו שרוצים לומר שיש להעניק לילדים הרבה אהבה, כפי שייסר מרן החזו"א זצוק"ל שברורנו אין המתחנך נקמה בהגבחה או במסירה, אלא 'במשיכה', שימשכנו בדברים טובים לעשות רצון קונו, ועל ידי שמעניקים אהבה לילדים, נקשרים להורים ולדרכם. ויש לדעת שיש בזה שני צדדים: מצד אחד יש בזה חיסרון שע"י זה שמוסיף יותר מרי אהבה לילדים הילדים מתרגלים להתפנק, וכשמתפנקים הם עושים מה

לי מול עיניי הגמרא, ששמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלושים מהם ראויים שתשרה עליהם שכניה, וקטן שכולם רבי יוחנן בן זכאי, והרי כל התורה שיש לנו כיום, מקורה היא מריב"ז, אתה רואה שהקטן שבהם יצא ממנו כל התורה לדור הבא, ותמיד אני חושב על הבחור החלש, אולי ממנו יצא ריב"ז הבא..."

מידת האחריות של המחנך

בעיקרי משנתו עמד מרן רבינו זצוק"ל כל ימיו על מידת האחריות שיש למחנך בימינו, נוכח הניסיונות והקשיים מגיל קט.

שח לנו הגר"מ בלוי שליט"א ששוחח עמו רבות בענייני החינוך - פעם התבטא בגילוי לב - נתאר לעצמנו אם אומרים לבן אדם, הנה יש לך 10,000 דולר - הוא ישמור זאת מאד, אבל אם היה ידע שזה מאה אלף דולר (!) זה אחרת, אף שהכל צריך שמירה גדולה. כל שצריך לדעת, עד כמה להחשיב הנשמה והאוצר שיש בכל ילד וחניך. ואם אחר לא מבין זאת וחושב שזה בס"ח עוד בחור, ולא נורא, זאת אומרת שאינו שומר כנצרך את הפיקדון. לכן צריך לדעת שזה מטירותא 'דרהבא' הגדולה בעולם, כל נשמה של יהודי! כל אחד הוא 'אוצר יקר' מאד לשמירה.

בשביל כך יש להילחם נגד ניסיונות ההתערבות בחינוך, בכל הכוחות... כלל ישראל שומרים על החינוך כעל בבת עינו, אך לראבוננו בזמן האחרון רוצים חלילה לומר דעה לחינוך שלנו, ולבטח שבחינוך שלהם הם כבר ראו זומז שאין בו תועלת, בכל זאת רוצים לומר לנו דעה איך לחנך, ובוודאי שאנחנו צריכים להילחם בכל הכוח...

ואז אמר לי מרן זצוק"ל, כיום כמעט ואין בית אשר אין שם קושי, ובהרבה משפחות אנו מוצאים בנים שיוצאים רח"ל לתרבות רעה. צריך לדעת שהעיקר הוא שכאשר האב משמש דוגמה טובה לילדים, הייתה לו השפעה יתרה עליהם, ולא היו יוצאים לתרבות רעה. יש כאלו שרוצים לומר שיש להעניק לילדים הרבה אהבה, כפי שייסר מרן החזו"א זצוק"ל שברורנו אין המתחנך נקמה בהגבחה או במסירה, אלא 'במשיכה', שימשכנו בדברים טובים לעשות רצון קונו, ועל ידי שמעניקים אהבה לילדים, נקשרים להורים ולדרכם. ויש לדעת שיש בזה שני צדדים: מצד אחד יש בזה חיסרון שע"י זה שמוסיף יותר מרי אהבה לילדים הילדים מתרגלים להתפנק, וכשמתפנקים הם עושים מה

ילדי לום אנג'לס מקבלים את פני מרן זצוק"ל ויברדחלש"א ב"ק האדמו"ר מגור שליט"א בדרך לבנם מחנכים

שחפצים, מצד שני יש מעלה שנקשרים להורים, וצריך את הס"ד להעניק אהבה רבה, אך פינוק במידה הרצויה במדויק.

הוסיף רבינו מנהמה לב - במציאות כולם יודעים איך שההורים משקיעים מאמצים בכל כוחם לגדל ילדיהם, ומדירים שינה מעיניהם, ואם הילד חולה ח"ו, כה מצטערים ומשקיעים מאמצים, כי הקב"ה הטביע בהורים רצון שהילד יגדל ויתפתח לטוב, וכשהוא דראב וכואב, הם דואגים עבורו לא פחות. כך היא הבריאה שאם לא יאא מי שיטפל בילד, לא יגדל כראוי, כיוון שאינו יכול עדיין להיות עצמאי לכלכל את עצמו, והקב"ה נתן בטבע אהבה לאבות כדי שיגדלו את הילד, כי זה צורך הבריאה.

ואם כך אצל ההורים, על אותה כמה וכמה אצל המחנכים, שכיום רוב ימי חינוך הצעירים הינם בבתי החינוך, ואין להם הרגש הטבעי שיש לאבות ולאימהות, לכן חובה עליהם ליצוק לתוככי נשמתם ההכרה והחשיבות באחריות תוצאות החינוך, וכל משפט או אימרה יכולה לרומם ילד או חלילה להשפילו, ומידת האחריות מחייבת זאת.

דוגמא לדבר, אירע פעם במחנך שבא להתנייעץ עמו אודות תלמיד שלדעתו סרח בלימודו, והוא מבקש להוציא אותו מהמוסד החינוכי, ובא לקבל אישור מרן זצוק"ל למעשהו. שאלו מרן בפשטות - מה שם האימא של אותו חניך?! והמחנך לא ידע להשיב.

פנה אליו מרן - **אם כך, לבטח אפילו לא התפללת עליו ולו פעם אחת שיחזור למוטב, וכבר אתה רוצה לסלקו מלימודיו, היכן מידת האחריות?!**

מסר מופלא אודות אחריות המחנך, שח לנו בנו הגאון רבי שרגא שליט"א. הגמרא הנודעת בעירובין שרב פרידא לימד תלמידיו ארבע מאות פעמים עד שהבין, ופעם כשראה שלא הבין אחרי ארבע מאות פעמים, וענהו, שמעתי שהרב צריך ללכת לדבר מצווה, ומאז שמעתי הסחתי דעתי, בחושבי שהרב הולך. שמע רב פרידא וחזר ולימדו עוד ארבע מאות פעם עד שהבין, וזה היה מעשה עצום, עד שיצאה בת קול מהשמים ושאלוהו מה רוצה בשכרו, שיוסיפו לו אורך ימים 400 שנה, או שיוכו הוא וכל דורו לעולם הבא, ובוחר רב פרידא באפשרות השנייה שיוכל לעוה"ב, והשיבן הקב"ה - תנו לו שניהם. והעולם שואלים למה רק רב פרידא קיבל שכר, והתלמיד לא מוכרז שקיבל

שכר על המאמץ הגדול לשמוע שמונה מאות פעם אותו לימוד.

ואבא זצוק"ל ישב, שכלפי התלמיד זה דבר פשוט, כי הרי זה החיים שלו, ואם לא יבין הדבר לא יזכה לתורה. אבל רב פרידא יכול היה ללמוד עם אחרים בזמן זה ולא הוצרך להסביר כה הרבה, וקיבל שכר מיוחד על המאמץ הגדול. והמשיל זאת לאדם שלא חש בטוב והולך למות, ובאו רופאים להכניס תרופה לפיו שתציל חייו, והתחלה אמר שאינו מסכים אלא אם יקבל אלף שקל, ובוודאי יהיה זה שוטה גמור, שהרי הולכים להציל חייו, וכי צריכים לשלם בעד זה! כך אותו תלמיד הרי מוכרח את הלימוד שמונה מאות פעם, כי בלי זה לא יוכה, וכשיודעים שהם חיינו ואורך ימינו מוכרחים לתמיד וללמוד בתורה הקדושה. מכך למדנו יסוד עמוק במורשתנו, שלא רק שהחניך חייב לדעת שהתורה בבת נפשו ועליו להשקיע כל הנצרך לרוכשה, אף על המחנך לצאת מגדרו ולהכנימו במסירות נפש, כי מצמצמ ת"ח גדולים. ותיאר, כדוגמא אישית, שאביו מעודו לא היכה בביתו, ואף לא צעק, אך הייתה ממנו "יראת הכבוד", והעונש הגדול ביותר היה כשראו שגרמו לו עגמת נפש...

מורשתו החינוכית לבנים

שח לנו רבי אורי ברנרדיין שליט"א, מנהל רוחני בת"ת 'חוות דעת' ו'דרכי אבותינו' – ממרן זצוק"ל שמענו תמיד, שלימוד התורה אינו כלימוד שאר חכמות, שבהם אין צורך בקשר רגשי בין הלומד לחכמה. תפילה מיוחדת נאמרת בכל יום בברכות התורה 'והערב נא את דברי תורתך', שהתורה צריכה להילמד מתוך עריבות ו'גישמאק'. ובאנו לפניו בשאלה, ראשית כיצר מאהיבים תורה ויראה ככלל, שנית כיצר אפשר להאחיב התורה למתקשים בהבנתה? מרן זצוק"ל הנחיל לנו, בהבאת משל הגאון מווילנא שענה למגיד מדובנא – על שאלתו, איך אפשר להשפיע יראת שמים, לגביע המלא על גדותיו וממנו נשפך לגביעים

מעשה יום ביומו, מבחן תשב"ד במענו

הקטנים סביבו, כך כשהלב מלא על גדותיו באהבת תורה ויראת שמים, יכול להשפיע גם לאחרים. ולכן, באותה מידה שהמחנך לבו יהיה מלא וגרוש באהבת תורה, יראת שמים וחיוב מצוות, יוכל להשפיע על תלמידיו מה שיש בלבו. ולאחר שדיבר על תפקיד המחנך העלה שיש לשים רגש רב על 'בין אדם לחברו', בתארו, שישנם ילדים שמקנאים בחבריהם, בחלק הגשמי או הרגשי, קנאה המעבירה אותם על דעתם ברצונם להידמות להם, ואינם מוכנים לקבל מהוריהם ומתמרידם. ואמר שחייבים לתת על כך הדעת, כיוון שזה יכול לגרום להתנהגויות / רגשות שליליים, העלולים להשפיע על עתידו.

בר בכר ראה מרן זצוק"ל בעיניו הצופיות שדורנו שונה מבעבר, שהבן או הבת אינם מוכנים לקבל דעת ההורים כמובן מאליו, ומתוך כך חסרה להם הרגשת ההגנה בצורה מספקת מהוריהם ומחנכיהם. וכן, הרחוב כיום פרוץ ביצרי הנווראיים, פלאי הטכנולוגיה, המחשב על סכנותיו, המשפיעים על צעירי הצאן באופן מבהיל. וההשפעה שחררה מהתרבות העולמית אודות צורות החינוך שיש לחנך הילדים, שנכנסה למחננו, גרמה לשינויי גישות, ומרן זצוק"ל היה חד בעניין כיצר להתמודד, כשבכל שיחה עמו גילה בקיאות מדהימה בכל פרטי הטכנולוגיה והדרכים להתמודד עם בני ימינו.

המלמד הוותיק רבי אברהם פישר שליט"א, מת"ת תשב"ד, שח – 'נהוג היה לפני למעלה מארבעים שנה שהמלמדים צריכים לבוא למרן זצוק"ל לומר לו את התוכן שעומדים ללמד באותו שבוע, והיה בודק אם הבינו נכון הגמרא. והיה מורה להם זאת תגידו כך, את זה אל תגידו כי זה מבלבל וזה אתם צריכים להוסיף וכדו'. היו אלו עצות פשוטות שהקנו למחנכים את הגישה לליבו של כל ילד'. הכרעותיו לגבי ביטול תורה היו מתמירות ביותר, אך בפקחות נדירה, שח הגר"א טורק: כידוע מרן זצוק"ל עורר תמיד על חשיבות קבלת שבת מוקדמת, שלא ייכשלו ח"ו בחילול שבת. התעוררה מחשבה בליבות רבים

במודיעין-עילית בימיה הראשונים, שבשבתות החורפיות בהן נכנסת השבת מוקדם, יסיימו בתלמודי תורה מוקדם יותר, והבקשה עלתה על שולחן המרא דאתרא שהפנה השאלה למרן זצוק"ל שיכריע בדבר. מרן התנגד בכל תוקף, למרות שהבין נחיצות הדבר: 'מי לוקח אחריות על ביטול התורה של התלמידים? הרי זה ביטול תורה דרביים' – שאל. לבסוף הסכים לתת אישור רק על בנות בית יעקב והגנים, ומי שנוסע לשבת וחושש מחילול שבת רשאי להוציא בנו לפני הזמן, אבל לתת הוראה כזאת ברבים, הס מלהוכיח.

זכרו תורת משה

כאשר החלה להתפתח שיטת הלימוד בת"מים של 'זכרו תורת משה', הכוללת לימוד מושקע בחמישה חומשי תורה וג"ך, וכן לימוד סדרי משנה עם חזרות מרובות, לקבוע אותם בלב התלמידים בגירסא דינקותא, ויהה מרן זצוק"ל בחשיבות השיטה לגרל דורות של ת"ח השולטים במקרא ובמשנה, וגם לימוד הגמרא יהיה יותר קנוי בנפשם, בהרגשה שזה מיועד למי שמתאים לכך!

שח לנו המפקח רבי צבי מנדלסון שליט"א – מתחילת הדרך באו לפניו המחנכים שיזמו ופיתחו שיטה, ומרן התעניין בפרטוטים בכל שלבי הלימוד, מתוך ירידה לעומק נפש הצעירים. וכאשר החלו להגיב פרי הילולים, נעתר לבקשת המלמדים לבחון התלמידים, בשאלה מתודתם בכל פרשה, בדגש על ההבנה, וכשנוכח לראות בשליטתם המחולטת, רווה נחת מרובה, וקרן אור פניו. ובכל עת שבאו להיבחן אצלו תלמידי 'זכרו', הביע התפעלותו בפני מקורביו, שילדים שולטים בכל מה שלמדו. באחת ההודמנויות שילדי כיתה נבחנו על כל חמישה חומשי תורה וידעו להפליא, ואף שאל שאלה, והילדים ידעו לענות שבחושם לא כתובה התשובה לשאלה זו, התפעל מתשבתם ששולטים בכל החומש, ויודעים לומר גם מה לא כתוב.

וכשמקורבו וכן ביתו, הרב יעקב רוזנשטיין שליט"א, ביקש להקים ת"ת 'דרכי יושר' בחפציבה, כמובן שהתייעץ עמו באיוז דרך לקבוע סגנון הת"ת, ודבריו היו ברורים בעד השיטה הלימודית של 'זכרו', בנמקו בהצלחת התלמידים: שבאים להיבחן אצלי והם יודעים מצוין, הם לומדים היטב גם חומש ומשניות מצוין. וכשנערך במעונו מעמד לפתיחת הת"ת, התבטא שאין לו ספק שכך לימדו את ילדי ישראל ברורות קדמונים, והוסיף לשבח את הלימוד בניגון ונעימה - כמובן למי שהדבר מתאים כי השיטה דורשת זיכרון ויכולת שינון גדולה.

מקורבו הגר"י מישקובסקי שליט"א שבישר לו שנפתח ת"ת סמוך לביתו, וכידוע שמרן זצוק"ל המליץ לשלוח לת"ת סמוך לבית, למנוע טלטולם, ושאל את מרן אם להעביר הילדים מ'זכרו' לת"ת הסמוך לבית. אך מרן השיבו, שכדאית הטיחה והנסיעה בטנדרים, עבור החומש והמשניות שידעו ב'זכרו'. וכן שמח מאד על ניצול הזמן הקיים אצל תלמידי שיטה זו. וכשאלמנה אחת ביקשה עצתו לבנה, וטענה שב'זכרו' מסיימים בכיתה א' מוקדם קצת יותר, השיבה מרן: אבל שם בכל השעות שנמצאים לומדים...

חינוך הבנות

מנהל סמינר מרכז בית יעקב, רבי ישעיהו ליכרמן שליט"א, פורט בפנינו עולם מופלא שגילה רק בהדרכתיו לבנות הסמינרים שהיו יקרות בעיניו כבנותיו ממש. הדבר שהכי ריגש אותו בכל מפגשיו עמו הייתה ישרותו המופלאה, כך לדוגמא בשנים עברו, שילמו גמול הכנה למבחני סולד, ובשנת תשס"א זה הופסק, ושילמו רק על בגרות ומדובר בכסף רב. נוצרה שאלה האם לעשות מעין בגרות במקצוע אחר, וכל בית הספר יקבל תקציב. באנו למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל ושאלנו אם לעשות בגרות במתמטיקה או באנגלית, וכל המורות יקבלו גמול. והשיבני לשאול את מרן זצוק"ל. עליתי למעונו ואמרתי כי נשלחתי לקבל הכרעתו, ומיד אמר כחכם עדיף מנביא: זה יהיה רק לשנה, הם יתפסו שמקבלים כסף בלי בגרות מלאה ויבטלו זאת. ואכן כך הוה.

ורבי חנן אברהם כהנא שליט"א מנהל הסמינר בב"ב מפתיע באומרו שהקמת הסמינר ומורשתו הייתה ע"י מרן בעצמו. הרב כהנא: לפניי כחצי יובל שנים קרא לי מרן זצוק"ל ואמר שרוצה שאפתח סמינר. חזרתי אליו עם דף הסתייגויות שאינני מתאים, הוא עבר על כל סעיף שכתבתי ורחח הכל. אמרתי לו כטענה אחורונה: אף פעם לא דיברתי לנשים. והשיבני – בגלל זה אתה הכי מתאים! ולא יכולתי לסרב. הוא הקים ועדה מסמינר הרב וולף

פרנסה ומציאת מקומות עבודה אפשר בכל זאת להסכים לכך, התבטא ואמר: 'אני סובר שתואר ועוד תואר ועוד תואר – בסוף מגיעים לגיהנום'. ו'רצון יראיו יעשה', הנושא אכן ירד מסדר היום.

עצות חינוכיות מעשיות

כל מי שהתעסק בתחום החינוך יכול למלאת קלסר ובו עצותיו ואמירותיו המחנכות של מרן זצוק"ל, שהותירו מורשת מופלאה לדורי דורות. כך שח לנו הגר"י משקובסקי שליט"א, ראש ישיבת אמרי משה: נכנסתי פעם ושאלתיו לאחר מנחה על ידיד שבנו איננו רוצה בשום אופן ללכת לביה"כ להתפלל, כרת מה לעשות. והשיב, 'לא לעשות כלום ולחכות עד שירצה מעצמו'. שאלתי, שאותו אב ביקש להרגיש שהילד כבר הגיע לגיל חינוך. ומרן השיב מינה וביה, 'אם כך וראי לא לעשות כלום', כי 'להכריח' זה ההיפך מחינוך. הצעתי, אולי האבא יציע לו פרסים וממתקים כל פעם שהולך ומתפלל? ענה מרן 'וזהי' אכן דרך טובה להמאיס על הילד את התפילה, ולא כראי לעשות כלום עד שירצה מעצמו'.

מלבד זאת תמיד חידד למחנך שעליו להוות דוגמא אישית לחינוך, וכך יוכל להשפיע ממורשתו עליהם. כששאלו אחד מראשי ישיבות קטנות איך נותנים לבחור טעם בתפילה, שאלו מרן – אתה בטוח שלך יש טעם בתפילה? אם יהיה לך תתבע מבחורים צעירים ויקבלו זאת. ולכן הורה שגם אבא שאינו ת"ת, יוכל לגדל בן כראוי,

שהחליטה שכאן ילמדו בכורות ובנות טובות, ושלחו מכתבים להורים ובאו למרן ונתן הסכמתו. התחילו בכיות ובלגאן בכל העיר. ההורים לא רצו להיות 'שפני ניסיון' ורצו לשלוח לסמינר הרב וולף המוכר, והוא עמד כחומה בצורה. כשהגיעו אברכים ובכו לפניו, מרן ישב ולא הזיז אצבע ואמר: עוד שנה תחזור לסמינר הרב וולף, אבל עד אז צריכות ללכת לסמינר החדש, ומי שלא רוצה תשב בבית. הוא הקים זאת, והנחה אותנו בכל צעדיו החינוכיים של הסמינר.

באחת השנים קשה לתאר את הקושי ברישום שעברנו, עם לחצים ואיומים, באתי ואמרתי לו: אני לא יכול. הוא צחק ואמר: יש שני סוגי אנשים. יש מנהלי מוסדות שאין להם תלמידים ובאים לפניי ובוכים שאעזור להם, ויש כאלו שיש להם יותר מדי מירפקים, תבחר מה אתה רוצה להיות...

מנהל סמינר דרכי רחל רבי יחיאל מנדלסון שליט"א מחדר, מהי המורשת שהותיר לבנות ימינו: התפעלתי כמה התעניין ושאל לא רק על העניינים הרוחניים שהדריך תמיד בעצה ותושייה מעשית, אלא גם על אופן קיומו הפיזי של בית הספר – איך מסתדרים עם העול הכלכלי, וכמה ההוצאות בכל דבר, והכל לפרטי פרטים כשהוא מעורר מחד ומודרך מאידך. הייתה לו מורשת ברורה בכל דבר, כך כשבאתי למעונו אודות מי שניסה לפעול לתוספת לימודי תואר מעבר לתארים המקובלים בציבור החרדי, שלל זאת מכל וכל. וכששאלו שאולי לצורכי

משוחח בלימוד עם הגאון (אז הבחור) רבי יהושע משקובסקי שליט"א

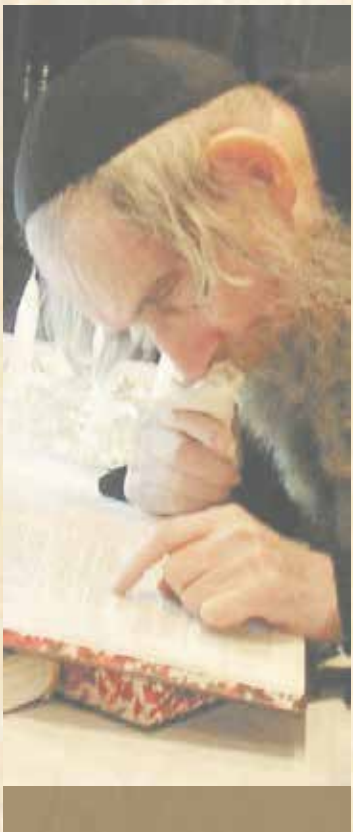

תאמר לבית יעקב

הרב א. הכהן

ב'שנים שעברו לא היה צדיק חינוך מיוחד לבנות, כל כבודה בת מלך פנימה, והבית היה שומר ולא היה צדיק דבר נוסף מבחוץ, ובשנים האחרונות ראו צורך גם לעשות בתי ספר וסמינרים לבנות וחשבו שבוה יהיה טוב, אבל גם זה עדיין לא פתרון לגמרי, כי צדיק ג"כ את הבית, הרוחב כ"כ חודר והבית ספר לכר לא מספיק וההורים לכר ג"כ לא מספיק, ואולי נשאר האפשרות שיהיו ביתר, אולי אז הקב"ה יעזור שנוכל לצמצם את האווירה שיש ברחוב'. (ימלא פי תהלתך - ציבור, ע' עד).

במזמו תשע"ג כתב רבנו הגדול זצוק"ל: 'הנה ברורות האחרונים הופקר חינוך בנות ישראל בידי מוסדות בית יעקב, שבהם מחנכים בנות ישראל ליראת שמים טהורה בלא שום תערוכות לימודים אשר אין רוח חכמים נוחה מהם. ע"כ שבים אנו ומעוררים שזוה המקום היחיד שבו צדיק וראוי לחנך את בנותינו. ואין ללכת ללמוד באותם מוסדות אשר אין רוח חכמים נוחה מהם שמלמדים בהם לימודים אקדמיים או הכנה ללימודים אלה. ובפרט כאשר המורים שם אינם ראויים לחנך בנות ישראל וביניהם אנשים שומרי תורה ומצוות'. (ימלא פי תהילתך - אגרות ע' קיא)

מבני הבית אשר נאמנה רוחם את רבנו הגדול שמענו כי מרן זצוק"ל היה תמיד רגיל לומר, כי ברורות קודמים נשים בכלל לא היו לומדות לימודים, והמלומדת של העיירה הייתה נקראת 'דאווענקע' כי הייתה רק אחת מעיר ושניים ממשפחה כזו שידעה להתפלל מתוך סידור. זו השאיפה שצריכה להיות לכל אב בישראל שבתו תגדל להיות אישה יהודית המתפללת ומגדלת את בניה לתורה ויראת שמים.

גם כשהכריעו כי נשים צריכות ללמוד בבתי ספר ובמוסדות לימוד, שיהיו כמה שפחות לימודים, לא לשם רכישת ידע. תפקידה של עקרת בית יהודית הוא לגדל את הילדים לתורה, אבל מכוז 'עת לעשות להשם' הכריעו גדולי ישראל כי צריכים ללמד את הבנות במוסדות החינוך

על משמר החומות, בדרכה של ה'דאווענקע' • מנהלי הסמינרים של 'בית יעקב' ברחבי הארץ נתקלים מדי יום בשאלות שהזמן גרמן: לימודי תואר, לימודים באקדמיה, מקצועות נוספים עבור פרנסה, קבלת תלמידות מבתים פחות טובים. צניעות הבנות ועוד כהנה וכהנה • לאורך חצי יובל שנים הם הודרכו וכוונו על ידי רבן של ישראל מרן ראש הישיבה זצוק"ל ופעלו על פי משנתו הסדורה • בשיחה ל'יתד נאמן' הם פורשים את ה'כה תאמר לבית יעקב' של רבן של כל בני הגולה • בנות ישראל אל מרן רבי אהרן ליב זצוק"ל בכינה

ולתת להם כלים להתמודדות עם ניסיונות הזמן. ברורנו, היה אומר רבנו הגדול זצוק"ל, נוצר צורך נוסף בלימודים, כי האברכים צריכים להיות שקודים באוהיה תורה ומכוח זה נוצר צורך חיוני לתת לנשים את הכלים להביא פרנסה לביתן, כדי שהבעלים יוכלו להמשיך ולשבת בבית המדרש ולהיות שקודים בתורה. מכיוון שהציבור גדל ב"ה ולא שייך שכל הבנות יעסקו בתורה וגוננות, נוצר צורך חשוב להוסיף מקצועות נוספים שיכינו את הבנות לכלים לפרנסה כדי שעולם התורה יוכל להמשיך להתרחב.

המפריע לבית של תורה

שח לנו הרה"ג ר' יחיאל מנדלזון שליט"א מנהל סמינר 'דרכי רחל': בהודמנות בה היה מי שניסה לפעול לתוספת תואר מעבר לתארים המקובלים היום בציבור החרדי, שלל זאת מרן ראש הישיבה זצוק"ל מכל וכל. היו ששאלו, אולי לצורכי פרנסה ומציאת מקומות עבודה וכו' אפשר בכל זאת להסכים לכך, התבטא אמר: 'אני סובר שתואר ועוד תואר ועוד תואר – בסוף מגיעים לגיהינום'. ואמנם 'רצון יראיו יעשה' והגושא אכן ירד מסדר היום.

למה באמת לא לפעול לתוספת 'תואר', מסביר הרה"ג ר' עזריה הילדסהיימר מנהל הסמינר בפ"ת: ישנן בנות שמשקיעות ולא ישונת בלילה משאיפה למצליחות. לא לייקר את זה בכלל. לא לתארים לכיוון של תארים ואקדמיה, לא בי-איי, אם-איי, עלינו להסביר להן שהמלחמה של מרן ראש הישיבה זצוק"ל על זה, זה לא רק בגלל שזה טרף, אלא שזה המפריע הגדול לבית של תורה. דבר נוסף, לתת לבת כוח לומר לא: לדבר שחורג מהלכה, ואפשר לעזוב את העבודה אם יש במקום העבודה גברים או אווירה לא טובה. לא להתפשר על הלכה ואו ממילא, הקריירה לא מחפשים אותה. להחריד ערכים וקדושה שזה המודר ולא דברים אחרים.

טוהר ולא תואר

עם ראשי איגוד הסמינרים והמנהלים במעונו. בה תאמר לבית יעקב

אולי לעשות בגרות במתמטיקה או אנגלית, וממילא כל המורות יקבלו גמול. אמר, לכו תשאלו את ראש הישיבה. באנו ואמרנו שמרן הגר"ש אלישיב שלח אותנו, מיד אמר: זה יהיה רק לשנה, הם יתפסו שאתם מקבלים כסף בלי בגרות מלאה ויבטלו את זה, אם זה מותר אז תעשו לשנה אחת. חזרנו למרן הגר"ש וסיפרנו לו מה אמר מרן ראש הישיבה, וענה בזו הלשון: 'אם רבי אהרן ליב אמר כך, מובטח שלא תיכשלו ולא יהיה תקלה על ידכם' ופעמיים חזר על הלשון הוז. סיפרנו שאומר שזה רק לשנה, הוא צחק ואמר: הוי יודע... ובאמת כך הווה.

למעשה, אנחנו לא עשינו, כי חששנו שזה לא יהיה יפה ולא קיבלנו הגמול, אבל באמת אחרי שנה ביטלו את הרעיון.

פרנסה משמים!

שח לנו הרה"ג ר' יחיאל צוקר: שאלתי את מרן זצוק"ל האם להכניס בסמינר לימודי תכנות והנדסאות תוכנה, אני באופן אישי חתנגנתי מאוד בעיקר בגלל שבנות רבות הולכות אח"כ לעבוד במקומות עם אינטרנט פרוץ, ועם ציבור חילוני, הסכנות קשות ורבות.

א"ל רבנו הגדול זצוק"ל שהיות ויש חברות רבות שעובדות בשיתוף פעולה עם הסמינרים והכל מושגח שם, ואם כן בפועל הסיכון של בת עומד להמישים אחו, במקום שיש חמישים אחוז כשר וחמישים אחוז לא כשר זה כבר נתון למקום של הבחירה, וזה כל האדם, לבחור בטוב.

והוסיף שהתפקיד העיקרי שלנו כסמינרים לתת שיעורים ולכוון נכון את הבנות שבינינו עד כמה מסוכן לעבור במקומות לא כשרים, ושאין בזה ברכה, והעיקר שפרנסה היא מהשמים ואף אחת לא תפסיד אם לא תתפשר ותבקש רק מקומות כשרים לחלוטין.

מוסיף ומספר הרב עזריה הילדסהיימר: לפני כמה

ישנה אבחנה עמוקה שנראתה למתבונן בדרכי הנהגת הציבור של רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוק"ל והיא המגמה לחבר כל נושא למקור ולשורש. למשל, בכל פעם שדיבר או שכתב על חינוך מתחיל תמיד מדרך אברהם אבינו "ושמרו דרך השם". לדוגמא: 'הנה ענין החינוך של ילדי ישראל נמסר לנו מדורי דורות מאברהם אבינו עד היום הזה והוא לשמור דרך ר' לעשות צדקה ומשפט'. (ימלא פי תהילתך - אגרות, אגרת רפ"ב)

בנושא הסכנה על לומדי התורה, מתחיל מיציאת מצרים. 'הנה עם ישראל שיצא ממצרים וקיבל התורה במדבר, ומן אז כל מה שנותר היא התורה ולומדיה, וכלל ישראל הנאמן לד' לומד תורה... ולכן אנו מבקשים מכל אחד ואחד להתפלל שלא יפריעו לנו מדבר זה, כי זה עיקר חיותנו ותפקידנו בחיים...' (אגרת תל"ג)

הגישה היא, שאנחנו מתחילים מאברהם אבינו ומיציאת מצרים ומיישמים את זה כיום בהנהגתנו בתקופה זו על פי אותה הדרך.

בהתאם לכך נקבע גם היחס לכל נושא בציבור, מתוך ראיית המושג הרחב של 'שמרו דרך השם', של קיום כלל ישראל. לא כל פרט טכני בבית יעקב הוא 'מסורת בית יעקב', הראייה היא רחבה יותר. איך ממשיכים לאור הנסיבות כיום את החינוך של אברהם אבינו.

'בית יעקב' הוקם בהכרעת חכמי הדור ההוא לשנות מהנהוג המקובל שנשים היו בביתן, מפני צורך השעה. בית יעקב הוקם באירופה ופעל בצביון של 'תנועת נוער' על מנת לספק מענה הולם כנגד תנועות הנוער הפסולות שסחפו אז את

שנים הודיע משרד החינוך כי הוא עומד לסגור את מרבית הסמינרים של בית יעקב ולהשאיר רק אחד בצפון, אחד במרכז ואחד בירושלים. הסמינרים האלו ירכזו בתוכם את כל התלמידות. רעיון זה החריד את מנהלי הסמינרים, כיוון שאינו תואם כלל את דרך החינוך של בנות בית יעקב. מספר מנהלים נכנסו לבית מרן ראש הישיבה זצוק"ל, ודיווחו לו על התוכנית.

מרן זצוק"ל שאל אותם למה הם מבוהלים, הרי לא הם סוגרים את הסמינרים, אלא משרד החינוך הוא שסוגר להם? ענו המנהלים אם כן לאן תלכנה התלמידות? היכן תלמדנה? כיצד תשגנה משרת? כיצד יתפרנסו בתי האברכים? מרן ראש הישיבה המשיך בתמיחתו, על מה החרדה? לבסוף הסביר את דעתו. רעו לכם, אמר, עבוד לחם ומרגינה תמיד ייצא ממון. כל הדרתכם היא מנין ייצא כסף לחיים "איכותיים" וותר. טוב שתדעו על מה אתם מתריינים.

הצורך בפרנסה הביא את הנהלות הסמינרים לאיתור דרכי השתכרות אלטרנטיביים. כל מקצוע חדש, טעון הסכמתם של גדולי הדור המכירים מקורב את המצוקה הכלכלית, אבל חרדים לשלמותה הרוחנית של התלמידה, האמורה להיות אם בישראל. מספר המקצועות המתאימות לאופייה וסגנונה של בת "בית יעקב" זעום וגם מקומות העבודה התואמים את רוחה של בת בית יעקב מצומצם מאד. עם כל זאת אנו מנסים למצוא פתרונות תעסוקה חדשים, כדי להביא פתרונות תעסוקתיים ליותר תלמידות. המציאות היא שתלמידה שלמדה מקצוע המתאים לכישוריה ויכולותיה, בדרך כלל מוצאת מקום עבודה ומתפרנסת יפה.

היו בבלים מזה חתיר ומה אפר' לצריכי פרנסה?

הרב הילדסהיימר: פעם נכנסתי עם מנהל אחר לגבי ללמד מקצוע מסוים בסמינר. ביקשנו רשות ולא ענה ודחה, פעם נוספת שמע ואמר: פ"ת כן והמקום השני לא. דהיינו, אין הוראה גורפת, אלא כל מוסד לגופו. זו הייתה הנחיה שראינו כמה פעמים.

שאלתי פעם אם לפתוח התמחות אדריכלות באמצעות הטכניון בחיפה. מרן זצוק"ל שאל מה הטכניון בחיפה ואמר, רוצים להכניס לאקדמיה ולסרב. אחר כך שאלתי שוב על עיצוב פנים בשיתוף מה"ט והסכים ואמר: צדיק לדאוג לפרנסה ולא לפרופסורה.

לחנך את הבנות של אברהם אבינו!

הבנות. במקורו לא חנכו בו למסלול חיים שבו האישה עובדת והבעל לומד משום שזה היה נחלת בורדים באותה תקופה. וכמו כן, לא למדו פרגוניה ודידקטיקה לתעודת הוראה. למדו את מקצוע התפירה שהיה מקצוע מכובד ומפרנס באותו הזמן, וכבית יעקב אחד בקראקא למדו הנהלת חשבונות. כיום עם הקמת עולם התורה באה"ק בצביון שהעמידו גדולי ישראל לפי צורך הזמן, מתנך 'בית יעקב' ברוח זו, וכמו כן ראו גדולי ישראל את הצורך לאפשר לנשים לעבוד על מנת שיהא ניתן לקיים את צורת החיים של אברך.

כך גם כשרדים על הכנסת מקצוע לסמינר, כדי למנוע את הצמצב המעשי בו בנות הולכות למקומות לא ראויים, אין טעם לרון על 'מסורת בית יעקב', בזמן שאין שום מסורת בזה מלבד לתת בכל שלב ובכל תקופה את המענה המעשי שיאפשר לבנות לגדול ברוח ישראל סבא.

משנתו הנחרצת של מרן ראש הישיבה הייתה שכבודה של בת מלך פנימה, בבית, מאחורי הפרגוד, אם הבנים שמחה. חובתה ויעודה הוא להיות אם ודעיה, ומגדלת את בניה באהבה לתורה. לזה היא צריכה לשאוף ובכך היא אמורה לחוש תחושה של מימוש עצמי. כל השאר מיותר ולא חיוני. גם בעיירה הייתה ה"דאוונקע" - האישה היחידה שידעה להתפלל אך כל האחרות היו נשים צדקניות. אלא שיש אילוצים, ובמציאות של דיכעור יש למצוא פתרונות למצב שנכפה עליך ע"י החיים. רשכבה"ג רבינו זצוק"ל נתן פתרונות לבעיות והציב תשובות לשאלות, אבל בעיניו היה זה המצוי ולא הרצוי - כי כבודה של בת מלך פנימה. עמוק בפנים, נסתרת וגדולה מהחיים. בית אברהם, בית יצחק, "בית יעקב"!

'ושב מאחריך'

מרן זצוק"ל גם כאן וחרד ל'כל כבודה בת מלך פנימה' ולצניעותן של בנות ישראל. מרן זצוק"ל פעל רבות לחיזוק הצניעות ועמד בפרץ ואמר, כפי שמעדי לנו הרב יחיאל מנדלזון, שעל כך הרי נאמר במפרש הפסוק: "ולא יראה... ושב מאחריך", ויש לפעול שתשרה שכינה בישראל. הוא בעצמו קם ונסע לכינוסים ועצרות חיווק בכל רחבי הארץ לעורר ולחזק את העניין, ולמרות חולשתו הרבה אף פעם לא אמר שקשה לו להשתתף ולפעול בזה.

גם כשעלה הגושא של הנהגות חתן וכלה וראה שצריך לחזק את השתופת בהדרכה הנכונה לחתנים ולכלות, הטריח את עצמו בנסיעות וארגן והשתתף באספות של ראשי ישיבות ומנהלי סמינרים, וכיוון לא העוסקים בכך בהוראות והלכה למעשה לפרטי פרטים.

להתאים לכולם לא רק לאסור!

עם הקמת הסמינר באשדוד, מספר לנו הרב יחיאל צוקר, נכנסתי אל מרן זצוק"ל יחד עם הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א למשך שעה ארוכה ללבן הנהגות כלליות בקשר לצורת החינוך במוסד. בין הדברים הבאתי לו את 'תקנון הצניעות' שיעבור על סעיפיו, וללבן עמו יחד את השאלות.

מרן אמר מיד, עליך לדעת שלהחריד צניעות בבנות צוקר, נכנסתי אל מרן זצוק"ל יחד עם הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א למשך שעה ארוכה ללבן הנהגות כלליות בקשר לצורת החינוך במוסד. בין הדברים הבאתי לו את 'תקנון הצניעות' שיעבור על סעיפיו, וללבן עמו יחד את השאלות. מרן אמר מיד, עליך לדעת שלהחריד צניעות בבנות זה הדבר החשוב ביותר, מעל לכל העניינים, זה העיקר! ביקשתיו לעבור על סעיפי התקנון, ענה ואמר: 'מה אני מבין בזה, המחנכות והמנהלות ממניות טוב מאוד מהו האסור והמוותר בזה, וצריך לסמוך על דעתם, ורק כשאמרנו לו שישנם סעיפים שגם המורות מסתפקות ולכן אנו מבקשים ממנו שיעבור, נאות לעבור צדיק אחרי סעיף. הבעתי בפניו על סעיף מסוים שרווח בתקנונים של סמינרים רבים ובו אוסרים סוג מלבוש, שכשנאסר מסתבר שהיה בזה שיקול דעת לא נכון, וכבר הגיעו למסקנה שהוא נכתב בחיפזון אבל לא רוצים להוריד זאת כי כבר נכתב, ושאלתיו אם נכון הדבר.

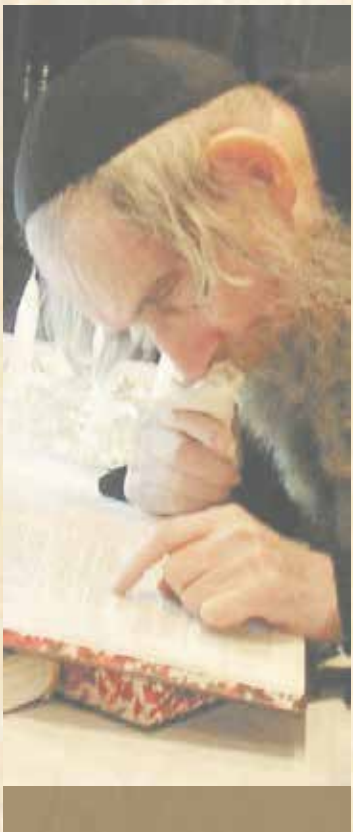
ענה לי מרן בכאב גדול: 'האם יודעים אתם כמה נערות יכולות לצאת לרחוב רק בגלל שאוסרים עליהם

המשך בעמוד 71

להתמודד עם התמודדות

הרב ר. וילמן

בל ידה ממנו נידה

כשמשוחחים אנו עם נערים ובוגרים מחד, וראשי ישיבות שביקשו למצוא את הנתים והמסילה בדרךם העולה בית ר' למרות הקשיים, ודמותו היתה מכרעת בעלייתם בדרךם המיוחדת.
אם חפצים אנו להגדיר חותמו בכך, די אם נפתח במעשה רב המעיד על הכלל כולו.
וכך שח הגר"מ גולדשטיין שליט"א ראש ישיבת 'אילת השחר', 'היה זה בן ישיבה טוב שספרים בעלי אידאולוגיה שמאלנית החלו לנשור מחיקו, ואט אט הורעלה נפשו באותה אידיאולוגיה. הוא נסחף עם הדעות הללו עד שהרחיק לכת מחוץ לגדות המחנה, נפגשתי עמו בנסיון לפלס מסילות אל לבו, אך לא ראיתי סיכוי של הצלחה, הנסיבות היו קשות מכדי לשנותו, אבל חבריו הפצירו בי לנסות ולהצילו מדרת שחת, ונוכח הפצרותיהם נכנסתי למרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, והצגתי בפניו את הבעיה... ואז אני מבחין שנקוותה דמעה בוויית עינו של מרן זצוק"ל, ושאל אותי בכל זאת אפשר לעשות משהו עמו?!

באותו רגע גמלה בליבי החלטה שאנסה שוב ואעשה ככל שביכולתי, ואם מרן הכריע לנסות באומרו שכל נשמה היא נשמה, ואין אנו פטורים מלנסות, וזאת למרות ששמע כי הסיכויים כל כך קלושים, ולמרות זאת היה איתן בדעתו שזוהי הצלת נפשות וחייבים לנסות לעשות כל שניתן כדי להציל כל נפש מישראל ולהחזירה לעולמה של תורה. כשחזרתי לישיבה פניתי אל אותו בחור וסיפרתי לו על מה שהיה בבית מרן זצוק"ל, שאמר שיש סיכוי שיוכל לשוב לעולמה של תורה, שאלתיו אם הוא מוכן לנסות שוב, והוא ניאות לכך כנגד כל סיכוי והגיון. אין לי ספק שדמעותיו של מרן זצוק"ל ניצחו והביאו לסליעתא דשמאי בלתי מצויה בשוכו לחיקו של עולם התורה לדורות.

ראש וראשון למען המתקרבים

בשיחה נרגשת עם אחד מאלו שחשו בצילו וקיבלו ממנו רבות לחינוך תלמידיהם רבות בשנים לאורו הינו - **הגאון רבי ברוך צבי גרינבוים שליט"א** ראש ישיבת דרך ר', המספר לנו על הקירבה הרבה שזכתה ישיבתו ותלמידיה מרן זצוק"ל.

'ישיבת דרך ר' נוסדה בשנת תש"ס בעיר הקודש ירושלים' - הוא פותח בפנינו - 'והוא הוקמה בברכת מרן רה"י זצוק"ל, שהרדיך וקבע את רוח הישיבה ואופייה, כשהוא מחזק במשך כל השנים את ידי בהעמדת דרכה הייחודית של הישיבה.

עם יסוד הישיבה שאלתיו עם כמה בחורים עלי לפתוח את הישיבה, וענה לי: 'עם ששה בחורים'. ומרן זצוק"ל המליץ לשים את הדגש בסדרי הישיבה על לימוד 'פשט הגמרא' היטב, וציין שבחורים רבים איברו את הטעם בלימוד, מפני שלא למדו כיצד ללמוד נכון את פשט הגמרא הבהיר. הם התעסקו בצעירותם בלמידות וכלימוד האחרונים שלא כפי כוחם ורמתם, וזה דבר שגרם להם לאיבוד הטעם בלימודם ולטור מועט מן הדרך הישר.

לכבוד ביקורו האחרון בישיבה שהתקיים בחודש חשוון התשס"ט, קיבלו על עצמם בני הישיבה לכבודו קבלות טובות לחיווק בתורה וביראת שמים. מרן התרגש מכך ולמחרת ביקורו סיפר לבני ביתו על קודרת רוחו מביקורו זה במקום שהוא בבחינת להגדרתו - 'מחיה מתים', וציין לשבח את החיווק של בני הישיבה בעקבות הביקור - שקיבלו על עצמם קבלות אמיתיות'.

מתוך הקבלות הרבות שהיו לכבודו באותו מעמד, בחר מרן לציין קבלה אחת - שמצאה חן בעיניו במיוחד - של בחור שקיבל על עצמו לסדר את ספרי בית המדרש בגמרי הלימוד מידי יום.

היה אירוע מיוחד באותו זמן שניתן לציין?!

באותו ביקור מיוחד פנה לכל בני הישיבה - 'שכל אחד יחשוב בביתו איך עושים טוב אחד לשני, ואז יהיה טוב גם ברוחניות וגם בגשמיות. כי אם לא, וכל אחד חושב רק על עצמו, הכל שבור'. וכשהבחין בעניניהם הבורקות המתקשים לקבל קבלה זו לכל חייהם, הוסיף ואמר - 'לעתים לאדם קשה כשהוא חושב שצריך לקבל על עצמו להיות טוב כל הזמן, לכן כראי שאדם יחשוב להיות טוב רק 'יום אחד' - 'היום הזה' - בלי לחשוב על קבלות לשנים ארוכות או אפילו לא לחשוב 'מה יהיה מחר?', אלא רק 'מה הוא צריך לעשות היום, ובשביל 'יום אחד' קל יותר לאדם להתאמץ'. הם שראו כי הדברים נובעים ממעמקי הלב של גדולי

הדור שענינו וליבו עמדם ועליהם, קיבלו את הדברים בחורוה באומרם כי את שפת הלב כולם מבקשים ליישם. ביקשתי ממרן זצוק"ל שיאמר דברי חיווק בפני הבחורים שמייחלים למוצא פיו, ואז אמר את הדברים הללו שנחרטו בליבותיהם לאורך שנים - 'חז"ל דיברו רבות בגנות מידת הגאווה וברור כי מאוסה היא, אך מאידך תחושת אפסיות ורפיון אף היא אינה רצויה. כל אחד נפגש בהרגשות כלפי עצמו שאינו מושלם, מי יכול באמת להרגיש שלמות? בכל דור ישנם אולי יחידים שהינם שלמים באמת, אך שאר בני האדם מרגישים חסרון, ואז מתגנבת ללב האדם חוסר הערכה עצמית ומסמ נופל האדם ליאוש'.

והמשיך מרן זצוק"ל באומרו - 'זו טעות, ועל האדם לדעת שהקב"ה אוהב ומחבב כל יהודי, אם היה יודע ומרגיש האדם תביבותו, חשיבותו וקרבתו לקב"ה, בוודאי היה מגיע למחשבה כי יש לו אפשרות, יכולת ואמצעים לעבור את ד' כל ימי חייו, ובס"י אכן יזכה לזה. ידיעה ותחושה זו - הוסיף מרן זצוק"ל - 'קיימת במקומות רבים ובמצבים שונים, ויש פעמים שאף בני ישיבה חשים בירידה או תחושת ייאוש, אך בתחושות הערכה ליכולת להצליח ובהרגשת הקרבה לקב"ה, יהיה לאדם הכוח והס"י להצליח ולהתעלות מעל פגעי הזמן והקשיים שהם מנת חלקו'.

הדרך הנאותה לצלוח עלייתם

אחד מגורלי העוסקים בתחום זה המעלה נפשות לקידמת המתעלים, הינו הרה"ג רבי משה בלוי שליט"א יו"ד 'תושיה', והוא אומר גלויות את אשר על לבו בדברו על מרן זצוק"ל ותרומתו המכרעת לכל עולם החינוך

לאותם בחורים - אם אנו מדברים על חונונו של מרן ראש הישיבה בקירוב הקרובים ושמירתם לאורך זמן, אגלה לכם דבר חשוב נוכח שמועות שונות בנושא, דבר שהינו מכלי ראשון וכמי שהיה עד לכל התהליך המתרחש בימינו - נכנסתי יום אחד לרשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, יחד עם הרה"ג רבי יצחק ברורומן שליט"א ולכן מי שנמצא בישיבה אפילו שאינו לומד כלום, הוא ראש ישיבת 'שער התלמוד' בבני ברק, ועמנו היה בחור אחד שנפלט ממסגרות הישיבות השונות, אבל הצליחו לשלב אותו חזרה במסגרת מיוחדת עבור בחורים המצויים במצב דומה לשל.

היה זה כאשר החלו לפרסם את גושא 'הנח"ל החרדי', הבחור שמע על כך ואמר שהוא רוצה להצטרף לקבוצה זו בכדי שיהיה לו עיסוק שימלא את זמנו בטוב במקום עיסוקיו ההבליים הטורדים את סדר יומו, וכמובן שניסו להניא אותו מכך, אבל הוא טען שהוא שמע שהדבר נעשה בהסכמת גדולי הדור, ולכן הוא לא רואה בכך בעיה אמיתית.

אמרנו לו שינסה בידך למרן ראש הישיבה הגאון רבי אהרן ליב שטיינמן זצוק"ל, והוא שמח על ההצעה, כך עשינו נכנסנו, ושאלנו את מרן ראש הישיבה על כך, והוא השיב לו שגם אם יהיה בישיבה ולא ילמד כלום עדיף מאשר ללכת לצבא בכל מסגרת שהיא. מוסיף הרב בלוי לתאר - האמת, שאני הייתי בעין הפרשיה מראשיתה, את כל ענין הנח"ל החרדי יום והגה גורם מהצבא מתוך טענה שהיות וישנם רבים שלא מסתופפים בין כותלי הישיבות, וגם לגרסת ראשי הישיבות הם לא זכאים לפטור, לכן הוא ראה לנכון ליוזם מסגרת עבורם. זאת הייתה מוטיבציה אישית של אותו גורם להצדיק את תפקידו, משום כך הוא יצר קשר עם גורמים חרדיים שעמדו על דעתם שעדיפה המסגרת הצבאית הזו על פני ישיבות לנושרים.

אני נשלחתי על ידי מרן ראש הישיבה זצוק"ל להבהיר להם את תמונת המציאות, ואכן הדברים הוכחו מעל לכל ספק, שהישיבות לבחורים שנפלטו מהישיבות ממלאים את ייעדם במלוא התפקיד, ומרן ראה בהם צורך ראשון במעלה, ולכן הוא ליווה במסירות אין קץ את הליך הישיבות הללו ואורחותיהם בכל מקום. כשהובהרו הדברים בפני אותם גורמים, הם משכו ידיהם מהגיבוי, ואילו על

עם הגאון ר' צבי אודסר שליט"א.

המלחמה נגד מלך זקן ובסיל

אחרים התבטא מרן ראש הישיבה באוזני - די האבען טרייפענע דעות (יש להם דעות פסולות).

וכשפעם שאלתי את מרן זצוק"ל על סלידתו ממציאאת פתרון לכאלו שמשועים לפתרון שימלא את זמנם, הוא הגיב בצורה בהירה וברורה - הכלל הוא שאנו לא דנים רק לגבי השואל עצמו מה יעאליו, אלא לגבי בניו אחריו, ולכן מי שנמצא בישיבה אפילו שאינו לומד כלום, הוא יתחתן לבסוף וימצא את זיווגו המתאים, ואת בניו ישלח לחדרים ולישיבות, והתורה עתידה להתפתח אצלם כראוי, אבל מי שהולך לכל המסגרות הללו בידוע שגם את בניו ישלח למקומות מעין אלו, והסכנה לעתידם גלויה לעין כל.

-

מי שמכירים היטב את תורת החינוך לנערים כפי שיצק מרן זצוק"ל כל ימיו, הינם הגאונים רבי צבי אודסר שליט"א ראש ישיבת עטרת התורה ורבי יעקב ראוובן סוקולובר שליט"א מראשי הישיבה, ובשיחה מיוחדת למוסף שב"ק, הם שחים לנו את קווי המתאר ששמעו מפיו כל השנים:

האם התרחשו מקרים שבהם ניכרה חכמת התורה משיניו ממששבת האדם הרגיל?

הגר"צ אודסר שליט"א: אכן, חכמת התורה ניכרה היטב בכל מוצא פיו, ולעולם לא היה שייך לדעת מה תהיה תשובתו. היה מקרה בבחור מוכשר מאד מישיבה קטנה, שנפל ברשת היצר ונגרר אחר חברים מהרחוב, והחל להתעניין בספורט וכדומה, וככל הליכותיו התדרדר, ובהתייעצות עם אחד המטפלים בנוער מסוג זה, הוחלט כי כדאי שיעבור למוסד בצפון הארץ, אשר מוגדר כחממה רוחנית שמורה, בו הבחורים אינם עוסקים בתורה אלא עובדים, אך יתרון למקום זה, בו שמים דגש לשמירה יתירה מפני קלקולים בהם נפל הבחור ודומיהם, ההורים הבינו כי זה הצעד הנכון בהצלת בנם, אך ידעו כי אחד שהותו במסגרת זו, אכן יטעו בו יראת שמים, אך לבית המדרש כבר לא חזור.

כאשר באמנה איתם ביודעם כי אין לעשות שום צעד בלא ליטול עצה מוקניח הדור, קמו ועלו להתיעץ עם מרן רה"י זצוק"ל, ולהפתעתם שלל מרן את הרעיון מכל וכל,

באומרו הרי מדובר בבחור מוכשר, ויש סיכוי שיהיה ת"ח גדול, ואם ילך למסגרת זו, האם ישאר ירא שמים? אין ערובה לאף אחד, כי גם היצה"ר יודע להגיע למקום זה, אך דבר אחד בטוח שתלמיד חכם הוא כבר לא יהיה, ועדיף שישאר במסגרת הקיימת, ויקבל עזרה וסיוע לעלייתו הרוחנית, וכך הווה.

במקרה נוסף שניכרה היטב כי לא מחשבותיו מחשבותינו. כאשר עלתה בפניו שאלה בבחור אשר העז פניו בצורה בוטה כלפי אחד מרבניו בישיבה, ואותו מגיד שיעור עמד בתוקף כי חייבים לסלק את הבחור מהישיבה, לאחר שהעז פניו כנגד רבו, ועוד בפני בחורי הישיבה, ובכך נגרם נזק להשפעת המגיד שיעור בישיבה, ואם לא יסלקו את הבחור יתפרש הדבר בעיני תלמידי הישיבה, כהסכמה למעשי הבחור.

כאשר נשאלה השאלה בפני מרן רה"י זצוק"ל, הגיב מיידית - מי יודע כמה סבל הבחור מהמגיד שיעור אם הגיע לדרגה זו בחוצפה כלפיו, ולא הסכים בשום פנים ואופן שיסלקוהו מהישיבה, אלא הנחה את ראש הישיבה איך לדבר עימו לתועלת הבחור שיוכל לעלות במסלול העליה.

ולא רק במקרים פרטניים, אלא אף בקווי מתאר כלליים, דעתו תמיד הפתיעה מהי דעת תורה צרופה. היה זה כשאחד המחנכים הנודעים שידיו רב לו בשדה החינוך התורני, ולפתחו מתגלגלים בעיות רבות הנוצרות בהגיע התלמיד לישיבה קטנה, העלה רעיון להעמיד חונכים לילדים החל מכיתה ו', שיכשירו את הילדים מבעוד מועד, כך שבהיכנסם לישיבה קטנה יהיו מחושלים ומחוזקים יותר, ובוה ימנעו התמודדויות, נפילות וקשיים מהילדים שעלולות להיווצר עם הזמן. את תכניתו הציג בפני רבנים וראשי ישיבות אשר כולם פה אחד, תמכו בה.

אולם כאשר נכנס למרן רה"י זצוק"ל, ופרש בפניו את הרעיון כולו, ומרן שמע היטב את דבריו מהחל ועד כלה, ואז הגיב - 'וכי אתה חושב שיש לך תרופה נגד היצר הרע'?! באומרו - 'נסינות היו ונסינות יהיו, ועלינו לעשות את אשר ביכולתנו, אך אל לנו לחשוב כי ביידינו הפתרונות נגד אותו מלך זקן'.

כמה היה חשוב בעיני מרן זצוק"ל הענין של קירוב קרובים?

דעתו הייתה כי על כל איש צוות בישיבה, מגיד שיעור, משגיח, ראש ישיבה, להיות זהיר מגורל האחריות כלפי כל בחור, לא אות כשנינו לפניו בענין סילוק בחור מהישיבה, לא היתה דעתו נוחה מהמהירות בה מחליטים על צעד בה משמעותי. והיה שונה ואומר לנו - לזרוק בחור מישיבה זוהי החלטה על מעשה רציחה, זו שפיכות דמים ממש, כי הלא אי אפשר לראות את העתיד מה תהיה משמעות הוריקה, ומה היא הירידה הרוחנית אשר תגרם לבחור בעקבותיה, ואם כן במעשה זה מפסידים ומאבדים את הבחור מעולם הבא, וכי יש לך רציחה גדולה מזו.

וכה היו דבריו גם כאשר בחור הגדיש את הסאה, ונשקלה אפשרות להוציאו מהישיבה, וכך הורה - ראשית אמורים לנסע את כל צוות הישיבה ולדון ברוב דעות על החלטה גורלית זו, וגם אחר שהנהלת הישיבה החליטה על הוצאת הבחור מהמסגרת, יש להכנס ולשאל שאלת חכם, ולהתייעץ עם אנשים שרוצים את התועלת של התלמידים, כדי שלא יהיו מהירים בהחלטת על איבוד תקוות הבחור. והוסיף ואמר - כאשר בחור מסתלק מהישיבה, ועקב כך התדרדר מצבו הרוחני, יתבעו מראש הישיבה בעולם האמת, אם היה זה בכך גם היית שופטו לגור דין שכזה שהביא את כל הקורה עמו מאז ועד לאחרית ימיו? ועל כל בחור צריך לחשוב ולמצוא עצות כאילו היה זה בנו ממש. ואכן פעם התבטא בפניי בגילוי לב - אף פעם לא זרקתי בחור מהישיבה, אלא רק פעם אחת כאשר בחור

העז פניו בצורה נוראה כלפי אחד מרבני הישיבה, אחד ששקל מי הבחור וגם ברר שלא ילך אל הרחוב אלא תסודר לו ישיבה אחרת.

לא תהיה תועלת רוחנית על חשבון אחר

מלבד זאת במקרים רבים למדו ממרן זצוק"ל והוראותיו כיצד להתייחס לכל מקרה פרטני שהתרחש בין כותלי הישיבה.

וכך שח לנו הגר"צ אודסר שליט"א מגסיונו רב השנים – בכל שאלה או נידון שעלה על שולחנו, הקיף במחשבתו שיקולי רווח והפסד רוחניים זה לעומת זה, וכח תורתו ידע לתת את המשקל הנכון לכל אחד מהצדדים.

מקרה אחד מיני רבים המעיד על הכלל כולו, אירע באחת הישיבות כשנוצרה יוזמה כדי להאדיר כפלפולה של תורה, שהבחורים המבוגרים בישיבה ימסרו מידו פעם תבורות לבחורים הצעירים. ראשי הישיבה ראו זאת בעין יפה, אשר מעבר לתועלת למבוגרים בהכנת חבורות, חשוב לא פחות יצירת הקשר עם הצעירים באווירת הריתחא דאורייתא. אך נוצרה בעיה כאשר אחד הבחורים המבוגרים חשב כי אף הוא ראוי להשתתף ביוזמה זו, ואף הוא היה מעונין למסור חבורה, אך הנוגעים בדבר ידעו כי אין באפשרותו לעמוד במשימה זו בהצלחה, ואך יאה הדבר ללעג בעיני הבחורים. במושכל הפשוט היה נראה כי אין כאן שאלה, ומי שראוי ישתתף ומי שלא יכול לא ישתתף, אך כיוון שחששו ראשי הישיבה כי תיווצר פגיעה בבחור זה, הם קמו ועלו למרן רה"י זצוק"ל לשמוע רעת תורה.

כשממע מרן את השאלה, הוא פסק– לבטל את היוזמה של אמירת החבורות. ראשי הישיבה אמרו למרן כי יש בזה תועלת גדולה ברוחניות ובעליה בתורה גם למבוגרים המוסרים, וגם תועלת גדולה לצעירים המתאחדים יחדיו למטרה זו, וממילא תועלת לכל בני הישיבה, אך מרן חזר שוב על הפסק לבטל את כל החבורות, ונימק את דבריו, שלא יכולה להיות תועלת ברוחנית על חשבון בין אדם לחבירו.

מה היו עיקרי משנתו החינוכית באופני הקירוב?

ראשית – לא ליצור העדפה למוכשרים. אחד מיסודות החינוך שטרח מרן רה"י זצוק"ל להעביר למתנכים לבני הנוער, היא אשר מרגלא בפומיה כי בכל שנותיו בחינוך בני הישיבה, לא חיבבתי במיוחד את התלמידים הכשרונים, ולא רחיתי את הבחורים אשר לא ניהונו בכשרון, ותמיד היה חזר ושונה כמה חשוב שהמגיד שיעור יראה שכל הבחורים יבינו את החומר הנלמד בבהירות, והיה מעורר רבות כי בחור שלא מבין את החומר הנלמד, קרוב מאד להישבר, ורבה האחריות על המגיד שיעור לרדוג שכל יחיד ירגיש שהוא מצליח.

כן היה סבור במיוחד בדורנו, שצריך התלמיד להרגיש קירבה ואהבה מרבו, אשר רק כך יוכל לגדול ולמצות את כוחו, וכאשר סיפר כי שמע ממרן החזון איש כי מרן החתם סופר לא הראה כלפי חוץ את האהבה שיש לו לתלמידיו, באומרו כי לו ידעו האנשים כמה אוהב הוא את תלמידיו, ברצותם לצער אותו היו מצערים את תלמידיו. מכל מקום בד בבד היה מזהיר כי חייב להשאר המרחק הראוי בין הרב לתלמיד, כי ללא הרגשת התלמיד כי הרב מרומם ממנו, לא יוכל לקבל ממנו השפעה ותועלת רוחנית. וגודל השפעת המהנך על תלמידיו הוא כפי השיעור שיש לתלמידים העדכה לרבותיזם, וכפי שהמתנך מרומם יותר, כך יוכל יותר להשפיע בעצם הנהגתו בלא צורך בדיבורים רבים, אך רק בתנאי שהתלמידים יראו כי אכן שונה הוא מהם מרומם יותר נעלה יותר.

כבוד התלמיד

אחד מיסודות משנתו החינוכית במקרים מעין אלו, שיסוד הצלחת התלמיד היא הרגשתו כי בכבר הוא בעיני רבו, ומאד התמיד בגודל האחריות המוטלת על הרב לשקול

היטב כל ביטוי היוצא מפיו בנוגע לתלמיד, ואמר כי פעמים משפט אשר יצא מפי הרב בהיסח הדעת ובלא כוונה ושימת לב, הנאמרת לתלמיד כמהלך השיעור, נכנסת כחרב בלב התלמיד, וגורמת לשבירתו של התלמיד, ואחריתה מי ישורנה.

לכך אמר לא אחת, שכלל הניתן חייב הרב להשיא עצות בנפשו, שלא יגיע מצב בו יבויש תלמיד במישרין או בעקיפין, ולכן רעתו היתה כי תמיד להעדיף מבחנים בכתב מאשר מבחנים בעל פה, כי במבחן בעל פה לא ימלט, כי תלמיד ירגיש חלישות הדעת, ויבויש בפני כל חבריו. והוסיף ואמר כי מרן החזון איש זצוק"ל הקפיד בבחינת

מקרב קרובים

הוא לא וויתר על אף נער, את

כולם הוא רצה בתוך היכלי

התורה. את מי שהוציא רגל

אחת, הוא משך פנימה. גם

כשמישהו יצא לגמרי, הוא שם

את רגלו בין המשקוף לדלת

כדי שזו לא תטרק על הבחור

ותמיד יוכל לשוב • הגאון רבי

חיים חייקל מילצקי שליט"א

ראש ישיבת רש"י היה מבאי

ביתו הקבועים של מרן ראש

הישיבה זצוק"ל. התשובות

לשאלות הפיקוח נפש הרוחני

שהביא והעלה על שולחנו

של מרן זצוק"ל, מציירות את

משנתו של מרן זצוק"ל בדרך

התמודדות עם נוער יקר,

בעל נשמה גדולה ולב רחב,

שמתמודד אך זועק "השיבנו" -

השיבנו ד' אליך, השיבנו הביתה

• לקראת יום הסתלקותו הוא

מספר על הכרעות חינוכיות ועל

הדרכתו של מרן זצוק"ל כיצד

יש להנהיג ישיבות מסוג זה

ל. פאר

התלמידים לשאול שאלות אשר ודאי יוכלו התלמידים לענות, ויצאו הנבחים עם הרגשה טובה.

דוגמא המעידה על הכלל כולו

מרן זצוק"ל טרח תמיד להנחיל לראשי ישיבות ומנהלי מוסדות תורניים, כי השיקול היחיד אשר אמור להנחותם, הוא מה טובת המוסד, ולא לערב רצונות ושיקולים אישים בתוך שיקולי טובת המוסד.

עובדא הוי באחר מגדולי המתעסקים בקירוב בארה"ב, אשר כחלק מעשייתו הוא מנהל סמינר גדול בארה"ב, אשר בבואו לארץ ישראל נכנס מפעם לפעם להיוועץ עם מרן

ראש הישיבה זצוק"ל בעניני חינוך אשר עלו על הפרק במוסדותיו.

באחת הפעמים העלה על הפרק, נידון אודות הסמינר שמתפתח, ורבות הבנות המתדפקות על דלתות הסמינר, כאשר לחלק מהבנות ישנו צורך בפנימייה, נוסח השאלה היה 'אני רוצה לפתוח פנימייה לבנות הסמינר', האם ראוי הדבר וכדאי לבנות פנימייה?

מרן ראש הישיבה זצוק"ל חכך בדעתו והשיב לו – 'אתה רוצה, מי אמר שהקב"ה רוצה'. אך מנהל המוסד לא הבין מדוע מסרב מרן ראש הישיבה זצוק"ל לרעיון הקמת הפנימייה, ושוב חזר וביקש ברכה לסמינר בהנהלתו, ושאל

כשהעזתי לשאול – הרי לפני מספר שנים, בתחילת הדרך, קיבלתי הוראה אחרת? – הבט כי בעיניו הטובות והאוהבות וחזר על שאלתו: "מי שטובע בים תאמר לו אין לי כסף? זה פיקוח נפש"! כך שב על דבריו שוב ושוב ולא הסכים לשמוע צד אחר. וכל הנערים האלה שחזרו והשתלבו בעולם התורה, כולם הם בניו.

ביצד הורה מרן לשלב בין השטייגען האישי לבין ההרבה לעזור לבהורים נצרכים והאם יש בזה חיוך קודמים?

הגרנ"ח מילצקי: אינני יודע האם זו הוראה כללית, אך לגבי ישיבתנו הוראתו הייתה מאוד נחרצת: הגעתי אליו באחד מערבי ראש השנה יחד עם אחי הגאון רבי ראובן שליט"א ובתוך הדברים סיפרתי לו כי אני חלש מאוד ואינני יודע כיצד אצליח להתפלל כראוי בראש השנה. מרן הביט בי לרגע ומיד פסק: "אל תתפלל, תישן וכשיהיה לך כח, תשמע תקיעת שופר". הכטנו בו בתדהמה והוא המשיך: "אתה עסוק בפיקוח נפש, זה רוחח לך דבר. אל תתפלל, אתה טעור מתפילה". פעם אחר פעם כששתלונגתי כי איני מספיק ללמוד מפאת הטרדה של הישיבה, היה חוזר על דברי המדרש שנבל הכרמלי נענש מכיוון שהיה לו קול ערב והיו שומעים אותו כשהיה חזן בבית המקדש. שנה אחת לא עלה לירושלים ועל כן נענש. ובמידת האמת שהייתה נר לרגליו היה מרן מוכיח אותי ואומר: "מי שיכול להציל ואינו עושה זאת, ייענש רח"ל. אתה מחויב בזה, זה פיקוח נפש"

מה הייתה דעתו של מרן לגבי לימוד סוגיות של אמונה ועיקרי היהדות בישיבה?

הגרנ"ח מילצקי: בעניין זה גם הייתה עמדתו מפתיעה מאוד. מחד עורר מאוד שידברו על נושאים של אמונה ויידישקייט בסיסים ביותר, אך מאידך הסתייג מאוד מכך שאתם שמדברים בפני ציבור שאינו שומר תורה ומצוות ועושים מלאכת קודש, ידברו גם בפני בני הישיבה. הוא סבר כי בני הישיבה צריכים לקבל רק ממי שסיגו ושיחו הוא רק עם בני תורה אף שהינם פחות מנוסים מאחרים והיה מאוד נחרץ בזה.

אנו מגלגלים בשיחה ושומעים עוד ועוד סיפורים עוד ועוד עובדות על דרך תשובה שהיה נותן לבחורים שביקשו לעשות תשובה על חטאי העבר על הכרעות בעניינים שונים תוך בירור של פרטי הפרטים של כל בחור ובחור כבן יחיד הוא רק עם בני תורה אף שהינם הנפש של כל צעיר, ולמרות הרקאשו הגיע השמימה, הוא ידע

שוב בלשונו 'אני רוצה לפתוח פנימייה, ומבקש ברכה להצלחת גיוס תרומות לבנין הפנימייה. ושוב עונה מרן זצוק"ל - 'אתה רוצה, מי אמר שהקב"ה רוצה', והשואל לא הבין מה המניעים לתשובת ואי הסכמת מרן זצוק"ל, ושב לארה"ב בלא שקיבל הסכמה, ואכן נמנע מפתחת הפנימייה.

לאחר תקופה בבואו לארץ ישראל נכנס למעונו של מרן זצוק"ל, ושוב העלה בהיסוס את שאלתו וברכתו בנוגע לפתיחת הפנימייה, באומרו כי הבנות הלומדות בסמינר צריכות פנימייה, מיד בירכו מרן זצוק"ל בחום והרעיף עליו שפע ברכות. השואל שלא הבין את פשר השינוי – כאשר

להלוך ברוחו כנגד כל צעיר. הוא היה זקן בגופו אך צעיר ביכולת הבנתו, אומר הגרנ"ח מילצקי.

האם היו עניינים בהם סירב להכריע?

היה נושא אחד שבאופן קבוע היה מסרב לענות לי כשדובר בשאלות הנוגעות לשידוך שכבר נסגר, ובעקבות עניינים שונים שהתגלו התעוררה שאלה האם לבטל את השידוך. מרן היה חושב וחושב ולבסוף היה אומר שאינו יכול לענות. פעם אחת דחקתי בו מפאת הדחיפות של העניין וענה לי: "זו שאלה לרב, תשאל רב". העזתי פני ואמרתי: "ראש הישיבה הוא הרב שלי, או אני שואל"? מרן שתק ובמשך דקות ארוכות חשב וחשב ולבסוף הרים את עיניו הטהורות ואמר לי: "חלכו למרן הרב אלישיב שהוא יכריע בעניין". אף שהכריע בשאלות של חיים ומוות ושל פיקוח נפש ממש, אך בעניינים של פגיעה בבת ישראל לא היה מוכן לענות.

עד ככמה נזחר בכבוד הוולת, בבין אדם לחברו!

לסיום השיחה אנו מבקשים לשמוע על מידת

מעורבותו של מרן בנעשה בישיבה...

הגרנ"ח מילצקי: מרן זצוק"ל היה מעורב בכל פרט החל מסדרי הלימוד וההכרעות החינוכיות ועד לשאלות

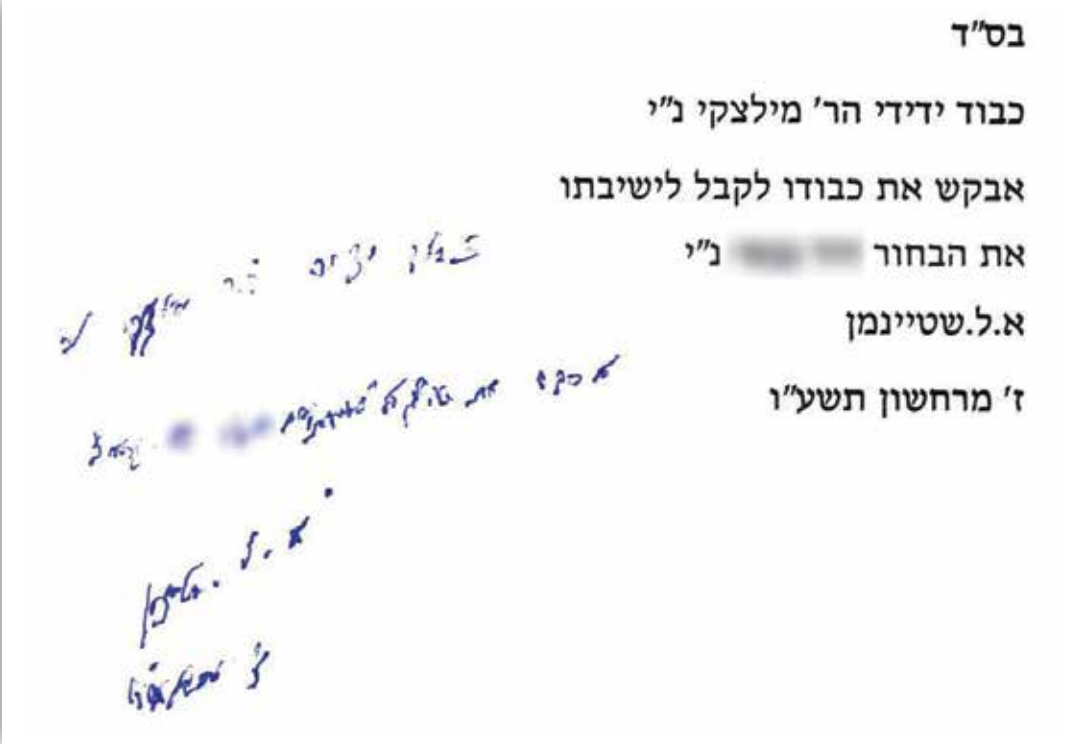
לפני תקופה לא ארוכה לא קיבל אישור לפתוח פנימייה זו, ועתה קיבל ברכות לרוב, העלה בפני מרן את תמיחתו, ומיד ענה לו מרן - 'לפני תקופה כששאלת אמרת כי 'אתה רוצה לפתוח פנימייה', ועל זה אמרתי כי הנידון אם אתה רוצה, מי אמר שהקב"ה רוצה, אך כאשר על הפרק עומד 'צורך הבנות', ודאי כי זה הוא רצון ד', ולכן הפעם ברכתיך בחום שתצלח ודרכך בכך'.

זה היה מסר לדורות, שכל מחנך חייב להפנים כי המסר היחיד שאמור לעמוד מול עיניו בעוסקו בחינוך תלמידיו הוא – מהי טובת התלמידים והמתחנכים, וכך יראה סיעתא דשמיא בעמלו לדורות.

עץ הגרנ"ח מילצקי שליט"א

אודות מיקום הנופש בבין הזמנים וההתמודדות עם הזוררים. הוא הכריע לכל בחור באופן פרטני ויחידני לפי מצבו וסיכויו הצלתו. הייתה לו חיבה מיוחדת ונדידה לבני הישיבה ועכשיו במלאת שנה להסתלקותו עדיין יתומים אנו ומפגיע אין בעדינו.

להחזיר את הבנים לאבא

הרב א. הכהן

”שאזכה להיות מזכה הרבים עד יומי האחרון”

’בזמנינו כנראה שהקב”ה ברוב רחמיו הרוצה בקיום הבטחת כי לא תשכח

מפי זרעו, הראה לנו שיש היום אפשרות לקרב אנשים לאביהם שבשמים

מה שלא היה כל כך קל בדורות הקודמים, וממילא היום להיות מזכה הרבים

ממש כל אחד יכול, הולכים בכמה בתים כאן וכאן וב”ה רואים שיש הצלחה,

נכנסים לאנשים שהם רחוקים לגמרי ולא יודעים שום דבר, מדברים אליהם

והלב נפתח, זו סייעתא דשמיא מיוחדת’ שח רשכבה”ג מרן ראש הישיבה

זצוק”ל לפני למעלה מעשרים שנה בכינוס לאברכים • להיות מזכה הרבים עד

יומו האחרון, הייתה שאיפתו כל חייו • הוא לא חשב על ”קירוב רחוקים” כדבר

בפני עצמו אלא כחיוב ללמוד וללמד, להרביץ תורה וללמדה גם לתינוקות

שנשבו ורחקו • ראשי ארגוני הקירוב על מורשת הקירוב של מרן זצוק”ל

לפני שנים רבות, טרם צאתו של הרב ישראל פרידמן

לפראג להתפלל על ציונו של המהר”ל, הוא נכנס

לרשכבה”ג מרן זצוק”ל לבקש ברכת הדרך ושאל - מה להתפלל על ראש הישיבה שם על הציוץ? השיב מרן זצוק”ל: “סאוכה להיות מזכה הרבים עד יומי האחרון”.

היו לו הרכות מפורטות איך לזכות את הרבים. “כל אחד חייב בהרבצת תורה, החיוב ללמד תורה נוגע גם ללמד ולקרב חילונים רחוקים. גם זה סוג של הרבצת תורה שאי אפשר להיבטל ממנה. זה לא “קירוב רחוקים, זו הרבצת תורה!” מסיבה זו גם חיבר את ‘לב לאחים’ לאברכים, לראשי הישיבות, לעולם התורה כפי שמתואר במאמר שלהלן:

’מבואר בגמ’ ברכות שכיתות מלאכים מתחלפים במשך הלילה ועובדים להקב”ה ע”י אמירת שירה, ובזמן שכל כת מתחלפת יש כל כך שמחה והנאה לפני הקב”ה, ודווקא בשעה זו כתוב בגמ’ שעל כל משמר ומשמר יושב הקב”ה ושואג כארי ואומר אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם. ולמה דווקא אז, כיוון שבזמן שיש כל כך הנאה לפניו יתברך, הוא כביכול אומר הכל טוב, אבל מה עם הבנים שלי, ושואג אוי לבנים, וזה מה שהקב”ה רוצה מאתנו. כאן נעשים את הדבר הזה, רוצים להחזיר את הבנים לאביהם שבשמים. אמר רבנו הגדול זצוק”ל ב’כנסיה הגדולה’ של ‘לב לאחים’.

בשנה שלאחריה, תשס”ג, חזר רבנו הגדול זצוק”ל ואמר: ‘הרי מאד צריכים להודות לר’ והיו צריכים לעשות איזה דבר שלא רגיל, אם היו רוצים להביא הורון למלך שעשה טוב עמו, אז מה אפשר להביא לו, האם פירות טובים, הרי יש לו גינות ופרדסים ואינו צריך לזה.

אבל יש דבר אחר שאפשר לומר שאני כביכול

נותנים, להביא את הילדים עם יראת שמים ולימוד

התורה זה המתנה שאנו יכולים לתת, שאנו נביא לו ילדים וראי שמים לומדי תורה ובוה הוא ישמח, וזה אנשי לב לאחים משתדלים בזה להביא בנים לחיק הקב”ה עם יראת שמים ולימוד תורה וזה המתנה הכי גדולה שאנחנו יכולים לתת להקב”ה.

זה יותר חשוב!

אין זה סוד שרשכבה”ג מרן ראש הישיבה זצוק”ל ניווט את ספינת הקירוב רחוקים בדורנו. תקופה קצרה אחרי התמסדות ‘לב לאחים’ ע”י רשכבה”ג מרן ראש הישיבה הגראמ”מ שך זצוק”ל ועד ליומו האחרון היה רבנו הגדול אביהן של ישראל, של ילדי ישראל המתקרבים לאביהם שבשמים. מודע הוא ראה בכך כוז חשיבות? אני שואל את מנכ”ל ‘החינוך העצמאי ו’לב לאחים’ הרב אליעזר סורוצקין שליט”א.

אני נוכר בסיפור מלפני קרוב לעשרים שנה. היה זה בחשון תשס”ב, נסעתי עם עוד קבוצת פעילים להתפלל על קברי צדיקים. התחלנו באוקראינה, היינו במוז’בון על ציונו של הבעל שם טוב, המקום שוקם בצורה מעוררת כבוד ובסמוך אליו, נבנו מקווה והכנסת אורחים. כך גם בברדיצ’ב - מקום מנוחתו של רבי לוי יצחק מברדיצ’ב. באומן ובווילוניק, בכל המקומות הללו, דאגו במשך השנים לשקם את ציוני גדולי החסידות וזע”א, בהשקעה ניכרת.

משם נסענו לבלארוס. התפללנו בוולוז’ין, במיר, בוויילנא ובקובנה. בכל המקומות - שדרה עוובה. ציוני מרגן זצוקלה”ה לא היו דומים בשום קנה מידה, למה שראינו באוקראינה. לסיום נסענו לראדין, ניצבנו בהרדת קודש למרגלות ציונו של מרבא החפץ חיים זצוק”ל, בתפילה ובקשה בהתרגשות רבה. אולם לאורך הדרך והשהות, ליוותה אותי תחושה לא נוחה, מרוע גם פה לא השקיעו ביקרא דשכיבא ובנו אוהל מעל המצבה. הלב החמיץ, איך אצל הסבא קרישא, רבן של ישראל, ניצבת מצבה פשוטה לחלוטין.

החלטנו לעשות מעשה. ביקשנו מהמלווה לאתר לנו איש מקצוע ותוך פרק זמן קצר נכנסנו למשא ומתן עם קבלן שדרש סכום לא מוגזם - במונחים של אותה תקופה - עבור בניית אוהל מפואר. היות וכאותו ערב נדרשנו לשוב ארצה, שמרנו את מספר הטלפון של הקבלן וסיכמנו כי נעמוד בקשר בהמשך.

באותה תקופה מרן ראש הישיבה זצוק”ל מאושפז היה בבית החולים ‘שיבא’ בתל השומר לטיפול בבעיה אורתופדית. בדרך משדה התעופה לביתי נכנסתי לבקרו בבית החולים. בביקור בחורו, בעת שמרן זצוק”ל שוכב מיוסר במיטתו, סיפרתי לו על מה שראינו באוקראינה ובבלרוס, סיפרתי על וילוז’ין, על התהילים על קברו של מרן המשגיח במיר וכך על כל המקומות. לסיום, סיפרתי על הביקור בראדין, על מצבת מרן החפץ חיים, והוספתי בהתלהבות על התבניות לעתיד. מרן ראש הישיבה שתק.

מזכה הרבים עד יומי האחרון”

הרגשתי שקיבלתי ‘הסכמה בשתיקה’ לתכנית לבניתי האוהל. בירכתי את מרן זצוק”ל ברפואה שלמה ויצאתי מהחרד.

בעודי צועד אל עבר המעלית שבקצה המסדרון הארוך, אני שומע מרחוק את הקריאה ‘סורוצקין’ ובנו של מרן זצוק”ל, יבדלחט”א הגאון רבי משה שליט”א, קורא לי ומסמן שמרן ראש הישיבה קורא לי. חזרתי במהירות וניצבתי בפתח החדר. ואו אומר לי מרן ראש הישיבה זצוק”ל משפט אחד: **אבל להציל ילד אחד, זה הרבה יותר חשוב!** ברגע זה קיבלתי פרופורציה והבנה מחדש, כי אמנם יתכן ולהקים מצבה על קברו של מרן החפץ חיים זצוק”ל זה דבר גדול, אבל מה שאני עושה במסגרת ‘לב לאחים’ חשוב הרבה יותר. הבנתי שלראדין אני לא נוסע ואילו הנסיעה הבאה, תהיה לאחת מעיירות הפיתוח, בכדי לנקוש בדלת ולהביא עוד ילד לוועותיו הפתוחות של החינוך התורני, היות וזה היה הדבר החשוב ביותר אצל מרן ראש הישיבה.

אספר לכם עוד, מטעים הרב סורוצקין, עד כמה מרן זצוק”ל העריך את פעילות האברכים ב’לב לאחים’ ועד כמה הנחיל לנו את חשיבות ההתמקדות בפעולות ההצלה. כיוון שראה בזה סוג של הרבצת תורה, איש לא פטור מזה, גם לא אברכים, ולכן דרש ממני שמתאים ומי שיכול מעשר זמן. שנה קודם לכן, התקיים כינוס גדול לאברכים בביתר עילית ומרן זצוק”ל בא בעצמו, על מנת לחזק את חשיבות קירוב הרחוקים. הייתה זו אחת הפעמים בה זכיתי לקחת את רבנו הגדול ברכבי.

כששבנו מהכינוס פניתי למרן זצוק”ל ואמרתי: בדרך לבני ברק אפשר להגיע במהירות לקבר רחל, אוילי זו הודמנות לראש הישיבה לבוא ולהתפלל על ציונה של רחל אמנו...? מרן זצוק”ל אמר לי: ‘הלא נסענו לחזק את האברכים’. משמע, הדבר החשוב שלמענו טרח ובה מבני ברק היה לחזק את האברכים היוצאים לפעילות הקודש של ‘לב לאחים’, זו הייתה מטרת הנסיעה ומשהושלמה המטרה, ביקש לחזור ללא שרות לביתו, לחברותא.

אתפלל עליכם

כיוון שראה בהצלת ילדי ישראל והשבת הבנים לאביהם שבשמים דבר כה חשוב, לא הרשה לצמצם את הפעילות בשום אופן. לפני כמה שנים, ממשיך הרב סורוצקין, היינו במשבר גדול, החובות הצטברו והשתרגו עד למעלה מצווארנו, לא שילמנו תקופה ממושכת את משכורות הפעילים, האווירה הייתה קשה מאד.

נכנסנו, חברי ההנהלה הרבנים הגאונים רבי צבי אליאד, רבי ברוך שפירא, רבי אלי’ מאיר קלוגמן, וכן רבי אברהם וייבלר ואנכי אל רבנו הגדול, הצגנו את הרברים, ניתחנו. מרן זצוק”ל ישב וענינו ולגו רמעות, כל אזור שעלה, בדבר פעילות ‘לב לאחים’ באופקים, בנהריה, עורר עניין רב. הצענו, שמא נצמצם בדרום, אוילי נסגור בצפון? אבל מרן ראש הישיבה זצוק”ל נאנח, זמי ידאג לילדים שם?! ‘איך אפשר לצמצם? לסגור?’

יש הזדמנות להיות ‘מזכה הרבים’

חידוש גדול יש בדור האחרון בנושא של ‘קירוב רחוקים’. יש כאלו שנוצר אצלם מבט שטחי לפיו ההשפעה על הרחוקים הוא עניין של יחסי ציבור לדת, ולאור זאת התפקיד מיועד לאנשים מיוחדים שהוכשרו לכך. סוג של פריקליטים לתורת ר’. מבט זה גורם לכך שכל עניין ההשפעה יוצא מכלל מצווה וחובה נעלית ונכנס למסגרת של פעילות התנדבותית כזו או אחרת. המרחיקים לכת חושבים בטעות שיש צורך להתקרב באורח החיים ובהופעה כדי להשמיע את האמת התורתית.

רבנו הגדול מרן זצוק”ל בדבריו במשך השנים בפני אברכי ‘לב לאחים’ חידר את המסר שהזדמנות זו של דורנו להרבות בויכוי הרחוקים אינו דבר המובן מאליו. יתכן רח”ל שהריחוק יהיה כל כך גדול שבלתי אפשרי יהיה להשפיע כמו שהיה למשל במשך חמישים שנה במזרח אירופה, שדור שלם היה מנותק במחיצה של ברזל או בארצות אשכנז שההשכלה וההתבוללות סחפו באין מעצור.

זו זכות חולפת שניתנה לדור שלנו במיוחד להיות ממוכי הרבים. **הם צריכים חיוזק? הם העוסקים בדברים כאלה צריכים חיוזק? העוסקים בדברים כאלה גדולים, הם מצילים נפשות אז מה צריך חיוזק? אנשים שהולכים להציל נפשות ומבינים שזו הצלת נפשות מה צריך חיוזק, אלא מאי שהמציל עצמו לא מרגיש שזו הצלת נפשות, אז אכן צריך להציל אותו גופא...** (מרב”י מרן זצוק”ל)

גם ככנס פעילי ‘ערכים’ התבטא מפורשות: **‘חיים כיוון שהדור ירוד יותר ואין בי”ח וזכויות לבן הקב”ה ברוב רחמיו נתן חסד שאנשים יכולים להתרומם, אלה המטפלים ברחוקים יש להם זכות גדולה מאד שאין לשער. ממילא אפילו שזח קשה צריך להיות שבח מאד, ואם עשו סמונר להרבה אנשים והצילו חלק מהאנשים אפילו לא מאה אחוז צריך להיות לכם שמחה גדולה.**

ופן נוסף שתמיד האיר: **”שאלו תלמידיו את רבי אלעזר: מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח? - יעסוק בתורה ובגמילות חסדים”** - הכוונה היא שיעסוק בשניהם דווקא. והרי תורה היא יותר מגמ”ח? אלא שבשר שווה הרבה יותר ממים, אבל כשם שאי אפשר לבשל בשר בבשר אלא רק בשר במים, ואם אין מים יהיה חסר בבשר, כך תורה וגמ”ח. אם חסר גמ”ח, יהיה חסר גם בתורה. אמנם, הדיגש, לא מצופה שכן תורה יתגבר לעזר מציון, אלא יעשה חסד עם תורתו, ילמד חברתא, ילמד עם רחוקים, יקרב ע”י תורתו. כך ראה רבינו זצוק”ל גם את קירוב הרחוקים. מלבד קירוב, מלבד הרבצת תורה, זה גם חסד, שמשבית את התורה, כי בשר אפשר לבשל רק במים אף שהעיקר הוא רק הבשר!

המשכנו - ממשיך הרב סורוצקין והקשנו - וכי מה

נעשה, הבננו לוחץ, יש איחור בתשלום המשכורות, כיצר נמשיך? מרן זצוק”ל אמר ברורות: ‘איך וועל דאזענען אויף אייד’ - ‘אתפלל עליכם’. יצאנו מחוקים ותלינו יהבנו בבורא עולם כי נצליח להמשיך בדרךנו. אני זוכר כי למחרת שוחחתי עם מנהל הבנק, הוא שאל אותי נ, מה יחא? אמרתי לו בביטחון ‘משהו גדול עומד לקרות’. הוא התעניין על בסיס מה אני אומר זאת, ביקש שאציג לו הכנסות. השבתי כי מרן ראש הישיבה, הגרא”ל שטיינמן אמר שהוא מתפלל עלינו... המנהל הביט בי בעיניים קמות... אולם הוספתי כי הרברים נאמרו ב’ביטחון גמור’.

עבר זמן ולא קרה דבר. כעבור שבועיים נכנסתי למרן ראש הישיבה זצוק”ל בנושא אחר. הוא הביט בי ונראה היה שהוא ממתין כי אפתח ואספר משהו, הוא שאל בדרכו, “הגיע משהו?...? השבתי בתמיהה, וכי צריך היה להתרחש ‘משהו’...? הוא השיב לי תחרות: ‘איך האב געראדענט’ - ‘הר’ התפללתי... וזהו. אמר ולא יסף.

כרוכים היינו באותה תקופה בחובות של מיליונים. בתום שבועיים, הכול הסתיים. בדרכים שאף אנו המלומדים בניסים איננו זוכרים. היה מי שהתפלל עלינו. לא ‘עלינו’ דווקא, אלא על ילדי ישראל הרחוקים והקרובים, על הבנים

בכנסיה הגדולה של "לב לאחים" להצלת ילדי ישראל

הם אלו שישבו על מזרח הבמה במעמד השנתי של הארגון, והם שיציבו את יעריה ויכריזו את דרכו. לאמור: תנועות התשובה ופועלות הקירוב אינן פועלות לצד עולם התורה, כי אם פועלות מתוכו ושואבות את כוחן מכוחו.

עניין של 'כבוד שמים'

השנה האחרונה בה זכה לב לאחים להתכבר בנוכחותו של מרן זצוק"ל במעמד הייתה שנת תשע"ו. בתקופה זו, והוא בן 102 שנה, כבר ניכרו בו אותות זקנה מופלגת, ובואו למעמד הכה גלים רבים, והתרגשות רבה נגרשה עם כניסתו לאולם.

על אותה שנה מספר לי בהתרגשות הרב טרוצקיין: אחרי שהתחיל הכינוס, נקראנו בדחיפות למעונו של רבנו הגדול. שעטנו במהירות ונכנסתי עם הרב אברהם זייבלד למעונו של מרן זצוק"ל וביקשנו לשמוע את דבריו. היינו בטוחים שהוא יתנצל על כך שהשנה אינו יכול להשתתף, אבל הוא אמר שהוא מאד ישתדל להגיע. מעיניו של מרן ראש הישיבה זלגו דמעות. "זו החובה של כלל ישראל". המצב הכספי של 'לב לאחים' קשה ורבנו הגדול נשא בעול. הוא ביקש לתחום כבר עכשיו על 'שותפות' אולי זה יחזק מישהו לעשות כך כבר בכנס והיה זה שכרו... ראינו שהוא מאד חלש וכשיצאנו מהבית אמרתי לר' אברהם כי לדעתי השנה מרן לא יוכל להשתתף מפאת חולשתו.

אחרי שעה וחצי התחיל 'מעמד מרנן ורבנן' ואני מרגיש 'יתום חי', רבנו הגדול נמצא עמנו בעולם אבל אינו כאן אתנו ב'כנסיה הגדולה'. לפתע קיבלתי טלפון מכבני

הבית כי מרן ראש הישיבה בדרכו לאולם.

על אשר התחולל עד שמרן זצוק"ל הגיע שמענו מבני הבית: הסתיימה תפילת מעריב בביתו בהשתתפות מצומצמת ומרן זצוק"ל מבקש לצאת לכינוס. הוא פוסע לעבר הרקל ומבקש לשבת. אין לי כוח, הוא אומר. בני הבית מפצירים בו שיוותר בשל חולשתו, אבל הוא מתאמץ בכל זאת ופוסע לעבר הרקל. עוד פסיעה ועוד פסיעה וראש הישיבה נעצר למנוחה. חצי שעה תמימה של עייקשות וגבורה באמרו: **זה עניין של כבוד שמים, אולי תהיה לזה השפעה**, ובסופו של דבר הוא בדרכו לכינוס.

לא אשכח את הנהרה שפשטה על פניו כשנכנס לאולם. את משאו המיוחד, כמדי שנה לא נשא רק ברכה קצרה אמר: **כל הפעילים יצליחו ויזכו לאור הגנוה אשר כתוב על זה שאין כל מלאך ובריה יכולין לשער**.

להראות את הדרך

גם בארגוני קירוב נוספים שהיו קרובים אל ליבו, העמיד מרן ראש הישיבה זצוק"ל דברים ברורים על המטרה

רגע הנך האדם החשוב ביותר בעולם שהרי בידך נמצא כרגע הדבר החשוב ביותר, הרבצת תורה לרחוקים וכך יתקרבו. לרגע אתה מתנתק מהעובדה שמאות ואלפי אנשים עברו כאן ועוברים כאן איש ושאלתו החשובה באשר היא. ואז, כשהתשובה נאמרה, יש את כל הניחוחות כדי להתעניין בי אישית, בשואל, במשפחה, איך זה לגור ברעננה? ואיך אתה מסתדר בחינוך הילדים? מה עם הבן שלך? אתה יוצא בהרגשה של רב אבל גם אב שחי אותך ומתעניין בך. ואת הדבר הזה לקחנו גם לפעילות הקירוב רחוקים. כל אחד הוא בן של הקב"ה, כל אחד עולם מלא, כל אחד צריך את תשומת הלב כדי לגדול ולשוב - כל אחד יקבל.

בעת ההמתנה וכשאתה יוצא החוצה הנך מבחין ברמויות שממתינות, ראשי ישיבות ואישי ציבור, אתה יכול לנחש אילו שאלות... וההרים התלויים בשערה מייהלים למענה פיו, וכשאתה נכנס הנך מרגיש שאתה במרכז העולם, והשיחה ממשכה. הלחץ הוא מעבר לעצם הנושא אודותיו הגעת, אלא אתה יוצא עם 'לימוד' איך צריך להתנהג עם אלו הוקקים לך, אלה שמושיטים יד לך ומבקשים "השיכני וגשובה".

האם תוכלו להצביע על אי אפשר לשער?

בויכרין: זה היה מרן זצוק"ל?

הרב וליס: היינו רגילים לקיים בימי החנוכה סיור לבני הקיבוצים בבני ברק שהתשמו מריבוי ההרלקות של הנרות מהבתים, מהשירים ומהוויו, בסיום הסיור נכנסו לבית מרן ראש הישיבה זצוק"ל. החרד התמלא אנשים גם המבוא סביב וביקשנו ממרן זצוק"ל להשמיע דברים. למרבה הפתעתנו הוא ביקש חומש 'בראשית', פתח את הפרק הראשון והחל לקרוא כמתינות ולהסביר את הפסוקים. יש עולם והוא נברא על ידי בורא והבורא יתברך שמו הוא המנהיג והמשגיח של הברירה. זה תמצית התורה אמר.

אח"כ ביקשנו ברכה עבור אותם מתקרים אבל הוא השתמט. כשיצאו החוצה, שאלנו למה לא בירך אותם, הוא ענה שהם הרי אינם שומרי תורה ומצוות. יצאנו מהחדר וכמה מראשי הקבוצה שאלו אותנו מה היה הסוד אותו לחשנו. סיפרנו להם. הם הגיבו בתהוהן ראש וסיפירו זאת לאחריהם.

בסוף הסיור ביקשנו מהם, כרגיל, לומר מה הייתה החוויה החזקה שנרשמה אצלם. כולם, אבל כולם, תיארו את הביקור אצל מרן ראש הישיבה זצוק"ל כדבר העוצמתי ביותר שהם חוו, המפליא ביותר שהם סיפרו שעה רגישו במעין מפגש עם האמת שאיננה, משהו אחר לגמרי מהמציאות היומיומית, השילוב בין הבית הפשטני והצנוע של יהודי בסדר גודל כזה, האמת הפשוטה של חומש בראשית, הבעת האהבה מחד והסירוב לברך מאידך הביאה אותנו להרהר מחודש על החיים ועל העולם. זה משהו שנצטרך להתמודד עמו - סיימו.

לסיים, מה בעיני 'עריבים' המורשת של מרן זצוקי"ל?

הרב וליס: הוא החשיב מאד את האיכות, הוא כיוון ודרש כל הזמן שהמתקרים יקבלו את המרב, שהיו 'בני תורה' משוש, שלא יסתפקו במעוט, שישגו רוממות מלאה, שיהפכו לי רק לשומרי מצוות אלא לבני תורה. הוא דאג ושאל שגם אלו שגרים במקומות רחוקים יהיו בני תורה. הוא היה מרבר עמי על הבנים של בוגרי הסמינרים, זה היה בנפשו שהילדים הדור השני יגיעו למקומות תורה במקומות מגוריהן, הוא חי את זה באופן שאי אפשר לתאר. הוא אישית היה פונה לכל מיני עסקנים הסרים לבקשתו שיטפלו בילדים שהתקבלו וילמדו במקומות שמגדלים לתורה.

טוהר ולא תואר

המשך מעמוד 68

דבר שהשכל הישר אומר שאינו אסור? ואו הוסיף ואמר: 'ידוע בהלכה ש"כח הרתירה עדיף' היינו שכדי להתיר צריך להיות בר סמכא גדול יותר בהלכה, בדורנו "כוח דאיסורא עדיף" היינו שכדי לאסור דברים צריך להיות בר סמכא גדול יותר'

בשנים האחרונות כשמרן הגרי"ש אלישיב ומרן הגר"ש ואנר זכר צדיקים לברכה הקימו את "ב"ד משמר התורה", וכתבו תקנון השווה לכל נפש בו הוגדרו הכללים לכל נשות ישראל, מרן הגריי"ש ישב על המדוכה חודשים רבים: והוריד סעיפים ועידן אותם רק שהדבר יתאים לכולם.

את רבקה היית מקבל?

נאמנו של מרן זצוק"ל, הרה"ג ר' יצחק לוונשטיין זצ"ל, דיבר אתו פעם על קבלת תלמידה לסמינר שבתחילה יצא עליה שם רע ואח"כ התברר שזה לא נכון, ומהנה הסמינר טוען שכבר אין לו מקום עכשיו ומבקש שילכו לסמינר אחר. אמר לו מרן זצוק"ל: 'שהוא יקבל אותה כדי שלא ירגנו ואם המורות יתרגו שיש כל כך הרבה בנות בכיתה, תגיד להם שאני אשם'. ואו הוסיף: 'על דוד המלך כתוב שהיו ידיו מלאות בדם שפיר ושליא לטהר אשה לבעלה, אני ידיו מלאות בלהכניס בנות לסמינר...'

מספר לנו הרב יחיאל צוקר שליט"א: כשביקשו פעם להכניס בת מחוץ לעיר שפשוט היה שאין שום מקום לקבלה, מסיבות רבות וברורות, הן מבחינה משפחתית שהיו שם כמה אחים גושרים ואף הוריה לא התנהגו כראוי והן מחמת רמתה הלימודית החלשה מאוד של הבת, שאלתי כמובן את דעת מו"ר הגאון רבי פינחס שרייבר זצ"ל ותשובתו הייתה שאין שום הצדקה ומחויבות לקבלה.

אבל רבנים לחצו על הרב שרייבר זצ"ל והוא הורה לי ללכת עמם למרן זצוק"ל. כשהצגתי בפני מרן את הסיבות הרבות שלא לקבל את הבת, רק ציינתי שמהתרשומתי מהבת היא נראית יראת שמים והיא בת שקטה מאוד ולא תשפיע לרעה, שאלני מרן: "את רבקה היית מקבל לסמינר...?". השבתי על אתר, לאי [בת של בתואל ואחות של לכן...], נו, חייד מרן ושאלני: "אינך רוצה כמה דבקע'ס בסמינר?"

במקום הרמתי טלפון למו"ר הרב שרייבר זצ"ל, והוא מיד אמר מה השאלה, אם כך אמר ראש הישיבה צריך לקבלה מיד! תקופה קצרה לפני שהחלו הלימודים, התקיים כנס גיבוש לעילות לסמינר והמחנכת העירה שבת זו יותר מדי רומינגנטית והביעה חששה שהיא תסחף את חברותיה, ובעקבות הדקע ממנו הגיעה מי יודע אם לא תסחף לכיוון כל לא כך חיובי...

החשש היה כבד. ניגשתי שוב למו"ר, שחתי את ראגתי בפניו וציינתי שלכאורה כם התשובה שקיבלתי ממרן ראש הישיבה הייתה בעקבות כך שאמרתי שהיא שקטה ולא תשפיע לרעה... אבל הגר"פ שרייבר זצ"ל נענה מיד ואמר: "אם מרן הגר"א"ל שטינמן אמר שהיא תהיה רבקה והיא מתגלה כדמות סוחפת היא תסחף איתה את חברותיה להיות רבקה כמוה!"

כאן ראיתי בחוש, הגר"פ שרייבר מתוך כובד אחריותו לקהילה ומסורתיה מעולם לא הורה בבהילות, הרי לא עשה תנועת יד בלי מחשבה וק"ו לא בהוראה, גם במקומות שבשיקולו הכריע הפוך, לימד אותנו שאם נשמעו דעת גדול הדור, אין זה משנה למה אמר ומה שאלוהו, אם זה מה שיצא מפיו - כל המחשבות, כל ההכרעות בטלות ומבוטלות...!

המשך המעשה יש בו מטר גדול וחשוב לא פחות: לאחר ארבע שנים, בהודמנות שנכנסתי למרן הוכרתי לרבנו הגדול זצוק"ל את ההוראה על אותה "רבקה" וסיפרתי לו שלילה קודם לכן התקיימה תחנתו אותה בת עם בן של ראש כולל חסידיו מרן שמח שמחה גדולה ואמר לי "נו רואה אתה שזה כראוי"

ראיתי שזאת שעת כושר, ושאלתי את מרן: "האם זאת היא באמת הנהגה שאני צריך תמיד לנהוג?" יש לי סמינר טוב אני צריך לקבל כל אחת מהנימוק שאת רבקה גם הייתי צריך לקבל?

בכנס הצניעות על משמר בנות בית יעקב

מרן הרצין מאוד, שתק כמה רגעים, ואמר: "את התשובה שקיבלת אז!!!!" הבנתי, שהוא מתכוון לומר, אלו שאלות, אף פעם אל תסמכן על עצמך, תשאל ותעשה לפי התשובה שתקבל.

מוסיף הרב צוקר, לגבי קבלת תלמידות מבתים שההורים אינם מתאימים עצמם לתקנון הסמינר, אמר שאם אנו חוששים שהבת כשתגדל תלך בדרכה של אמה, לא לקבלה! מששאלתיו שבכעי אשדוד היות ויש רק סמינר אחר עבור הקהילה של בני התורה האשכנזים ואם בת לא מתקבלת אין לה איפה ללמוד וצריכה להיטלטל לערים רחוקות, אמר מרן: "וכי רק הסמינר אחראי על חינוך הבנות? ההורים אינם אחראים? אם ההורים רוצים את החינוך של הסמינר שיגלו נכונות לשנות את הבית. אם האם מוכנה לעשות צעדים ולשנות את לבושה, גם אם זה לא 100% אבל הם עושים צעדים לשנות אתה הוא שיש עם מי לעבוד, ואם הבת בגילה נראית טובה שנקבל אותה".

אמנם במספר פעמים בהם מצד ההורים לא היה שייך שנקבל את הבת, אך כפי בירווינו הבת עצמה איננה בדרך הפשרנית של הבית, אמר מרן: "מה אשמה הבת שהוריה לא בסדר?" ואמר שארבה כראי לקחת בנות כאלו ולתת להם כלים להתמודד ולהתעלות, זה מוכיח שהן עצמן משנות את כל צורת הבית של ההורים.

התפרסמה בציבור הוראה ממרן ראש הישיבה זצוק"ל, על מוסדות שלא מקבלים תלמידים שזה משיקולי כבוד ואוויר, האמנם זה כך?

הרב צוקר: לא מרן זצוק"ל אמר על בנות, אם הבת נראה שהיא קשורה לבית לא יכול לקבל. הגיעה אליי בת שהתביישתי לקבל בגלל האימא ואמרו שהבת בסדר. נכנסתי למרן והוא אמר לי: מה אשמה הילדה...

לגבי עצם שאלתכם, הנידון שעלה אז על שולחנו של רבנו הגדול היה שמנהל מוסד אומר ש... לא לגופה של שאלת קבלה פלונית. אני יכול להעיד עד השנה האחרונה וכמוני עוד מנהלי סמינרים שהיו מקרים רבים בהם מרן זצוק"ל אמר לא לקבל!

לומר שזו משנת חייו של מרן זצוק"ל, זה לא נכון. הוא יותר החמיד לא לקבל. מה שכן, לדורך הוא לא נתן בשום אופן. אחרי שקיבלת - זו ילדה שרבי

ליסים, מספר לי הרב ישעיהו ליברמן שליט"א: נקראתי פעם בתקופת הרישום אליו, על נכדת אחד הגרולים שלא רציתי לקבל. הדבר נמשך כמה חודשים עד שהגיע לשולחנו. באתי והסברתי למה אני לא רוצה לקבל, והוא אמר לי לקבל. אמרתי: למה? ומרן זצוק"ל אמר לי: כי היא רוצה. ואם אני לא רוצה שאלתי. אמר לי מרן: הסבא רוצה. והוא ת"ח. אמרתי: מרן מבקש ואני אקבל, אבל אני מבקש ברכה שלא אכשל. ובדרך מאד.

כשסיים לברך אמר לו ר' יצחק לוונשטיין זצ"ל: יש עוד בת מירושלים שלא התקבלה... ומרן זצוק"ל בפסקנות: ניין. שאלתי אותו: למה על הבת הקודמת ראש הישיבה מבקש ועליה לא? ואז בחיבתו ובאהבתו הוא אמר לי: שבביל הראשונה ביקשתי כי אני ידיר של הסבא, שבביל השנייה לא ביקשתי כי אני ידיד גם ששך...

בערב חנוכה כבה הנר המערבי. מאיר עיננו רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוק"ל
עזב אותנו לאנחות בטרם הספקנו להדליק את החנוכיה - וחושך ירד לעולם.

לאורו נלך...